

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

**TÜRK DİLİNİN GİYİM KUŞAM TERİMLERİ ÜZERİNE
BİÇİM ve ANLAM İNCELEMESİ**

Büşra KURT

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

TÜRK DİLİNİN GİYİM KUŞAM TERİMLERİ ÜZERİNE BİÇİM ve ANLAM İNCELEMESİ

Büşra KURT

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

21/01/2022

Büşra KURT

1“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*

(3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

** Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Nesrin BAYRAKTAR ERTEN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

Büşra KURT

ÖZET

KURT, Büşra. *Türk Dilinin Giyim Kuşam Terimleri Üzerine Biçim ve Anlam İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

Giyim, ilk etapta vücudu dış etkenlere karşı korumak, gizlenmek için bir kısmını veya tamamını herhangi bir şekilde örtme, kaplama işidir. Kuşam ise basit anlamıyla kuşanmak, giyinme işini süslemek, sürmek ve sürünmek olarak düşünülebilir. Tarihsel süreçte insan; içinde bulunduğu coğrafyaya, yaşam biçimine, toplumsal statüsüne, inancına ve zevklerine göre giyimini şekillendirmiştir. Toplumdan topluma değişen bu durum Türk kültüründe de konargöçer yaşanan dönemden başlayıp günümüze kadar gelişim göstererek gelmiştir. Özellikle yerleşik hayata geçiş, ev ve aile olgusunun oluşması, giyim kuşamı belirgin olarak etkilemiştir. Kültürel düzey, coğrafi şartlar, toplumsal etkenler, ticari ilişkiler, ekonomik yapı ve ihtiyaçlar giyim olgusunu ve buna bağlı söz varlığını biçimlendirmiştir. Böylece kullanılan ham maddeden başlayarak; vücudun her bölümü için ayrı ayrı olan giysiler, kadın ve erkeğe ait olanlar şeklinde de çeşitlilik kazanmıştır. Türk kültüründe giyim kuşama verilen değer bu çeşitlilik sayesinde ortaya çıkmaktadır.

Türkler için giyim sadece vücudu örtmek ya da korumak için değil; güç sergilemek, beğenilmek ve toplum içinde saygınlığı arttırmak için bir araç hâline gelmiştir. Böylece giyim kuşamlarında tek tip değil, her koşul ve ortam için farklı ürünler seçmişlerdir. Bu çeşitlilik söz varlığına da yansımış; yazılı eserlerde, özellikle sözlüklerde yerini almıştır. Bu süreçte giyim kuşam olgusu için üretilen sözcükler dönemlere ait eserlerden yola çıkılarak rahatlıkla belirlenebilir. Bu çalışmada Türk dilinin insana ait olan giyim kuşam sözcükleri; dönemlere ait eserler temel alınarak belirlenmiş, biçim, anlam ve kavram bağlamında incelenmiştir. Bu sözcükler ait oldukları toplumun maddi ve manevi özelliklerini yansıttıkları için önem arz etmektedirler. Belirlenen sözcüklerin büyük bir çoğunluğunun Türkçe olması, Türk dilinin gücünü ortaya koymaktadır. Çalışmanın amacı Türkçenin kendine has, bizzat kendilerini yansıtan sözcüklerini bulmaktır.

Anahtar Sözcükler:

Türkçe söz varlığı, giyim, kuşam, kültür, köken, biçim.

ABSCRAT

KURT, Büşra. *Morphological and Semantical Examination on the Turkish Terms of Clothing*, MA Thesis, Ankara, 2022.

First of all, clothing is the job of covering a part of the body in order to protect and hide the body against external factors. To adorn, on the other hand, can be thought of simply as embellishing clothing. Human in the historical process; shaped his clothing according to his geography, lifestyle, social status, belief and tastes. This situation, which has changed from society to society, has started from the nomadic period in Turkish culture and has developed until today. Particularly, the transition to settled life, the formation of the home and family phenomenon have had a significant impact on clothing. Cultural level, geographical conditions, social factors, commercial relations, economic structure and needs have shaped the phenomenon of clothing and the related vocabulary. Thus, starting from the raw material used; The clothes that are separate for each part of the body have also gained diversity in the form of those belonging to women and men. The value given to clothing in Turkish culture emerges thanks to this diversity.

Clothing for Turks is not just to cover or protect the body; It has become a tool to show power, to be admired and to increase prestige in society. Thus, they chose different products for every condition and environment, not a single type of clothing. This diversity is also reflected in the vocabulary; It has taken its place in written works, especially in dictionaries. In this process, the words produced for the clothing phenomenon can be easily determined based on the works belonging to the periods. These words are important because they reflect the material and spiritual characteristics of the society they belong to. In this study, the clothing words of the Turkish language belonging to humans; It has been determined on the basis of the works belonging to the periods and examined in the context of form, meaning and concept. The fact that the majority of the determined words are Turkish reveals the power of the Turkish language. The aim of the study is to find the words of Turkish language that are unique and reflect themselves.

Key Words:

Turkish vocabulary, clothing, embellishment, culture, etymology, morphology.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYINLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
İŞARETLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	
Tablo 1: Kumaşlar ve Kürkler.....	371
Tablo 2: Başlıklar ve Başörtüler.....	377
Tablo 3: Üst Beden Giyimleri.....	381
Tablo 4: Alt Beden Giyimleri.....	387
Tablo 5: Ayağa Giyilenler.....	388
Tablo 6: Asker Giyimi.....	391
Tablo 7: Süs Eşyaları.....	393
Tablo 8: Giyimle İlgili Genel Sözcükler.....	397
Tablo 9: Giysi Bölümleri.....	399
Tablo 10: Giyimle İlgili Meslekler.....	402
Tablo 11: Giyimle İlgili Eylemler.....	405
ŞEKİLLER DİZİNİ	
Grafik 1: Tespit Edilen Sözcüklerin Kökenleri.....	336
Grafik 2: Kumaş ve Kürk Adlarının Kökenleri.....	338
Grafik 3: Başlık ve Başörtü Adlarının Kökenleri.....	338
Grafik 4: Üst Beden Giyimi Adlarının Kökenleri.....	339
Grafik 5: Alt Beden Giyimi Adlarının Kökenleri.....	339
Grafik 6: Ayakkabı Adlarının Kökenleri.....	340

Grafik 7: Asker Giyimi Adlarının Kökenleri.....	340
Grafik 8: Süs Eşyası Adlarının Kökenleri.....	341
Grafik 9: Giyimle İlgili Genel Sözcüklerin Kökenleri.....	341
Grafik 10: Giysi Bölümü Adlarının Kökenleri.....	342
Grafik 11: Giyimle İlgili Meslek Adlarının Kökenleri.....	342
ÖNSÖZ.....	xvi
GİRİŞ.....	1
TÜRK KÜLTÜRÜNDE GİYİM KUŞAM.....	6
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. TÜRLERİNE GÖRE GİYİM KUŞAM SÖZCÜKLERİ.....	13
1.1. Kumaşlar ve Kürkler.....	14
1.2. Başlıklar ve Başörtüler.....	58
1.3. Üst Beden Giyimleri.....	95
1.4. Alt Beden Giyimleri.....	145
1.5. Ayağa Giyilenler.....	156
1.6. Asker Giyimi.....	179
1.7. Süs Eşyaları.....	195
1.8. Giyimle İlgili Genel Sözcükler.....	228
1.9. Giysi Bölümleri.....	246
1.10. Giyimle İlgili Meslekler.....	275
1.11. Giyim Kuşam Eylemleri.....	290
İKİNCİ BÖLÜM	
2. KÖKENLERİNE GÖRE GİYİM KUŞAM SÖZCÜKLERİ.....	336
3. YAPILARINA GÖRE GİYİM KUŞAM SÖZCÜKLERİ.....	343
3.1. Adlar.....	343
3.1.1. Basit Adlar.....	343
3.1.2. Türemiş Adlar.....	344
3.1.2.1. AAYE ile Türemiş Olanlar.....	344

3.1.2.1.1.	+AK eki ile türetilenler.....	344
3.1.2.1.2.	+AnAk eki ile türetilenler.....	344
3.1.2.1.3.	+X eki ile türetilenler.....	345
3.1.2.1.4.	+(g)Ak eki ile türetilenler.....	345
3.1.2.1.5.	+CX eki ile türetilenler.....	345
3.1.2.1.6.	+CA eki ile türetilenler.....	347
3.1.2.1.7.	+CXk eki ile türetilenler.....	347
3.1.2.1.8.	+CXn eki ile türetilenler.....	347
3.1.2.1.9.	+CAk eki ile türetilenler.....	347
3.1.2.1.10.	+dAk eki ile türetilenler.....	348
3.1.2.1.11.	+dAn eki ile türetilenler.....	348
3.1.2.1.12.	+dUrUk eki ile türetilenler.....	348
3.1.2.1.13.	+gA eki ile türetilenler.....	349
3.1.2.1.14.	+gAç eki ile türetilenler.....	349
3.1.2.1.15.	+gAv eki ile türetilenler.....	349
3.1.2.1.16.	+lAk eki ile türetilenler.....	349
3.1.2.1.17.	+lXk eki ile türetilenler.....	349
3.1.2.1.18.	+lX(g) eki ile türetilenler.....	351
3.1.2.1.19.	+sXz eki ile türetilenler.....	354
3.1.2.1.20.	+Xk eki ile türetilenler.....	355
3.1.2.2.	EAYE ile Türemiş Olanlar.....	356
3.1.2.2.1.	–A eki ile türetilenler.....	356
3.1.2.2.2.	–AcAk eki ile türetilenler.....	356
3.1.2.2.3.	–(g)Ak eki ile türetilenler.....	356
3.1.2.2.4.	–cAk eki ile türetilenler.....	356
3.1.2.2.5.	–mAç eki ile türetilenler.....	357
3.1.2.2.6.	–G eki ile türetilenler.....	357
3.1.2.2.7.	–X(g) eki ile türetilenler.....	357

3.1.2.2.8.	-Xk eki ile türetilenler.....	358
3.1.2.2.9.	-GA eki ile türetilenler.....	358
3.1.2.2.10.	-gXç eki ile türetilenler.....	358
3.1.2.2.11.	-GX eki ile türetilenler.....	359
3.1.2.2.12.	-GXn eki ile türetilenler.....	359
3.1.2.2.13.	-m eki ile türetilenler.....	359
3.1.2.2.14.	-mA eki ile türetilenler.....	359
3.1.2.2.15.	-mAk eki ile türetilenler.....	360
3.1.2.2.16.	-mAn eki ile türetilenler.....	360
3.1.2.2.17.	-(X)r eki ile türetilenler.....	360
3.1.2.2.18.	-sX eki ile türetilenler.....	361
3.1.2.2.19.	-tX eki ile türetilenler.....	361
3.1.2.2.20.	-(X)ş eki ile türetilenler.....	361
3.1.2.2.21.	-(X)t eki ile türetilenler.....	361
3.1.3.	Birleşik Adlar.....	361
3.2.	Eylemler.....	362
3.2.1.	Basit Eylemler.....	362
3.2.2.	Türemiş Eylemler.....	363
3.2.2.1.	AEYE ile Türemiş Olanlar.....	363
3.2.2.1.1.	+A- eki ile türetilenler.....	363
3.2.2.1.2.	+At- eki ile türetilenler.....	363
3.2.2.1.3.	+lA- eki ile türetilenler.....	363
3.2.2.1.4.	+r-/+l- eki ile türetilenler.....	365
3.2.2.1.5.	+şA- eki ile türetilenler.....	365
3.2.2.2.	EEYE ile Türemiş Olanlar.....	365
3.2.2.2.1.	-A- eki ile türetilenler.....	365
3.2.2.2.2.	-X- eki ile türetilenler.....	365
3.2.2.2.3.	-Ar- eki ile türetilenler.....	365

3.2.2.2.4.	–DXr- eki ile türetilenler.....	366
3.2.2.2.5.	–(X)l- eki ile türetilenler.....	366
3.2.2.2.6.	–lA- eki ile türetilenler.....	366
3.2.2.2.7.	–(X)n- eki ile türetilenler.....	366
3.2.2.2.8.	–(X)r- eki ile türetilenler.....	368
3.2.2.2.9.	–(X)ş- eki ile türetilenler.....	368
3.2.2.2.10.	–(X)t- eki ile türetilenler.....	368
3.2.3.	Birleşik Eylemler.....	368
SONUÇ.....		369
	Kumaş ve Kürk Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı.....	371
	Başlık ve Başörtü Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı.....	377
	Üst Beden Giyimi Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı.....	381
	Alt Beden Giyimi Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı.....	387
	Ayakkabı Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı.....	388
	Asker Giyimi Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı.....	391
	Süs Eşyası Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı.....	393
	Giyimle İlgili Genel Sözcüklerin Dönemlere Göre Dağılımı.....	397
	Giysi Bölümü Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı.....	399
	Giyimle İlgili Meslek Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı.....	402
	Giyimle İlgili Eylemlerin Dönemlere Göre Dağılımı.....	405
KAYNAKÇA.....		413
	I. Malzemenin Derlendiği Kaynaklar.....	413
	II. Yararlanılan Kaynaklar.....	415
	III. Sözlükler.....	420
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....		421
EK 2. ETİK KURUL/KOMİSYON İZİNİ YA DA MUAFİYET FORMU.....		423

İŞARETLER

< : Sözcüğün önceki hâli

* : Tanılanamamış

- : Eylem kök ya da gövdesi

+ : Kök ya da gövde ile yapım eki birleşimi / Ad kök ya da gövdesi

? : Belirsiz

> : Eskiden yeniye değişim

~ : Eş zamanlı kullanım

KISALTMALAR

AAYE: Addan Ad Yapım Eki	G: Güney
ABH: Aç Bars Hikâyesi	GTK: Gülistan Tercümesi (Kıpçak Türkçesi)
AEYE: Addan Eylem Yapım Eki	GTE: Gülistan Tercümesi (Eski Anadolu Türkçesi)
ağz.: Ağız sözcüğü	Hint.: Hintçe
AḤ: 'Atebetü'l-Ḥaḳayık	ḤŞ: Ḥusrav u Şîrîn
Ar.: Arapça	HT: Harezmi Türkçesi
AY: Altun Yaruk	IB: Irk Bitig
BK: Bilge Kağan Yazıtı	İM: İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin
bkz.: Bakınız	İng.: İngilizce
Bul.: Bulgarca	İt.: İtalyanca
C.: Cilt	Japon.: Japonca
CC: Codex Cumanicus	K: Kuzey
Çin.: Çince	Kâm: Kâmûs-ı Türkî
çgl: Çoğul	KB: Kutadgu Bilig
Çiğil.: Çiğilce	KE: Kışaşü'l-Enbiyâ
DK: Dede Korkut	KG: Kıtâb-ı Gunya
DLT: Divânü Lûgati't-Türk	Kİ: Kitâb el-İdrâk li-Lisâni'l Etrâk
EAT: Eski Anadolu Türkçesi	KP: Kalyânaḳkara ve Pâpaḳkara
EAYE: Eylemden Ad Yapım Eki	KpT: Kıpçak Türkçesi
EÇS: Evliya Çelebi Seyahatnâmesi	KrT: Karahanlı Türkçesi
EEYE: Eylemden Eylem Yapım Eki	KT: Kül Tigin Yazıtı
Erm.: Ermenice	Kürt.: Kürtçe
F: Ferec Ba'deş-şidde	Lat.: Latince
Far.: Farsça	Leh: Lehçe-i Osmanî
Fr.: Fransızca	LL: Lehçetü'l-Lûgat

LN: Lügat-i Nâcî

M: Marzubânnâme

Mac.: Macarca

ME: Mukaddimetü'l-Edeb

MĠ: Münyetü'l-Ġuzât

MM: Mu'inü'l-Mürîd

Moğ.: Moğolca

NF: Nehcü'l-Ferâdis

OrT: Orhon Türkçesi

OsT: Osmanlı Türkçesi

örn.: Örnek

Rum.: Rumca

Rus.: Rusça

s.: Sayfa

San.: Sanskritçe

SN: Süheyl-ü Nevbahar

Soğd.: Soğdca

STK: Satır arası Kur'an Tercümesi

T: Tonyukuk Yazıtı

Tat.: Tatarca

TK: Türkçe Kamus

TS: Tarama Sözlüğü

TT: Türkiye Türkçesi

Tü.: Türkçe

TüS: Türkçe Sözlük

TZ: Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugâti't-Türkiyye

UT: Uygur Türkçesi

vb.: Ve benzeri

vd.: Ve diğerleri

Yun.: Yunanca

YZ: Yûsuf u Zelihâ

ÖNSÖZ

Giyim, bedeni ya da bedende örtülmek istenen bölgeyi dış etkenlere, iklim şartlarına karşı koruyan her türlü kıyafet çeşidinin bütünüdür. İlk hâli doğa koşullarına, coğrafi şartlara göre belirlenen giysiler zaman içerisinde toplumsal şartlardan, ahlaki düşüncelerden ve dini değerlerden etkilenerek değişikliğe uğramıştır. Günümüze kadar süreci takip edilebilir olmakla birlikte gelişmeye devam eden bir olgudur.

Başlangıçta örtünme ve kapanma dürtüsüyle edinilen giyim alışkanlığı zamanla kişiye güzellik katmak, güç ve statü kazandırmak gibi sosyal işlevler de kazanmıştır. İlk insanlar bedenlerini örtmek için avladıkları hayvanlardan elde ettikleri derileri, kürkleri tercih ederken; dokuma tekniğinin öğrenilmesi ve farklı malzemeler ile karşılaşılması geniş bir giysi yelpazesi oluşmasını sağlamıştır. Gelişen giyim şekli, tamamlayıcı unsurlarla bir bütün hâline gelmiş, toplumlara has giysi kültürleri oluşturmuştur.

İlk çağlardan bu yana doğal ve yapay unsurlardan etkilenen giyimin, insan yaşamıyla paralel gelişimlere uğramış bir unsur olduğu söylenebilir. Özellikle yerleşik hayat düzenini benimseyen Uygur Türklerinden itibaren gelişen ev kültürü pek çok alanı etkilediği gibi giyim kuşamı da etkilemiş, çeşitlendirmiş ve güzelleştirmiştir. Bu hususta insanların sosyal yaşantılarındaki yerleri, neyi nasıl giyeceklerini belirleyen yazılı olmayan kurallar, giyim tarzlarının oluşmasında etkili olmuştur.

Giyim bedeni korumak ve örtmek gibi temel amaçlarla günlük yaşantının bir parçası olmakla birlikte, ait olduğu topluluğa dair bir mesaj içermesi ve ipucu vermesi bakımından da tercih edilir hâle gelmiştir. Bu mesaj; giysideki renkler, desenler, seçilen aksesuarlar ve parçaları kullanım şekli ile belirlenmiştir. İnsanlar bu şekilde fikirlerini bedenlerinde taşımaya başlamıştır.

Tarih boyunca tüm medeniyetlerin kendilerine has özellikleri ile bir giyim kültürü oluşturduğu görülmektedir. Türk medeniyet tarihinin de önemli ve geniş bir alanını kaplayan bu olgu tüm işlevleri ve etkilendiği unsurların gücü ile kendi milli giyimini meydana getirmiştir. Bulunduğu coğrafi konuma, iklim özelliklerine göre kumaş ve

kıyafet seçimi yapan Türk insanı; toplumdaki rolüne, inandığı dine ve bulunduğu ortama göre giyinerek zengin bir giyim kültürü oluşturmuştur. Bu kültür oluşturulurken komşu ülkelerle alışverişten etkilendiği kadar, ortaya koyduğu unsurlar ile diğer medeniyetlere de çok şey katmıştır.

Bu çalışmada tarih boyunca Türkçenin yazılı eserlerle takip edilen, standart dilin dışına çıkarak dönemin kültürüne, temel ihtiyaçlarına ve günlük yaşantısından izlere rastlanan söz varlığında, giyim kuşam kültürüne dair sözcükler tespit edilecektir. Ulaşılan sözcüklerin tarihi süreçte izi sürülecek, yapısal değişimleri ele alınacaktır. Çağatay Türkçesi, sözcüklerinin diğer dönemlerden farklı olması ve Moğolcanın yoğun etkisi altında kalması nedeniyle bağlamın dışında bırakılmıştır. Türk kültüründe giyim kuşama verilen önem dolayısıyla eserlerde çok sayıda sözcük olduğu göz önünde bulundurulmuştur. Sözcüklerin komşu ülkelerle yapılan ticaretin ve kültür alışverişinin etkisiyle birlikte büyük bir çoğunluğunun Türkçe olduğuna ulaşılması planlanmaktadır. Elde edilen sözcüklerden bir kısmının kullanılmaya devam ettiği, bir kısmının anlam değişikliğine uğramış, bir kısmı ise tamamen unutulmuş olduğu sonuç kısmında göz önünde bulundurulacaktır. Unutulan ya da kullanılmayan sözcüklerin yerini ödünçleme yoluyla dilimize giren yeni sözcüklerin alması da etkili olacaktır.

Bu çalışmanın amacı Türk dilinin tüm zenginliği içinde bizzat Türkleri yansıtan sözcükleri ve ödünç alınarak hayat içinde benimsenen giysileri karşılayan sözcükleri bulmak, giyim kuşam kültürüne ait söz varlığını tespit etmek, söz konusu malzemeyi anlam ve biçim incelemesinde ele alarak tarihsel süreçte takip etmek ve Türkçenin giyim kuşam kültürüne ait söz varlığındaki gücünü ortaya koymaktır. Türk dilinin tarihi dönemlerinde yazılmış eserlerden taranarak elde edilen veriler, türlerine göre sınıflandırılıp alfabetik bir şekilde incelenecektir. Taranan eserlerin muhtevası da giyim kuşam bağlamında sözcük bulmak için önemli bir etken olduğundan özellikle günlük hayattan izler bulunacak eserler incelenmiştir. Örnek vermek gerekirse dini öğreti kitaplarında sayıca az olan sözcükler belirlenirken -ki bu sözcüklerin de genele hitap ettiği, detaylı olmadığı aşikâr- dönemlere ait sözlük çalışmalarında ve mesnevi formundaki eserlerde daha fazla ve özel, detaylı sözcükler tespit edilmiştir. Zengin bir söz varlığına sahip olan Türkçede, insanların günlük hayatlarında yer alan giyim, kuşam ve bunları oluşturan materyallere verdikleri adların bir kısmı ve hareketleri belirten

eylemlerden bazıları günümüzde de kullanılmakta olup kültürün devamını sağlamaktadır. Çalışmada söz varlığına yerleşerek kullanımı devam eden sözcükler ile yerine ödünçleme yoluyla yenileri geldiği için kullanılmayan sözcükler belirlenecektir. Tezin bu bağlamda derli toplu bir çalışma olarak bundan sonraki çalışmalara kaynak olması hedeflenmiştir.

Birinci bölümde belirlenen sözcükler; kategorilerine göre bölünerek alfabetik sırayla tarihsel süreçlerine göre anlamlarına, hangi eserlerde ve nerede yer aldıklarına, yapısına, beraber kullanıldığı eylemlere ve sonrasında yapım ekleri ile kazandığı yeni şekillerine dikkat edilerek incelenmiştir. İkinci bölümde sözcüklerin kökenleri belirlenmiş ve tablolar hâlinde verilmiştir. Üçüncü bölümde ise sözcüklerin yapıları, ad ve eylem olarak ikiye ayrılmış alt başlıklar hâlinde ve aldıkları eklerle göre gruplandırılarak incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen veriler toparlanarak tezin amacı doğrulanmıştır.

Her koşulda sevgilerini ve gururlu bakışlarını üzerimde hissettiğim aileme; üniversite hayatımın her anında hayranlıkla örnek aldığım ve almaya devam edeceğim, süreç boyunca tüm sorularımı sabırla yanıtlayan tez danışmanım Prof. Dr. Nesrin Bayraktar Erten'e; lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca dil alanında bilgilerinden feyz aldığım hocalarıma; hepsini sayamasam bile bu süreçte tüm sıkıntılarında ve yorgunluklarımda motivasyon cümlelerini art arda sıralayan, şikayetlerimi sakince dinleyen, halimi çok iyi anlayan arkadaşlarım Rabia Çifcisoay, Neva Şahin, Beyza Altındış, Alperen Kınık, Berfin Sena Yıldız, Nurhayat Güraslan, İsmet Sığırcıoğlu ve Arda Korkmaz'a; tezimin en sancılı sürecinde anlayışla bana destek olduğu ve sağladığı kolaylıklar için Coşar Tosun'a; cesaret veren cümleleri ve iyi dilekleri için Derya Sar'a; motive ettiği her an için Zeynep Demir'e; Milli Kütüphane arşivinden istediğim kitaplara kolaylıkla ulaşmamı sağlayan tüm görevlilere; Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'nin yardımsever görevlisi Sibel Hanım'a; tezimi bitirebilmem için küçük büyük desteği olan, farkında olmadan yardımı dokunan herkese bu uzun süreçte yanımda oldukları için çok teşekkür ederim.

Bu çalışma, Türk Dil Kurumunun burs desteği ile hazırlanmıştır.

GİRİŞ

Giyim, başlangıçtan bu yana insanlardaki örtünme dürtüsünden ve vücudu dış etkenlere, doğa koşullarına karşı koruma ihtiyacından dolayı ortaya çıkmıştır. İnsanlığın ilk dönemlerinde, yaşam şekilleri olan avcılık ve toplayıcılık etkisi ile hayvan kürkü ve post gibi tabii ürünleri vücutlarının belli bölümlerini örtmek için kullanmışlardır. Kış mevsiminde korunaklı mağaraları, yaz mevsiminde ise açık alanları tercih eden insanlar giyimlerini de bu duruma göre şekillendirmiştir. Bu süreçte giyimden kastedilen vücudu sıcak ya da serin tutacak ve dış faktörlerden koruyacak örtülerdir. Zamanla gelişen yaşam şartlarının etkisiyle ve ticaretin sağladığı imkânlarla kumaş üretimi başlamış, giyim çeşitlenmiştir.

Giyim; temelde doğa koşullarından korunmak, örtünmek iken kuşam ise giyimi destekleyen, güzelleştiren, tamamlayan unsur olarak kullanılmıştır. Giyimi süsleyen unsurlar; bireyin cinsiyeti, yaşı, ait olduğu toplum, inanç sistemi, sosyal durumu ve hatta ruh hâli ile ilgili mesajlar verir. Süslenme, güzel ve değerli görünmek için yapıldığından değer yargıları ile ilgilidir (Emiroğlu, 2001:259). Bu demek oluyor ki giyim her ne kadar maddi kültür ögesi olsa da manevi kültür öğelerinden etkilenmektedir. İlk etapta vücudu korumak ve örtmek için kullanılan giyim, zamanla farklı ürünlerle tamamlanmaya, süslenmeye başlamıştır. Süs ve takı kullanımı, ilk dönemlerden bu yana bir inanca dayalı olarak veya süslenme isteği nedeniyle ortaya çıkmıştır. Giyim kuşam genel itibariyle kişinin görüşünü, değerlerini, zevklerini ve inancını yansıtan bir göstergedir.

Giyim insan yaşantısındaki tüm unsurları ile bir millî öğedir. Yaşanılan coğrafyadan, komşu milletlerden, yaşam biçimi ve iklimden etkilenir. Toplumsal, ekonomik ve kültürel faktörlere bir de cinsiyete göre şekillenir. Toplum içinde geleneklere, sosyal statüye, mesleklere, din anlayışına ve zevklere göre çeşitlenir. Bu çeşitlilik sayesinde toplumdan topluma farklılık gösterir ve milletlere özgü bir giyim tarzı oluşturur. Uygarlığın değişiminden etkilenmekle birlikte temel yapısını korur. Toplumun ahlaki yapısını ve değer yargılarını simgelediği için bir devrin ya da milletin özelliklerine ışık tutar. Giyim kuşam insana has ve bütün özellikleriyle bir kültür ve sanat olayıdır.

Giyim ilk etapta coğrafi koşullara ve iklim özelliklerine uygun olarak örtünme ihtiyacı ile ortaya çıkmış iken zamanla farklı işlevler de kazanmıştır. Estetik bir kaygı ile süslenme işlevi; beğenilme arzusu, kendini gösterme arayışını doğurmuş ve giyim insanlar için tamamlayıcı bir araç olmuştur. Kendini bulunduğu ortamda rahat ve güzel hisseden insanların kıyafetlerine olan beğenileri ile özgüven kazandıkları görülmektedir. Saklamak istedikleri yanları, kusurları örtmek bu özgüveni arttırmaktadır. Tüm bu durumlardan anlaşıldığı üzere başlangıçta korunma ve örtünme dürtüsü ile ortaya çıkan giyim zamanla farklı fonksiyonlarla kişisel doyum sağlayan bir araç niteliği kazanmıştır.

Tezcan (1983:255-256) giyimi; insanın hayati bir fonksiyonla vücudu dış etmenlere karşı korumak için elde ettiği ilk nesne olarak kabul etmekle birlikte örtünme ihtiyacını karşılayacak şekilde kapatma işlevinin de varlığından bahsetmiştir. Bunlara ek olarak estetik açıdan süslenme ve güzel görünme dürtüsü, gösterge işlevinden diğer bir deyişle statü simgesi oluşundan, beğenilme arzusunun giyime etkisinden, kazandırdığı özgüvenden ve sağladığı gizlilikten bahsetmiştir. Bahsi geçen işlevlere ek olarak bir sanat dalı olan sinema ve tiyatro dallarında da canlandırılan tiplere uygun kıyafetlerin tercih edilmesi giyimin insanın içinde bulunduğu statüyü, toplumu hatta ruh halini bile simgelediğinin en büyük kanıtıdır.

Giyim kuşamın insan ilişkilerindeki rolü yadsınamaz. Kimin neyi giydiğinden daha çok, kimin neyi ne için giydiği konusu daha fazla veri sağlamaktadır (Kutlu ve Özmen, 2008:306). İnsanlar hakkında ilk izlenimde genel ipuçları veren dış görünüş, kıyafet ve aksesuarlarla da tamamlanır. Olumlu bir etki bırakılmak istendiğinde giysiye gösterilen önem, temiz ve tertipli olmakla ölçülür. Başka bir açıdan bakılacak olursa kişinin hangi statüde olduğu, hangi topluluğa ait hissettiği, nasıl bir inancı benimsediği gibi hususlar, üzerinde taşıdığı giysi ve takılarla tahmin edilebilir. Bireyin icra ettiği mesleğe göre bile giyimi şekillenebilir. Böylece giyimin kişi veya toplum hakkındaki gösterge işlevinden bahsedilebilir. Halk arasında giyim kuşam bağlamında yerini almış “ye kürküm ye” ya da “kişi kıyafeti ile karşılanır, sözleri ile ağırlanır” gibi pek çok ifade giyimin insan ilişkilerindeki önemini vurgulamaktadır.

Giyim; kimliği kuran, pekiştiren ve görünür kılan bir unsur olarak da karşımıza çıkar (Kutlu ve Özmen, 2008:306) dinsel, cinsel, etnik ve kültürel gibi pek çok kimliği taşır. Toplumun kimliğini ve kültürünü meydana getiren en önemli unsurlardan biri olan giyim, en belirgin tüketim biçimidir. Kişilerin bireysel ihtiyaçlarını belirlerken de bağlı oldukları kültürden etkilendikleri, alışkanlıklarını konumlarına göre belirledikleri açıktır. İnsanın en belirgin özelliği olarak onu diğer canlılardan ayırır. Maddi bir kültür ögesi olan giysinin maddi işlevinden çok sosyal ve ruhsal işlevleri de dikkat çekicidir. Kesin anlamlar çıkarmak imkânsız olsa da görsel bir dildir ve bağlama göre şekillenir. Bu anlamların yüksek oranda doğruluk payı vardır. Özdemir'in (2005:270) dediği gibi giyim, tek başına değil yarattığı/iletmediği/çözümlediği anlamlarla birlikte ele alınmalıdır.

Giyim üzerinden; sahip olunan zihniyetin ne olduğu anlaşılabilir, çünkü giyim zihniyetin sembolleşmiş biçimidir. Estetik zevkler, beğeniler, ekonomik durum, statü, ait olunan sınıf ya da olunmak istenen sınıfa dair ipuçları giyimin dilindedir (Yağlı, 2012:160). Giyimin dili, giyinmenin ise sözü temsil ettiğini düşünen Barthes (1993) giyim dilinin öncelikle parçaların ya da detayların zıtlığından ve bunlardaki farklılıklardan meydana gelen bir anlam değişikliğiyle oluştuğunu düşünmektedir. Ayrıca parçaların birleşmesini düzenleyen belirsiz ya da bireysel kurallar yine aynı şekilde giyimin kazandığı anlamı değiştirmektedir. Ona göre bir bere ya da melon şapka takmak aynı anlama gelmemektedir (1993:32-33). Aynı şekilde giyim eşyalarının rastgele bir araya gelmediği, bir tarz ve düzene göre birleştirildiği de bilinmektedir.

“İnsanlar belirli giysi kombinasyonlarını giyerek hangi tür sosyal durumlara (olaylara) katıldıklarını dolaylı olarak belirtebilirler. Giysi, aynı zamanda giyen kimse hakkında bilgi sahibi olunmasında da kullanılabilir. Bir taraftan böyle sinyaller, kategorilere tatbik edilen giyim normlarına bağlılığı göstererek cinsiyet, yaş, medenî hal, soy, aşiret, çete, kurum, meslek vb. göndericinin sosyal kimliği hakkında belirtiler (işaretler) verebilirler. Diğer taraftan da gönderici, tercihlerin bütün alanını kullanarak, kurulu normları biraz değiştirerek, hatta çiğneyerek bireysel karakteristiklerini ifade etmeye çalışabilir. Giyim sinyalleri, aynı zamanda, alıcının giyene karşı davranışının nasıl olması gerektiğini de belirtebilir (Enninger, 1998:95).”

Öte yandan kurulan devletler, artan eğitim düzeyi, ulusal ticaretin oluşumu ve sanayileşmenin meydana getirdiği gelişim zamanla giyimi besleyen dini ve kültürel yapıdan uzaklaşmaya sebep olmuştur. Tüm dünyada etkili olan moda büyük bir hızla yayılarak, benzer ama bir o kadar da farklı giyinen insan toplulukları oluşturmuştur. İhtiyaca yönelik ortaya çıkan giyim, simgesel bir anlatıma bürünerek neredeyse yeni bir dil -gösterge dili- halini almıştır. Geleneksel yaşamda bedenini dili olarak kişinin anlatacağının belirteci iken modern yaşamda giyenin karakterinin ipuçlarını bünyesinde taşıyan bir araç konumunda karşımıza çıkar (Koca, vd., 2007:796).

Sanayi Devrimi'ne ve hazır giysilerin ortaya çıkışına kadar, giysiler genellikle kişinin en değerli mallarından sayılırdı. Fakirler yeni giysilere ulaşamazlar; genellikle onlara gelene kadar birçok defa el değiştiren giysileri kullanırlardı. Fakir bir adam en iyi ihtimalle bir takım giysi edinebilirdi (Crane:2003:14). Anlaşıldığı üzere şehirleşme ve sanayileşme etkisi giyimde hızlı bir değişime neden olmuş, kitle iletişim araçları ile kolayca yayılan ve etkileşimi arttıran moda akımları tüm dünyada farklı bölgelerde dahi olsalar benzer tür giysiler tercih edilmesini sağlamıştır. Önceki süreçte yaşadıkları coğrafyanın iklimine ve imkanlarına göre giyinen insanlar bu hareketlilikle giyimlerinde çeşitliliğe ulaşmıştır. Modanın toplumca kabul edilmesi, onayı; yararından ya da yüksek değerinden değil fakat beğeni ve duygulara yönelik oluşundan ileri gelir (Tezcan, 1983:267). Aidiyet ve takdir görme eğilimi giyimdeki modayı takip etmenin ortak bir tutkuya dönüşmesine neden olmuştur.

Giyim, belli zamanlarda küçülen geniş ailelerin, sanayileşmenin, göçlerin hatta kitle iletişim araçlarının etkisiyle büyük değişikliklere uğramıştır. Bu değişimler beğenileri değiştirip gelenekselden uzaklaşmaya neden olmuştur. Bu değişimlerin en belirgin gözüktüğü kategori elbette kadın giyimidir. Geçen zamana ve değişen ekonomik şartlara rağmen giyime verilen önem hiçbir dönemde azalmamış, toplumun dayattığı normlara ek olarak süslenme dürtüsü sayesinde değer kaybetmemiştir.

Her dönemde kadınlara hitap eden giyim eşyası ve aksesuarların erkeklere kıyasla daha çok ve çeşitli olduğu ilkel toplumlardan bu yana gözlemlenebilir. Kadınların giyim tarzındaki süse ve güzelliğe düşkünlük sürekli olarak giyimde gelişime sebep olmuştur. Modayla tanışan kadın giyimini, kullandığı aksesuarları da bu akıma uygun seçmiştir. Bununla birlikte kadın ve erkek giysi adları hemen hemen birbirine benzer; süslemeleri, eklentileri farklı olmakla birlikte aynı adları taşıyan elbiseler giymişlerdir. Süs eşyalarını erkeklerin de kullandığı bilirse de kadınların daha çok kullandıkları aşikardır.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE GİYİM KUŞAM

Türkler için yeme, içme ve giyim temel ihtiyaçlardan en önemli olanlardır. Bu üç temel ihtiyacın adı dönemler boyunca hep birlikte şekillenmiştir. Örneğin Karahanlı Türkçesinde –gü eki ile *yigü, içgü, kedgü* şeklinde iken; Eski Anadolu Türkçesinde –sX eki ile *yëyesi, içesi, gëyesi* biçimini alır. Bu üç ad Türkiye Türkçesinde ise gelecek zaman ortacı –AcAk eki ile yiyecek, içecek, giyecek şeklindedir. Hatta *gëyesi* sözü Türkiye Türkçesine giysi biçiminde kalıplaşmış ad olarak gelmiştir. Bu paralel değişim giyim kuşamın Türkler için en az yemek içmek kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Türklerin zengin giyim kültürü tarih boyunca sosyal hayatın etkisi ile paralel değişim göstererek günümüze ulaşmıştır. Yaşadıkları coğrafyaya ve yaşam biçimlerine göre şekillenen giyim olgusu başlarda hayvancılık etkisinde iken zamanla medeniyetin gelişmesi, ticaretin artması ile değişim göstermiş ve sanayinin geldiği noktadan etkilenmiştir. Özellikle yerleşik hayata geçiş ile giyim kuşam kültürü gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Komşu ülkeler ile yapılan ticaretin getirisi olan kumaşlar ve dokumacılığın öğrenilip geliştirilmesi Türk giyim kuşamını ileri seviyelere taşımıştır.

Türkler için giyim sadece bedeni örtmek, dış etmenlerden korunmak amacıyla değil, kendilerini güzel göstermek, güç ve statü kazanmak için tercih edilen bir durum hâlini almıştır. Ahlaksal ve estetik değerler, toplumsal yargılar ve inançlar, cinsiyet ve yaş gibi bağlamlarda şekillenen giyim milli bir unsurdur. Bu milli giyim, milletler arası farklılıkları ortaya koyar. Bireyin giyimini oluşturan maddi ve manevi unsurlar, ait olduğu toplum ve kültürü hakkında bilgi verir. İnsanların giyimlerini yaşadıkları toplumdaki bağımsız olarak değerlendirmek mümkün değildir (Çağlayandereli, 2017:874). Kafesoğlu'nun (2010) Türk Kültürü üzerine yaptığı çalışmada bahsettiği gibi giyim tarzı, milletlerin kültürleri hakkında ipuçları ihtiva eder. Örneğin hayvancı ve göçebe Türkler, yaşadıkları coğrafya ve tabiat şartlarına uygun üretim biçimlerine göre şekillenen tarzda giyiniyorlardı. Buradan yola çıkarak giyim kültürünün toplumun aynası olduğu söylenebilir.

Giyim; koruyucu ve taşıyıcısı olduğu kültürel belleğin yansıması ve bir kültür göstergesi olarak ele alındığında Türk giyim kuşamının izlerini bozkır yaşamından bugüne takip etmek gerekmektedir. Türk kültürünün temelini oluşturan bu dönemde günlük hayatın idame ettirilebilmesi için gerçekleştirilen her hareket giyim tarzına yansımıştır. Atın binek hayvan olarak kullanılması, ona uygun giyinmeyi gerektirirken; demirin işlenmesi, savaşçı Türkler için teçhizat sağlamıştır. Atın verdiği hız ve üstünlük hissiyle bulunduğu alanda hakimiyet tavrı sergileyen Türkler, çevre kültürlerine göre daha düzenli ve sistemli bir hayat sürmüşlerdir. Bunun yanı sıra at, bozkır insanının sosyal, siyasi, ekonomik ve dini hayatında çok yönlü olarak rol oynamış ve bozkır kültürünün oluşumundan çok gelişiminde en önemli unsur olarak etkisini hissettirmiştir (Fidan, 2011:97). İnsanın içinde bulunduğu çevreye ve yaşadığı doğaya uyum sağlayacak şekilde giyinmesi bu dönemde pantolon adı verilen giysi türünü ortaya çıkarmıştır. Cinsiyet ayrımı olmadan tercih edilen bu giysi bozkırın günlük yaşamında vazgeçilmez bir parça olarak yerini almış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bu giysi çeşidi ile çevre kültürlerine de etki etmiş ve pantolonun diğer kıtalara yayılmasını da sağlamıştır.

Çalışma için incelenen eserlerde Türk giyim kuşam kültürüne ait söz varlığının zenginliği, çeşitlilik açısından dikkat çekicidir. Bu durumda ticaretin, kültürel etkileşimin katkısı görülmektedir. Bu bağlamında Türkçe kökenli sözcükler yoğunluktadır. Giyim kuşam konusunda eserler incelendiğinde Türklerin başlangıçta kürkleri ve hayvan derilerini kullandığı görülmektedir. Bu durum coğrafyadan ve buna bağlı yaşam şeklinden etkilenmiştir. Giysi üretimi için kullanılacak olan malzemenin yaşanılan iklimde bulunup bulunmaması önemli bir husustur. Bozkır Türk giyim eşyasının başlıca malzemesi koyun, kuzu, sığır, tilki az miktarda ayı derisi ile koyun ve deve yünü idi (Kafesoğlu, 2010:306). Başlangıçta basitçe kullanılan kürk ve deri zamanla işlenerek güzelleştirilmeye başlanmıştır. Tamamlayıcı unsurlar eklemek, gelişen dokuma tekniği ile işleme veya nakışlar yapmak, yüzü ve kumaşı boyamak giyimi süslemiştir. Orhon döneminde karşılaşılan ipek kumaşlarının ise Çin ile yapılan ticaretten geldiğini söylemek mümkündür. Bu durum ipekli kumaş adlarının çoğunlukla Çin ipeği olarak anılmasını açıklamaktadır. Türklerin ipeği sadece ithal etmeyip zamanla dokumaya başladıkları ama daha çok pamuklu kumaşlar üretmeyi tercih ettikleri de söylenebilir.

Orta Asya kültürünün göçebe toplumunda kadın ve erkeğin benzer giysiler kullandıkları söylenebilir. Bu durum zamanla kültürel etkileşime bağlı olarak değişerek kadın ve erkek için ayrılmış, kadın giyim kuşamı erkeklere göre çeşitliliğini arttırmıştır. Yaşam tarzı sebebiyle şalvar ve içlikler Türklerin vazgeçemediği kıyafetlerdir. Eski Türkler için coğrafi şartlara ve soğuğa karşı dayanabilen elbiseler gerekmektedir. Ögel'in (1978:2) de bahsettiği gibi başlangıçta hayatları at üzerinde geçen atlı-göçebe yaşayan Türk insanı olası yaralanmaların önüne geçmek ve rahat olmak için diğer milletlerin aksine entari değil kalın pantolon ve çizme tercih edip, yiyecek ve silahlarını asabilmek için kalın deri kemerler kullanmaktadır. Soğuktan korunmak için kalın keçeden pelerinler tercih ederken, sıcak havalarda için ince ürünler kullanıldıkları bilinmektedir.

“Bozkırın tipik elbisesi ceket-pantolon idi. Süvari en rahat şekilde ancak böyle giyinebilirdi... Soğukta ve sıcak havalarda ayrı ayrı giyilen pelerinler de kullandıkları anlaşılan Türkler ayaklarına çizme, başlarına börtük giyiyorlardı. İleri gelenler, makam sahipleri daha çok başlıklarının daha uzun ve gösterişli olmasından tanınırlardı (Kafesoğlu, 2010:306).”

Yaşam şekline ve meslek grubuna göre şekillenen erkek giyiminde daha temel parçalar görülmektedir. Belli başlı parçaları içlik, üstlük, dizlik ve örme çorap olan giyimde iklime göre seçilen kumaşlar, hareket kolaylığı sağlamak üzere şekillenmiştir. Erkekler için en belirgin simge bıyık ve sakal kullanımı ya da fes veya şapkadır. Özellikle Osmanlı döneminde belli kurallarla şekillenen giyim ve aksesuar kullanımı, kişinin mensubu olduğu dini ve milleti simgelemektedir. Hangi bıyık şeklinin hangi topluluğa ait olduğu, hangi kaftanı hangi meslek grubundaki insanın giyeceği çıkarılan kıyafet nizamnameleri ile belirlenmektedir. Osmanlı İmparatorluğunda elbiseler, hukuki kural, emir ve fetvalarla belirlenir ve bu fetvaların büyük bir kısmı lüks kumaş, mücevher ve diğer tekstil malzemeleriyle ilgilidir (Uçar, 2013:27). 1643-44'te Şeyhülislam Yahya Efendi'nin yazdığı Kitâbu Mesâlih'il-Müslimîn ve Menâfi'i'l-Mü'minîn adlı eserinde, her millet, meslek ve zümrenin ayrı kıyafetinin olmasına ne kadar önem verildiği görülmektedir (Emiroğlu, 2001:205). Buna ek olarak birbirinden farklı dinlere mensup insanların kullanacakları renkler de belirlenmiştir.

Eski Türk kadınının giyiminde ise din ve komşu milletler etkili olmuştur. Erkeklerle göre daha çok parçadan oluşan giyimlerinde daha çok süslandıkları görülmektedir. Takılardan ve yüz boyamasından daha çok faydalandıkları bu husustaki sözcük çoğunluğundan anlaşılmaktadır. Takılarında kıymetli taşları tercih eden kadınlar, giyimlerinde de daha ince ve narin kumaşları kullanırlardı.

“Elbise etekleri çok defa ayaklara kadar inmekte, üstte blüz ve onun altında yine uzun eteklikler görülmektedir. Bellerine ‘bilbağı’ denilen zarif kemerler takarlardı. Süse çok düşkün olan kadınlar, başlarına ipek başörtü örterler, kulaklarına ise kıymetli taşlardan yapılmış olan küpeler takarlardı. Boyunlarındaki uzun gerdanlıklar yine kıymetli taşlardan yapılmıştı. Etük denilen ayakkabı, terlik ve uçuk denilen çorap giyerlerdi (İzgi, 2014:39-40).”

Sosyal ve ekonomik etkenler çerçevesinde gelişen kadın giyiminde daha çok tür olduğu bilinmektedir. Özellikle saray kültürünün kıyafet çeşitliliği sağladığı, Anadolu kadının saray kıyafetlerinden daha farklı, başka bir deyişle daha sade kıyafetler tercih ettikleri bilinmektedir. Öte yandan kadının evde ve sokakta farklı giysileri tercih etmesi, giyiminde daha fazla parça bulunması bu çeşitliliği sağlamıştır. Yaşamının çoğu evde geçtiği için ev içi giysilerinin çokluğu kaçınılmazdır. Kullandıkları aksesuarlarla toplumsal bir mesaj veren kadınlar, tercih ettikleri renkler ve desenlerle de bu mesajı desteklemektedir. Çoğunlukla kadınlar tarafından tercih edilen, günümüzde de genç kızların çeyizlerine konulan dantel ve yemenilerde tercih edilen motifler dahi bir anlamı simgelemektedir. Kumaş kenarına işlenmiş çiçek desenleri kadının evli, dul ya da bekâr olduğu; yeni evlendiği ya da hamile olduğu gibi anlamları taşımaktadır.

Giyimi; kadın ve erkek şeklinde ayırarak farklılaştıran kültürel unsurlar, fiziksel özelliklerine göre şekillenmekte, zevklerine ve isteklerine göre seçilmektedir. Bu hususta en temel çizgiyi din oluşturur denilebilir. Kadın ve erkek giyiminde, dönemlere göre tercih edilen dini inançlar etkisini göstermektedir. Başlangıçta belli bir formu olmayan, avlanmış hayvanın kürkünden oluşup belli başlı bölgeleri örten giysiler; zamanla ve inancın getirisi ile örtünme duygusu gelişmiş insanda, kumaş kullanımının öğrenilmesi ile değişime uğramıştır.

Geniş bir coğrafyada yaşam süren Türklerin giyimleri elbette bölge bölge farklılık göstermektedir. Sıcak iklimlerde yaşayan insanlar, ince kumaşları ve açık renkleri tercih ettikleri giyimlerinde daha az parça kullanırken; soğuk iklimlerde yaşayan insanlar kalın kumaşları ve daha çok parçadan oluşan kıyafetleri tercih etmektedir. Bu ürünlere verilen adlarda bölge ağzına göre değişiklik olması kaçınılmazdır. İklimden sonra köy ve şehir yaşantısından etkilenen giyim; insanlara farklı alternatifler sunmuş, farklı imajlar doğurmuştur. Bu hususta Sanayi Devrimi ile gelişen üretimin, çeşitliliği arttırması ve bunun sonucundan hızlı tüketimin ortaya çıktığı toplumda, moda sektörünün yansıması etkili olmuştur. Tüm toplumu etkisi altına moda, her ne kadar ortak bir zevk oluşturmaya çalışsa da hem benzerlik hem farklılık yaratma arzusuyla ortaya çıkmış geçici bir olgudur. Kent insanı ulaşılabilirlik dolayısıyla modanın getirisinden daha çok etkilenmekte iken köyde yaşam süren insanların büyük çoğunluğu yaşantısına uygun ürünlerle devam etmiştir. Köydeki genç kesim modayı yetişkinlere göre daha çok takip etmeye çalışsa da ekonomik ve sosyal etkenler bu hususta onları, şehrin gençlerinden ayırmıştır.

Türklerin giyimi sadece bedeni örtmek, dış etkenlerden korunmak için tercih etmedikleri; kendilerini güzel ve zarif göstermenin bir aracı olarak kullandıkları ilk olarak Karahanlı Türkçesi döneminin eserlerinde karşılaşılan *ütüg* sözcüğünden de anlaşılmaktadır. Günümüzde ütü olarak bilinen aracın daha eski modelini temsil eden *ütüg*, “genellikle giysilerin buruşukluklarını gidermek için bunların üzerinden geçirilen kızgın demir araç” anlamı ile giyimde düzene ve temizliğe verilen önemi simgelemektedir. Yine aynı şekilde giyim kuşam üzerine gelişen meslekler bu olgunun Türkler için önemine değinmektedir.

Türklerin giyimlerinde düzen ve temizliğine önem verdikleri kadar korunması için de özen gösterdikleri bilinmektedir. Türkler hangi ortamda bulunurlarsa bulunsunlar kıyafetlerini muhafaza ediyorlardı (Köymen, 1983:490). Böylece Anadolu’ya gelirken pek çok Türkçe sözcüğü dillerinde taşıdıkları ve bunlardan bazılarının geldikleri ses ve biçimi korudukları ve aynı kullanımı devam ettirdikleri anlaşılmaktadır.

Artun’a göre (2008:69) Türklerin giyim kültürü motifleri, çeşitliliği, canlılık ve zarafeti ile Anadolu insanının yaşam biçimini ve dünya görüşünü yansıtmaktadır. Her dönem kendilerine özgü kıyafetleri olan Türklerin kavimler arasındaki farklılıkları belirten giysi çeşitliliği de gözden kaçmamaktadır. Bir kişinin hangi kavimden olduğu giydiği giysiden,

başlığını bağlayış şeklinden anlaşıldığı gibi özellikle Dîvânü Lûgati't-Türk'te tespit edildiği gibi eşyaya verdikleri adlarda bile belli olmaktadır.

Türklerin İslamiyet'i kabulü ile birlikte giyim kuşamlarında özellikle kıyafet biçimlerinde, motif ve desenlerde değişim görülmektedir. Medeniyette meydana gelen bir değişimin giyim kuşamı da etkilemesi kaçınılmazdır. Öte yandan özellikle Osmanlı döneminde zaman zaman kıyafetle ilgili düzenlemeler yapılsa da 20. yüzyıla gelene kadar Anadolu giyiminde büyük değişiklikler meydana gelmemiştir. Osmanlı sanatına Batı etkileri 17. yüzyıldan itibaren girmiş, giderek ağırlığını arttırarak 19. yüzyılda da sürdürmüştür. Giyim kuşam geleneğinde Batılılaşma ilk olarak askerî kıyafetlerde başlamış, daha sonra erkek modasına ve en son olarak da kadın ve çocuk modasına yansımıştır (İpek, 2009:64).

18. yüzyılda Osmanlı padişahları II. Mahmud ve III. Selim dönemlerinde yapılan reformlar o süreçte özellikle devlet çalışanlarını etkilemiş, daha sonra Batı ile ilerleyen etkileşim giyimde de etkisini göstermiştir. Sultanların öncülüğünde öncelikle sarayda sonra diğer tabakalara yayılmıştır. Özellikle Fransız etkisinin pek çok alanda açık bir şekilde görülmesi dile de yansımış bu dönemde pek çok Fransızca sözcük ödünç alınmıştır.

Lady Montagu'nun 18. yüzyılda eğitiminin bir parçası olarak ziyaret ettiği Osmanlı topraklarında yaşadıklarını ve edindiği kültürel bilgileri, dostlarına yazdığı mektuplarda ayrıntılı bir şekilde belirtmiştir. Saray ve haremden rahatlıkla gezebiliyor olması, soylu hanımların davetlerine katılabilmesi bu çevre için fikir edinmesine yardımcı olmuş ve mektuplarında bu detaylara yer vermiştir. Makam sahibi insanların değerli kumaşlar, gösterişli baş ve saç süslemeleri, paha biçilemeyen mücevherler kullandıklarını gözlemlemiş hatta bu kostümler üzerindeyken resmini çizdirip mektuplarına bu resimleri de eklemiştir. Hangi statüde olursa olsun kadınların sokağa çıkarken yaşmak ile örtündüklerini, rütbelere arasında renkle ve başlık çeşidi ile belirtilen ayrımları fark etmiştir. Renklerin anlamlarını, kadınların kombinlerinde uyumlu parçalar tercih ettiklerini, işleme ve değerli taşların vazgeçilmez olduğunu da fark etmiş ve tüm bu incelikleri resmedercesine canlı bir şekilde tasvir etmiştir. Tüm bu detaylarla Türklerin giyimlerine ne kadar önem verdiklerini; masraftan kaçınmadıklarını belirten Montagu,

Türk kadınlarının yaşamayı bildiğini (1973:70) ve Türklerin modalarını yaymak gibi bir zahmete girmediklerini (1973:49) belirterek seçkin bir kültür oluşturduklarını belirtmektedir. Kadın olması hasebiyle daha rahat ulaşabildiği bu konu hakkında daha verimli bilgi vermiştir.

Türklerin her ortama göre farklı kıyafetler tercih ettikleri, günlük hayat için ayrı tören ve kutlama için ayrı, dışarıya çıkarken ayrı kıyafetler kullanmalarından anlaşılmaktadır. Hatta törenin kutlama mı yas töreni mi olduğu da giyimi şekillendirmiştir. Meydan ve Guliyeva'nın (2020a:181) Türklerin törenlerdeki giyim kuşamını anlattıkları bölümden yola çıkılarak erkek ve kadınların giyim kuşamları ile iç dünyasındakileri dışarı yansıttıkları; sevinçli ise renkli kıyafetler giymeyi tercih ettikleri, yaşlı olduğu zamanlarda siyahlara büründükleri anlaşılmaktadır. Öte yandan Türklerin, İslamiyet'ten önce üzüntülerini ifade ederken siyahı değil beyazı tercih ettikleri bilinmektedir.

Türk Kültürünün önemli yapı taşlarından giyim kuşam konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Reşat Ekrem Koçu bu alanda, Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü'nü yazmış, maddeleri resimlerle desteklemiştir. Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünü 9 ciltte ele aldığı Türk Kültür Tarihine Giriş eserinin 5'inci cildini tamamen Türk giyim kuşamına ayırmıştır. Baybars Gülensoy Türkiye Giyim-Kuşam Sözlüğü'nde sözcükleri etimolojik ve açıklamalı olarak ele almıştır. Nureddin Sevin, On Üç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış adlı eserinde dönemin giyim alışkanlıklarından ve kullanılan materyallerden detaylı bir şekilde bahsetmiş ve pek çok görsel ile giyim kültürünü incelemiştir. Bu çalışmada tüm bu eserlerden yararlanılmış olmakla birlikte konunun bağlamında ilerlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRLERİNE GÖRE GİYİM KUŞAM SÖZCÜKLERİ

Tezin ana bölümü olan bu kısımda inceleme giyimi oluşturan materyallerden başlayarak genelden özele şeklinde ilerleyecektir. Veriler Orhon Türkçesi dönemi için Orhon Yazıtları (Haz. Tekin, 2014); Uygur Türkçesi dönemi için Irk Bitig (Haz. Tekin, 2017), Aç Bars Hikâyesi (Haz. Gulcalı, 2015), Altun Yaruk (Haz. Çetin, 2017) ve Kalyânamkara ve Pâpamkara (Haz. Köken, 1998); Karahanlı Türkçesi dönemi için Atebetü'l-Hakâyık (Haz. Arat, 1992), Dîvânü Lûgati't-Türk (Haz. Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014), Kutadgu Bilig (Haz. Arat, 2008) ve Kur'an Tercümesi (Haz. Ata, 2004); Harezmi Türkçesi dönemi için Nehcü'l-Ferâdis (Haz. Ata, 1998), Hüsrev u Şîrin (Haz. Demirci ve Karşlı, 2021), Mukaddimetü'l-Edeb (Haz. Yüce, 1993), Mu'inü'l-Mürîd (Haz. Toparlı ve Argunşah) ve Kışasü'l-Enbiyâ (Haz. Ata, 1997); Kıpçak Türkçesi dönemi için Codex Cumanicus (Haz. Argunşah ve Güner, 2015), Kitâb el-İdrâk li-Lisâni'l Etrâk (Haz. Caferoğlu, 1931), İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin (Haz. Toparlı, 1992), Gülistan Tercümesi (Haz. Karamanlioğlu, 1989), Münyetü'l-Guzât (Haz. Uğurlu, 1987) ve Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugâti't-Türkiyye (Çev. Atalay, 1945); Eski Anadolu Türkçesi dönemi için Dedem Korkudun Kitabı (Haz. Gökyay, 2007), Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sözlüğü (Haz. Dankoff, Çev. Tezcan, 2013), Marzubân-nâme (Haz. Korkmaz, 2017), Süheylü Nevbahar (Haz. Dilçin, 2016), Yûsuf u Zelîhâ (Haz. Demirci ve Korkmaz, 2008), Gülistan Tercümesi (Haz. Özkan, 1993); Ferec Ba'deş-şidde (Haz. Apık, 2013) ve Kitâb-ı Gonya (Haz. Akkuş, 2018); Osmanlı Türkçesi dönemi için Kâmûs-ı Türkî (Haz. Yavuzarslan, 2010); Lehçe-i Osmanî (Haz. Toparlı, 2000); Lehçetü'l-Lûgat (Haz. Kırkkılıç, 1999); Resimli Türkçe Kamus (Haz. Toparlı vd., 2004) ve Lûgat-i Nâcî (Haz. Kartal, 2009) eserlerinden elde edilmiştir. Türkiye Türkçesi dönemi için TDK'nin (2010) Türkçe Sözlük'ü incelenmiştir. Genel bir çalışma olarak TDK'nin (1995) Tarama Sözlüğü, Gülensoy'un (2003) Türkiye Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü ve Koçu'nun (1969) Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü de incelenmiştir.

Belirtilen eserlerin ve dizinlerinin taranması ile elde edilen veriler, türlerine göre ayrılarak alfabetik sırayla verilmiştir. Bu sıralamada önce sözcüklerin tespit edildiği ilk eserler

belirtilmiş, diğer eserlerde farklı anlamlar ile ele alınmış olanlar gösterilmiştir. Metin içerisinde geçtiği yerler örneklendirilmiştir. Sözcüklerin birlikte anıldığı tespit edilen diğer sözcüklerle oluşturduğu söz birlikleri ve birlikte kullanıldığı eylemler belirtilmiştir. Son olarak sözcüklerin çeşitli yapım ekleri ile kazandığı yeni şekiller, aldıkları anlam ve metin içerisindeki yerleri ile incelenmiştir. Sözcüklerin anlamları giyim kuşam bağlamında ele alınmıştır. Transkripsiyon işaretlerine mümkün mertebe dikkat edilmiştir.

Belirlenen sözcükler giyimi oluşturan materyaller yani kumaşlardan başlayarak baş, beden, ayak şeklinde ilerleyecek daha sonra diğer türler incelenecektir. Eylemler en son bölüme yerleştirilmiştir.

1.1. Kumaşlar ve Kürkler

İncelenen eserlerde giyim eşyası türetmek için ya da genel olarak kumaş adı olarak kullanılan 191 adet kumaş ve kürk tespit edilmiştir. Bu sözcüklerden 54'ünün Türkçe; 34'ünün Fransızca; 28'inin Farsça; 15'inin Arapça; 7'sinin Çince; 6'sının İtalyanca; 4'ünün Moğolca; 3'ünün Sanskritçe; 2'sinin İngilizce; 2'sinin Rumca; 1'inin Yunanca; 1'inin Bulgarca ve 1'inin Hintçe olduğu belirlenmiştir. Kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamayan 19 sözcük bulunmaktadır. Belirlenen sözcükler alfabetik olarak listelenmiştir: *âbâ, abanî, abrağ, âbyâri, ağı, ahriyan, al, alaca, altıparmak, araklı, astarlık, atlas, barçın, basma, batatu, bıçış, bez, boğası, bruçi, burd, canfes, cılkava, çapak, çarıklık, çatma, çaydam, çârķâb/çerķâb/çârĥâb, çarşaflık, çêk, çekmen, çınahsı, çit, çöprek, çözü, çuha/çuka, çul, çuz, damasko, dârâyî, denim, dîbâ, dimi, divitin, dokuma, duhâvî, durmaç, ebrîşüm, eç/ağ, edîm, elbiselik, emşen, entarilik, esvaplık, eşgiti/işgiti/eşgürti, eşük, eteklik, fasone, feracelik, fistanlık, fisto, flanel, fodra, formalık, gabardin, giysilik, germesud, gezi, gön, ĥâm, ĥâre, ĥarîr, ĥulıñ, ıskarlat, içmek, içük/içik, jarse, jorjet, kaçaç, kâfgar, kaftanlık, kâlâ, kalpaklık, kapitone, karış, karķaşona, ķaşab, kaşe, kaşmir, kadife, kebez/kepez, kebûtî, keçe, kefenlik, kemek, kenzi, kerim, keten, kez, kidiz/kiyiz, kimĥâ, kilîm, kimişge, kirbâs, kendir, kostümlük, kot, koton, köñleklik, kösele, krep, kreplin, krepon, krepsaten, kreton, kumaş, kutay/kotay, kuyka, ķutn, kürk, laçato, lasteks, lastikotin, lekkefûri, loĥtay/oĥtay, londura, londrine, pamuk, rugan, sâri, mantin, mantoluk, marliya, mermerşahi, mindatu/mindetü, mintanlık, mondobari, muflon, muslin, nak, nasiç,*

nima, opal, otoman, oyma, önlüklük, pahta, palâs, paltoluk, pazen, penye, perend, peştamallık, ponje, poplin, post, pötikare, reye, sagra/savri, sahtiyan, salaşpur, saten, sırma, sûf, suprama, süet, sündüs, şalaşu, şapkalık, şayak, şifon, tafta, tahçek, taşuk, ters, tonluk, torha/torku, triko, tül, üsküli, veles, velur, vezentin, yagı, yamalık, yapak, ipek, yün, yurun, zağan, züngüm.

Listelenen sözcüklerden yola çıkılarak Türklerin yaşam şekillerine uygun olması için hareket rahatlığı sağlayan kumaşları; iklim şartlarına uyum sağlayabilmesi için ise kürk, keçe ve yünlü kumaşları tercih ettikleri belirlenmiştir. Dokuma ve örme kültürünün M.Ö. 5. yüzyıldan beri var olduğu anlaşılmaktadır. Dokuma yöntemi ile ipek ve pamuğu kullanan Türkler, daha kullanışlı ve sağlam oldukları için deri ve kürkleri de tercih etmişlerdir. Avcı kimliklerine uygun olarak hayvan derilerini kullanmışlardır. Türklerin giyim kuşamda ipek kumaşları da çokça tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle Çin ile kültür alışverişinde keşfedip kullanmaya başladıkları bu kumaş çeşidini, Çin ipeği olarak andıkları sözcüklere rastlanmıştır. Kafesoğlu'nun da değindiği gibi (2010:306) Eski Türkler Çin'e yünlü kumaş ve keçe ihraç ederken 20'den fazla ipek kumaş da Çin'den ithal etmekteydi. Anlaşıldığı üzere kumaş ihtiyaçlarının bir kısmını ticaretle tamamlayan Türkler, ipek kumaş için en çok Çin'i tercih etmiştir. Bu kumaşların adları Türkçeye uyarlanarak dildeki yerini almıştır.

Buna ek olarak Ögel (1988:211) Uygur dokumalarından bahsettiği kısımda Çin'in en güzel kumaşların bulunduğu ve dokunduğu yer olduğunu ve nakışlarını, ipekli kumaşlarını Türklerin hep ilgiyle karşılandığını belirttiği gibi özellikle Uygur Türkleri döneminde dokunmaya başlanan kumaşlar neredeyse bu kumaşlara rakip olup onların ilgisini çektiğini ve kıskanmalarına sebep olduğunu da dile getirmiştir.

Tüm dönemlerde en çok değer verilen kumaş çeşidinin ipek olması dikkat çekmektedir. Örneğin Osmanlı döneminde ipekli kumaşları genellikle hükümdarlar, vezirler yani soylu kesim kullanmaktadır. Pamuk ve hayvan postları/yünleri ondan sonra gelmektedir. Özellikle koyun yününden imal edilen keçe, kırsal kesimin daha çok tercih ettiği bir kumaştır. Öte yandan kürklerin diğer kumaşlar arasında daha çok kullanılıyor olması coğrafyaya ve iklim şartlarına uyum sağlandığını kanıtlamaktadır. Bu kumaşlar yalnızca kıyafet olmuyor, börk ve çeşitli başlıklar için de kullanılıyor.

Kumaş adlarının zaman zaman bu malzeme ile üretilen giyecek çeşitlerini de simgelediğini görülmektedir, örneğin yünden dövülmüş kaba kumaş anlamındaki aba bu kumaştan üretilen yelek, cepken, yağmurluk gibi kıyafetleri ifade eden geniş bir anlam da kazanmıştır.

Kumaşın işlenmesinin öğrenilmesi ve gelişen teknoloji ile kumaş üretiminin hızlanması bu alanda çeşitlilik sağlamıştır. Türk kültürünün giyim kuşama verdiği değer, kumaşın çeşitli yöntemlerle süslenerek kullanılması ve hediye olarak verilmesinden de anlaşılmaktadır. Ayakkabı üretimi gibi alanlarda kullanılan deri türleri de bu başlık altında incelenmiştir.

'abâ: Ar. *'abâ* sözcüğü için Demirci ve Korkmaz “yünden dövülerek yapılan kaba kumaş ve bu kumaştan yapılan giysi” anlamını vermiştir. Kıpçak Türkçesine ait GT; Eski Anadolu Türkçesine ait YZ ve Osmanlı Türkçesine ait Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(YZ 1029)

Aba sözcüğü Türkçe Sözlükte “yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş, bu kumaştan yapılmış yakasız ve uzun üstlük, dervişlerce giyilen hırka ve kepenek” şeklinde dört ayrı anlam ile ele alınmıştır.

Kıpçak Türkçesine ait Gülistan Tercümesi'nde “giyinmek” anlamındaki *yapun-* eylemi ile kullanılmıştır (*'abâ yapun-*, GTK 157/13)

abacı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “abadan eşya diken esnaf” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde örneklendirilmiştir.

Abacı sözcüğü Türkçe Sözlükte “abadan giyecek yapan veya satan kimse” anlamı ile tespit edilmiştir.

< aba + cı

abalı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “aba giymiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< aba + lı

abasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “aba giymemiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< aba + sız

abanî: Far. Yavuzarslan’ın “ipekten sarımtırak dallarla işlenmiş bir nevi kumaş ki sarık vesairede kullanılır” tanımını yaptığı sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Abani sözcüğü Türkçe Sözlükte “genellikle sarık, bohça, kundak ve yorgan yüzü yapımında kullanılan, zemini beyaz, üzerinde safran renginde nakışlar bulunan ipek kumaş” anlamı ile tespit edilmiştir.

abrağ: Caferoğlu’na göre bu sözcük “kumaş” anlamında kullanılmıştır. Sözcüğe yalnızca Kıpçak Türkçesinin Kİ eserinde rastlanmıştır.

(Kİ 7)

Paçacıoğlu’na göre (2016) bu sözcük *çarkab* sözcüğünün bir varyantı olarak kullanılmıştır.

âbyâri: Far. Apık’ın “bir tür ince kumaş” tanımını yaptığı sözcük Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 104a/07)

ağı: İlk olarak Orhon Türkçesinde tespit edilen bu sözcük için Tekin “ipekli kumaş” anlamını verirken, Atalay “altın veya gümüşle işlenmiş sırmalı ipek kumaş” tanımını yapmaktadır. Bu sözcük dönemlerine göre sırasıyla Orhon Türkçesinde KT ve BK yazıtlarında; Uygur Türkçesinin KP; Karahanlı Türkçesinin DLT ve KB; Harezmi Türkçesinin QE ve Kıpçak Türkçesinin Kİ ve TZ eserlerinde tespit edilmiştir. Tarama Sözlüğü’nde de yer verilmiştir.

(KT G5, BK K4 vd.), (KP VII.6, VII9, vd.), (DLT 57/43, 343/277), (KB 902, 1034, 1426, 1564, vd.), (QE 160v7, 238v10, vd.), (Kİ 17), (TZ 19.b-2)

Kıssaşü'l-Enbiyâ eserinde *atlas* ile anıldığı örneklere rastlanmıştır (QE 148r17, 238v8).

< ağı

Clauson'un (1972:78) "hazine" anlamını verdiği sözcük farklı eserlerde de bu anlamla kullanılarak, Türklerin ipek kumaşa verdikleri değeri göstermektedir.

ağıcı: *ağı* sözcüğünün meslek adı yapan +CX eki alarak türemiş hâli "ipek kumaşları muhafaza eden kimse" anlamı ile yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT ve KB eserlerinde tespit edilmiştir. Uygur Türkçesinin KP eserinde ise Köken "hazinedar" anlamı ile ele almıştır.

(DLT 57/43, 80/69), (KB C39, 2494, 2741, vd.)

< ağı + cı

ağriyan: Far. Akkuş bu sözcüğe "kıymetli kumaş, parça" tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin KÇG eserinde örneklendirilmiştir.

(KÇG 59a.7, 126b.9, 127b.2)

al(I): Atalay bu sözcük için "hanlara bayrak, devlet adamlarının atlarına eğer örtüsü yapılan turuncu ipek kumaş" tanımını yapmıştır. *al* sözcüğünün bu anlamına Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır. Ercilasun ve Akkoyunlu'nun "turuncu renkte ipek" anlamı ile ele aldığı *ay* sözcüğü de DLT'de tespit edilmiştir. (*ay*, DLT 32/18). *al* sözcüğü için Dilçin "düğünde güveyin boynuna atılan mendil büyüklüğünde kırmızı bez" anlamını vermiştir. Bu anlamı ile de yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin SN eserinde kullanılmıştır. Kırmızı renginden dolayı kumaşa verilen adın, bir ad aktarması olabileceği izlenimi görülmüştür.

(DLT 53/39), (SN 4396)

< al

alaca: Sözcük "karışık renkli" anlamındaki *ala* sözcüğü +cA ekinin getirilmesi ile türetilerek "rengarenk bez" anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde tespit edilmiştir.

Sözcük "birkaç renkli iplikten yapılmış dokuma" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< ala + ca

altıparmak: Sözcük “ayrı renkte altı yolu olan kumaş ve bu kumaştan yapılan gelin giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< altı + parmak

araklı: Far. *araklı* Argunşah ve Güner bu sözcük için “bir tür keten dokuma” anlamını vermiştir. Yalnızca Kıpçak Türkçesinin CC eserinde tespit edilmiştir.

(CC 47a/8)

astarlık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcüğe “astara yarar bez” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm sözlüğünde rastlanmıştır.

Astarlık sözcüğü “astar olmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< astar + lık

atlas: Ar. *atles* Gökyay bu sözcük için “parlak, düz ipek kumaş; bir yüzü ipek, bir yüzü pamuk kumaş” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinin AĤ; Harezmi Türkçesinin HŞ ve KE; Kıpçak Türkçesinin GT; Eski Anadolu Türkçesinin DK, M, YZ, F ve GT eserlerinde; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm sözlüklerinde tespit edilmiştir.

(HŞ 3219, 3234, 3235), (KE 75r9, 149v11, vd.), (GTK 5/11, 294/4), (DK 80:56B13, 138:104A12), (YZ 472, 614), (F 37a/18, 102b/17, 221b/10, vd.), (GTE 31a-7)

Atlas sözcüğü “yüzü parlak, sık dokunmuş bir ipekli kumaş türü, saten” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de belirlenmiştir.

Kıssaşü’l-Enbiyâ’da *agı* ve *çuz* ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (KE 238v8, 68v2, 249v6). Atebetü’l-Hakâyık’da *çuz* sözcüğü ile kullanılan *atlas* için Arat “sırmalı atlas kumaş” tanımını yapmıştır (*çuz atlas*, AĤ 480). Marzubân-nâme’de *harîr* ile anılmıştır (M 15b/11).

Atebetü'l-Hakâyık ve Kıpçak Türkçesi ile yazılan Gülistan Tercümesi eserlerinde “giymek” anlamındaki *ked->key-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*atlas ked-*, AĞ 354), (*ağlas key-*, GTK 142/9).

barçın: Eserlerde “ipekli kumaş” anlamı ile kullanıldığı tespit edilen *barçın* sözcüğüne Karahanlı Türkçesinin DLT, SKT ve KB eserlerinde; Harezmi Türkçesinin NF eserinde ve son olarak Kıpçak Türkçesinin Kİ eserinde rastlanmıştır.

(DLT 72/58, 97/90, 116/104, vd.), (SKT 36/87a2-3), (KB 555), (NF 33-1), (Kİ 30)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te *yolak* sözcüğü ile kullanılan *barçın* için Ercilasun ve Akkoyunlu “yol yol çizgili ipek kumaş” tanımını yapmıştır (*yolak barçın*, DLT 452/355). Aynı eserde bir kumaş çeşidi olarak tespit edilen *eşüklük barçın* sözcüğü “şal için kullanılan uçları ipekli kumaş” anlamı ile verilmiştir (DLT 87/78).

Nehcü'l-Ferâdis eserinde “giymek” anlamındaki *ked-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilen sözcük için Ata “ipekli kumaştan elbise giymek” tanımını yapmıştır (*barçın keğ-*, NF 33-1). Aynı kullanım Dîvânü Lûgati't-Türk'te de tespit edilmiştir (*barçın keğ-*, DLT 513/411).

< barcın

Clauson (1972:357) bu sözcüğün Toharca olduğunu belirtmiştir. Kökenine dair net bir bilgi olmadığı için yalnızca görüş olarak ele alınmıştır.

basma: Yavuzarslan bu sözcüğü “beyaz dokunup badehu renk ve çiçekleri basılmış pamuk ince dokuma” şeklinde tanımlamıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK sözlüklerinde tespit edilmiştir.

< bas- + -mA

basmacı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilmiş sözcük “tülbent üzerine kalıp basan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK sözlüklerinde belirlenmiştir.

< basma + cı

Kâmûs-ı Türki'de aynı anlamda *baskıcı* sözcüğü de tespit edilmiştir.

batatu: Korkut ve Birkan bu sözcük için “pamuklu kumaş, pamuklu giysi” tanımını yapmıştır. Sözcüğe yalnızca Uygur Türkçesinin KP eserinde rastlanmıştır.

(KP II.4)

Kökenine dair net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

bıçış: Ercilasun ve Akkoyunlu'ya göre “büyüklerin ziyaretine giden kimselere verilen ipekli kumaş parçası” anlamına gelen sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 184/157)

< bıç- + -ış

böz>bez: Genel olarak basit bir kumaşı temsil eden sözcüğe Argunşah ve Güner “pamuk veya keten dokuma, bez” anlamını vermiştir. Dönemlere göre pek çok eserde tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesinde kullanımı hâlâ devam eden sözcüğe Uygur Türkçesinin KP; Karahanlı Türkçesinin DLT, KB ve AĤ eserlerinde; Harezmi Türkçesinin NF, MM ve KE eserlerinde; Kıpçak Türkçesinin Kİ, CC, TZ ve İM eserlerinde ve Eski Anadolu Türkçesinin SN, M, KG, F ve DK; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 15/8, 36/23, 192/164, vd.), (KB 1328, 1420, 3616, vd.), (AĤ 354, 432), (NF 131-10, 194-1, 194-6, vd.), (KE 18v8, 19r7, 144r15, vd.), (Kİ 30), (TZ 114.b-7, 21.a-2), (İM 140/3), (SN 3162, 3413, vd.), (M 68b/9-10), (KG 35a.13, 116a.3, 145a.10, vd.), (F 7b/13, 143b/11, 190b/13, vd.), (DK 20:3B9, 125:91B11)

Bez sözcüğü “pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma, çaput” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Aynı Sözlükte “kefen” anlamına gelen *kefen bezi*, “namaz örtüsü” anlamında gelen *namaz bezi*, “kundak çocuklarının belden aşağısına sarılan bez” anlamında *etek bezi* tamlamaları tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

Lehçe-i Osmanî’de “örtü” anlamında *baş bezi* tamlaması tespit edilmiştir. Mu’înü’l-Mürîd’de *ey* sözcüğü ile kullanılarak “ipekli kumaş” anlamı kazanmıştır (*ey bözi*, MM 193/1). Nehcü’l-Ferâdis’de bir bez çeşidi olan “kefenlik kumaş” anlamındaki söz birliği tespit edilmiştir (*kefenlik böz*, NF 131-10). Dîvânü Lûgati’t-Türk’te “etek yapmak için kullanılan bez” (*eteklik böz*, DLT 87/78), “seyrek dokunmuş bez” (*sedrek böz* DLT 240/208) ve “yamamak için hazırlanmış bez parçası” (*yamaglık böz*, DLT 466/370) anlamlarında bez türlerine rastlanmıştır. “boyun atkısı” anlamındaki *boyun bezi* tamlaması Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir. Kâmûs-ı Türki’de “kadınların namaz kıldıkları zaman başlarına örtükleri bez” anlamında *namaz bezi* tamlamasına rastlanmıştır.

Kalyânaḡkara ve Pâpamkara eserinde “vurarak sertleştirmek, sıkı bir hâle getirmek” anlamına gelen *bertet-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*böz bertet-*, KP II.4). Dîvânü Lûgati’t-Türk’te “bez vb. dokumak” anlamındaki *tokı-* (*böz tokı-*, DLT 562/463), “bez vb. dokunmak” anlamındaki *tokıl-* (*böz tokul-~tokıl-*, DLT 15/8, 332/269) ve “bez dokutmak” anlamındaki *tokıt-* (*böz tokıt-*, DLT 419/329) eylemleri ile kullanıldığı belirlenmiştir. Codex Cumanicus eserinde ise yalnızca “dokumak” anlamındaki *togı-* eylemi ile kullanılmıştır (*böz togı-*, CC 82b/15).

Neredeyse bütün Türk lehçelerinde *böz* şeklinde kullanılan bu sözcüğün kökeni için pek çok farklı görüş bulunmaktadır. Arapçadan alıntı olduğunu dile getiren Hasan Eren’in (1999) belirttiğine göre, yaygın bir inanışla Eski Türkçeden beri kullanılan bu sözcüğün Mezopotamya’da ince kumaşa verilen addan yani *bûşu* sözcüğünden geldiği düşünülmektedir. Nişanyan’a göre ise (2013) Eski Türkçede *böz* biçiminde mevcut olan sözcüğün, Türkiye Türkçesindeki bez biçimi Arapçadan ikincil bir alıntı olarak değerlendirilmelidir. Yaygın görüş, gezici bir sözcük olduğu yönündedir. Nitekim Tietze de (2016) çok eski ve birçok dile yayılmış bir kültür sözcüğü olduğu için çeşitli hipotezlere konu olduğunu belirtmiştir.

bözçi>bezci: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen ve Ata’nın “bez dokuyan, dokumacı” anlamını verdiği sözcük Harezmi Türkçesinin KE eserinde tespit edilmiştir.

(KE 18v1, 31r21, 169v6, vd.)

Bezci sözcüğü “bez yapan veya alıp satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< bez + ci

bezzaz: Ar. *bezzâz* Karamanlıoğlu’nun “kumaşçı” anlamını verdiği sözcük Kıpçak Türkçesinin GT; Eski Anadolu Türkçesinin F eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük “bezci, astarlı, bez tüccarı” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde de belirlenmiştir.

(GTK 150/6, 275/8), (F 50b/18, 105b/14, 215b/04, vd.)

Bezzaz sözcüğü “kumaş alıp satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

beze-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “bez, kumaş vb. ile örtmek veya kaplamak” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< bez + le-

boğası-boğasa: İt. *boccascino* Dilçin bu sözcük için “çulhâların dokunduğu kaim bez” tanımını yapmıştır. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinin SN; Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(SN 367)

bruçi: Tezcan “bir tür kumaş” şeklinde anlamlandırdığı sözcüğün *berveçi* okunacak şekilde harekelenmiş olduğunu belirtmiştir (2013:77). Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde rastlanmıştır.

(EÇS I 192a1, 201a8)

burd~bürd: Ar. Yüce bu sözcüğü “kumaş” anlamıyla ele almıştır. Sözcük Harezmi Türkçesinin ME eserinde; Osmanlı Türkçesinde LN ve TK sözlüklerinde tespit edilmiştir.

(ME 99-8)

canfes: Far. *cânfes* Sözcük “üzerinde desen bulunmayan, ince dokunmuş, parlak, tok, ipekli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

cılķava: Bul. Tezcan’ın “bir tür kürk” şeklinde tanımladığı sözcük Eski Anadolu Türkçesinin EÇS ve Osmanlı Türkçesinin Leh eserlerinde tespit edilmiştir.

(EÇS I 193a18)

Cılķava sözcüğü Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

çapak: Apık bu sözcük için “kıymetli bir kumaş” anlamını vermiştir. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde örneklendirilmiştir.

(F 234b/19)

Sözcük “çok ince dokunmuş bir tür bez” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Paçacıoğlu’na göre (2016) sözcük *çarkab* sözcüğünün bir türevidir.

çarukluk>çarıklık: Somut ad yapan +lXk eki ile türemiş sözcüğe Ercilasun ve Akkoyunlu “ayakkabı yapmak için hazırlanan deri” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 251/221)

< çarık + lık

Çarıklık sözcüğüne Türkçe Sözlükte “çarık yapmaya elverişli deri” anlamı ile rastlanmıştır.

çarşaflık: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “çarşaf yapmaya elverişli olan kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çarşaf + lık

çatma: Sözcük “çiçekli kadife kumaş” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< çat- + -ma

çaydam: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “yağmurluk yapmaya yarayan ince bir keçe” anlamını verdiği sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 522/422)

Kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

çârķâb~çerķâb~çârĥâb: Birçok varyantı ile Tezcan'ın “altın sırmalı, işlemeli ipek” şeklinde tanımladığı sözcük, yalnızca Eski Anadolu Türkçesine ait EÇS'de tespit edilmiştir.

(EÇS I 178b30, II 293a1, vd.)

< çar + kab Tietze'ye göre (2016) sözcük metateze uğramıştır.

çêk: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğe “çizgili kumaş şeklinde pamuklu dokuma” anlamını vermiştir. Karahanlı Türkçesine ait DLT haricinde başka bir eserde örneğine rastlanmamıştır.

(DLT 513/411)

Kökeni hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır.

çekmen: Argunşah ve Güner'in “kumaş, yün kumaş, çuha” anlamını verdikleri sözcüğe Atalay “cepken” anlamını vermiştir. Sözcük Kıpçak Türkçesinin CC ve TZ eserlerinde örneklendirilmiştir. Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde “cepken, yağmurluk, bol şalvar” anlamları ile tespit edilmiştir.

(CC 43a/20, 64a/20), (TZ 11.b-2)

< çek- + -men

çekmenci: çekmen sözcüğünün meslek adı yapan +CX eki ile aldığı yeni şekle Argunşah ve Güner “kumaş dokuyan, dokumacı, çuhacı” anlamını vermiştir. Yalnızca Kıpçak Türkçesinin CC eserinde tespit edilmiştir.

(CC 64a/21)

< çekmen + ci

çınahsı: Çin. *chih han ssu* Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “nakışlı Çin ipeği” anlamını verdiği sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT eserinden farklı bir eserde tespit edilmemiştir.

(DLT 245/213)

çit: San. *citra* Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “üzerine nakışlar basılmış Çin ipeği” tanımını yaptığı sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 495/396)

Tarama Sözlüğü'nde “bir tür yerli kumaş, yazma, yemeni, basma” anlamında *çit bezi* tamlaması tespit edilmiştir.

çöprek~çöpre: Ata'nın “örtü, kumaş parçası” anlamını verdiği sözcüğe Caferoğlu “elbise” tanımını yapmıştır. Atalay ise “yıpranmış, eski” anlamını vermiştir. Karahanlı Türkçesinde DLT ve SKT; Harezmi Türkçesinde NF ve Kıpçak Türkçesinde Kİ, MĠ, CC, TZ ve İM eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 212/182), (SKT 31/9b3), (NF 104-1, 104-2, 391-3, vd.), (Kİ 41), (MĠ 82a-4), (TZ 14.b-7, 21.a-3, 29.a-10), (İM 89a/6)

Codex Cumanicus'ta “soyunmak” anlamındaki *çulğan-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir. (*çüpre(k)ke çulğan-*, CC 61b/5)

< çöpür- + -e

çözgü: Toparlı bu sözcük için “pamuktan çarşaflık, bez dokuma” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde tespit edilmiştir.

< çöz- + -gü

çuha~çuka: Far. *çûha* Gökyay'ın “yünlü kumaş” anlamını verdiği sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesi'nin DK ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerindedir. Gökyay (2007:1140), yünden yapılmış bu sık dokumanın belli bir giysinin adı da olabileceğini belirtmiştir.

(DK 86:60B1, 89:62B4, 143:108A9, 164:128B4)

Çuha sözcüğü Türkçe Sözlükte “tüysüz, ince, sık dokunmuş yün kumaş” anlamı ile belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

çuhacı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcüğe “çuha yapan ve satan adam” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm sözlüğünde rastlanmıştır.

< çuha + cı

Çuhacı sözlüğü Türkçe Sözlükte “çuha dokuyan veya satan kimse” anlamı ile belirlenmiştir.

çuhâlî: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük Türkçe Sözlükte “çuhası olan” anlamı ile tespit edilmiştir.

< çuha + lı

çuhasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük Türkçe Sözlükte “çuhası olmayan” anlamı ile belirlenmiştir.

< çuha + sız

çul: Ar. *cûl* Sözcük “kıldan üretilmiş kaba dokuma türü” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F; Osmanlı Türkçesinin Kâm, LN, TK ve LL eserlerinde belirlenmiştir.

(F 28a/03, 37a/18, 102b/17)

Çul çaput tamlaması “dokunmuş eski eşya veya eski giysi” anlamında Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Sözcük Türkçe Sözlükte “genellikle kıldan yapılmış kaba dokuma” anlamı ile belirlenmiştir. Buna ek olarak “giyim, giysi” anlamı da bulunmaktadır.

çulcu: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “çul yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< çul + cu

çullan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “çul ile örtülmek, çul örtünmek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

< çul + la- + -n-

Eylem aynı anlamda Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

çuz: Arat bu sözcüğe “yaldızlı, kırmızı renkli bir Çin kumaşı” anlamını verirken Argunşah ve Güner “pahâlı ve parlak bir tür ipek dokuma” tanımını yapmıştır. Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “kırmızı ve siyah, altınla işlenmiş Çin kumaşı (atlas)” tanımını yapmıştır. *çuz* sözcüğü Karahanlı Türkçesinde DLT, KB ve AH; Harezmi Türkçesinde KE; Kıpçak Türkçesinde CC eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 163/142), (KB 902, 1426, 4768, vd.), (AH 480), (CC 46a/14)

Kıssaşü'l-Enbiyâ'da *atlas* sözcüğü ile anıldığı örnekler tespit edilmiştir (KE 68v2, 149v11, 249v6).

< çuz Clauson'a göre (1972:431) etimolojisine dair yeterli veri bulunmamaktadır.

damasko: İt. *damasco* Sözcük “çoğunlukla döşemelik olarak kullanılan, keten ve ipek karışımı bir kumaş türü” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

dârâyî: Far. Tezcan'ın “bir tür ipekli kumaş” anlamı ile çevirdiği sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesine ait EÇS eserinde rastlanmıştır.

(EÇS I 200b28, III 66a36, vd.)

denim: İng. *denim* Sözcük “kot vb. yapımında kullanılan bir tür pamuklu kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

dîbâ: Far. *dîbâ* Özkan bu sözcük için “üzeri renkli dokuma motiflerle süslü bir tür ipek kumaş” tanımını yapmıştır. Sözcük hem Kıpçak Türkçesi hem Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış GT ve F eserlerinde; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm sözlüklerinde tespit edilmiştir.

(GTK 191/2), (GTE 40a-10), (F 37b/02, 106b/02, 138b/15, vd.)

Sözcük “altın ve gümüş işlemeli bir tür ipek kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

dimi: Rum. Sözcük “bir tür kumaş, bez” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Dimi sözcüğü Türkçe Sözlükte “sıkı dokunmuş bir tür pamuklu kumaş” anlamı ile belirlenmiştir.

divitin: Fr. *duvetine* Sözcük “bir yüzü havlı, pamuklu veya yünlü kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

dokuma: Sözcük “dokuması sık bez” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

< doku- + -ma

duhâvî: Tezcan bu sözcüğü “bir tür kadife” anlamı ile ele almıştır. Sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’dedir.

(EÇS II 229a30, VI 140b24, vd.)

Kökeni hakkında net bilgi bulunmamaktadır.

durmaç: Sözcük “ipekli kumaş, şal” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< ”elbise, hırka” durma + ç < dur- + -ma

ebrîşüm: Far. *ebrîşum* Korkmaz’ın “ipek” anlamını verdiği kelimeye Eski Anadolu Türkçesinin M, KĞ ve F; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve LL eserlerinde örnek tespit edilmiştir.

(M 38a/13, 51b/1), (KĞ 114b.2, 124a.7, 160a.12, vd.), (F 115a/09, 152b/11, 205a/15, vd.)

Sözcük “kalınca bükülmüş ipek iplik” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

ebrişümlü: Akkuş olumlu ad yapan +IX eki ile türetilen sözcük için “ipekten yapılmış, iprişimli” anlamını vermiştir. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinde KĖ eserinde örneklendirilmiştir.

(KĖ 14b.1, 124a.6, 160a.10)

< ebrişim + li

ed~ad: Moğ. Arat’ın “ipekli kumaş gibi dokuma cinsinden olan kıymetli şeyler” anlamını verdiği sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB; Harezmi Türkçesinde KĖ eserlerinde tespit edilmiştir. Çetin bu sözcüğü AY’de “mal, mülk” şeklinde tanımlamıştır.

(DLT 52/37), (KB 68, 61, 618), (KĖ 249v2)

Clauson sözcüğün “mal ve büyükbaş hayvan haricinde taşınabilir mal” anlamındaki ed kökünün Türkçeye de yerleştiğini düşünmektedir (1972:33).

edim: Ar. Sözcük “deri, meşin” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 103b/07, 152b/11)

elbiselik: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “giysilik” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< elbise + lik

emşen: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğü “post, kürk yapılan deri” şeklinde tanımlamıştır. *emşen* sözcüğüne yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 67/53)

< emşen

entarielik: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “entari denilen libasa uygun kumaş” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

< entari + lik

Entarilik sözcüğü Türkçe Sözlükte “entari yapılmaya uygun kumaş” anlamı ile tespit edilmiştir.

esvaplık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “elbise imaline yarayan elbiselik kumaş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

< esvap + lık

eşgiti-işgiti-eşgürti: Tekin’in “ipek, ipekli kumaş” anlamını verdiği sözcüğe Ercilasun ve Akkoyunlu “ipek cinsinden işlemeli bir Çin kumaşı” tanımını yapmıştır. İlk kullanımı Orhon Türkçesinin BK ve KT yazıtlarında tespit edilen sözcüğe son olarak Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(BK K3, BK K11, KT G5), (DLT 84/75)

< eşgüti Clauson’a göre ödünçleme olduğu anlaşılan bu sözcük için net bir bulunmamaktadır (1972:261).

eşük: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğü iki farklı anlamda ele almıştır. İlki “han ve beyleri yüceltmek maksadıyla mezarlarına serilsin diye gönderilen, artanı fakirlere dağıtılan kumaş” anlamında iken, ikincisi “sarınmak için kullanılan örtü; üste giyinen veya bürünülen şey” şeklinde tanımlanmıştır. Arat ise *eşük* sözcüğüne “örtü, üste giyilen, örtülen nesne” anlamını vermiştir. Sözcüğün örnekleri Karahanlı Türkçesinin DLT ve KB eserlerindedir.

(1. DLT 48/34, 2. DLT 11/6, 48/34), (KB 54, 5003)

DLT’de *barçın* sözcüğü ile kullanıldığı tespit edilen söz birliğine Ercilasun ve Akkoyunlu “şal için kullanılan uçları ipekli kumaş” tanımını yapmıştır (*eşüklük barçın*, DLT 87/78).

< eşü- + -k

eşüklig: *eşük* sözcüğünün olumlu sıfat yapan +IX(g) eki ile türemiş hâli “ipek kumaş sahibi” anlamında ele alınmıştır. Tek örneği Karahanlı Türkçesinde DLT eseridir.

(DLT 87/78)

< eşük + lig

eteklik: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük yalnızca Türkçe Sözlükte “etek yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile tespit edilmiştir.

< etek + lik

fasone: Fr. *façonné* Sözcük “çözümlü veya atkının kumaş yüzeyi üzerinde, kendiliğinden bir desen oluşturduğu her tür kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

feracelik: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcüğe “ferace yapmaya mahsus kumaş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

Feracelik sözcüğüne “ferace yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< ferace + lik

fisto: İt. *festone* Sözcük “dantele benzer süsleri olan bir kumaş türü” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

fistolu: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “üzerine fisto dikilmiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< fisto + lu

fistanlık: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcüğe “fistan yapmaya yarayan, fistan mahsus kumaş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

Sözcük “fistan yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< fistan + lık

flanel: Fr. *flanelle* Sözcük “keten ve yünden dokunan kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

fodra: İt. *fodera* Sözcüğe “düz ve dik durması için elbisenin bazı yerlerine kumaşla astar arasına konulan sert ve kolalı bez” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

formalık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “forma yapmak için ayrılmış, forma yapmaya uygun kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< forma + lık

gabardin: Fr. *gabardine* Sözcük “sık dokunmuş bir tür ince yünlü veya pamuklu kumaş, bu kumaşla yapılmış” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

germesud: İt. *cremisottoi*, *carmisotto* gibi ticari bir adlandırmaya benzettiği sözcüğe Tezcan (2013:117) “bir tür ipekli kumaş” tanımını yapmıştır. Sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesine ait EÇS’dedir.

(EÇS IX 358b9)

gezi: Far. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde “bir tür ipek kumaş” anlamı ile belirlenmiştir.

giysilik: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “giysi yapılmaya elverişli kumaş, elbiselik” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< giysi + lik

gön: Sözcük “ham kösele, işlenmiş deri” anlamları ile Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinde Kâm, TK ve LL sözlüklerinde belirlenmiştir.

(F 240b/06, 241a/05, vd.)

Gön sözcüğüne Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< kön

göncü: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “ham veya işlenmiş deri satan kimse, ayakkabı tamircisi anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< gön + cü

hâm: Ar. Uğurlu'nun "pamuktan yapılmış kaba kumaş" anlamını verdiği sözcük Kıpçak Türkçesinin MĠ eserinde tespit edilmiştir.

(MĠ 72a-1)

hâre: Far. Korkmaz bu sözcüğe "bir tür ipek" tanımını yapmıştır. Sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesinin M; Osmanlı Türkçesinin Leh eserlerindedir.

(M 66a/7)

harîr: Ar. Eserlerde "ipek" anlamı ile kullanıldığı tespit edilen sözcüğe Karahanlı Türkçesinin KB; Harezmi Türkçesinin HŞ, KE; Kıpçak Türkçesinin GT, MĠ ve İM; Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış GT, F ve M; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(KB 5799), (HŞ 287), (KE 75v7, 94r1, 148r18, vd.), (GTK 184/7, 190/13), (MĠ 73a-4, 73a-9), (İM 291a/3), (GTE 65b-12), (F 33a/01, 53b/15, 108b/07, vd.), (M 15b/11, 66a/8)

Dankoff (2013:251) *harîr* sözcüğü ile yanaştırma olarak kullanılan *zarîr* sözcüğünden bahsetmiştir (EÇS IV 233b13).

Kıpçak Türkçesi ile yazılmış *Gülistan Tercümesi*'nde "giymek" anlamındaki *kiy-* eylemi ile birlikte kullanılmıştır (*harîr kiy-*, GTK 142/2, 191/9).

harîrci: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük "ipekçi" anlamı ile yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin M eserinde tespit edilmiştir.

(M 35a/13, 35b/1)

< harir + ci

hulıj: Çin. *xulıj* Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için "değişik renklerde olan ve Çin'den getirilen bir ipek" tanımını yapmıştır. Tespit edildiği ilk yer ve tek örneği Karahanlı Türkçesinde DLT'dir.

(DLT 606/498)

ıskarlat: Far. *sakarlât* Argunşah ve Güner bu sözcük için “bir tür ince bez” tanımını yapmışlardır. Yalnızca Kıpçak Türkçesinin CC eserinde tespit edilmiştir.

(CC 46b/5)

içmek: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “kuzu derisinden yapılmış kürk” anlamını verdiği sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 64/50)

< içmek

içmeklen-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri alan sözcük “kuzu kürkü giymek ve buna sahip olmak” anlamı kazanmıştır. Yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 158/137)

< içmek + le- + -n-

içük>içik: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “samur, sincap vb. hayvanlardan elde edilen kürk” anlamını verdiği sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT’de; Kıpçak Türkçesinde CC’de rastlanmıştır.

(DLT 46/32), (CC 82a/30 b)

< içük

içükle-: Addan eylem yapım eki +lA- alarak türemiş olan sözcük “elbiseye kürk takmak” anlamı ile yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 154/134)

< içük + le-

jarse: Fr. *jersey* Sözcük “esnek dokunmuş ipekli veya yünlü bir kumaş ve bu kumaştan yapılan veya esnek örülmüş giyecek” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

gorjet: Fr. *georgette* Sözcük “bürümcük görünüşlü, çok bükümlü, genellikle pamuk iplikleri ile dokunmuş bir kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kaçaç: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “bir Çin ipeklisi” anlamını verdiği sözcüğün tespit edildiği ilk eser ve tek örneği Karahanlı Türkçesinde DLT eserindedir.

(DLT 408/319)

< kaçaç Clauson’a göre sözcük büyük ihtimalle ödünç alınmıştır (1972:590).

kâfgar: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğü “Behremân ipeği” şeklinde tanımlamıştır. Sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesine ait DLT’de rastlanmıştır.

(DLT 633/528)

< kâfgar Clauson kesin olarak ödünç olduğunu düşündüğü sözcüğün kökeni hakkında net bir kayıt olmadığını belirtmiştir (1972:584).

kaftanlık: Gökyay’ın “kaftanlık kumaş, gelinlik kumaş” anlamını verdiği somut ad yapım eki +IXk ile türemiş sözcük, yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde DK’de tespit edilmiştir.

(DK 122:88B1)

< kaftan + lık

qâlâ: Far. Ata’nın “kumaş” anlamını verdiği sözcük Harezmi Türkçesinin QE; Osmanlı Türkçesinin Leh eserlerinde tespit edilmiştir.

(QE 95r2)

kalpaklık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “kalpak imaline yarayan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde belirlenmiştir.

< kalpak + lık

Sözcük “kalpak yapmaya elverişli” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

kapitone: Fr. *capitoné* Sözcük “içi pamuk veya yün votka ile doldurularak dikilmiş, döşemelik veya giyim eşyası yapımında kullanılan kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

karış: Atalay bu sözcüğe “yünlü kumaş” anlamını vermiştir. Sözcüğün tespit edildiği tek örnek Karahanlı Türkçesinin DLT eseridir.

(DLT III 28-18)

Paçacıoğlu’na göre (2016) *karış* sözcüğü *kars* sözcüğünün bir varyantı olarak kullanılmıştır.

karğaşona: Tezcan’ın “bir tür kumaş” şeklinde çevirdiği sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserindedir.

(EÇS I 200b17)

Kökeni hakkında net bir bilgi bulunamamıştır.

kaşab: Ar. Arat’ın “Hint kumaşı” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edildiği ilk eser Karahanlı Türkçesinde KB ve diğer örnekleri Eski Anadolu Türkçesinde F; Osmanlı Türkçesinde Leh ve LL eserlerindedir.

(KB 5368), (F 114b/04, 138b/14, 221b/10)

kaşe: Fr. *cachet* Sözcük “kalın, kışlık bir tür yün kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kaşmir: Fr. *cachemire* “bir kumaş çeşidi” olarak Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

Sözcük “ince, sık bir tür yün” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

katifa>kadife: Ar. *kaţîfa* “kadife” anlamı ile ele alınan sözcük Kıpçak Türkçesinde CC ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(CC 46b/21)

Sözcük “yüzeyi belirli uzunlukta bırakılmış ham madde lifleriyle kaplı, parlak, yumuşak kumaş, velur” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kebez~kepez: San. *kavpâsa* “pamuk” anlamı ile ele alınan sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eseridir.

(DLT 149/129, 153/133, 254/223)

< “kaba, yüksek olan her nesne” *kapa + z Gülensoy (2007) sözcüğü bu şekilde ayırmıştır. Usmanova (2011:20) da hemen hemen aynı şekilde < kebe + z şeklinde bölmüştür.

kebûti: Tezcan’ın “bir tür kürk” şeklinde çevirdiği sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserindedir.

(EÇS I 193a19, II 295a17, vd.)

keçe: “keçe” sözcüğü Karahanlı Türkçesinde DLT; Kıpçak Türkçesinde Kİ; Eski Anadolu Türkçesinde DK, F ve KĞ; Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 541/442), (Kİ 79), (DK 25:7A8, 25:7B10, vd.), (F 228a/15, 1112a/09), (KĞ 27a.11)

Sözcük “yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Eren’e (1999) göre kökeni net bilinmemektedir ve *keçe* yerine *kidiz* sözcüğü daha çok kullanılmıştır.

keçeci: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcüğe Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde rastlanmıştır.

< keçe + ci

Sözcük “keçe yapan veya satan kimse” anlamındaki sözcük Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

keçeli: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “keçesi olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< keçe + li

kefenlik: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “kefenlik (kumaş)” anlamı ile Harezmi Türkçesinin KĖ; Eski Anadolu Türkçesinin KĖ eserlerinde örneklendirilmiştir.

(KĖ 224v2), (KĖ 37a.1)

Sözcük “kefen olarak kullanılmaya elverişli bez” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kefen + lik

kemek: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “pamuktan yapılan, nakışlı ve şeritli bir kumaş” anlamını verdiği sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir. Eserde bu kumaşın aba yapımında kullanıldığı belirtilmiştir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014:169).

(DLT 197/169)

< kemek Clauson ödünçleme olduğunu belirtmekle birlikte net bir bilgiye ulaşamamıştır (1972:722).

kendir: Caferoğlu’nun “kinnap, keten” tanımını yaptığı sözcüğün örnekleri Kıpçak Türkçesinde Kİ; Osmanlı Türkçesinde Leh eserlerindedir.

(Kİ 85)

Kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşamamıştır.

kenzi: Çin. *kenzi* Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğü “değişik renklerde kırmızı, sarı, yeşil Çin kumaşı” şeklinde tanımlamıştır. Tespit edilen tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eseridir.

(DLT 213/183)

kerim: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “nakışlı kumaş” olarak tanımladığı sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de rastlanmıştır.

(DLT 201-171)

< ker- + -im

ketan>keten: Ar. *kettân* Ata bu sözcük için “keten” anlamını verirken Gökyay “dokunmuş bez, dokunup kumaş hâline getirilmiş kenevir” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Harezmi Türkçesinde NF ve KE; Kıpçak Türkçesinde CC ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde DK ve KG; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(NF 159-8, 223-2, 223-3), (KE 45v12), (CC 47a/9, vd.), (İM 450b/4), (DK 125:91B11), (KG 124a.7)

Sözcük Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

ketenci: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “keten imal eden ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

< keten + ci

kez: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “bir tür Çin kumaşı” tanımını yapmıştır. Tespit edilen tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eseridir.

(DLT 164/142)

< kez Clauson’a göre sözcük Farsça ödünçlemedir ama yeterli delil bulunmamaktadır (1972:756).

kiğiz~kiyiz: “keçe” anlamı ile kullanıldığı tespit edilen bu sözcüğe Uygur Türkçesinin IB eserinde, Karahanlı Türkçesinin KB ve DLT eserlerinde; Harezmi Türkçesinin NF ve KE eserinde; Kıpçak Türkçesinde ise CC, İM, TZ ve KI eserlerinde rastlanmıştır. Atalay sözcüğü “at takımında kullanılan keçe” şeklinde tanımlamıştır.

(IB 33), (KB 4442), (DLT 184/157, 254/223, 317/259, vd.), (NF 31-7), (KE 101v15, 154v6, 168r10), (CC 52a/10), (İM 154a/2), (TZ 8.a-12, 31.b.10), (KI 79, 82)

DLT’de *yüñ* sözcüğü ile kullanıldığı tespit edilmiş ve “keçe yapmak için hazırlanan yün” şeklinde tanımlanmıştır (*kiğizlig yüñ*, DLT 253/222). Aynı eserde

“yağmurluk yapmak için hazırlanmış keçe” anlamındaki söz birliği de tespit edilmiştir (*kedüklük kiğiz*, DLT 254/223).

< kidiz

kiğizliğ: *kiğiz* sözcüğünün olumlu sıfat yapım eki +IX(g) ile türemiş hâli “keçesi olan” anlamında yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 253/222)

< kidiz + lig

kimhâ: Far. *kemhâ* Özkan’ın “ipekli kumaş” tanımını yaptığı sözcük Eski Anadolu Türkçesinin GT ve F eserlerinde tespit edilmiş ve Gülistan Tercümesi’nde *ağlas* sözcüğü ile anıldığı belirlenmiştir.

(GTE 31a-7), (F 87b/11, 1231b/10)

kilîm: Far. *gilîm* Ata bu sözcük için “aba, çuha, hırka” anlamını verirken Demirci ve Korkmaz “kilimden yapılmış kalın hırka ve giyecek” tanımını yapmıştır. Caferoğlu yalnızca “elbise” anlamı ile ele almıştır. Sözcüğe Harezmi Türkçesinin NF, ŒE ve MM eserinde; Kıpçak Türkçesinin Kİ eserinde; Eski Anadolu Türkçesinin YZ eserinde ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LN ve LL sözlüklerinde rastlanmıştır.

(NF 144-1, 144-7, 159-8, vd.), (ŒE 193v11, 238v19-20, vd.), (MM 368/4, 396/2-3), (Kİ 84), (YZ 870)

Nehcü’l-Ferâdis ve Œıřaşü’l-Enbiyâ eserlerinde “giymek” anlamındaki *key-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*kilîm key-*, NF 95-6, 164-8, ŒE 123r21, 137v19).

kimişge: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “nakışlı, Kaşgar keçesi” tanımını yaptığı sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 246/214)

< kemiş- + -ge

kirbâs: Ar. Sözcük “bez, kumaş, keten, pamuk” anlamları ile yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 189b/15)

kostümlük: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “bir tür esvap takımı, bir örnek ceket, pantolon ve yelek yapmaya mahsus kumaş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

< kostüm + lük

Sözcüğe “kostüm yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

kot: Sözcük “giysi yapılan mavi bir tür kumaş, blucin” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Nişanyan (2013) sözcüğün bir blucin tarzı pantolonun Türkiye’deki ilk üreticisinin (Muhteşem Kot) soyadından cinsleştiğini belirtmiştir.

koton: Fr. *coton* Sözcük “pamuktan yapılan kumaş vb.” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

könleklük>gömleklük: Ata’nın “elbiselik kumaş” olarak ele aldığı, somut ad yapan +lXk eki ile türetilmiş sözcük Harezmi Türkçesinde NF; Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde tespit edilmiştir.

(NF 253-7)

Sözcük “gömlek yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< gömlek + lik

kösele: Far. *gâvsele* Yavuzarslan’ın “sığır ve beygir gibi büyük hayvan derisinden mamul kalın sahtiyan” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm ve LL sözlüklerinde belirlenmiştir.

krep: Fr. *crêpe* Sözcük “çok bükümlü iplikle dokunmuş bir tür ince kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

kreplin: Fr. *crêpeline* Sözcüğe “çok ince bir tür ipekli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

krepon: Fr. *crépon* Sözcük “kıvrımları olan yün, pamuk veya ipek kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

krepsaten: Fr. *crêpe satin* Sözcük “ipekli, parlak ve kaygan bir tür ince kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

kreton: Fr. *crétonne* Sözcüğe “bir tür keten, patiska veya basma” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

ķumâş: Ar. *ķumâş* Gökyay’ın “ipek, keten, pamuk ve yün dokuma, herhangi tür dokuma, örme” tanımını yaptığı sözcük Harezmi Türkçesinin HŞ ve KE eserlerinde; Kıpçak Türkçesinin GT eserinde; Eski Anadolu Türkçesinin DK, YZ, M, KG, F ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm sözlüklerinde tespit edilmiştir. Kıpçak Türkçesinin İM eserinde Toparlı bu sözcüğü “satılacak mal, eşya” anlamı ile ele almıştır.

(HŞ 439, 2014), (KE 228r7), (GTK 150/7, 183/7, 298/7, vd.), (DK 89:62B3, 143:108A8), (YZ 185, 1015, 1018), (M 66b/9), (KG 111b.15, 129b.15, 144b.12, vd.), (F 24b/16, 92a/10, 143b/18, vd.), (GTE 29b-11)

Sözcük “pamuk, yün, ipek vb.nden makinede dokunmuş her türlü dokuma” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Yûsuf u Zelîhâ eserinde “kumaş” anlamındaki Far. *kalâ* sözcüğü ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*kalâ ķumaş*, YZ 216, 217).

Kıpçak Türkçesinin Gülistan Tercümesinde *ķarîr* sözcüğü ile tamlama oluşturarak *ķiy-* eylemi ile kullanıldığı örneklendirilmiştir (GTK 190/13).

ķumaşçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcüğe “kumaş üreten veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< ķumaş + çı

ķumaşlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “ķumaşı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kumaş + lı

kumaşsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “kumaşı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kumaş + sız

kutay~kotay: Çin. Tekin’in “ipek, ipekli kumaş” anlamını verdiği sözcüğün tespit edildiği ilk yer Orhon Türkçesinin KT ve BK yazıtlarıdır.

(KT G5, BK K4, BK K11)

Sözcüğün birleşik bir yapı olduğu tahmin edilmektedir ama yeterli delile ulaşılamamıştır.

kuyka: Moğ. Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “deri, kürk” tanımını yaptığı sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 521/420)

ķutn: Ar. *ķutnī* Karamanlıoğlu’nun “pamuk” anlamını verdiği sözcük Kıpçak Türkçesinin GT; Osmanlı Türkçesinin Leh eserlerindedir.

(GTK 119/10)

kürk: Gökyay’ın “hayvan derisinden yapılmış giysi, post, kürk” tanımını yaptığı sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT; Kıpçak Türkçesinin Kİ ve TZ; Eski Anadolu Türkçesinin DK ve M; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 178/152), (Kİ 80), (TZ 27.b-12), (DK 108:77B7), (M 40a/1)

Sözcük “hayvan postundan yapılan giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Dedem Korkudun Kitabı’nda *eyle-* yardımcı eylemi ile kullanıldığı tespit edilen sözcük “hayvan derisinden kürk yapmak” anlamı ile ele alınmıştır (*kürk eyle-*, DK 55:32B12). Lehçe-i Osmanî’de “hil‘at vermek” anlamında *giydir-* eylemi ile kullanılmıştır.

Hasan Eren (1999) kökenin net olmadığını dile getirmekle birlikte basit yapıda olabileceğini belirtmiştir.

kürkçü: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “kürk, ferve yapan ve elbiseye kaplayan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm ve LL eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< kürk + çü

kürklü: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “kürkü olan, kürk kaplanmış, kürk kaplı bir libas giyen” anlamları ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

Sözcük “kürkü olan, kürk giymiş; kürkle süslenmiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kürk + lü

laçato: Argunşah ve Güner bu sözcüğü “bir tür çizgili kumaş” şeklinde tanımlamıştır. Tespit edilen tek örneği Kıpçak Türkçesinin CC eserindedir.

(CC 43a/23)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

lasteks: Fr. *lastex* Sözcük “kauçuk, ipek, pamuk veya yün karışımı bir tür yapma kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

lastikotin: İng. *leasting coating* Sözcüğe “ince iplik ile çok sık dokunmuş yünlü kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

lekkefürî: Tezcan’ın “bir tür pamuklu dokuma” şeklinde çevirdiği sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’dir.

(EÇS I 192a1, IV 279a27, vd.)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

lohtay~ohtay: Çin. *loxtay* Ercilasun ve Akkoyunlu'nun "üzerinde sarı pullar olan kırmızı Çin ipeklisi" tanımını yaptığı sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesine ait DLT'de rastlanmıştır.

(DLT 550/451)

londura: Tezcan'ın "bir kumaş çeşidi" olarak çevirdiği sözcüğün tespit edilen tek örneği Eski Anadolu Türkçesine ait EÇS'dedir.

(EÇS I 200b18, III 65b9, vd.)

Kökeni net olmamakla birlikte yalnızca *londrine* sözcüğü ile aynı eserde anılmış olduğundan, söyleyiş farklılığı olabileceği izlenimine varılmıştır.

londrine: Fr. *londrine* Tezcan'ın "bir kumaş çeşidi" tanımını yaptığı sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde rastlanmıştır.

(EÇS IV 279b6)

mamuḡ~bamuk~panbuk>pamuk: Far. *panbûk* "pamuk" anlamı ile kullanılan sözcüğe pek çok eserde rastlanmıştır. Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde HŞ ve KE; Kıpçak Türkçesinde CC, GT, İM, TZ ve Kİ eserlerinde; Eski Anadolu Türkçesinde DK, KG ve F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 191/163, 595/487), (HŞ 2070, 3160, 4026, 4249), (KE 173v18), (CC 41a/18, 58a/13 b), (GTK 93/3), (İM 93a/7, 394b/3), (TZ 29.a-11), (Kİ 88), (DK 20:3B9), (KG 115a.14, 124a.7, 160a.13-14, vd.), (F 25a/11, 26a/01, 1121b/05, vd.)

Türkçe Sözlükte de aynı anlamla tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de belirlenmiştir.

mamuḡçı>pamukçu: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen "pamukçu" sözcüğü Kıpçak Türkçesinin İM; Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(İM 144a/3), (F 26b/09)

Sözcük Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< pamuk + çu

mamuçlu>pamuklu: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük Kıpçak Türkçesinin İM ve Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(İM 143b/8, 405a/5)

Sözcük “pamuk ipliği veya başka iplikler karıştırılarak dokunmuş kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< pamuk + lu

mantoluk: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “manto yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< manto + luk

mantin: Fr. *mantille* Yavuzarslan’ın “canfesten kalın bir cins ipek kumaş” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcük “canfese benzeyen bir tür ipekli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

marliya: Tezcan’ın “bir tür kumaş” olarak ele aldığı sözcüğün Marsilya yerine yanlış kullanım olabileceği ihtimalini belirtmiştir (2013:170). Tespit edilen tek örnek Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’dedir.

(EÇS I 200b17)

mermerşahi: Ar. *mermer* +Far. *şāh* Sözcük “tülbent ile patiska arasında ince bir tür pamuklu kumaş” anlamı ile yalnızca Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

mındatu~mindetü: San. Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “ipekli kumaş, ipek elbise” tanımını yapmış ama kesin olmadığını belirtmiştir. Tespit edildiği tek örnek Karahanlı Türkçesinde DLT’dedir.

(DLT 246/215)

mintanlık: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “mintan yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< mintan + lık

mondobari: Far. *mondobâri* Argunşah ve Güner'in "bir tür çizgili kumaş" tanımını yaptığı sözcüğe yalnızca Kıpçak Türkçesinin CC eserinde rastlanmıştır.

(CC 43a/23)

muflon: Fr. *mouflon* Sözcük "pardösülerin içine iliklenerek veya fermuarla geçirilen bir tür çok kalın, eğreti astar; içinde keçe bulunan çok kalın, yumuşak, parlak tüylü kumaş" anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

muflonlu: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe "muflon geçirilerek yapılan" anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< muflon + lu

muslin: Fr. *mousseline* Sözcük "sık dokunmuş, parlak, ince, yumuşak bir kumaş türü" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

nak: Far. *naḥ* Argunşah ve Güner bu sözcük için "altın sırmalı bir tür ipek kumaş" anlamını vermiştir. Sözcüğe yalnızca Kıpçak Türkçesine ait CC eserinde rastlanmıştır.

(CC 46a/27)

nasiç: Far. *nasîç* Argunşah ve Güner'e göre "altın sırmalı ve incili bir tür kumaş" anlamına gelen sözcüğün tespit edildiği tek örnek Kıpçak Türkçesinde CC'dedir.

(CC 46a/28)

nima: Tezcan'ın "bir tür kumaş" anlamında ele aldığı sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS'de rastlanmıştır.

(EÇS I200b17)

Kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

opal: Fr. *opale* Sözcük "ince, düzgün dokunmuş pamuklu kumaş" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

otoman: Fr. *ottoman* Sözcük “bir tür ipekli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

oyma~uyma: Atalay’ın “çizme yapılacak Türkmen keçesi” olarak tanımladığı sözcüğün tespit edilen ilk ve tek örneği Karahanlı Türkçesinde DLT eserindedir.

(DLT II 100-22, 207-3)

< oy- + -ma

önlüklük: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “önlük yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< önlük + lük

pahta: Far. Ata bu sözcük için “pamuk” anlamını vermiştir. Sözcük yalnızca Harezmi Türkçesinin KE eserinde tespit edilmiştir.

(KE 164v20)

pahtalu: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen “pamuklu” anlamındaki sözcük Harezmi Türkçesinin KE eserinde örneklendirilmiştir.

(KE 164v21)

< pahta + lu

palâs: Far. *pelâs* Ata’nın “eski kilim, keçe; aba, çul, eski ve değersiz kumaştan yapılmış elbise” tanımını yaptığı sözcüğe Harezmi Türkçesinde NF ve KE; Eski Anadolu Türkçesinde SN, F ve GT, Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(NF 267-14, 358-8, 358-17), (KE 154r5, 154v6), (SN 4357), (F 14b/15, 33b/02, 1259a/14, cd.)

Sözcük Türkçe Sözlükte tespit edilmiş ama bu bağlamda anlamlandırılmamıştır.

Nehcü’l-Ferâdis eserinde *palâs* sözcüğünün *ton* sözcüğü ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*palâs ton*, NF 210-14). Marzubân-nâme’de *ton* ile anıldığı belirlenmiştir (M 15b/11).

Nehcü'l-Ferâdîs'te “giymek” anlamındaki *key-* ve “giydirmek” anlamındaki *keydür-* eylemleri ile kullanıldığı belirlenmiştir (*palâs key-*, NF 395-15), (*palâs keydür-*, NF 358-5, 358-14). Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış olan Gülistan Tercümesi'nde de *gey-* eylemi ile kullanıldığı örneklendirilmiştir (*palâs gey-*, GTE 63b-1).

paltoluk: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “palto yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< palto + luk

pazen: Fr. *basin* Yavuzarslan'ın “tüylü veya tüysüz yumuşakça bez veya basma” tanımını yaptığı sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm, TK ve LN eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “dokuması kalın, sık ve yumuşak, bir tür pamuklu bez” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

penye: Fr. *peigné* Sözcük Türkçe Sözlükte “dokumacılıkta özel araçla apresi yapılmış bir tür ince kumaş ve bu kumaştan yapılmış üst giysisi” anlamları ile belirlenmiştir.

perend: Far. Sözcük “nakışsız, sade kumaş, atlas” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN eserinde tespit edilmiştir.

peştamallık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcüğe “peştamal olmaya yarayan dokuma” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< peştamal + lık

ponje: Fr. *pongé* Sözcük “düz, ince ve sık dokunmuş bir ipekli türü” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

poplin: Fr. *popeline* Sözcük “pamuk, keten veya ipektan sık dokunmuş ince bir kumaş türü” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

post: Far. *pûst* Yavuzarslan bu sözcük için “adi kürk, koyun vs. derisinden gocuk” anlamlarını vermiştir. Sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Kâm ve LN eserlerinde rastlanmıştır.

(F 197b/13, 198a/15)

pötikare: Fr. *petit-carré* Sözcük “küçük kareli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

reye: Fr. *rayé* Sözcük “çizgili çubuklu çizgileri olan kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

rugan: Far. *revğan* Sözcüğe “ayakkabı, çanta vb. yapımında kullanılan parlak deri” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

sagri~savrı: Moğ. Argunşah ve Güner’in “işlenerek kullanılır hâle getirilmiş hayvan postu, deri” anlamını verdikleri sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Kıpçak Türkçesinde CC ve TZ; Osmanlı Türkçesinde Kâm ve LL eserlerinde tespit edilmiştir.

(CC 46a/15, 57a/3 b, 60b/22), (TZ 7.b-7, 30.b-13)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te *etük* ile kullanıldığı tespit edilen sözcük “ayakkabı yapmak için ayrılan deri, sahtiyan” anlamında kullanılmıştır (*etüklük sagrı*, DLT 87/78).

sahtiyan: Far. *sahtiyân* Argunşah ve Güner’in “işlenmiş ve cilalanmış deri, sahtiyan deri” anlamını verdikleri sözcüğe Kıpçak Türkçesinin CC; Eski Anadolu Türkçesinin KÇ ve F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(CC 43b/8), (KÇ 8a.9, 126a.4), (F 103b/15)

Sözcük Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

sahtiyanacı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “sahtiyan yapan ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< sahtiyan + cı

sâri: Hint. Sözcük “Hint kadınlarına özgü giysi, bu giysinin yapıldığı kumaş” anlamı ile yalnızca Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

salâşpur: Sözcük “astarlık ince ve seyrek patiska” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

Sözcük “seyrek dokunmuş, astarlık ince bez” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

Gülensoy sözcüğün Hindistan’ın Şolapur şehrinden türetildiğini belirtmiştir (2003:114).

satén: Fr. *satén* Sözcük “parlak, pamuklu kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

sırma: Argunşah ve Güner’in “altın yaldızlı veya gümüş telden dokunmuş kumaş” olarak tanımladıkları sözcüğe Harezmi Türkçesinin HŞ; Kıpçak Türkçesinin CC ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL eserlerinde rastlanmıştır.

(HŞ 2508), (CC 60a/7)

Nişanyan’a göre (2013) Yunanca olan sözcüğü, Gülensoy (2003) “nakışlamak” anlamındaki *sır- eylemine getirilen eylemden ad yapan -ma eki ile bölmüştür.

şûf(I): Ar. *şûf* Ata bu sözcük için “yün dokuma” tanımını yaparken, Argunşah ve Güner “bir tür sertçe, ince yünlü kumaş, sof” anlamını vermiştir. Sözcük Harezmi Türkçesinin NF eserinde ve Kıpçak Türkçesinin CC eserinde ve Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde tespit edilmiştir.

(NF 105-15, 159-11, 402-5), (CC 46b/4)

şuprama: İt. *suprema*? Tezcan’ın “bir kumaş çeşidi” olarak tanımladığı sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde rastlanmıştır.

(EÇS VIII 229a32)

süet: Fr. *suède* Sözcük “yumuşak, yüzü ince havlı bir deri türü, podösüet” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

sündüs: Ar. Sözcük “altın ve gümüş tellerle dokunan kaftan ve giysi dikiminde kullanılan bir tür ipekli kumaş” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde ve Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde belirlenmiştir.

(F 1243b/06, 1243b/10)

şalaşu: Çin. Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “bir tür Çin dokuması” anlamını verdiği sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 224/193)

şapkalık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcüğe “şapka yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< şapka + lık

şayak: Rum. Toparlı’nın “saya çuhası gibi seyrek dokuma” anlamında Eski Anadolu Türkçesinin F; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

(F 245b/01)

Sözcük “kaba dokunmuş, dayanıklı bir tür yün kumaş ve bu kumaştan yapılmış elbise” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

şifon: Fr. *chiffon* Sözcüğe “ipek iplikle dokunmuş ince, şeffaf kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

tafta: Far. *tāfte* Sözcük “bir tür sert, ipekli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

taḥçek~taḥtu: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “bir tür Çin ipeği” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir. Atalay (1999:562) *taḥtu* şeklinde ölçümlenen sözcük için “eğrilmemiş ham ipek” anlamını vermiş ve *taḥçek* sözcüğüne karşılık olduğunu belirtmiştir (DLT 416-7).

(DLT 240/208)

< taḥçek~taḥtu Clauson’a göre sözcük bilinmeyen bir dilden alıntı olmalıdır (1972:467).

tañuk: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun "savaşta kısa mızrakların ve bayrakların ucuna iliştirilen ipek kumaş" olarak tanımladıkları sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 604/496)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgi bulunamamıştır.

ters: Far. *tars* Argunşah ve Güner'in "bir tür keten kumaş" olarak tanımladığı sözcüğün tek örneği Kıpçak Türkçesinin CC eserindedir.

(CC 46b/6)

tonluk: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilerek elde edilen "elbise için kullanılan kumaş" anlamındaki sözcüğün örnekleri Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezm Türkçesinde NF ve Kıpçak Türkçesinde GT; Osmanlı Türkçesinde Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 269/236), (NF 144-13, 193-3, 292-5, 292-6), (GTK 274/8)

Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

< ton + luk

torha~torqa>torqu: Moğ. *torga* Argunşah ve Güner'in "ipek, ipekli kumaş" anlamı ile ele aldıkları sözcüğe Karahanlı Türkçesinin KB ve DLT; Harezm Türkçesinde KE; Kıpçak Türkçesinde CC eserinde rastlanmıştır.

(KB 68, 3288, 3846, 4098), (DLT 13/7, 215/185, 475/380), (KE 70v12), (CC 60b/11)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te bir ipek çeşidi olarak "ince ipek" anlamında *yinçge torqu* tamlaması bulunmaktadır (DLT 610/503).

triko: Fr. *tricot* Sözcük "örülerek dokunan bir cins yün kumaş" anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

tül: Fr. *tulle* Sözcük "çok ince gözenekli pamuk, ipek veya sentetik dokuma" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

üsküli: Yu. *skouli* “keten” anlamında kullanılan sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesinin CC eserinde tespit edilmiştir.

(CC 46a/24)

Tarama Sözlüğü’nde “ince yumuşak keten bezi” anlamında *üskülü bezi* tamlaması tespit edilmiştir.

meles~veles: Far. *palas?* Argunşah ve Güner’in “pamuktan yapılan bir tür kumaş” tanımını yaptığı sözcüğün tek örneği Kıpçak Türkçesine ait CC eserindedir.

(CC 43a/24)

Sözcük Tarama Sözlüğü’nde “ince, ipekli bir tür kumaş” anlamı ile tespit edilmiştir.

velur: Fr. *velours* Sözcük “kadife” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

vezentin: Tezcan’ın “bir tür kumaş” olarak ele aldığı sözcüğün tespit edildiği tek örnek Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserindedir.

(EÇS I 200b17)

Sözcüğün kökenine dair net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

yagı: Argunşah ve Güner’in “kürk” anlamını verdiği sözcüğün tek örneği Kıpçak Türkçesinde CC eserindedir.

(CC 60a/7)

Sözcüğün kökenine dair net bir bilgi bulunamamıştır.

yamalık: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde tespit edilmiştir.

(TZ 50.a-5)

Sözcük “yama için kullanılan parça” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< yama + lık

yapaġu~yapaġı>yapak: Yüce'nin "keçe" anlamı ile aldığı sözcüğe Yavuzarslan "kaba ve yumuşak yün" tanımını yapmıştır. Sözcük Harezmi Türkçesinin ME eserinde ve Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK sözlüklerinde belirlenmiştir.

Mukaddimetü'l-Edeb eserinde *bol-* eylemi ile kullanıldığı örnekte tespit edilmiştir (ME 170-1).

Hasan Eren' (1999) göre Kaşgarlı Mahmut'un tespit ettiği bu verinin sonundaki -ku eki (-gu yerine) kural dışı bir biçimdir.

< *yapa- (yap-) + -gu

yibek>ipek: Genel olarak "ipek" anlamındaki sözcük için Gökyay "ipekböceğinin kozalarından çıkarılan ince ve parlak tel ve iplik, bundan yapılan dokuma" tanımını yapmıştır. Pek çok eserde tespit edilen sözcüğe Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, KE ve MM; Kıpçak Türkçesinde CC, İM, TZ ve Kİ; Eski Anadolu Türkçesinde DK ve F; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(HŞ 3253, 3836), (NF 245-16, 309-14, 359-1, vd.), (KE 12v14, 101v2), (MM 342/2), (CC 46b/2, 82a/24 b, 60a/4), (İM 446b/5), (TZ 13.a-6), (Kİ 91), (DK 25:7A3, 39:20A4, vd.), (F 26a/01)

Sözcük Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< Gülensoy'a göre (2003) yip (>ip) köküne getirilen +Ak küçültme eki ile oluşan yeni sözcük ipçik gibi ince ip anlamında kullanılmıştır.

ipekçi: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük "ipek satan" anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

< ipek + çi

ipekli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük "ipekle yapılmış, ipekten mamul kumaş" anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

< ipek + li

Sözcük “ipekten yapılmış veya içinde ipek bulunan kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

yuŋ~yüŋ>yün: “yün” sözcüğünün hemen hemen her dönemde kullanıldığı tespit edilmiştir. Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “pamuk” anlamını da vermiştir (DLT 602/494). Farklı eserlerde “tüy, hayvan tüyü” gibi anlamlarla da anılmıştır. Sözcük Uygur Türkçesinde KP eserinde; Karahanlı Türkçesinde DLT, KB eserlerinde; Harezm Türkçesinde NF ve KE eserlerinde; Kıpçak Türkçesinde CC, İM, TZ ve Kİ eserlerinde; Eski Anadolu Türkçesinde ise SN, M, KG, F ve DK; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 86/77, 145/126, 313/257, vd.), (KB 3949, 4442, 4765-67), (NF 159-9, 164-7), (KE 12v15, 93v1, 94v5, vd.), (CC 46a/23), (İM 479b/8), (TZ 16.b-13, 20.b-5), (Kİ 98), (SN 5), (M 47a/12-14), (KG 145b.8), (F 33b/21, 1247a/07), (DK 179:142A12)

Sözcük Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

Kalyânaḡkara ve Pâpaḡkara eserinde “eyirmek” anlamındaki *enir-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*yün enir-*, KP II.3).

< yuŋ

Nişanyan’a göre (2013) < “yıkamak” anlamındaki yun- köküne eklenen eylemden ad yapan +I(g) eki ile türetilmiş olabilir.

yünlü: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “yünden mamul, yünlü kumaş” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

Sözcük Türkçe Sözlükte de aynı anlam ile tespit edilmiştir.

< yün + lü

yünsüz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “yünü olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< yün + süz

yurun: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “ipek parçası” olarak tanımladığı sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 453/356)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te *yaka* sözcüğü ile “ipek yaka” anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir (*yurun yuka~yaka*, DLT 453/356).

< yurun

yurunluğ: *yurun* sözcüğünün olumlu sıfat yapan +IX eki alarak “ipek kumaş parçası olan” anlamı kazandığı sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de rastlanmıştır.

(DLT 466/370)

< yurun + lug

zağan: Tezcan’ın “bir tür kürk” anlamında ele aldığı sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’dedir.

(EÇS I 193a19)

Kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

züngüm: Çin. Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “bir tür Çin ipeği” şeklinde tanımladığı sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 243/211)

1.2. Başlıklar ve Başörtüler

Eserlerde başa takılan veya örtülen eşyalar tarandığında 119 adet sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin 36’sının Türkçe; 19’unun Farsça; 18’inin Arapça; 12’sinin Fransızca; 5’inin İtalyanca; 2’sinin Yunanca; 2’sinin Rumca; 2’sinin Ermenice; 1’inin Latince; 1’inin Rusça; 1’inin Soğdca ve 1’inin Tatarca olduğu belirlenmiştir. Kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamayan 9 sözcük bulunmaktadır: *âfitâbe*, *arakiye*, *argaç*, *atki*, *bala/vala*, *bandana*, *barağa*, *baret*, *başlık*, *başörtü*, *bere*, *bone*, *börk*, *börkenek*, *burka*, *bürgü*, *bürük*, *bürüncük*, *car/çar*, *çâdır*, *çakmaklı*, *çalma*, *çehre*, *çeki*, *çember*, *çiğın*, *çovâç*, *terinçek*, *destâr/dastâr*, *didim*, *domana*, *dutuk/duduk/tutuğ*, *tülbent*, *eflâûniyye*, *eşek*, *eşarp*, *fes*, *fötr*, *fular*, *gamâme*, *gecelik*, *gəcimen*, *gerd*, *ğıta korona*, *hacimük*, *hartâvî*, *humâr*, *hicâb*, *hotaz/hotoz*, *imâme*,

‘işâbe, iskofa, istifan, şalabaş/şalpak, kalafat, kallevine, kapela, kapüşon, kask, kasket, kaşkol, kavuk, kedük, kefiyye, kendeş, kepes, kınâ, kıvrak, koşik, koka, körüş, köşik, çuka süpürgesi, kukulâta, kulakçın, külah, külkeç, leçek, lisâm, maşdem, mi‘cer, miş‘ana, muşhattem, nezgeb, nişâb, örtü, papak, peçe, perde, poşu/poşı, sakalduruk, salban, saraguç/şaravuş, sargı, sarık, serbend, serpitme, serpuş, sorguç, suyluk, şal, şapka, şaş, taç, tahfiye, takke, tartur, tor, türban, tumağa, duvak, üsküf, yanalduruk, yapkıç, yaşmak, yazma, yüzlük, zurzuvile. Başlıkların çoğunluğunda genel bir anlama rastlanmıştır. Ama bazılarında başlık veya başörtüleri kadın ve erkeğin ayrı şekillerde kullandığı farklı adlarla anılmalarından anlaşılmaktadır.

Başlık türlerinde özellikle kadınlara ait olanlarda tespit edilen çeşitlilik, bu aksesuara yüklenen anlamlarla doğrudan ilişkilidir. Rengine, desenine, işlemeli olanlarda kullanılan motiflere hatta tercih edilen çiçeklere kadar yüklenen anlamlar, bu başörtülerin kadınlar arasında sınıflara ayrılmasına neden olmuştur. Bu sınıflar yaşlara göre belirlenmekle birlikte medeni hale hatta evindeki hisleri belirten ruh hallerine göre şekillenmektedir. Bu sınıflandırma toplumun yazılı olmayan kuralları ile belirlenmiştir. Erkekler arasında da statüye göre farklı başlıklar tercih edildiği ve bölgelere göre farklı adlarla anıldıkları tespit edilmiştir.

Çetin (2016:261) hem kadın hem erkek giyimi için başlığın, giysinın en belirleyici unsuru olduğunu biçim özelliğinin yanı sıra üstüne takılan bir sorguç veya tüyün, takan kişinin unvanı ile toplumdaki görev ve yeri hakkında belirleyici nitelik taşıdığını belirtmiştir.

âfitâbe: Far. Eski Anadolu Türkçesinde EÇS; Osmanlı Türkçesinde Leh eserlerinde rastlanan sözcüğün tanımını Tezcan “koşucuların ve Bektaşi dervişlerinin giydiği başlık” şeklinde yapmıştır.

(EÇS I 155b20, II 285a29, vd.)

arakiye: Ar. *‘arakiyye* Sözcük “dervişlerin giydikleri, tiftikten yapılmış ince külah” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

argaç: Sözcük “atkı” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 238b/05)

Türkçe Sözlükte de aynı anlam ile belirlenmiştir.

< arkaç

Tietze'ye göre (2016) “örmek, dokumak” anlamındaki *ar- kökünden gelmiş olabilir.

atkı: Yavuzarslan bu sözcük için “omuza veya arkaya atılan şal vs.” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Atkı sözcüğü “soğuğa karşı omuzlara, başa, sırtta veya boyna alınan örtü, bürgü” ve “bazı kadın ayakkabılarında ve çocuk patiklerinde ayağın üstünden geçen, yandan iliklenen ince uzun parça” şeklinde iki ayrı anlam ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< at- + -kı

atkılı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “atkısı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< atkı + lı

bala~vala: Far. Sözcük “baş örtüsü” anlamı ile Tarama Sözlüğü'nde tespit edilmiştir.

bandana: Fr. *bandana* Sözcük “başı değişik biçimlerde bağlamak amacıyla kullanılan büyük mendil” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

baraça: İt. *berretta* {yün başlık} Bu sözcüğe Tezcan “bir tür başlık” anlamını vermiştir. Yavuzarslan ise “yukarısı geniş keçe başlık, gemici başlığı” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinin EÇS; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(EÇS VI 101b12, VIII 233b15, vd.)

Barata sözcüğü Türkçe Sözlükte “Osmanlı sarayında genellikle bostancıların, baltacı ve kapıcıların giydikleri, kırmızı çuhadan yapılmış, ucu kıvrık, uzunca başlık” anlamı ile tespit edilmiştir.

baret: Fr. *barrette* Sözcük “küçük takke, papaz takkesi ve işçilerin başlarına giydikleri, metal veya plastikten yapılmış koruyucu başlık” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

başlık: Ata'nın “başlık, börk” anlamını verdiği sözcük Harezmi Türkçesinin KE; Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(KE 74v6, 169r18, vd.)

Başlık sözcüğü Türkçe Sözlükte “genellikle başı korumak için giyilen şapka, serpuş ve üst giysilerinin yakalarına takılı başlık, kapüşon” anlamları ile tespit edilmiştir.

< baş + lık

başlıkçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “başlık yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< başlık + çı

başlıklı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “başlığı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< başlık + lı

başlıksız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “başlığı olmayan” Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< başlık + sız

başörtü: Sözcük “başörtüsü” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< baş ört- + -ü

başörtülü: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “başını başörtüsü ile örtmüş olan kadın” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< başörtü + lü

başörtüsü: Bu sözcük Tarama Sözlüğü'nde “taç” anlamı ile tespit edilmiştir.

Başörtüsü sözcüğü “kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları örtü, başörtü, bürgü, eşarp, örtme, leçek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< baş ört- + -ü + sü

bere: Fr. *béret* Sözcük “yuvarlak, yassı ve sipersiz başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

bone: Fr. *bonnet* Sözcüğe “düz veya kıvrımlı her tür yumuşak kumaş vb. maddeden yapılan başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

börük~börk: Argunşah ve Güner bu sözcük için “genellikle hayvan postundan yapılan başlık” tanımını yaparken Dilçin “başa giyilen külah, kalpak gibi başlıklar” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT, AĞ ve KB; Harezmi Türkçesinde ĖŞ, ĖE, ME ve NF; Kıpçak Türkçesinde CC, GT, TZ ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde DK, GT, ĖG, F ve SN; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL ve Kâm gibi pek çok eserde tespit edilmiştir.

(DLT 176/151, 315/259, 407/317, vd.), (KB 435, 3723), (ĖŞ 223, 771, 4424), (ĖE 5v11), (NF 349-12), (CC 44a/28, 51b/3), (TZ 23.b-8), (İM 129a/4), (DK 41:22B3, 131:98B12), (ĖG 16b.12), (F 211b/10), (SN 1015, 2321, 3802)

Börk sözcüğü “genellikle hayvan postundan yapılan başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de belirlenmiştir.

Tarama Sözlüğü'nde “ince, uzun külah” anlamında *çibuk börk* tamlaması tespit edilmiştir. İncelenen eserlerde *börk* türlerini temsil eden söz birlikleri olduğu tespit edilmiştir. Dîvânü Lûgati't-Türk'te *kıdığlığ* sözcüğü ile tamamlanan *börk* sözcüğü “dikilmiş kenarı olan başlık” olarak tanımlanmıştır (*kıdığlığ börk*, DLT 248/218). Aynı eserde *kuturma* sözcüğü ile kurulan tamlama için “önde ve arkada iki kanadı olan börk” anlamı verilmiş (*kuturma börk*, DLT 246/215), *sokarlaç* sözcüğü ile kurulan sıfat tamlaması için ise “uzun börk” tanımını yapılmıştır (*sokarlaç börk*, DLT 247/217). Aynı eserde bir de “çiğil boyunun

giydiği tiftikten yapılmış beyaz börk” anlamındaki *kıymaç börk* sözcüğü tespit edilmiştir (DLT 522/421).

Atebetü’l-Hakyık ve Kıpçak Türkçesinin Gülistan Tercümesi’nde “giymek” anlamındaki *keğ->key-* eylemi ile kullanılan *börk* Mukaddimetü’l-Edeb’te de aynı şekilde *köy-* eylemi ile kullanılmıştır (*börk keğ-*, AĞ 300), (*brk köy-*, ME 236-6), (*börk key-*, GTK 114/13). Aynı eserde “giydirmek” anlamındaki *köydür-* eylemi ile kullanımı da tespit edilmiştir (*brk köydür-*, ME 77-6, 234-5).

< börk

börkçi: Argunşah ve Güner meslek adı yapan +CX eki ile türetilmiş sözcüğe “börk yapan kimse, börkçü” tanımını yapmıştır. Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğü “börkçü dkknı” anlamı ile de ele almıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT ve Kıpçak Türkçesinin CC eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 19/9, 286/245, 293/247), (CC 44a/27)

< börk + çı

brklg>börklü: Olumlu sıfat yapan +IXG eki ile türemiş sözcük “başlıklı” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin AĞ eserinde; Harezmi Türkçesinin Hş ve KE eserlerinde ve Eski Anadolu Türkçesinin DK eserinde kullanılmıştır.

(AĞ 320), (Hş 2965), (KE 154v6), (DK 93:665B11, 153:118A8)

< börk + l(g)

börkenek: Sözcük “yağmurdan veya soğuktan korunmak için giyilen ucu sivri boşluk, külah” anlamı ile yalnızca Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< börk + enek Tietze sözcüğün kepenek etkisi ile bu şekilde bölünebileceğini belirtmiştir (2016:783).

burka’: Ar. *burka* ‘ “kadınların örtündükleri peçe, tl, yaşmak, yüz örtüsü” anlamındaki sözcüğünün rnekleri Harezmi Türkçesinde Hş; Eski Anadolu

Türkçesinde YZ, F ve Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve LN eserlerinde tespit edilmiştir.

(HŞ 1426, 3546), (YZ 359), (F 120b/18)

Husrav u Şîrîn’de “açmak” anlamındaki *al-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*burka` al-*, HŞ 1426).

bürgü: Sözcük “baş örtüsü” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< bür- + -gü

bürük: Sözcük “çarşaf, başörtüsü ve duvak” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< bür- + -ük

bürüncek~bürümcük: Tezcan’ın “kadınların baş, boyun ve omuzlarını örttükleri büyükçe örtü, bürüncek” olarak tanımladığı sözcüğe Ercilasun ve Akkoyunlu “burnu ve burundan aşağısını örten yarım peçe, yaşmak” anlamını vermiştir. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde ME; Kıpçak Türkçesinde İM ve Eski Anadolu Türkçesinde EÇS ve KÇG; Osmanlı Türkçesinin Leh ve LL eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 254/223), (İM 191b/3), (EÇS II 303a3-4, VIII 273a12. 2), (KÇG 73a.2)

Bürümcük sözcüğü Türkçe Sözlükte “ham ipekten dokunmuş ince kumaş ve ham ipekten yapılmış başörtüsü” anlamları ile belirlenmiştir.

Dîvânü Lûgati’t-Türk’te “yaşmak örtünmek” anlamında *urun-* ve “örtüyü sarınmak” anlamındaki *sarın-* eylemleri ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (*bürünçük urun-*, DLT 109/99), (*bürünçük sarın-*, DLT 342/276). Mukaddimetü’l-Edeb’te ise “kapatmak” anlamındaki *ört-*, “kapanmak” anlamındaki *örtün-* ve “dolanmak” anlamındaki *sarın-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*bürüncük ört-*, ME 81-1), (*bürüncük örtün-*, ME 174-7), (*bürüncük sarın-*, ME 131-8, 170-5).

< Nişanyan (2013) sözcüğü “sarınmak” anlamındaki bürün- eylemine getirilen +çUk eki ile bölerken, bu yapının muğlak olduğundan aslen +gUç ekinden kaynaklanan metatez ile oluşturulduğundan bahsetmiştir. Gülensoy (2007) ise “başörtüsü” anlamındaki hâlini < bü- + -r- + -ü- + -n- + -çük şeklinde bölerken “palto” anlamındaki hâlini < bü- + -r- + -ü- + -m + cek şeklinde ayırmıştır. Clauson (1972:367) da buna benzer bir inceleme yapmıştır.

bürünçüklük: Olumlu ad yapan +IX eki ile türetilen sözcük için “örtülü” tanımı yapılmıştır. Yalnızca Harezmi Türkçesinin HŞ eserinde tespit edilmiştir.

(HŞ 2965)

< bürünçük + lü(g)

çakmaklı: Sözcük “bir tür tülbent” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< çak- + -mak + lı

car~çar: Far. Tezcan’ın “baş örtüsü” anlamı ile ele aldığı sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde EÇS ve M; Osmanlı Türkçesinde Kâm ve LN eserlerinde örneklendirilmiştir.

(EÇS II 281b36, IV 258a12, vd.)

Car sözcüğü “kadınların örtündükleri çarşaf, zar” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde e tespit edilmiştir.

Marzubân-nâme’de *örtin-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*çar örtin-*, M 53b/11).

çâdır: Far. *çâder* Ata bu sözcük için Nehcü’l-Ferâdîs’te “kadınların başlarına büründükleri örtü” tanımını yaparken Karahanlı Türkçesinin Kur’an Tercümesinde “çar, kadınların dış giysisi” anlamını vermiştir. Gökyay ise “yüz örtüsü, örtü, peçe” şeklinde ele almıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT ve SKT, Harezmi Türkçesinde NF ve KE; Kıpçak Türkçesinde CC; Eski Anadolu

Türkçesinde DK, K̄G, F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LN ve LL eserlerinde tespit edilmiştir. Ayrıca Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde Apık bu sözcüğe “üst giyim olarak çarşaf” anlamını da vermiştir (F 33a/01, 45a/18, 215a/17, vd.).

(DLT I 406-11), (SKT 33/21a3), (NF 163-7, 163-9, 163-110), (K̄E 45v12, 180v19, 248v2, vd.), (CC 51b/13), (DK 91:63B6), (K̄G 36b.6, 36b.9, 36b.12), (F 16a/01, 205a/13, vd.)

Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Kışaşü’l-Enbiyâ’da *key-* eylemi ile kullanılmıştır (K̄E 85v2).

Hasan Eren (1999), bu sözcüğün kökeninin karışık olduğunu yaygın görüşe göre Farsça olmakla birlikte Vámbéry, Németh gibi Türkologların Türkçe çat- kökünün bir türevi olarak ele aldıklarını belirtmiştir.

çadırlan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile üretilen eylem “çar örtünmek, çarşafa bürünmek” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 213b/15, 1102a/15)

Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< çadır + la- + -n-

cehre: Far. Toparlı’nın “pamuk ve ipek sardıkları saplı bini, bürüncek” anlamını vermiştir. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir.

çeki: Sözcük “kadın baş örtüsü” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< çek- + -i

çolmağ~çalma: Tat. Dankoff’a göre ağız sözcüğü olan *çalma* için “sarık” tanımı yapılmıştır. Argunşah ve Güner “başörtüsü, tülbent” anlamını verirken Caferoğlu ise “sargı, dolak” olarak tanımlamıştır. Sözcüğe Harezmi Türkçesinin ME ve K̄E eserlerinde; Kıpçak Türkçesinin CC, MĠ ve KĠ eserlerinde; Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde ve Osmanlı Türkçesinin Kâm sözlüğünde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(KE 168v7), (CC 51b/4), (MG 67b-8), (Kİ 45) (EÇS III 120a20, IV 247a9, vd.)

Çalma sözcüğü “başa sarılan sarık” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Mukaddimetü’l-Edeb’te “bağlamak” anlamındaki *sar-* ve “bağlanmak” anlamındaki *sarın-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir. (*çalma sar-*, ME 94-3), (*çalma sarın-*, ME 145-7, 165-7, 184-1)

< çal- + -ma

çenber>çember: Far. *çenber* Gökyay’ın “kadın başörtüsü, yemeni, yazma” tanımını yaptığı sözcüğe Harezmi Türkçesinin HŞ; Eski Anadolu Türkçesinin DK; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(HŞ 4585, 4586, 4587), (DK 100:71B4)

Çember sözcüğü “yazma, yemeni, başörtüsü” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

çiğın: Toparlı’nın “omuz şalı, omza atılan şal” anlamını verdiği sözcük yalnızca Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir.

Sözcüğün “omuz” anlamındaki *çiğın* sözünden ad aktarması olabileceği izlenimi görülmüştür.

çovâç: Kökeni net bilinmeyen sözcük için Yüce “taç” anlamını vermiştir. Sözcüğün tespit edildiği tek örnek Harezmi Türkçesinde ME eseridir.

(ME 80-5)

Mukaddimetü’l-Edeb’te “taç takmak” anlamına gelecek şekilde *kéydür-* ve “taç takmak” anlamındaki *koy-* eylemleri ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır. (*çovâç kéydür-*, ME 97-6), (*çovâç koy-*, ME 186-6)

derincek>terinçek: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “ince kadın çarşafı” anlamını verdiği sözcüğe Ata “örtü, bürünçek” tanımını yapmıştır. Korkmaz’ın “başörtüsü,

çarşaf” şeklinde açıkladığı sözcüğün örneklerine Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde NF ve ME; Kıpçak Türkçesinde İM; Eski Anadolu Türkçesinde M, F ve KG eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 254/223), (NF 415-1), (ME 103-3), (İM 238b/5), (M 17a/5), (F 15a/20), (KG 25b.11, 36b.12, 73a.2)

Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Mukaddimetü’l-Edeb’te “giyinmek” anlamındaki *urun-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir. (*terincek urun-*, ME 235-4)

< Gülensoy (2007) sözcüğü “toplamak” anlamında *der- + -(i)n- + -cek* şeklinde bölmüştür.

destâr~dastâr: Far. *dastâr* Toparlı ve Argunşah’ın “sarık bezi, tülbent” tanımını yaptığı sözcüğün örneklerine Harezmi Türkçesinin HŞ, NF, MM, KE ve ME eserlerinde; Eski Anadolu Türkçesinin YZ, F ve EÇS; Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(HŞ 2196), (NF 64-4, 67-17, vd.), (MM 282/3), (KE 95v11, 143r21, 95v12, vd.), (ME 165-8, 178-8), (YZ 1328), (F 104a/03, 232b/06, 1113a/13, vd.)

Destâr sözcüğü “sarık, örtü” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Ferec Ba‘deş-şidde’de “küçük bir sarık” anlamında *destârce* sözcüğü tespit edilmiştir (F 51b/07, 118b/08).

Mukaddimetü’l-Edeb’te *bêl* sözcüğü ile oluşturduğu söz birliğine Yüce “izâr, çarşaf” anlamını vermiş (*bêl destârı*, ME 28-6, 170-2), Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde *kûse* sözcüğü ile tamamlandığında Tezcan “sarık için kullanılan bir tür müslin” tanımını yapmıştır (*kûse destâr*, EÇS IV 231a3, V 51b3, vd.).

Mukaddimetü’l-Edeb’te “dolamak” anlamındaki *sar-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*destâr sar-*, ME 165-7, MM 368/4).

destarlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “sarığı olan, sarıklı” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< destar + lı

didim: Soğd. Atalay’ın “düğün günü gelinin taktığı taç” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edilen tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eseridir.

(DLT 200/171)

domana: Tezcan’ın “sarık” anlamı ile çevirdiği sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de rastlanmıştır.

(EÇS VI 74b17)

Sözcüğün kökü hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır, öte yandan türemiş olduğu anlaşılmaktadır.

dutuğ~duduğ~tutuğ: Gökyay’ın “peçe, yaşmak” anlamını verdiği sözcük Harezmi Türkçesinde ME; Kıpçak Türkçesinde Kİ; Eski Anadolu Türkçesinde EÇS, F ve M; Osmanlı Türkçesinde Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(ME 28-6), (Kİ 37), (EÇS VIII 228b26, IX 359a17, vd.), (F 59a/06), (M 25b/10)

< tut- + -uk

dülbend~tulban>tülbent: Far. *dülband* Caferoğlu bu sözcük için “başörtüsü, sarık, tülbent” tanımını yapmışken Gökyay “gayet ince ve sık dokunmuş pamuklu kumaş, tülbent, sarık için beyaz ince bez” anlamını vermiştir. Sözcüğe Kıpçak Türkçesinde Kİ; Eski Anadolu Türkçesinde DK, KĞ, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(Kİ 65), (DK 157:122B3, 157:122B6), (KĞ 16b.12), (F 1244b/01)

Sözcük “ince ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu bez ve bu bezden yapılmış başörtüsü” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Dedem Korkudun Kitabı’nda “bağlamak” anlamındaki *sal-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*dülbend sal-*, DK 37:19A3). Gülistan Tercümesi’nde *sar-* eylemi ile kullanıldığı belirlenmiştir (*dülbend sar-*, GTE 40a-9).

tülbentçi: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “tülbent satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< tülbent + çi

eflâṭūniyye: Tezcan’ın “bir tür başlık” olarak ele aldığı sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserindedir.

(EÇS 149b22, 335b7)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamış olmakla birlikte ödünç olduğu izlenimine varılmıştır.

eṅek: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “baş örtüsünü başa bağlayan ip, bağ” anlamını verdiği sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 80/68)

< en + gek

eşarp: Fr. *écharpe* Sözcük “başörtüsü” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

fes: Toparlı bu sözcük “fes, külah, börk” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir. Tarama Sözlüğü’nde “sarıksız, sarık sarmaksızın giyilen fes” anlamında *dal fes* tamlaması tespit edilmiştir.

Fes sözcüğü “şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindir biçiminde başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Nişanyan (2013) sözcüğün Fas kentinden türeme olduğunu belirtmiştir.

fesçi: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “fes diken, fesçi” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir.

< fes + çi

fötr: Fr. *feutre* Sözcük “şapka, çanta, çiçek ve başka süs eşyası yapmak için kullanılan ince, yumuşak keçe ve bu keçeden yapılmış şapka” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

fular: Fr. *foulard* Sözcük “genellikle boyna bağlanan, bir tür ince ipek kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

ğamâme: Tezcan’ın “papazların giydiği bir tür başlık” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edildiği ilk eser ve tek örneği Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eseridir. Dankoff (2013:114) bu sözcüğün *imâme* karşılığında şaka yollu bir türetme olabileceğini belirtmiştir.

(EÇS VI 152a24)

gecelik(I): Gökyay bu sözcük için “gecelik takkesi” olarak şüpheli olduğu bir tanım yapmıştır. Sözcüğün tespit edildiği örnekler Eski Anadolu Türkçesinin DK; Osmanlı Türkçesinde Kâm eserlerindedir.

(DK 79:55B1)

Lehçe-i Osmanî’de aynı anlamda *gecelik kavuk* tamlaması tespit edilmiştir. Kâmûs-ı Türki’de *gecelik külâhı* tamlaması tespit edilmiştir.

< gece + lik

geçeymen~gecimen: Sözcük “kadın başörtüsü, gelinlerin başlarına giydikleri süslü örtü, taç” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde belirlenmiştir.

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgi bulunamamıştır.

gerd: Far. Korkmaz’ın “taç” anlamını verdiği sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin M eserinde örneklendirilmiştir.

(M 37b/8)

ğıta: Ar. Sözcük “örtü, örtünecek şey” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde tespit edilmiştir.

(41a/09)

gorona~korona: Lat. *corona* “taç” anlamındaki sözcüğün tespit edilen tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’dir.

(EÇS I 210b13, VI 52a29, vd.)

ḥacimük: Yüce’nin “örtü” anlamını verdiği sözcük yalnızca Harezmi Türkçesinde ME eserinde tespit edilmiştir.

(ME 174-7)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

ḥartâvî: Tezcan’ın “bir tür sarık” olarak ele aldığı sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesinin EÇS; Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerindedir.

(EÇS IX 149b7, 312a15)

Sözcüğün kökeni hakkında yeterli delil bulunamamış olmakla birlikte ödünç olduğu izlenimine varılmıştır.

ḥımâr: Ar. Toparlı bu sözcüğe “kadınların baş örtüsü” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesinin İM eserinde örneklendirilmiştir.

(İM 238b/5)

ḥicâb: Ar. *ḥicâb* “yüz örtüsü” anlamında kullanıldığı tespit edilen sözcüğün örnekleri yalnızca Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, ME, KE ve MM; Osmanlı Türkçesinde Leh, LN ve Kâm eserlerindedir.

(NF 218-14, 250-6, vd.), (ME 86-5), (KE 37v13, 211r11, 210v16, vd.), (MM 325-3, 338-4)

Sözcüğün zamanla mecaz anlam kazanarak utanma eylemi için de kullanıldığı örneklere rastlanmıştır. Husrav u Şîrîn’de “utanma” anlamı ile kullanılmıştır (HŞ 3268, 3793, vd.). Mu‘înü’l-Mürîd eserinde ise “perde, engel” anlamı verdiği örnekler tespit edilmiştir. Kışaşü’l-Enbiyâ eserinde “utanma, perde” anlamları ile de ele alınmıştır (KE 25r8, 59v10, vd.).

Sözcük Türkçe Sözlükte “utanma, sıkılma” anlamı ile tespit edilmiştir. Giyim bağlamında bir anlama rastlanmamıştır.

hotaz~hotoz: Far. *ḳotās Gökay*'ın “bir tür kadın başı süsü” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edilen örnekleri Eski Anadolu Türkçesinde DK; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerindedir.

(DK 108:77A8)

Sözcük Türkçe Sözlükte “kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları, çeşitli renk ve biçimde yapılmış küçük başlık” anlamı ile tespit edilmiştir.

hotozlu: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen “hotoz giyen kadın” anlamındaki sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Hotozlu sözcüğü “hotozu olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< hotoz + lu

‘imâma~imâme: Ar. Ata'nın “başa sarılan sarık, tolga, miğfer” anlamını verdiği sözcüğe Harezmi Türkçesinin NF, KE, ME ve HŞ; Kıpçak Türkçesinin İM; Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LN ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(NF 162-15, 162-17), (KE 87r17, 131v18-19, 183v14, 189r21), (HŞ 76, 138), (İM 450b/8), (F 120b/18, 234b/19, 1244a/03, vd.)

Mukaddimetü'l-Edeb'te “giydirmek” anlamındaki *kéydür-* ve “dolanmak” anlamındaki *sar-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*imâme kéydür-*, ME 94-3), (*imâme sar-*, ME 184-1).

imâmeliğ: Olumlu sıfat yapan +IXG eki ile türetilen sözcüğe “sarıklı” anlamı verilmiştir. Sözcüğün tek örneği Harezmi Türkçesinde NF' eserindedir.

(NF 72-5, 164-3)

< imame + li(g)

imâmesiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “sarıksız” anlamı ile ele alınmıştır. Tespit edildiği tek eser Harezmi Türkçesinde NF’dir.

(NF 164-3)

< imame + siz

ıskofa: İt. Toparlı bu sözcük için “eskiden üsküf, keçe, külah, pamuk örme gecelik” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

‘işâbe: Ar. Ata’nın “sarık, tülben” anlamını verdiği sözcüğe Harezmi Türkçesinin NF; Kıpçak Türkçesinin İM; Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(NF 85-9), (İM 346b/5-6), (F 114b/04, 115a/15)

İrşâdü’l-Mülûk ve’s-Selâtin’de “sarmak” anlamında *bağla-* eylemi ile kullanılmıştır (*‘işâbe bağla-*, İM 346b/4).

istifan: Yun. Tezcan’ın “taç” olarak çevirdiği sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesinde EÇS; Osmanlı Türkçesinde Leh ve LN eserlerindedir.

(EÇS I 154a3, VI 9b34, vd.)

kalabağ>kalpak: Tezcan’ın “bir tür başlık, keçe külah” anlamıyla ele aldığı sözcük Eski Anadolu Türkçesinin EÇS; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(EÇS VII 253b17, VIII 349a34)

Sözcük “kesik koni biçiminde deri, kürk veya kumaştan yapılmış başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Gülensoy (2007) sözcüğü *kap + gak+ lık şeklinde bölmüş ve değişimini > kapaklık > *kapalık > *kapalak > kalpak şeklinde göstermiştir. Bu evrim göz önüne alındığında sözcüğün bir dönem metateze uğradığı anlaşılmaktadır.

kalpakçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “kalpak yapan ve satan esnaf” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcük aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< kalpak + çı

kalpaklı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “başında kalpak bulunan, kalpak giyen” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük “kalpak giymiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kalpak + lı

kalpaklık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “kalpak imaline yarayan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcük “kalpak yapmaya elverişli” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kalpak + lık

kalafat: Rum. Sözcük “Osmanlı Devleti'nde vezir veya yüksek mevkide devlet adamlarının giydikleri bir başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

kalafatçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcüğe Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde rastlanmıştır.

Aynı sözcük “kalafat yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< kalafat + çı

kalafatlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “kalafatı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kalafat + lı

kalafatsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “kalafatı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kalafat + sız

kalafatla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde belirlenmiştir.

< kalafat + la-

kallevine~kallavi: Ar. *ḳallâvî* Tezcan bu sözcük için “Avrupalıların giydiği bir başlık” tanımını yapmıştır. Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de rastlanmıştır.

(EÇS VII 172b15)

Kallavi sözcüğü “vezir ve sadrazamların giydikleri bir tür kavuk” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

Lehçe-i Osmanî’de “telli sarık” anlamında gelen *kallavi* sözcüğü belirlenmiştir.

kapela: İt. *cappello* Sözcüğe “şapka” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

kapüşon: Fr. *capuchon* Sözcük “başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

kask: Fr. *casque* Sözcüğe “başı darbelerden korumak için sertleştirilmiş sentetik maddelerden yapılmış sağlam başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

kasket: Fr. *casquette* Sözcük “genellikle erkeklerin giydiği, önü siperli başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kaşkol: Fr. *cache-col* Sözcük “boyun atkısı, atkı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kaşkollü: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “kaşkolü olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kaşkol + lü

kaşkolsüz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe Türkçe Sözlükte “kaşkolü olmayan” anlamı ile rastlanmıştır.

< kaşkol + süz

kavuk: Toparlı'nın “kavuk, sarık, baş kisvesi” anlamlarını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “pamuktan yapılmış, üzerine sarık sarılan erkek başlığı” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Nişanyan'a göre (2013) sözcüğün kökü “torba” anlamındaki kâp sözcüğüdür ve +Ik eki ile türetilmiştir.

kavukçu: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcüğe “kavuk yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kavuk + çu

kavuklu: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “kavuk giymiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kavuk + lu

kavuksuz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “kavuk giymemiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kavuk + suz

kedük(I): Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “kuş tüyünden başlık” anlamını vermiştir. Tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 196/168)

< *ked- + -ük

kefiyye: Ar. *kefiyye* Sözcük “boyna atılan, başa sarılan ipekli kumaş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde tespit edilmiştir.

kendeş: Yüce net olmamakla birlikte bu sözcük için “yaşmak” tanımını yapmıştır. Tespit edildiği tek eser Harezmi Türkçesinin ME’dir.

(ME 142-2)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

kepes~kepez: Yun. “şapka, börk, külah” anlamında kullanılan sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesinde CC ve Kİ eserlerinde tespit edilmiştir.

(CC 51b/3), (Kİ 78)

Kepez sözcüğü Türkçe Sözlükte “gelin başlığı” anlamı ile tespit edilmiştir.

kınâ: Ar. Yalnızca Osmanlı Türkçesinin LN sözlüğünde tespit edilen sözcük “başörtüsü, nikap, peçe” anlamı ile ele alınmıştır.

kıvrak: Sözcük “ince kadın başörtüsü” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Sözcüğe “ince tülbent veya ipekli başörtüsü” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

<kıv(1)r- + -ak

koḫik: Erm. Tezcan’ın “duvak” anlamında ele aldığı sözcük için tek örnek Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserindedir.

(EÇS IV 227a15, 333a31)

koka: Far. Sözcük “eskiden yeniçerilerin giydikleri tuğluğa benzeyen sorguflu veya süpürgeli keçe” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir.

körüş: “örtü, peçe” anlamındaki sözcüğün tespit edildiği tek örnek Harezmi Türkçesinin ME eseridir.

Mukaddimetü’l-Edeb eserinde “sahip olmak, almak” anlamındaki *edin-* ve *ét-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir. (*körüş edin-*, ME 167-3), (*körüş ét-*, ME 129-1)

<kör- + -üş

köşik: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “yüz örtüsü, örtü” tanımını yapmıştır. Tespit edildiği tek örnek Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 206/176)

< köşi- + -k

kuşa süpürgesi: Tezcan’ın “tüylerle süslenmiş bir başlık” anlamını verdiği sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de rastlanmıştır.

(EÇS I 190b16, VI 16b9, vd.)

Farsça koka sözcüğü ile kurulmuş bir ad tamlamasıdır.

kukulâta>kukuleta: İt. Toparlı bu sözcüğe “papaz başlığı, başlıklı cebe” anlamını vermiştir. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

kukuletalı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “başlığı olan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde tespit edilmiştir.

< kukuleta + lı

kulakçın: Toparlı’nın “takke ve külâhın kulakları örten zeyli” tanımını yaptığı sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir.

< kulak + çın

külâh: Far. *kulâh* Gökyay bu sözcük için “başa giyilen kalpak, başlık” tanımını kullanmıştır. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinde DK, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DK 108:77B7), (F 32a/16, 100b/14, 1250a/03, vd.), (GTE 7a-2)

Sözcük “erkeklerin giydiği genellikle keçeden, ucu sivri veya yüksek başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Resimli Türkçe Kamus’da “keçeden yapılmış serpuş” anlamında *keçe külah* tamlaması belirlenmiştir.

Lehçe-i Osmanî ve Resimli Türkçe Kamus’da *giydir-* eylemi ile kullanıldığı belirlenmiştir. Tarama Sözlüğü’nde “serpuş giydirmek” anlamında *ur-* eylemi ile kullanıldığı belirlenmiştir. Kâmûs-ı Türkî’de *giy-* eylemi ile kullanılmıştır.

külahçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “külah yapan ve satan adam” anlamında Osmanlı Türkçesinde Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “külah yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< külah + çı

külahlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “külah giyen, başında külah bulunan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük “külahlı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< külah + lı

külahsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “külahlı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< külah + sız

külkeç: Caferoğlu’nun “kadınların başlarına bağladıkları bez” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edilen tek örneği Kıpçak Türkçesinin Kİ eserindedir.

(Kİ 84)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

leçek: Far. *laç’ak* Sözcük “başörtüsü” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Hasan Eren (1999), Doerfer'in (1963-75) çalışmalarından yola çıkarak Farsçadan alınmış bu sözcüğün Farsçaya Ermeniceden geçtiğini belirtmiştir.

lisâm: Ar. Apık sözcüğe “yaşmak” anlamını vermiştir. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde tespit edilmiştir.

(F 218a/19)

mağdem: Ar. Tezcan'ın “bir tür türban” olarak tanımladığı sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS'de rastlanmıştır.

(EÇS VII 3b12)

mi'cer: Ar. Toparlı bu sözcüğe “baş örtüsü” anlamını vermiştir. Sözcük Kıpçak Türkçesinin İM eserinde örneklendirilmiştir.

(İM 188a/4)

miğ'ana: Ar. Sözcük “baş örtüsü” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 200b/21)

muhattem: Tezcan bu sözcük için “yazma bez” tanımını yapmıştır. Sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserindedir.

(EÇS IV 217b6, IX 191a10, vd.)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir sonuca ulaşamamış olmakla birlikte ödünç bir sözcük olduğu izlenimine varılmıştır.

nezgeb: Erm. Tezcan'ın “kadın başlığı” olarak tanımladığı sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS'dedir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde örneklendirilmiştir.

(EÇS I 205a26)

Sözcük “başa takılan bürgü ve saçları tutmaya yarayan üzerinde eski Türk motifleri bulunan başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

niḳâb: Ar. *niḳâb* Gökyay’ın “peçe, örtü, yüz örtüsü” anlamını verdiği sözcük Karahanlı Türkçesinde AḤ; Harezmi Türkçesinde ḤŞ, ḲE ve ME; Eski Anadolu Türkçesinde DK, YZ, F ve M; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(AḤ 221), (ḤŞ 114, 216, 344, vd.), (ḲE 67r1, 76r19, 93v21, 96r3, vd.), (ME 167-3), (DK 125:92A1), (F 51b/08, 151a/04, 185a/13, vd.), (M 61a/3)

Sözcük “yüz örtüsü, peçe” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

Husrav u Şîrîn eserinde “açmak” anlamındaki *al-* eylemi birlikte kullanıldığı tespit edilen sözcüğün (*niḳâb al-*, ḤŞ 316, 2974), Yûsuf u Zelîhâ eserinde ise “örtmek” anlamı için *eyle-* yardımcı eylemi ile tamamlandığı tespit edilmiştir (*niḳâb eyle-*, YZ 1130).

niḳâblu: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “peçeli, yüz örtülü” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde rastlanmıştır.

(F 106b/02, 114b/06)

< nikap + lı

örtüg>örtü: Tespit edildiği ilk eser Uygur Türkçesinin AY eseri olan sözcük için Arat “örtü” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinde KB, DLT ve SKT; Harezmi Türkçesinde ME ve Kıpçak Türkçesinde KÎ ve TZ; Eski Anadolu Türkçesinde F; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(AY 133), (KB 1897, 3919, 5663, 5818), (DLT 64/51), (SKT 30/92b1, 37/74b3), (ME 235-5), (KÎ 10), (TZ 26.b-7), (F 34a/01, 136b/08, 223b/17)

Sözcük Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir. Aynı sözlükte “namaz kılarken kadınların başlarına örttükları tülbent vb. kumaştan yapılan örtü, namaz bezi” anlamına gelen *namaz örtüsü* tamlaması belirlenmiştir.

< ört- + -ü(g)

örtüglüg>örtülü: *örtüg* sözcüğünün olumlu sıfat yapan +IXG yapım eki ile “örtülü, gizli” anlamını aldığı hâline Harezmi Türkçesinde NF, ḲE ve

ME; Kıpçak Türkçesinde İM; Eski Anadolu Türkçesinde YZ ve Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(NF 57-5, 126-8, 387-9, vd.), (KE 84v15, 129r6, 135v5, vd.), (ME 124-8, 125-1), (İM 76b/6, 498a/1), (YZ 692), (KG 17b.6-7)

Sözcük “örtüsü olan, örtülmüş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Kitâb-ı Gunya’da “örtünmek, kapanmak” anlamında *ol-* eylemi ile kullanıldığı belirlenmiştir (*örtülü ol-*, KG 16a.6-7).

< örtü + lü

örtüsüz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “örtülü olmayan, üstü açık, çıplak” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

Sözcük Türkçe Sözlükte “örtüsü olmayan, örtülmemiş” anlamı ile belirlenmiştir.

< örtü + süz

papak: Sözcük “Acem külâhı, kuzu derisinden üretilen bir nevi serpuş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN sözlüğünde belirlenmiştir.

Sözcük “genellikle Azerbaycan ve Kafkasya’da giyilen, kuzu derisinden veya yününden yapılan, uzun tüylü başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Hasan Eren’e (1999) göre sözcüğün kökü net olarak bilinmediği gibi eski kaynaklarda da geçmemektedir.

peçe: İt. *pezza* Toparlı’nın “siyah kıldan yapılmış burka, yüzlük” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “kadınların sokakta yüzlerine örttüikleri ince siyah örtü, nikap” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

perde: Far. *perde* “yüz örtüsü” anlamındaki sözcük bu anlamı ile Harezmi Türkçesinin KE; Eski Anadolu Türkçesinin GT, KG ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir..

(KE 84v2, 104v4, 213v19, vd.), (GTE 76b-15), (KG 27a.9)

Sözcük belli bir döneme kadar genel olarak tüm örtüler anlamında kullanılmıştır.

poşu~poşı: Far. *pûşî* Tezcan bu sözcük için “bir tür erkek baş örtüsü” tanımını yapmıştır. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinde EÇS ve F; Osmanlı Türkçesinde Leh eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde “omuzlara atılan, başa sarılan kenarları saçaklı ipek örtü” anlamı ile tespit edilmiştir.

(EÇS VIII 214a29, IX 6b20, vd.), (F 212a/17)

Sözcük “kenarları saçaklı ipek, pamuk, yün vb.nden yapılmış bir başörtüsü türü, dolama” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

poşulu: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “poşusu olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< poşu + lu

poşusuz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “poşusu olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< poşu + suz

sakalduruk: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “başlık sıkı dursun düşmesin diye çene altından bağlanan ipekten örülmüş ip” anlamını verdiği sözcüğün örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir. Apık ise “gerdanlık” anlamını vermiştir. Bu anlamı ile de Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(DLT 264/230), (F 218b/17)

Sözcük Tarama Sözlüğü’nde “gerdanlık, kılâde” anlamları ile tespit edilmiştir.

< sakal + duruk

sakalduruklan-: İsimden eylem yapım eki-IA ve eylemden eylem yapım eki -n- alarak türetilen sözcük için Ercilasun ve Akkoyunlu “sakalduruğu bağlamak” anlamını vermiştir. Yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 534/435)

< sakal + duruk + la- + -n-

salban: Atalay’ın “başa sarılan sarık” anlamını verdiği sözcük Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde tespit edilmiştir.

(TZ 25.a-4)

Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugâti't-Türkiyye eserinde bu sözcüğe karşılık olarak *tulban* sözcüğü de verilmiştir.

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

saraguç~şaravuş: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “kadının yaşmağı” anlamını verdiği sözcüğe Tezcan “peçe” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT ve Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de tespit edilmiştir.

(DLT 244/212), (EÇS IV 296b29, IX 359a16)

< Clauson’a göre (1972:849) sözcüğün bölümü *sara/saru- + -ğaç şeklindedir ve metateze uğradığı anlaşılmaktadır.

saraguçlan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen “başörtüsüyle baş örtmek” anlamındaki eyleme Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 534/435)

< saraguç + la- + -n-

sargı: Yavuzarslan’ın “bedenin bir tarafını sarmaya ve bir yere bağlamaya mahsus bez” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm ve LL eserlerinde belirlenmiştir.

< sar- + -gı

sarık: Gökyay bu sözcük için “başa sarılan kisve, imame, tülbent, kavuk, börk, külah” tanımını yapmıştır. Sözcüğün tespit edilen örnekleri Eski Anadolu Türkçesinde DK; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerindedir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(DK 69:47B4, 73:50B3, vd.)

Sözcüğe “kavuk, fes gibi bazı başlıkların üzerine sarılan tülbent, şal vb.” anlamında Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

Kâmûs-ı Türkî’de “bürünmüş ve aşağıdan yukarıya kat kat bağlanır bir tür sarık” anlamında *burma sarık* tamlaması tespit edilmiştir.

< sar- + ık

sarıklı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “sarıkları saran esnaf” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “sarık için gerekli tülbent, abani vb. kumaşları satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< sarık + çı

sarıklı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “başına sarık saran, başında sarık bulunan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde rastlanmıştır.

Sözcük “başına sarık sarmış olan, sarığı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< sarık + lı

serbend: Far. Sözcük “başa sarılan veya bağlanan şey” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 152b/14)

serpitme: Sözcük Tarama Sözlüğü’nde “çember, başörtüsü” anlamında tespit edilmiştir.

< serp- + -it- + -me

serpuş: Far. Yavuzarslan bu sözcük için “başa giyecek şey, baş kisvesi” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm, TK ve LN eserlerinde belirlenmiştir. Farsça “giymek” anlamındaki *puşiden* eyleminin sözcükteki etkisi görülmektedir.

sorguç: Sözcük “başa takılan tuğ, çelenk” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK ve LL sözlüklerinde tespit edilmiştir.

Doerfer (1963-1975:540) köken bakımından Farsça “baş” anlamındaki sar sözcüğünden türetmiş ancak Türkçe sar- kökünün de bir türevi olabileceği ihtimalini de belirtmiştir. Clauson (1972:848) *sarugaç gibi “sarmak” anlamındaki saru- kökünden geldiğini bildirmiştir. Orta Türkçede sarugaç biçiminin metatez ile ortaya çıkmıştır (Hasan Eren, 1999).

suyluk: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “sarık” tanımını yapmıştır. Karahanlı Türkçesinin DLT eseri sözcüğün tespit edildiği tek örnektir.

(DLT 316/259, 374/295, 560/461)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te “giyinmek” ve “takınmak” anlamındaki eylemler ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (*suyluk urun-*, DLT 109/99), (*suyluk sarın-*, DLT 342/276), (*suyluk sarıt-*, DLT 417/328), (*suyluk sarla-*, DLT 574/472), (*suyluk sarlan-*, DLT 389/305), (*suyluk sarlat-*, DLT 436/340).

< suw + luğ

şal: Far. *şâl* Yavuzarslan'ın “omuza atılmaya veya boyuna sarılmaya mahsus yünden kumaş” anlamını verdiği sözcüğe Toparlı “yün kumaştan peşmîne, sof, şayak” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Şal sözcüğü “genellikle Hindistan'da dokunan, özel motifleri olan değerli bir yün kumaş ve kadınların omuzlarını örtmek için kullandıkları geniş atkı” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir. Aynı sözlükte “şaldan yapılmış bele sarılan kuşak” anlamında *şal kuşak* tamlamasına rastlanmıştır.

şapka: Rus. Gökay’ın “Avrupalı baş kisvesi, başlık, kasket, takke” tanımını yaptığı sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinin DK; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(DK 125:91B1)

Sözcük “keçe, hasır, kumaş, ip vb. ile yapılan başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

şapkacı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “şapka yapan ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

Sözcüğe “şapka yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< şapka + cı

şapkalı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “şapka giyen, başında şapka bulunan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “şapka giymiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< şapka + lı

şapkalık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcüğe “şapka yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< şapka + lık

şapkasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “şapkası olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< şapka + sız

şaş: Far. *şeş* Tezcan’ın “sarık” anlamı ile ele aldığı sözcüğün tespit edilen tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserindedir.

(EÇS I 215a16, IX 191a10, vd.)

tac~taç~daç: Ar. *tâc* Gökyay'ın “sultanların başlarına giydikleri mücevher kisve” tanımını yaptığı sözcük pek çok eserde tespit edilmiştir. Bu sözcüğe Karahanlı Türkçesinin KB; Harezmi Türkçesinin HŞ, NF ve ME; Kıpçak Türkçesinin CC, GT; Eski Anadolu Türkçesinin DK, M, F ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(KB 89, 5463), (HŞ 185, 1290, 3728, 4658, vd.), (NF 82-4, 162-16, 278-11, vd.), (ME 80-5), (CC 45b/18, 71a/4, 69b/14), (GTK 6/4, 76/1, 114/12), (DK 59:36A2, 92:64B7, 106:76A9), (M S74/1, 34a/11), (F 39a/21, 98a/09, 201b/03, vd.), (GTE 2a-10, 37b-8)

Sözcük “soyluluk, iktidar, güç veya hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık; gelinlerin başlarına takılan süs” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde *altun* sözcüğü ile bir söz birliği oluşturduğu tespit edilmiş “şâtırların, yani atlı efendisinin yanı sıra yürümekle görevli kulların giydiği altın süslü taç” anlamı ile ele alınmıştır (*altun tâs*, EÇS I 161b20). *Altun tas* sözcüğü Tarama Sözlüğü'nde de belirlenmiştir.

Taç sözcüğü birden fazla eylem ile tamamlanmıştır. Hüsrev u Şîrîn ve Mukaddimetü'l-Edeb eserlerinde “takmak” anlamındaki *ked-/kêy-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilen sözcük (*tâc ked-*, HŞ 603, 2936, 4416), (*tâc kêy-*, ME 186-6), Nehcü'l-Ferâdis'te “taktırmak” anlamındaki *keydür-* eylemi ile kullanılmıştır (*tâc keydür-*, NF 228-3, 278-13). Kıpçak Türkçesinde ait Gülistan Tercümesinde “takmak” *koy-* eylemi ile kullanıldığı örneklendirilmiştir (*tâc koy-*, GTK 129/10, 130/2). Dedem Korkudun Kitabı'nda *ur-* eylemi ile “taç takarak şereflendirmek” anlamında kullanılan sözcüğün (*tac ur-*, DK 142:107A3, 163:127B6), Mukaddimetü'l-Edeb'te “takınmak” anlamındaki *urun-* eylemi ile tamamlandığı tespit edilmiştir (*tac urun-*, ME 186-6).

taçlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “taçlı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< taç + lı

taçsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “taçı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< taç + sız

taçla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eyleme “taç giydirmek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

< taç + la-

taçlan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “taç giymek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

< taç + la- + -n-

taħfife: Ar. Toparlı bu sözcük için “sarık” anlamını vermiştir. Sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesinin İM eserinde tespit edilmiştir.

(İM 129a/4)

takke: Ar. *tâkiye* Toparlı bu sözcük için “başlık” anlamını vermiştir. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “ince kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Lehçe-i Osmanî ‘de “tuğluğa ve aşık altına giydikleri örme külah” anlamında *demir takke* tamlaması tespit edilmiştir.

takkeci: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “takke yapan ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

< takke + ci

takkeli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “takkesi olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< takke + li

takkesiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “takkesi olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< takke + siz

tarçtur: Tezcan’ın “bir tür şapka” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edilen tek örneği Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserindedir.

(EÇS V 109b21, VIII 261b17, vd.)

< tart- + -ur

tor(I): Sözcük “baş örtüsü” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< tor

tulban>türban: Fr. *turban* Atalay bu sözcüğe “başa sarılan sarık” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde rastlanmıştır.

(TZ 25.a-4)

Türban sözcüğü “ince kumaştan yapılmış, başı sıkıca kavrayan bir tür başörtüsü” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

tumağa: Demirci ve Karslı bu sözcük için “kalpak” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Harezmi Türkçesinde HŞ eserinde tespit edilmiştir.

(HŞ 4550)

Paçacıoğlu’na göre (2016) tolga sözcüğünün bir varyantı olan sözcüğü Clauson (1972:505) < *tuma- + -ga şeklinde bölmüştür.

tuvaḥ~tuvaḥ>duvak: Dilçin’in “duvak” anlamını verdiği sözcüğe Gökyay “gelinlerin yüzüne örtülen örtü, tutuk, peçe, gelinin güveyin evine giderken yüzüne örttükleri al peçe” tanımını vermiştir. Sözcük Harezmi Türkçesinde ME; Eski Anadolu Türkçesinde SN ve DK; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(ME 8-6), (SN 5512), (DK 69:48A3, 71:49A6, 134:101A6)

Duvak sözcüğü Türkçe Sözlükte “gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantel veya tülden örtü” anlamı ile belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< tuğ + ak

Lehçe-i Osmanî’de *gelin duvağı* tamlaması belirlenmiştir.

Mukaddimetü’l-Edeb eserinde “takmak” anlamına gelen *ört-* ve “takınmak” anlamına gelen *urun-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*duvağ ört-*, ME 41-1), (*tuvağ urun-*, ME 180-8).

duvakçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “duvak yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< duvak + çı

duvahlu>duvaklı: Olumlu sıfat yapım eki +IX(G) ile türetilerek “başı ve yüzü duvakla örtülmüş” anlamı kazanan sözcük Eski Anadolu Türkçesinin DK; Osmanlı Türkçesinin Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DK 164:128B1)

Duvaklı sözcüğü “başı ve yüzü duvakla örtülü” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< duvak + lı

duvaksız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “duvağı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< duvak + sız

duvakla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eyleme Türkçe Sözlükte “başını ve yüzünü duvakla örtmek” anlamı ile rastlanmıştır.

< duvak + la-

duvaklan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “duvak örtünmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< duvak + la- + -n-

üsküf: Rum. *skuffia* Korkmaz'ın “taç, başlık, serpuş” tanımını yaptığı sözcük Eski Anadolu Türkçesinde M; Osmanlı Türkçesine Kâm, LN, TK ve LL eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

(M 66a/3)

Üsküf sözcüğü Türkçe Sözlükte “Yüksek aşamadaki yeniçeri subaylarının giydikleri, yarısı arkaya sarkan uzun bir sarık” anlamı ile belirlenmiştir.

yanalduruk: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “kepeneğin omuzlarına dikilen, tipi ve yağmurdan korunmak için başa örtülen keçe parçası” tanımını yapmıştır. Atalay ise “kukuleta, başlık, kepenek arkasına dikilen bir keçe parçası” anlamını vermiştir. Sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT'de tespit edilmiştir.

(DLT 613/508)

< yañal + duruk

yapkıç: Argunşah ve Güner'in “kapak, örtü” anlamını verdiği sözcüğün tespit edildiği tek örnek Kıpçak Türkçesinin CC eseridir.

(CC 7b/12)

< yap- + -kıç

yaşınmak>yaşmak: Caferoğlu'nun “bir tür yüz örtüsü” anlamını verdiği sözcüğe Gökyay “hanımların ve gelinlerin ağızlarını örttüikleri örtü, peçe, yüz ve başörtüsü” tanımını yapmıştır. Sözcük Harezmi Türkçesinde KE; Kıpçak Türkçesinde Kİ, TZ ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde DK ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(Kİ 94), (TZ 20.b-13, 36.b-6), (İM 129a/4), (DK 22:6A3, 83:58B9)

Sözcüğe “kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

Kışaşü'l-Enbiyâ'da “takmak” anlamında *urun-* eylemi ile kullanılmıştır (*yaşmak urun-*, KE 29v12). Kâmûs-ı Türkî'de *tutun-* eylemi ile birlikte kullanılmıştır. Tarama Sözlüğü'nde *yaşın-* eylemi ile kullanıldığı örneklendirilmiştir.

< yaş- + -mak

yaşmaklı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “yaşmak tutunmuş, yaşmağa bürünmüş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcük “yaşmak örtünmüş” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< yaşmak + lı

yaşmaksız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “yaşmak örtünmemiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< yaşmak + sız

yaşmakla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen “yaşmak bağlamak” anlamındaki sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Eylem “yaşmakla yüzünü örtmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< yaşmak + la-

yaşmaklan-: İsimden eylem yapım eki +IA- ve eylemden eylem yapım eki –n- ile türetilmiş sözcüğü Gökyay “yaşmak tutunmak, yaşmak örtünmek” şeklinde tanımlamıştır. Sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesinin DK; Osmanlı Türkçesinin Kâm ve LL eserlerindedir.

(DK 63:41A3)

Eylem “yaşmakla örtünmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< yaşmak + la- + -n-

yazma: Sözcük “yemeni” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir.

Sözcük Türkçe Sözlükte “bohça, yemeni, başörtü, yorgan vb. şeyler yapmakta kullanılan, üstüne boya ve fırça ile veya tahta kalıplarla desen yapılmış bez” anlamı ile tespit edilmiştir.

< yaz- + -ma

yazmacı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “yemenici” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük “yazma satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< yazma + cı

yüzlük: Yüce bu sözcüğü “örtü” tanımını yapmıştır. Tespit edildiği örnekler Harezmi Türkçesinin ME; Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerindedir. Sözcük “peçe, nikab, yüz örtüsü” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< yüz + lük

Mukaddimetü’l-Edeb eserinde *örtün-* ve *ur-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*yüzlük örtün-*, ME 234-7), (*yüzlük ur-*, ME 227-1).

zurzuvile: Tezcan’ın “İran’da giyilen bir tür kavuk” anlamını verdiği sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde rastlanmıştır.

(EÇS II 293a34, IV 290b5, vd.)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.3. Üst Beden Giyimleri

İncelenen eserlerde 171 adet ad tespit edilmiştir. Sözcüklerin 47’sinin Türkçe; 41’inin Fransızca; 28’inin Arapça; 15’inin Farsça; 4’ünün İngilizce; 3’ünün İtalyanca; 2’sinin Bulgarca; 2’sinin Yunanca; 2’sinin Çince; 1’inin Tatarca; 1’inin Moğolca; 1’inin

Rumca; 1'inin Macarca, 1'inin Latince ve 1'inin Kürtçe olduğu belirlenmiştir. Kökeni hakkında yeterli bilgi tespit edilemeyen 13 sözcük tespit edilmiştir: *abdestlik, albağ, anorak, arkalık, artıg, atlet, bağırdak, bârânî, bediyye, bertü/partu, bikini, bindallı, biniş, bluz, bolero, bolka, bornoz, buşt, Bürde, Bürküt, büstiyer, camadan, câme, ceket, cellâyi, cilbâb, cepken, cumalık, cübbe, çapân, çapuñ, çarşaf, çekman, çekme(I) çekrek/çükrek, çeşşü, çöge, çörgök/çüprek, damatlık, delme, denizlik, terlik, disâr, dolama, döpiyes, durrâ'a, elbise, eşselik, entari, esvap, eşofman, fanila, ferace, fermene, ferve, frak, fûta, gazeki, gelinlik, gocuk, göğüslük, harvânî, hırka, hil'at, hulle, içlik, iħrâm, iskerled, jaketatay, japone, jile, kabâ, kaban, kabaniçsa/kabaniça, kap, kaşkorse, kebe, keğük, keğüt, kefen, kaftan, kamîs, kantura, kapama, kapod, kaput, kars, kaşpusiye, kazak, kazbaz, kepenek, kereke, kimono, kisve, kontoş, korsaj, korse, gömlek, kruvaze, kundak, kuşaklık, kutmen, kübik/küpik, kürdegi, lebâce, libade, libâs, lizöz, mağlûte, manto, maşlah, mayo, meyzer, mintan, mont, murakka, muvahhidî, nişaburnus, oprak, öncek, önlük, palto, parankona, pardösü, pelerin, penuvar, peştamal, pırpırı, pilon, pîrâhen, redingot, reglon, ridâ, rop, ropdöşambır, sabahlık, safari, salyarlık, sargaç, şaya, serdelye, serhaddi, setre, smokin, soyka, sütyen, süveter, şapık, şırdak, şömis, şömizye, şübe, taylasân, tayyör, tekle, tişört, don, trençkot, tunik, üstlük, veston, yağmurluk, yaku/yagku, yalma, yaptaç, yapuk, yarlık, yeldirme, yelek, zibun/zubun. Belden üstüne giyilen ya da boydan elbiseler bu başlık altında incelenmiştir.*

Üst beden giyiminde aile hayatının oluşması ile kadın ve erkeğin ayrı giysileri tercih ettikleri belirlenmiştir. Giyim kuşam bağlamında belirlenen sözcükler arasında büyük bir çoğunluğu üst beden giyiminin oluşturması oldukça dikkat çekicidir, bu durum iklim özellikleri ve bir dönem sonra ortaya çıkan cinsiyete göre giyinme dürtüsü ile açıklanabilir. Giyimlerinde özellikle kürkleri, kaba kumaşları tercih etmiş olmaları da iklimin giyimi belirlediğinin en büyük kanıtı olmakla birlikte yaşadıkları bölgede ulaşabildikleri hayvanların da giyimlerini şekillendirdiğini göstermektedir. Yırtmaçlı kıyafetler tercih etmiş olmaları da yine yaşam şekillerine göre pantolonu tamamlayacak şekilde ata binme kolaylığı sağlamak üzere düzenlenmiştir.

abdestlik: Toparlı'nın "abdest alırken giyilen bir tür kısa cübbe" anlamını verdiği sözcüğe Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm sözlüklerinde rastlanmıştır.

Abdestlik sözcüğü “abdest alınırken giyilen ve kolsuz hırkaya benzeyen bir giyecek türü” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< abdest + lik

albağ: Yalnızca Tarama Sözlüğü’nde tespit edilen sözcüğe “ferace” anlamı verilmiştir.

Sözcüğün kökenine dair net bir sonuca varılamamıştır.

anorak: Fr. *anorak* Sözcük “başlıklı, su geçirmeyen spor ceket” anlamında Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

arkalık: Toparlı bu sözcük için “hırka, zıbın türünden yelek üstüne giyilen şey” anlamını vermiştir. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

Arkalık sözcüğü Türkçe Sözlükte “ev içinde giyilen kolsuz, kalınca bir kısa hırka türü” anlamı ile belirlenmiştir.

< arka + lık

artıg: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “kadın yeleği” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edilen tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 61/48)

< art + ıg

atlet: Fr. *athlète* Sözcük “kolsuz, askılı fanila” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Türkçe Sözlükte “atletlerin giydiği formaya benzer kolsuz, askılı fanila” anlamında *atlet fanilas* tamlaması tespit edilmiştir.

bağırdak(I)~bağırtlak: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “kadın göğüslüğü” anlamını vermişken Korkmaz “kuşak, bağ” tanımını yapmıştır. Karahanlı Türkçesinde DLT ve Eski Anadolu Türkçesinde M eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 251/220)

Marzubân-nâme’de *gey-* eylemi ile kullanılmıştır (*bağırdağ gey-*, M 66a/4)

< bağır + dağ

bârânî: Far. *bârânî* Sözcük “yağmurluk” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

bediyye: Tezcan’ın “bir tür yeldirme” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edilen tek örneği Eski Anadolu Türkçesi EÇS eserindedir.

(EÇS X 347b23, 377a13, vd.)

Sözcüğün kökenine dair net bir kanıya ulaşılamamış olmakla birlikte alıntı olduğu izlenimine varılmıştır.

bertü~partu: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “üst kısma giyilen elbise, hırka” anlamını vermiştir. Tespit edildiği örnekler Karahanlı Türkçesinde DLT ve Eski Anadolu Türkçesinde F eserlerindedir.

(DLT 210/180), (F 104a/13)

< bertü

bert(ü)len-: İsimden eylem yapım eki –IA ve eylemden eylem yapım eki –n- alarak eylem hâline gelen sözcük “hırkalanmak, hırka giymek” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 532/433)

< bertü + le- + -n-

bikini: Fr. *bikini* Sözcük “deniz, göl, havuz vb. yerlere girerken veya güneşlenirken giyilen, iki parçadan oluşan kadın giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

bindallı: Sözcüğe “çoğunlukla mor kadife üzerine sırma ile kabartma dal, yaprak ve çiçek işlenmiş giysi veya örtü” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< bin “1000” + dal “çiçek motifi” +1ı

binış: Sözcük “ferace, büyük cübbe” anlamında Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir. Aynı şekilde “ulemanın cübbe üzerine giyindiği bedeni ve kolları geniş üstlük” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< bin- + -ış

bluz: Fr. *blouse* Sözcük “vücudun üst bölümüne giyilen, genellikle ince kumaştan yapılan veya iplikten örülen kadın giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

bolero: Fr. *bolero* Sözcük “kısa kadın ceketi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

bolka: Yun. “hırka” anlamındaki sözcük Tarama Sözlüğü’nde belirlenmiştir.

bornoz: Ar. *burnûs* Toparlı’nın “büründükleri gayet ince yün kaput” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserinde belirlenmiştir.

Bornoz sözcüğü “banyodan çıkarken kurulanmak için kullanılan, önden açık, havludan yapılmış giyecek” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

buş: Yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de tespit edilen sözcük için Tezcan “Mısır’da giyilen bir tür yeldirme” tanımını yapmıştır.

(EÇS X 347b23)

Sözcüğün kökenine dair net bir sonuca ulaşılamamıştır.

bürde: Ar. Yavuzarslan’ın “Arapların üstten giydikleri bir tür libas, hırka” tanımını yaptığı sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm, TK ve LN sözlüklerinde tespit edilmiştir.

bürküt: Atalay’ın “kadın üst urbası” anlamını verdiği sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde tespit edilmiştir.

(TZ 11.b-4)

< bür- + -ük- + -üt?

büstiyer: Fr. *bustier* Sözcük “bayanların ceket vb. kıyafetlerinin içinde kullanılan çarpıcı, göz alıcı, işlemeli kumaştan yapılmış askılı veya askısız üstlük” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

camadan: Far. *câmedân* Toparlı bu sözcüğe “esnaf ve pirpiri çapraz yelegi” anlamını vermiş ve sözcüğe Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

Camadan sözcüğü “çapraz düğmeli, ipek veya sırma işlemeli bir tür kısa yelek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözcük “yünden elbise” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

camadanlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “camadan giymiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< camadan + lı

câme: Far. Ata bu sözcük için “elbise” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinin KB; Harezmi Türkçesinin QE; Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(KB C330), (QE 144r15-16), (F 104a/01, 117b/06, 143b/18, vd.)

ceket: Fr. *jaquette* Sözcük “erkeklerin ve kadınların giydiği, genellikle önden düğmeli, kalçayı örten, kollu üst giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

ceketli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “ceketi olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< ceket + li

ceketsiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “ceketi olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< ceket + siz

cellâyi: Ar. Tezcan’ın “bir tür kaftan” olarak ele aldığı sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eseridir.

(EÇS IX 231b29)

cilbâb: Ar. Yavzuarıslan'ın "gömlek, Arabistan'da kadınların giydikleri bir tür ferace" anlamlarını verdiği sözcüğe Apık "uzun peçe" anlamını vermiştir. Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Kâm ve LN eserlerinde belirlenmiştir.

(F 17a/20)

çapkan>cepken: Toparlı'nın "kolları salta, omuza atılan kısa kaput, dolak" anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

Cepken sözcüğü "kolları yırtmaçlı ve uzun, harçla işlenmiş bir tür kısa, yakasız üst giysisi" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Nişanyan'ın (2013) Moğ. cebe + Far. +gen şeklinde böldüğü sözcüğü Hasan Eren (1999) çek- +-men şeklinde incelemiş, -ken ekiyle türetilmesini yanlış bulmuştur.

cumalık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcüğe "Cuma gününe mahsus elbise" anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde rastlanmıştır.

< cuma + lık

cübbe: Ar. *cubbe* Gökyay bu sözcük için "yensiz ve etekleri kısa bildiğimiz giysi, biniş altına giyilen dar ferace, üstlük" anlamını vermiştir. Sözcüğe Kıpçak Türkçesinde GT; Eski Anadolu Türkçesinde DK, F ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(DK 28:11A4, 56:34B9, vd.), (F 33b/21, 103b/07, 232b/06, vd.), (GTE 39a-13)

Cübbe sözcüğü "hukukçuların, üniversite öğretim üyelerinin, din adamlarının, mezuniyet törenlerinde öğrencilerin elbise üstüne giydikleri uzun, yanları geniş, düğmesiz giysi" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Dedem Korkudun Kitabı'nda "cübbe giymek, cübbe örtünmek" anlamına gelecek şekilde *bürün-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*cübbe bürün-*, DK

55:33A10). Kıpçak Türkçesi ile yazılmış Gülistan Tercümesinde *soy-* eylemi ile kullanılmıştır (*cübbe soy-*, GTK 113/9).

cübbeci: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “cübbe yapan ve satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< cübbe + ci

cübbeli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “cübbe giymiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< cübbe + li

çapân: Far. Ata bu sözcük için “eski, yıpranmış elbise” tanımını yapmıştır. Nehcü'l-Ferâdis'te *ton* sözcüğü ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*çapân tonluğ*, NF 379-10).

Yine aynı eserde “(elbise) yıpranmak” anlamında olarak *bol-* yardımcı eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*çapân bol-*, NF 63-9).

çapânlıg: Olumlu sıfat yapan +IX(G) yapım eki ile türemiş hâline “eski giysi giymiş kişi” tanımı yapılmıştır. Sözcük yalnızca Harezmi Türkçesinde NF'de tespit edilmiştir.

(NF 380-14, 440-10)

< çapan + lı(g)

çapun>çapan: Toparlı bu sözcüğe “vücuda geniş gelen gömlek” anlamını vermiştir. Sözcüğe yalnızca Kıpçak Türkçesinin İM eserinde rastlanmıştır.

(İM 134b/8)

< çapan?

Usmanova'ya göre (2011:17), sözcük “ikiye ayırmak” anlamındaki çap-kökünden -(a)n eki ile türetilmiştir. Bu giysi türü, ulaşım aracı olarak atları kullanan Türkler için bir rahatlık sağlamakla birlikte şık bir duruş da vermektedir.

çarşaf: Far. çâder-şab > çârşay Argunşah ve Güner'in "kadınların büründükleri çarşaf" olarak anlamlandırdıkları sözcüğün tespit edildiği eserler Kıpçak Türkçesinde CC ve İM; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserleridir.

(CC 52b/2), (İM 394b/8)

Çarşafsözcüğü "kadınların kullandığı ve baştan örtülen, pelerinli, etekli sokak giysisi" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

çarşafılı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük "çarşaf giymiş olan kimse" anlamında Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< çarşaf + lı

çarşafılık: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük "çarşaf yapmaya elverişli olan kumaş" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çarşaf + lık

çarşafsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe "çarşaf giymemiş olan" anlamı ile rastlanmıştır.

< çarşaf + sız

çarşafılan-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem "çarşaf giymek" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çarşaf + la- + -n-

çazir~câzer: Far. Apık bu sözcüğe "üst giyim olarak çarşaf" anlamını vermiştir. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 95a/14, 200b/14)

çekman: Tat. Tezcan'ın "bir tür üstlük" anlamında ele aldığı sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS'de tespit edilmiştir.

(EÇS II 257a30, V 51b6, vd.)

Bir kumaş adı olarak karşımıza çıkan çekmen sözcüğünün varyantı olabileceği izlenimine varılmıştır. Eğer öyleyse Hasan Eren'in çek + men şeklindeki incelemesi bu sözcük için de geçerli olmaktadır.

Usmanova (2011:17) bu sözcüğün “yırtmaç” anlamındaki çâk kökünden türediğini belirtmiştir.

çekme(I): Sözcük “bir tür giysi” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Çekme sözcüğü Türkçe Sözlükte “iş yaparken giyilen bir şalvar türü” anlamı ile belirlenmiştir.

< çek- + -me

çekrek~çükrek: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “kölelerin giydiği, yünden yapılmış aba” anlamını verdiği sözcüğün tespit edildiği tek örnek Karahanlı Türkçesinin DLT eseridir.

(DLT 240/208)

< çekrek

Usmanova (2011:17) bu sözcüğün de “yırtmaç” anlamındaki çâk kökünden türediğini belirtmiştir.

çekreklen-: İsimden eylem yapım eki +IA- ve eylemden eylem yapım eki -n- ile türetilen sözcüğe “kepenek giymek” tanımı yapılmış ve yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de rastlanmıştır.

(DLT 405/315)

< çekrek + le- + -n-

çeñşü: Çin. Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “küçük hırka” anlamını vermiştir. Sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 609/502)

çöge: Arat'ın “elbise üstüne giyilen ve geniş kolsuz üstlük, aba” tanımını yaptığı sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinde KB’de rastlanmıştır.

(KB 5974)

< çüğe

çörgök~çüprek: Argunşah ve Güner bu sözcük için “bebek kundağı, kundak” anlamını vermiştir. Sözcüğün tespit edildiği tek eser Kıpçak Türkçesinde CC’dir.

(CC 59b/1 b, 61b/5)

< çörge- + -k

damatlık: Sözcük “damat için yapılan giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< damat + lık

delme: Sözcük “yelek” anlamında Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< del- + -me ?

denizlik: Sözcük “denize girerken kullanılan kadın mayosu” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< deniz + lik

derlik~terlik(I): Dilçin’in “üste giyilen ince elbise” tanımını yaptığı sözcüğe Harezmi Türkçesinin ME; Eski Anadolu Türkçesinin SN eserlerinde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(SN 4457)

Ferec Ba’deş-şidde’de “kadınların üstten giydikleri giysi” anlamında *derlikcek* sözcüğüne rastlanmıştır (F 1113b/01).

Mukaddimetü’l-Edeb’te “giymek” anlamındaki *kêd-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*terlik kêd-*, ME 235-1).

< ter + lik

disâr: Ar. Sözcük “üst libası” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN sözlüğünde belirlenmiştir.

dolama: Gökyay'ın “çuhadan, entari gibi önü açık olarak kavuşturularak giyilen ve üzerine de kuşak bağlanan eski bir giysi” anlamını verdiği sözcüğe Tezcan “bir tür kaftan, sarık” tanımını yapmıştır. Farklı eserlerde “peştamal, önlük, başörtüsü, gömlek, sarık” anlamları ile de tespit edilmiştir. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinin DK ve EÇS; Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

(DK 48:28A11), (EÇS I 191b31-35, III 103a32)

Dolama sözcüğü Türkçe Sözlükte “giysilerin üstüne giyilen, önü açık bir tür üstlük ve poşu” anlamları ile belirlenmiştir.

< tol- + -ğa- + -ma

döpiyes: Fr. *deux-pièces* Sözcük “etek ceketten oluşan iki parçalı kadın giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

durrâ'a: Ar. *derâri'* Ata'nın “üste giyilen önü açık elbise, ferace” anlamını verdiği sözcüğe Harezmi Türkçesinde NF; Eski Anadolu Türkçesinde F ve Osmanlı Türkçesinde Kâm ve TK eserlerinde rastlanmıştır.

(NF 245-15), (F 104b/09)

elbise: Ar. *elbise* Sözcük “giysi” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm, TK ve LN eserlerinde belirlenmiştir.

Elbise sözcüğü aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir. Sözlükte “ceket ve pantolondan oluşan giysi, takım” anlamında takım elbise tamlaması tespit edilmiştir.

elbiseli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “giysili” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< elbise + li

elbiselik: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “giysilik” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< elbise + lik

elbisesiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “giysisiz” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< elbise + siz

eşselik: Sözcük “kadınların omuz atkısı, arkalık” anlamında Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< ense + lik

entari: Ar. ‘*anterî*’ Yavuzarslan bu sözcük için iki ayrı anlam vermiştir. İlk olarak “basma ve patiska kumaş gibi ince bir şeyden mamul uzun libas” tanımını yaparken “kadınların düz ve süssüz libası” şeklinde anlamlandırmıştır. Sözcüğe Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde rastlanmıştır.

Entari sözcüğü “genellikle tek parçalı kadın giyeceği” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Kâmûs-ı Türkî’de “erkek ve kadınların gece yatarken ve ev içinde giydikleri uzun gömlek” anlamında *gecelik entarisi* tamlaması tespit edilmiştir.

Nişanyan’a göre (2013) Arapça ‘*antarî*’ genel kanya göre Türkçeden alınmıştır.

entarili: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “entari giyen” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

< entari + li

entarilik: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “entari denilen libasa uygun kumaş” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Entarilik sözcüğü Türkçe Sözlükte “entari yapılmaya uygun kumaş” anlamı ile tespit edilmiştir.

< entari + lik

esvap: Ar. *esvâb* Yavuzarslan’ın “hazır giysi, elbise” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm, LN, TK ve LL sözlüğünde belirlenmiştir.

Esvap sözcüğü “giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

esvapçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcüğe “hazır giysi satan tacir” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde rastlanmıştır.

< esvap + çı

esvaplı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “giysili” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< esvap + lı

esvaplık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “elbise imaline yarayan elbiselik kumaş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserinde belirlenmiştir.

< esvap + lık

esvapsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “giysisiz” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< esvap + sız

eşofman: Fr. *échauffement* Sözcük “genellikle spor çalışmalarında giyilen, pamuklu veya sentetik kumaştan, iki parçalı giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Nişanyan’a göre (2013) güncel Türkçe kullanımında *eşofman elbisesi* deyiminden kısaltmadır.

fanila: İt. *flanella* Sözcük “beyaz şal ve şayak gibi kumaş, kalın sof” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

Sözcük “genellikle ince pamuk ipliğinden dokunmuş, ten üzerine giyilen iç çamaşırı ve yumuşak yünden örülmüş veya dokunmuş, hafif ve gevşek kumaş” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Kâmûs-ı Türkî’de *giy-* ve *çıkâr-* eylemleri ile kullanıldığı belirlenmiştir.

ferace: Ar. *ferâce* Toparlı bu sözcük için “kolu gayet bol ve yakalı biniş” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Ferace sözcüğü Türkçe Sözlükte “kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, arkası bol, yakasız, çoğu kez eteklere kadar uzayan üst giysisi ve dervişlerin giydiği bol bir tür hırka” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Lehçe-i Osmanî’de “samur kürk kaplı ferace” anlamında *ulema feracesi* çeşidi tespit edilmiştir.

feraceli: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “ferace giyen, ferace giymiş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük “ferace giymiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< ferace + li

feracelik: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcüğe “ferace yapmaya mahsus kumaş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

Ferace sözcüğüne “ferace yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< ferace + lik

feracesiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “ferace giymemiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< ferace + siz

fermele~fermene: İt. *paramano* Sözcük “harçla işlenmiş dar ve yuvarlak yanlı yelek, bir tür elbise” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir. Sözcük “işlemeli kollu yelek, fermene” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde de örneklendirilmiştir.

Fermene sözcüğü “türlü nakışlarla işlemeli, önu kavuşmayan, yelege benzeyen bir giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

fermeneci: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “esnaf vs. mahsus harçla işlenmiş esvabı biçip diken terzi” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

Fermeneci “fermene yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< fermene + ci

fermeneli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “fermenesini olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< fermene + li

ferve: Far. Karamanlıoğlu’nun “kürk, kürklü kaftan” tanımını yaptığı sözcük Kıpçak Türkçesi ile yazılmış GT ve İM; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve LN eserlerinde tespit edilmiştir.

(GTK 220/5), (İM 405a/5)

ferveçilik: “Kürkçülük” anlamında meslek adı Kıpçak Türkçesine ait GT eserinde örneklendirilmiştir.

(GTK 334/7)

< ferve + çi + lik

frak: Fr. *frac* Yavuzarslan’ın “Avrupalıların resmi makamlarda giydikleri düğmeli siyah bir setre” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinde Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Frak sözcüğü Türkçe Sözlükte “resmî törenlerde giyilen uzun etekli, eteğinin arkası beline kadar yırtmaçlı, siyah erkek ceketi veya takımı” anlamı ile tespit edilmiştir.

fraklı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “frak denilen libası giyen” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük “frak giymiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< frak + lı

fraksız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “frak giymemiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< frak + sız

fûta: Far. Korkmaz’ın “peştamal” anlamını verdiği sözcüğün örnekleri Harezmi Türkçesinde NF; Eski Anadolu Türkçesinde M ve Osmanlı Türkçesinde Leh ve LN eserlerindedir.

(M 66a/11)

Tarama Sözlüğü’nde “kalemli peştamal” anlamında *kalemli futa* tamlaması belirlenmiştir.

Nehcü’l-Ferâdis’te “bağlamak” anlamındaki *bağla-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*fûta bağla-*, NF 222-10).

gazeki: Sözcük “cepken altına giyilen kolsuz bir tür giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Kökeni net olarak bilinmemektedir.

gelinlik: Toparlı bu sözcüğü “gelinin libası, işlemeli entari” şeklinde tanımlamıştır. Sözcüğe Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

Gelinlik sözcüğü “gelinin giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< gelin + lik

gelinlikçi: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “gelinlik diken veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< gelinlik + çi

gocuk: Bul. Toparlı'nın “yekpare tulum postundan yapılan kürk” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “içi kürk, pelüş vb.nden yapılan kalın ceket” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

gocuklu: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “üzerinde gocuğu bulunan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< gocuk + lu

gocuksuz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “üzerinde gocuk olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< gocuk + suz

göğüslük: Toparlı bu sözcük için “çocukların önlüğü” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Göğüslük sözcüğü “genellikle ilköğretim öğrencilerinin giydiği tek biçimde üstlük, önlük ve elbisenin kirlenmemesi için göğse takılan önlük veya giyilen bir gömlek türü” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< göğüs + lük

ḥarvânî>harmani: Far. Tezcan'ın “bir tür üst giyimi, kolsuz üstlük” olarak çevirdiği sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS'de rastlanmıştır.

(EÇS IX 160b22, X 66b20, vd.)

Sözcük “bütün vücudu saran, kolsuz ve bazen kukuletalı bir tür üst giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

ḥırka: Ar. *ḥırka* Özkan bu sözcüğe “dervişlerin giydiği kalın kumaştan yapılmış bir üst giyeceği” tanımını yapmıştır. Sözcük Harezmi Türkçesinin HŞ ve NF; Kıpçak Türkçesinin GT ve İM; Eski Anadolu Türkçesinin M, F ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(HŞ 439, 4593), (NF 420-8), (GTK 153/2, 290/2, vd.), (İM 237b/3), (M 16a/1, 63b/6), (F 1247a/13), (GTE 64b-9)

Hırka sözcüğü Türkçe Sözlükte “genellikle soğuktan korunmak için giyilen, kumaştan, bazen içi pamukla beslenmiş, ceket biçiminde, önden açık, kollu üst giysisi ve dervişlerin giydikleri üst giysisi” anlamları ile belirlenmiştir.

Kıpçak Türkçesine ait Gülistan Tercümesinde “giymek” anlamındaki *kiy-* ve “dikmek” anlamındaki *tik-* eylemleri ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (*hırka kiy-*, GTK 102/8, 164/3, 304/11), (*hırka tik-*, GTK 78/12, 129/12, 164/1).

hırkalı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “hırkası olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< hırka + lı

hırkasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “hırkası olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< hırka + sız

hil'at: Ar. *hil'at* Ata'nın “padişah veya vezir tarafından takdir edilen kimseye giydirilen elbise, itibar” tanımını yaptığı sözcüğe Demirci ve Karanlı “eskiden devlet büyüklerinin ihsan ettikleri süslü elbise, kaftan” anlamını vermiştir. Sözcük Karahanlı Türkçesinde KB; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, MM ve KE; Kıpçak Türkçesinde GT; Eski Anadolu Türkçesinde YZ, M, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, LN, TK ve Kâm gibi pek çok eserde tespit edilmiştir.

(KB B61), (HŞ 1111, 2508, 2519), (NF 79-14, 205-3, 281-11, vd.), (MM 326/4, 371/2), (KE 5v4, 28v81, 158r11, 190r14, vd.), (GTK 41/7, 48/1, 78/1, vd.), (YZ 635, 734, 1395 vd.), (M S75/12, 25a/9), (F 11a/21, 143b/03, 231a/01, vd.), (GTE 2a-9, 14a-7)

Sözcük Türkçe Sözlükte “kaftan” anlamı ile tespit edilmiştir.

Husrav u Şîrîn'de “elbise biçmek” anlamı için *biç-* ve “elbise giydirmek” anlamı için *kedür-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*hil'at biç-*, HŞ 3150), (*hil'at kedür-*, HŞ 1448). Eski Anadolu Türkçesi ile yazılan Gülistan Tercümesi'nde *geyür-* eylemi ile kullanıldığı örneklendirilmiştir (*hil'at geyür-*, GTE 45b-6). Kıpçak Türkçesi ile yazılan Gülistan Tercümesi'nde ise *key-* ve

keydür- eylemleri ile kullanıldığı örneklere yer verilmiştir (*hil'at key-*, GTK 6/3), (*hil'at keydür-*, GTK 6/1, 72/5).

Bu sözcük değerli bir giyecek anlamının yanı sıra verildiği ya da giydirildiği kişiyi şerefleştirmek ve yüceltmek gibi mecaz bir anlam da kazanmıştır. Devlet görevlerine atamalarda ve ödüllendirmelerde hediye olarak verilen hil'at, siyasi otorite ve saray mensuplarının kıyafetleri olduğu için makam ve sınıfı da temsil etmektedir (Guliyeva ve Meydan, 2020b: 3)

hilatle-: İsimden eylem yapım eki +1A- alarak “hilat giydirmek” anlamındaki eylem hâline gelen sözcüğün tespit edildiği örnekler Eski Anadolu Türkçesinde DK ve F eserlerindedir.

(DK 189:149B6), (F 142b/12, 1230b/08)

Eserlerde “sevgi ve yüceltme için giydirilen elbise, şeref itibar elbisesi” anlamları ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır.

< hilat + le-

hulle~hulla: Ar. Demirci ve Karşlı bu sözcük için “cennet elbisesi, belden aşağı ve belden yukarı olmak üzere iki kısımdan ibaret elbise” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Harezmi Türkçesinde HŞ, NF ve KE; Eski Anadolu Türkçesinde YZ, F ve M; Osmanlı Türkçesinde Kâm, TK ve LN eserlerinde rastlanmıştır.

(HŞ 3266, 4551), (NF 278-11, 278-13, 281-9), (KE 12r12, 199r5, 207r7, vd.), (YZ 103, 104), (F 12a/21, 45b/02), (M 53a/7, 63b/5)

Hüsrev u Şîrîn’de “hülle giyinmek” anlamı için *sarın-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*hülle sarın-*, HŞ 4551). Marzubân-nâme’de “giydirmek” anlamındaki *geyür-* eylemi ile kullanıldığı örneklendirilmiştir (*hulle geyür-*, M 63b/5).

içlik: Sözcük “gömlek üstüne giyilen bir tür yelek” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Sözcük “içe giyilen çamaşır, iç gömleği” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< iç + lik

ihrâm: Ar. *ihrâm* Toparlı ve Argunşah'ın "hacıların hac görevi sırasında giyindikleri dikişsiz elbise" tanımını yaptığı sözcüğe Harezmi Türkçesinde MM, ME, KE ve NF, Kıpçak Türkçesinde İM ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(MM 90/3), (KE 189v3), (NF 77-4), (İM 287a/4)

Sözcük "hacıların örtündükleri dikişsiz bürgü, Yunanların, Romalıların, günümüzde de Berberilerin büründükleri geniş, beyaz, yünlü çarşafan giysi" anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te "bağlamak" anlamındaki *ba-* eylemi ile (*ihrâm ba-*, ME 30-8), Nehcü'l-Ferâdîs'te de aynı şekilde *bağla-* ve "giymek" anlamındaki *keğ-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*ihrâm bağla-*, NF 77-3, 276-4), (*ihrâm keğ-*, NF 37-7, 39-10, 374-6). İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin'de "giymek" anlamındaki *key-* eylemi ile kullanılmıştır (*ihrâm key-*, İM 101a/6)

iskerled~skerled: İt. *scarlatto* Tezcan'ın "bir tür giyim" olarak ele aldığı sözcüğün tespit edilen tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserindedir.

(EÇS I 200b18, III 65b9, vd.)

jaketatay: Fr. *jaquette à taille* Sözcük "resmî ziyaret ve davetlerde erkeklerin giydikleri, arkası yırtmaçlı, etekleri uzun ve ön köşeleri yuvarlak kesilmiş ceket" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

jaketataylı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen "jaketatay giymiş olan" anlamındaki sözcüğe Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< jaketatay + lı

japone: Fr. *japonais* Sözcük "kolsuz, bol ve geniş kadın giysisi" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

jile: Fr. *gilet* Sözcük "kadınların genellikle bluz üzerine giydikleri kolsuz elbise" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Şirin (2020) bu sözcüğün, Türkçe *yelek* sözcüğünden geri dönen alıntı yoluyla dilimize girmiş olduğunu belirtmiştir.

ķabâ: Ar. ķabâ Karamanlıoğlu'nun "kaftan, süslü ve kıymetli elbise" anlamını verdiği sözcük Kıpçak Türkçesinin GT ve İM; Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Leh eserlerinde tespit edilmiştir.

(GTK 160/1), (İM 188b/3), (F 100b/14, 107a/12, 1125b/17, vd.)

Kıpçak Türkçesine ait Gülistan Tercümesinde *aşlas* sözcüğü ile tamlama oluşturarak *kiy-* eylemi ile kullanıldığı belirlenmiştir (GTK 142/9).

kaban: Fr. *caban* Sözcük "çeşitli kumaşlardan yapılmış, kalçaya kadar inen ve paltoya benzeyen üst giysisi" anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

ķabaniķsa~ķabaniķa: Bul. Tezcan bu sözcük için "samur kürk manto, kaban" tanımını yapmıştır. Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde rastlanmıştır.

(EÇS I 112b24, VII 44b25, vd.)

ķap: Fr. *cape* Sözcüğe "örtü, püşide" anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN sözlüğünde rastlanmıştır.

Sözcük "gövdeyi omuzların üstünden çepeçevre saracak biçimde yapılan bir tür üst giysisi ve kadınların giydiği kolsuz üstlük" anlamı ile de Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

ķařkorse: Fr. *cache-corset* Sözcük "ten üzerine giyilen ince kadın fanılası" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

ķebe: Rum. Yavuzarslan'ın "çobanların ve köylülerin giydikleri ve yere serdikleri yünden kaba aba" anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

ķeđük(II): "kepenek, yağmurluk, giyecek" anlamı ile tespit edilen sözcüğün örnekleri Karahanlı Türkçesinin KB ve DLT eserlerindedir.

(KB 299), (DLT 196/168, 461/365)

< ked- + -ük

Dîvânü Lûgati't-Türk'te “yağmurluk yapmak için ayrılmış, hazırlanmış keçe” anlamındaki *kiğiz* sözcüğü ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*keğüklüg kiğiz*, DLT 254/223).

keğüklüg: *keğük* sözcüğünden olumlu sıfat yapan +IX(G) eki ile türetilerek “yağmurluk sahibi” anlamı alan sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT'de rastlanmıştır.

(DLT 557/459)

< kedük + lü(g)

keğüt: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “giyilen her tür elbise” anlamını verdiği sözcüğe Arat “giyecek, hil'at” tanımını yapmıştır. Sözcüğün örnekleri Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 9/5, 180/153), (KB 1766)

< ked- + -üt

kafan>kefen: Ar. *kefen* “ölüyü sardıkları bez” olarak tanımlanan sözcük Harezmi Türkçesinin HŞ, NF, ME, KE ve MM; Kıpçak Türkçesinin GT; Eski Anadolu Türkçesinin DK, YZ, M, KG, F ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(NF 93-8, 131-7, 167-6), (ME 151-5), (KE 19r21, 70v4, 193v11, 242r15, vd.), (MM 282/3), (GTK 159/4), (DK 117:85B12, 190:150A10), (YZ 97, 1503), (M 18b/6), (KG 36a.6, 36b.7, 97b.12-13, vd.), (F 211b/11), (GTE 31b-3)

Sözcüğe “ölünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz bez, kefen bezi, yakasız gömlek, yakasız mintan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır. Tarama Sözlüğü'nde bu sözcüğe karşılık olarak *ölü bezi* tamlaması tespit edilmiştir.

Ferec Ba'deş-şidde'de *yakasız mintan* tamlaması ile betimlenmiştir.

Hüsrev u Şîrîn'de “giymek” anlamındaki *key-* eylemi ile kullanılan sözcük (*kafan key-*, HŞ 365), Mukaddimetü'l-Edeb'te “giydirmek” anlamındaki *keydür-*

eylemi ile kullanılmıştır (*kefen keydür-*, ME 90-3). Yine aynı eserde “bürümek” anlamındaki *sar-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilen söz birliğine Yûsuf u Zelîhâ ve Nehcü’l-Ferâdis eserlerinde de rastlanmıştır (*kefen sar-*, ME 90-3, YZ 1466, NF 93-8). Nehcü’l-Ferâdis’te ise “yapmak” anlamındaki *kıl-* eylemi ile kullanılmıştır (*kefen kıl-*, NF 131-7, 349-11). Kıtâb-ı Gunya’da “kefenleme, kefen etme” anlamında *it-* “kefenlemek, kefene sarmak” anlamında *kıl-* eylemleri ile kullanılmıştır (*kefen it-*, KĞ 153a.14), (*kefen kıl-*, KĞ 37a.2, 37a.5).

kefenci: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “kefen satan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcük Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< kefen + ci

kefenlig>kefenli: Olumlu sıfat yapan +lX(g) eki ile türetilen sözcük “kefene sarılmış” anlamı ile Harezmi Türkçesinin KĖ; Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(KĖ 127v5)

Kefenli sözcüğü “kefene sarılmış” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kefen + li

kefenlik: Addan ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “kefenlik (kumaş)” anlamı ile Harezmi Türkçesinin KĖ; Eski Anadolu Türkçesinin KĞ eserlerinde örneklendirilmiştir.

(KĖ 224v2), (KĞ 37a.1)

Sözcük “kefen olarak kullanılmaya elverişli bez” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kefen + lik

kefensiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “kefene sarılmamış” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kefen + siz

kefenle-: *kefen* sözcüğünden addan eylem yapım eki +IA ile türetilerek “kefene sarmak” anlamı alan eylem Harezmi Türkçesinin NF; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(NF 131-4, 131-11)

< kefen + le-

Eylem “ölüye kefen sarmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

kaftan: Far. *ḥaḫtân* Gökyay’ın “uzun etekli, uzun yenli bir üst giyeceği, iki tarafı yırtmaçlı bir giysi” anlamını verdiği sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde HŞ ve ME; Eski Anadolu Türkçesinde DK, M, KĞ, F ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 219/188, 489/391), (HŞ 771), (DK 40:21A2, 68:46B7, vd.), (M S73/17), (KĞ 129a.15), (F 13b/08, 92a/02, 231b/19), (GTE 33a-6)

Sözcüğe “çoğu ipekten yapılan, bir tür uzun, süslü üst giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır. Bu anlama ek olarak “padişahların gönül almak, ödüllendirmek için birine giydirdikleri değerli kumaş veya kürkten yapılmış giysi, hilat” tanımı da verilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiş ve “resmi günlerde giyilen ağır elbise” anlamında *kişilik kaftanı* tamlaması belirlenmiştir.

Lehçe-i Osmanî, Resimli Türkçe Kamus ve Kâmûs-ı Türkî’de “uygun olma” anlamında kullanılan *biçilmiş kaftan* deyimini tespit edilmiştir.

Mukaddimetü’l-Edeb’te “giymek” anlamındaki *key-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*kaftan key-*, ME 190-6). Dîvânü Lûgati’t-Türk’te “kaftana kuşak bağlamak” anlamındaki *kurla-* ve “kaftanın kemerini bağlamak” anlamındaki *kurşa-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*kaftan kurla-*, DLT 575/473), (*kaftan kurşa-*, DLT 570/469).

kaftancı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “kaftan yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kaftan + cı

kaftanlık: Gökyay’ın “kaftanlık kumaş, gelinlik kumaş” anlamını verdiği addan ad yapım eki +lXk ile türemiş sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde DK’de tespit edilmiştir.

(DK 122:88B1)

< kaftan + lık

kamîs: Ar. Sözcüğe “gömlek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde rastlanmıştır.

kantura: Sözcük “palto gibi bir giyecek” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde örneklendirilmiştir.

Kökeni hakkında net bir sonuca varılamamıştır.

kapama: Tezcan’ın “bir tür ferace, pelerin” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edilen örnekleri Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde ve Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğündedir.

Sözcük Tarama Sözlüğü’nde “astarlı kaftan, pamuklu hırka” anlamı ile tespit edilmiştir.

(EÇS I 191b36-192a2)

Sözcüğe “üst baş, giyecek takımı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< Ar. kaba + Tü. ma

kapod: Yun. *kapóto* <İt. *cappatto* Tezcan bu sözcük için “kadın üstlüğü” anlamını vermiştir. Sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de tespit edilmiştir.

(EÇS I 127a15, VIII 271b21, vd.)

kaput: Fr. Sözcük “kalın palto, yağmurluk” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

kars: Çin. Köken’in “yün veya kıl kumaş” anlamını verdiği sözcük için Ercilasun ve Akkoyunlu “koyun yününden veya deve tüyünden yapılan elbise” tanımını yapmıştır. Sözcüğe ilk olarak Uygur Türkçesinin KP eserinde ve Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(KP II.4), (DLT 175/150, 456/360)

Kalyânaḡkara ve Pâpaḡkara eserinde “dokumak” anlamındaki *togı-*ylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*kars togı-*, KP II.4).

kaşpusiye: Fr. *cache-poussière* Sözcük “hafif üstlük” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kazak: Fr. *casaque* Sözcüğe “baştan geçirilerek giyilen, genellikle kollu, örme üst giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

kazbaz: Sözcük “bir tür çocuk giyeceği” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

kepenek: Gökyay’ın “keçeden yapılan kolsuz çoban yağmurluğu” tanımını yaptığı sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinin DK; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(DK 42:23A6, 102:72B13, vd.)

Sözcüğe “çobanların omuzlarına aldıkları dikişsiz, kolsuz, keçeden üstlük, aba” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Usmanova’ya göre (2011:19) sözcüğün yapısı < kebe/köbe “koyun yününden yapılmış kumaş, keçe, kaba kumaş” + nek (bu ek -lek ekinin fonetik bir varyantı) şeklinde olmalıdır.

kereke~kerrake: Ar. *kerāke* Tezcan bu sözcük için “bir tür üstlük, aba” tanımını yapmıştır. Sözcüğün tespit edilen tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserindedir.

(EÇS IV 235b12, V 51b6, vd.)

Kerrake sözcüğü “ince softan hafif ve dar bir üstlük” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

kerrakeli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “kerrakesi olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kerrake + li

kimono: Fr. *kimono* Sözcük “Japonların önden çapraz olarak kavuşan uzun ve geniş kollu ulusal giysisi, geniş kollu sabahlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kisve: Ar. *kisve* Toparlı bu sözcüğe “elbise” anlamını vermiştir. Sözcük Kıpçak Türkçesinin İM; Osmanlı Türkçesinin Leh eserlerinde örneklendirilmiştir.

(İM 291a/1, 337b/6, 383a/1)

Sözcüğe Türkçe Sözlükte “Hacıların Kâbe’de giydikleri beyaz üstlük, kılık kıyafet” anlamı ile rastlanmıştır.

kontoş: Mac. Tezcan’ın “bir tür üstlük” şeklinde tanımladığı sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde rastlanmıştır. Sözcük “ferace” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(EÇS I 215a16, IV 203b6, vd.)

korsaj: Fr. *corsage* Sözcük “küçük, kısa korse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

korse: Fr. *corset* Yavuzarslan bu sözcük için “kadınların göğüslerini düzgün tutmak için elbisenin altına giydikleri sert ve dik yelek” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Osmanlı Türkçesinde Kâm, TK ve LN eserlerinde rastlanmıştır.

Sözcük “ince görünmek için kullanılan esnek iç giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

korseci: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “korse yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< korse + ci

korseli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “korsesi olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< korse + li

korsesiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “korsesi olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< korse + siz

könlek~kövlek~gönlek~gönlek>gömlek: Pek çok varyantı bulunan “gömlek” sözcüğünün örneklerine Karahanlı Türkçesinde DLT, KB ve SKT; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, ME ve KE; Kıpçak Türkçesinde CC, Kİ, GT, TZ ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde DK, SN, YZ, KG, F ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 598/489, 611/504), (KB 4966), (SKT 30/10a3, 30/74a2-3), (HŞ 42, 1428, 3336, vd.), (NF 132-15, 159-7, 223-3, vd.), (ME 36-7, 83-5, 147-3, vd.), (KE 20r1, 70v13, 106r7, 143r21, vd.), (CC 51a/29), (Kİ 85), (GTK 106/10, 326/9), (TZ 29.b-1), (İM 155b/3), (DK 70:48B8-9-11-12-13, vd.), (SN 4103), (YZ 148, 560, 1295, vd.), (KG 36b.8, 73a.1, 129b.1, vd.), (F 111b/18, 177a/03, 216a/21, vd.), (GTE 68b-14)

Gömlek sözcüğü “vücudun üst kısmına giyilen kollu veya yarım kollu, yakalı giysi ve kadınların giydikleri ince kumaştan yapılmış kolsuz, yakasız iç çamaşırı” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Kâmûs-ı Türkî’de “alttan giyilen” anlamında *iç gömlek* tamlaması tespit edilmiştir. demür gömlek tamlaması “zırh” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Mukaddimetü’l-Edeb’te “giymek” ve “giydirmek” anlamındaki eylemlerle kullanıldığı tespit edilen *köşlek* sözcüğünün (*köşlek key-* ME 147-3, 172-6, 181-8, vd.), (*köşlek keydür-* ME 227-4, 227-5) Nehcü’l-Ferâdis’te “yapmak” anlamındaki *kıl-* eylemi ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (*köşlek kıl-*, NF 294-13). Dîvânü Lûgati’t-Türk’te “iliklemek, düğmelemek” anlamında *boğmakla-* eylemi ile kullanılmıştır (*köşlek boğmakla-*, DLT 598/489).

Lehçe-i Osmanî ve Kâmûs-ı Türkî’de “ömür sürmek” anlamında *gömlek eskitmek* deyimini tespit edilmiştir.

< *köng +lek

göşlecük: Küçültme eki olan +CXk ile türetilen sözcük ünsüz düşmesine uğramış ve “gövdenin üst kısmını örten bezen yapılmış giysi” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 129a/12)

Sözcük “gömlekcik” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< gömle(k) + cük

göşlekcek: Sözcük “üstünde sadece gömleği olan” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 217b/16, 1113b/02)

< gönlek + cek

gömlekcî: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “kolalı gömlek yapan ve satan adam” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Gömlekcî sözcüğü “gömlek diken veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< gömlek + çi

gömlekli: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “gömleği olan” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde rastlanmıştır.

(F 104b/11, 174b/05)

Sözcük Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< gömlek + li

köñleklik>gömleklilik: Ata'nın “elbiselik kumaş” olarak ele aldığı addan ad yapım eki +lXk eki ile türetilmiş sözcük Harezmi Türkçesinde NF; Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde tespit edilmiştir.

(NF 253-7)

Sözcük “gömlek yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< gömlek + lik

gömleksiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “gömleği olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< gömlek + siz

köñleklen-: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “gömleklenmek, gömlek giymek” tanımını yaptığı addan eylem yapım eki +lA ve eylemden eylem yapım eki –n- ile türemiş eyleme yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 622/517)

< gömlek + le- + -n-

kruvaze: Fr. *croisé* Sözcük “ön parçaları birbiri üzerine gelecek biçimde yapılan ceket, yelek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kundak: Yavuzarslan'ın “eski tarzda sınıksız bağlanmış çocuk, çocuğu bu suretle sarıp bağlamaya mahsus bezler takımı” anlamını verdiği sözcük Eski Anadolu

Türkçesinin F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(F 88b/18)

Sözcük “yeni doğmuş çocuğu ilk aylarda sıkıca sarıp sarmalamaya yarayan geniş bez ve saçları yemeninin içine alıp bağlama” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Hasan Eren (1999) bu sözcükte etimolojik olarak iki ayrı incelemeden bahsetmiştir: İlk olarak Türkçe “kundağa sarmak, kundaklamak” anlamındaki kunda- eyleminden eylemden ad yapan -k eki ile türetildiği düşünülmüş; Doerfer’in (1963-75:538) incelemelerinden yola çıkarak da Farsça kunda sözünden Türkçe -k küçültme eki ile oluşturulmuştur.

kundaklı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “kundağı olan, kundağa sarılmış olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kundak + lı

kundaksız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “kundağı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kundak + sız

kundakla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eyleme “kadının saçlarını kaldırıp yemeni ile sarmak” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde rastlanmıştır.

< kundak + la-

kuşaklık: Tezcan’ın “bir tür hil’at” tanımı yaptığını sözcüğün tespit edilen tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserindedir.

(EÇS I 200b30, IV 235b12, vd.)

< kuşak + lık

kutmen: Tezcan bu sözcük için “bir tür giyim” anlamını vermiştir. Sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de tespit edilmiştir.

(EÇS V 38a25, VI 30a31, vd.)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir sonuca ulaşılamamıştır.

küvik~küvik: Atalay'ın “hırka” anlamını verdiği sözcüğün tespit edildiği tek örnek Karahanlı Türkçesinde DLT'dedir.

(DLT I 408-22)

< kübi- + -g

kürdegi: Far. Tezcan'ın “yelek” olarak çevirdiği sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS'de tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde “eteği ve kolları kısa mintan” anlamı ile tespit edilmiştir.

(EÇS X 66b20)

lebâce: Far. Sözcük “önü açık elbise, hırka, cübbe” anlamları ile Osmanlı Türkçesinin LN eserinde belirlenmiştir.

libade: Ar. *lubbâda* Toparlı bu sözcüğe “dikişli aba, hırka” anlamını vermiştir. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir.

lizöz: Fr. *liseuse* Sözcük “yatakta kadınların giydiği bir tür yün hırka” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

mağlûte: Tezcan'ın “cübbe” anlamı ile ele aldığı sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS'dedir.

(EÇS I 215a15)

Sözcüğün alıntı olduğu izleniminin yanı sıra kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

manto: Fr. *manteau* Yavuzarslan bu sözcük için “kolsuz üstlük” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde rastlanmıştır.

Sözcük Türkçe Sözlükte “kadın paltosu” anlamı ile tespit edilmiştir.

mantolu: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “manto giymiş, mantosu olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< manto + lu

mantoluk: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “manto yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< manto + luk

mantosuz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “mantosu olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< manto + suz

maşlah: Ar. *maşlah* Sözcük “tek parçalı ve kol yerine yarıkları olan bir tür kadın üstlüğü, pelerin” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

mayo: Fr. *maillot* Sözcük Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde tespit edilmiştir.

Sözcük “deniz, göl, havuz vb. yerlere girerken veya güneşlenirken giyilen, tek parçadan oluşan giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

mayocu: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcüğe “mayo diken veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< mayo + cu

mezyer: Ar. Toparlı bu sözcüğe “peştamal” anlamını vermiştir. Sözcük Kıpçak Türkçesinin İM; Eski Anadolu Türkçesinin F eserlerinde tespit edilmiştir.

(İM 192a/2), (F 201a/03-04)

İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin'de *tutun-* eylemi ile kullanılmıştır (*mezyer tutun-*, İM 448a/7).

mintan: Far. *nîmtan* Yavuzarslan bu sözcük için “kollu yelek” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinin F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(F 103b/15)

Sözcük “yakasız, uzun kollu erkek gömleği ve gömlek üzerine giyilen kollu yelek” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

mintanlı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “mintan giymiş olan, mintanı olan” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< mintan + lı

mintanlık: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “mintan yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< mintan + lık

mintansız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe Türkçe Sözlükte “mintan giymemiş, mintanı olmayan” anlamları ile rastlanmıştır.

< mintan + sız

mont: İng. *montgomery* Sözcük “kumaştan veya deriden yapılan, genellikle belden kemerli, üstünde cepleri bulunan, gömlek, hırka vb. üzerine giyilen kısa, hafif giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

İngiliz generali Monthgoniety'nin adından (BG, 2003:96) cinsleşmiş ve bir giysi adını almıştır.

murakka: Ar. Sözcük “yamalı hırka” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

muvaḥḥidî: Tezcan bu sözcük için “bir tür ferace” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde tespit edilmiştir.

(EÇS I 199a26, II 360a9, vd.)

Alıntı izlenimi veren sözcüğün kökeni için net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

nişaburnus: Tezcan bu sözcüğe “bir tür erkek üstlüğü” anlamını vermiştir. Sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde rastlanmıştır. Dankoff (2013:184) Nişâbûr ile burnus'un birleştirilmesinden türetilmiş olabileceğini belirtmiştir.

(EÇS VIII 343b27)

opraq: Bu sözcük için birden fazla tanım yapılmıştır. Argunşah ve Güner iki anlam üzerinde durmuştur. İlk olarak “giysi, elbise” anlamını verirken “elbise

astarı, astar” anlamı da belirtilmiştir. Demirci ve Karanlı “eskimiş, yıpranmış elbise” tanımını yapmışken Toparlı ve Argunşah “elbise veya sargı bezi” olarak ele almıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinde AH; Harezmi Türkçesinde HŞ, MM, KE ve Kıpçak Türkçesinde CC ve TZ’de tespit edilmiştir.

(AH 330), (HŞ 3114), (MM 79/1), (KE 164r1, 225v19), (1. CC 15b/10, 51a/31), (2. CC 51a/3), (TZ 21.a-10, 29.a-10)

< opra- + -k

öncek: Sözcük “önlük” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< ön + cek

önlük: Sözcük “herhangi bir iş genellikle de yemek yaparken giysi kirlenmesin diye giyilen, boyundan askılı ve bele bağlanan örtü, iş önlüğü ve ilköğretim öğrencilerinin giydiği bir örnek giysi” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözlükte “önlük” anlamında iş önlüğü tamlaması da tespit edilmiştir.

< ön + lük

önlüklü: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “önlük giymiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< önlük + lü

önlüklük: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “önlük yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< önlük + lük

palto: Fr. *paleto* Yavuzarslan’ın “üstten giyilen kış libası” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm, TK ve LN eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Gülensoy’a göre (2003) *palto* sözcüğü “üste giyilen pardösü” anlamındaki *partu* sözcüğünden türetilmiştir.

paltolu: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “paltosu olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< palto + lu

paltoluk: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “palto yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< palto + luk

paltosuz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “palto giymemiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< palto + suz

parançona: Tezcan bu sözcük için “bir tür pamuklu elbise” tanımını yapmıştır. Sözcüğün tespit edilen tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserindedir.

(EÇS I 127a14, IV 203b6, vd.)

Kökeni hakkında net bir bilgi bulunamamıştır.

pardösü: Fr. *pardessus* Sözcük “bütün elbiselerin üstüne giyilen libas” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

Sözcük “serin havalarda öbür giysilerin üzerine giyilen, paltodan ince üstlük” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Gülensoy (2003) bu sözcüğün de Türkçe *partu* sözcüğünden türediğini düşünmektedir.

pardösülü: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “pardösüsü olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< pardösü + lü

pardösüsü: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “pardösüsü olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< pardösü + süz

pelerin: Fr. *pelerine* Sözcük “omuzlardan aşağı dökülen, geniş, kolsuz bir tür üstlük” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

penuvar: Fr. *peignoir* Sözcük “bir tür sabahlık” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

peşmin: Far. *peşmîne* Sözcük “sof elbise, süssüz elbise” anlamı ile yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 142a/04)

peştamal: Far. *püştmal* Yavuzarslan’ın “hamamda veya iş işlerken bele bağlanan futa” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinde Kâm, LL, TK ve Leh eserlerinde tespit edilmiştir.

Sözcük Türkçe Sözlükte “hamamda örtünmek için kullanılan ince dokuma, iş yaparken bele bağlanan uzun, geniş dokuma ve başa ve omuzlara örtülen dokuma” anlamları ile tespit edilmiştir.

Hasan Eren (1999) bu sözcükte Farsça puşt-mâl biçiminin ilk hecesinin -e- sesine dönüştüğünü; -ştm- ünsüz düğümünün Türkçede t ile m arasına bir a getirmek yoluyla değiştiğini belirtmiştir.

peştamalcı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “futa yapan veya satan adam” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcük “peştamal, futa, havlu vb. dokuyan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< peştamal + cı

peştamallı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “peştamalı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< peştamal + lı

peştamallık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcüğe “peştamal olmaya yarayan dokuma” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< peştamal + lık

peştamalsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “peştamalı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< peştamal + sız

pırpır~pirpiri: Sözcük “yeniçeri salma erlerinin giydikleri kırmızı çuhadan yapılmış cübbe, pirpiri” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Gülensoy (2003) ve Tietze’ye (2016) göre sözcük ses taklidi yoluyla dildeki yerini almıştır.

pîrâhen: Far. Sözcük “gömlek” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde örneklendirilmiştir.

(F 13a/11)

pilon: Lat. Gökyay’ın “keşiş cübbesi, papazların giydikleri kara cübbe, ince ve kıymetli ipek” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edilen tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde DK eserindedir. Gökyay (2007:948) ilk hâli Latince *paenula*, *penula* olan bu sözcüğün önce Yunancaya sonra Ermeniceye geçerek oradan da Türkçeye ulaştığını belirtmiştir.

(DK 92:64A7)

redingot: Fr. *redingote* Sözcük “arkası yırtmaçlı, etekleri uzun, çift sıra düğmeli, resmî erkek ceketi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

redingotlu: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “redingot giymiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< redingot + lu

reglan: İng. *raglan* Sözcük “pelerinli bir tür palto” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

ridâ: Ar. Ata bu sözcük için “hırka, belden yukarısını örten örtü” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Harezm Türkçesinde NF ve ME; Kıpçak Türkçesinde İM ve Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(NF 47-4, 169-6, 434-9, vd.), (İM 303a/2)

İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin'de "takınmak" anlamında *tak-* eylemi ile anılmıştır (*ridâ tak-*, İM 346b/7). Mukaddimetü'l-Edeb'te "giymek" anlamındaki *ur-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*ridâ ur-*, ME 233-2).

rop: Fr. *robe* Sözcük "çoğu tek parça kadın giysisi" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

ropdöşambır: Fr. *robe de chambre* Sözcüğe "erkeklerin evin içinde kıyafetlerinin üzerine giydikleri üstlük" anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

sabahlık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük Türkçe Sözlükte "sabahları yataktan kalkınca geçici olarak giyilen üstlük" anlamı ile belirlenmiştir.

< sabah + lık

safari: Fr. *safari* Sözcük "genellikle ketenden yapılan kısa pantolon, büyük cepli uzun ceket ve geniş kenarlı mantar şapkadana oluşan av kıyafeti" anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

salyarlık: Sözcük "önlük, çocuk göğüslüğü" manasında Tarama Sözlüğü'nde tespit edilmiştir.

< salyar + lık

sargaç: Sözcük "korse" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşamamakla birlikte sar- kökünden türemiş bir sözcük izlenimi vermektedir.

şaya: Dilçin'in "üstten giyilen iş gömleği" anlamını verdiği sözcüğe Gökyay "bir tür giyim eşyası" tanımını yapmıştır. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinin SN ve EÇS eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

(SN 5324), (EÇS I200b17, VIII 233b15, vd.)

Sözcük "kadın giysisi; iş önlüğü" anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< say- + -a

serdelye?: Tezcan'ın “bir tür elbise” tanımını yaptığı sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS'dedir.

(EÇS V 157a10)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır.

serhaddi: Tezcan bu sözcük için “bir tür üst giyim” anlamını vermiştir. Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde rastlanmıştır.

(EÇS I 215a16, III 103a33, vd.)

Ödünç alınmış izlenimi veren sözcük için net bir köken bilgisine ulaşılamamıştır.

setre: Ar. *setre* Sözcük “düz yakalı, önü ilikli bir ceket türü” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

smokin: Fr. *smoking* Sözcük “özel günlerde erkeklerin giydiği önü açık, ceketi genellikle ipek yakalı takım giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

smokinli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen eylem “smokin giymiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< smokin + li

şoyka: Dilçin'in “elbise” anlamını verdiği sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesinin SN ve F eserlerindedir.

Sözcük “sırttan çıkan elbise, soyuntu” anlamı ile Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

(SN 2375, 4751), (F 23b/21, 105a/09, 1119b/11)

< soy- + -ka

sütyen: Fr. *soutien-gorge* Sözcük “göğüsleri dik tutup dolgun göstermek için kullanılan, saten, dantel vb. kumaşlardan yapılan kadın iç çamaşırı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

süveter: Fr. *sweater* Sözcüğe “genellikle altına gömlek veya bluz giyilen kolsuz kazak” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

şapik: Kürt. Tezcan’ın “Kürt ceketi” olarak ele aldığı sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de örnek tespit edilmiştir.

(EÇS IV 219a28, V 11a33, vd.)

Aynı eserde *şal u şapik* şeklinde bir söz birliği tespit edilmiş, Tezcan tarafından bu söz birliğine “Kürt şalvarı ile ceketten oluşan takım” anlamını verilmiştir (*şal u şapik*, EÇS III 84b24, IV 194b20, vd.).

şırdak: Moğ. *siridağ* Yalnızca Kıpçak Türkçesinde CC’de tespit edilen bu sözcük için Argunşah ve Güner “yenleri kısa kaftan” tanımını yapmıştır.

(CC 50b/8)

şömiz: Fr. *chemise* Sözcük “gömlek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

şömizli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “şömizi olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< şömiz + li

şömizsiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “şömizi olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< şömiz + siz

şömizye: Fr. *chemisier* Sözcük “yakası erkek gömleğini andıran, uzun kollu, manşetli kadın bluzu” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

şübe: Atalay bu sözcüğe “cübbe” anlamını vermiştir. Sözcük Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde tespit edilmiştir.

(TZ 27.b-12)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir kanıya varılamamıştır.

taylasân: Ar. Yüce’nin “kolsuz ceket” tanımını yaptığı sözcüğün Mukaddimetü’l-Edeb’te “giydirmek” anlamındaki *keydür-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir

(*taylasân keydür-*, ME 233-2). Ata ise bu sözcük için “başa ve boyna sarılan şal” anlamını vermiştir. Bu anlamı ile Harezmi Türkçesinin KE eserinde örneklendirilmiştir. Toparlı'nın “kışın giyilen bir elbise” şeklinde ele aldığı kelimeye bu anlamı ile yalnızca Kıpçak Türkçesinin İM eserinde rastlanmıştır. Apık ise “elbise” anlamını vermiştir. Bu anlamı ile de Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir. Sözcük Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde de tespit edilmiştir.

(KE 245r20), (İM 391a/3), (F 57a/17, 104b/09, 224b/05, vd.)

tayyör: Fr. *tailleur* Sözcük “ceket ve etekten oluşan kadın giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

tekele~tekle: Sözcük “eskiden ulemanın, elbise üzerine giydikleri kaftan” anlamında Tarama Sözlüğü'nde tespit edilmiştir.

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

tişört: İng. *T-shirt* Sözcük “genellikle kısa kollu, pamuklu spor giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

ton>don: Arat bu sözcüğü “giysi, giyim, elbise” olarak ele alırken Dilçin “elbise, zırh, kılık” tanımını yapmıştır. Ata Karahanlı Türkçesinde ait ilk Kur'an Tercümesi eserinde ise “ev eşyası” anlamını vermiştir. Pek çok eserde tespit edilen sözcüğün ilk örneği Uygur Türkçesinde IB'dedir. Sözcük Uygur Türkçesinde ABH, KP, AY; Karahanlı Türkçesinde DLT, KB, AH; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, ME, MM ve KE; Kıpçak Türkçesinde CC, KI, İM, MG, TZ ve GT; Eski Anadolu Türkçesinde DK, EÇS, YZ, SN, M, KG, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(IB 22, 42), (ABH 190, 251, 335), (KP LXXVI.1), (AY 387, 480, 926, vd.), (DLT 14/7, 30/17, 32/19, 36/23, vd.), (KB 321, 519, 1337, vd.), (AH 167, 168), (HŞ 223, 3012, 4529, vd.), (NF 26-15, 65-15, 82-12, vd.), (ME 24-6, 102-8, 146-4, vd.), (KE 12r21, 33v15, 57v9, 74v15, vd.), (CC 15b/10, 60a/7, 82b/18 b), (KI 38, 67), (İM 96b/6), (MG 26b-2, 92a-3, 108b-1, vd.), (TZ 10.b-13, 34.a-13), (GTK 41/4, 199/12, 346/13, vd.), (DK 28:11A5, 32:14A11, 95:66B9, vd.), (EÇS VII 144a20, 186a19), (YZ 149, 862, 1353, vd.), (SN 190, 2524, 4755, vd.), (M

S71/16, 15b/11, 21a/6, vd.), (KG 8b.12, 53a.7, 114b.1, 160a.10, vd.), (F 14b/14, 50b/01, 69a/07, vd.)

Don sözcüğü Türkçe Sözlükte “giysi, vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysisi, külot” anlamları ile ele alınmıştır. Aynı sözlükte “iş yaparken giyilen giysi” anlamında *iş donu*, “pantolon içine giyilen uzun don, dizlik” anlamında *iç donu* tamlamaları tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Kitâb-ı Gunya’da “elbise ile birlikte verilen, iç çamaşırı” anlamında *ton işi* tamlaması tespit edilmiştir (KG 73a.1). Tarama Sözlüğü’nde “kış elbisesi” anlamında *ıssı don* tamlaması tespit edilmiştir.

Sözcüğün eserlerde çeşitli söz birliklerine dâhil olduğu tespit edilmiştir. *ten* sözcüğü ile kullanıldığı örnek Mu‘inü’l-Mürîd’te (*ten ü ton*, MM 67/2), “kürk post” anlamındaki tamlama Codex Cumanicus ve İrşâdü’l-Mülûk ve’s-Selâtin’de tespit edilmiştir (*têri ton*, CC 43a/17, 51a/4; İM 97b/1). Kıssaşü’l-Enbiyâ’da giysinin bir bölümü olarak *bağ* sözcüğü ile anıldığı örnekler belirlenmiştir (KE 58r2, 80v21, 82v21). Dîvânü Lûgati’t-Türk’te *ton* türleri olarak “kısa yenli elbise” (*kulak ton*, DLT 193/165), “eteği olan elbise” (*eteklig ton*, DLT 87/78) ve “eskimiş, yıpranmış elbise” (*uluk ton*, DLT 46/32) sıralanmıştır. Aynı eserde “çok giyilmiş elbise” anlamındaki (*kedindi ton*, DLT 225/195), “yıpranmış elbise” anlamındaki (*eski ton*, DLT 77/65) ve “yıpranmış elbise” anlamındaki (*oprak ton*, DLT 72/58) söz birlikleri tespit edilmiştir. Dîvânü Lûgati’t-Türk’te “dış elbise” anlamında (*taş ton*, DLT 511/409), “dikilmiş olan elbise” anlamında (*tikiglig ton*, DLT 254/223), “yamalı elbise” anlamında (*yamaglig ton*, DLT 465/369) ve elbisenin bölümünü belirten “elbise katı anlamında (*ton katı*, DLT 161/140) tamlamalara rastlanmıştır. Kıssaşü’l-Enbiyâ’da “eski, yırtık elbise” anlamında *jerde* sözcüğü ile kullanılmıştır (*jerde ton*, KE 178r13). Mukaddimetü’l-Edeb ve Süheylü Nevbahar’da “matem elbisesi” anlamında bir söz birliğine rastlanmıştır (*yas tonu*, ME 166-2, SN 3682). *Yas tonu* tamlaması “yas giysisi” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir. Yine aynı eserde “kefen” anlamında *yişsiz ton* tamlaması tespit edilmiştir.

ton sözcüğünün “elbise kesmek, dikmek” anlamı için *biç-* eylemi ile kullanıldığı örneğe Süheylü Nevbahar’da (*ton biç-*, SN 3125, 4855, 5619) rastlanan sözcüğün, “elbise dikmek” anlamı için Süheylü Nevbahar ve Yûsuf u Zelîhâ’da *eyle-* yardımcı eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*ton eyle-*, SN 1290, YZ 103, 422). Tarama Sözlüğü’nde de “elbise kesmek anlamında *biç-* ve “elbise yapmak” anlamında *eyle-* eylemleri ile kullanılmıştır. Aynı eserde “kıyafet değiştirmek, tebdil-i kıyafet etmek” anlamında *değşür-* eylemi ile kullanılmıştır. Dîvânü Lûgati’t-Türk’te “elbise göndermek, donatmak” tanımı için *ıd-* eylemi ile kullanılmıştır (*ton ıd-*, DLT 421/330). Altun Yaruk, Atebetü’l-Hakâyık, Dîvânü Lûgati’t-Türk, Mukaddimetü’l-Edeb hem Kıpçak Türkçesi ile hem de Eski Anadolu Türkçesi ile yazılan Gülistan Tercümesi ve Marzubân-nâme’de “giymek” anlamındaki *ked->key-* eylemi ile kullanıldığı (*ton ked->ton key-~ton gey-* AY 480, 848, AH 167, DLT 414/325, 634/529, ME 149-7, 150-5, 166-1, vd., GTK 286/2, GTE 10b-11, M 23a/11) tespit edilen sözcük Mukaddimetü’l-Edeb ve Kıpçak Türkçesinin Gülistan Tercümesi MĠ eserinde “giydirmek” anlamındaki *keydür-* eylemi ile de kullanılmıştır (*don keydür->ton kiydür-*, ME 17-4, 23-8, 104-7, GTK 158/1, MĠ 72a-1). Dîvânü Lûgati’t-Türk, Mukaddimetü’l-Edeb ve Dedem Korkudun Kitabı’nda “donatmak, elbise giydirmek, kaftan giydirmek” anlamına gelecek şekilde *geyür-* eylemi ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (*ton keğer->ton geyür-*, DLT 307/253, 348/279, ME 233-8, DK 20:3B7). Mukaddimetü’l-Edeb’te *ört-* eylemi ile kullanılan sözcük (*ton ört-*, ME 104-2), Süheylü Nevbahar’da “zırh giymek” anlamında *gir-* eylemi ile kullanılmıştır (*tona gir-*, SN 903). Tarama Sözlüğü’nde “elbise biçtirmek” anlamında *kestir-* eylemi ile kullanıldığı da tespit edilmiştir. Kıpçak Türkçesinin Gülistan Tercümesi eserinde “çıkarmak” anlamında *soy-* eylemi ile kullanıldığı belirlenmiştir (*ton soy-*, GTK 219/4-5) Aç Bars Hikâyesi’nde “elbisesini çıkarmak” anlamı için *suçul-* eylemi ile kullanıldığı örneğe rastlanmıştır (*tonın suçul-*, ABH 251). Sözcüğün özellikle Dîvânü Lûgati’t-Türk’te pek çok eylemle birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. Elbise üzerinde değişiklik yapmak üzere “elbiseye astar yapmak” (*ton içle-*, DLT 145/126), (*ton içükle-*, DLT 154/134), “elbise vb. şeylerini yıpratmak” (*ton oprat-*, DLT 135/117), “elbisenin yıkanmaktan çekmesi” (*ton yıgrıl-*, DLT 489/391) şeklinde

kullanımlar tespit edilmiştir. Genel bağlamda “giydirmek” anlamındaki eylemlerle de kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (*ton kedil-*, DLT 336/272), (*ton kedrül-*, DLT 384/302), (*?ton kedrüş-*, DLT 378/297). Aynı eserde “dikmek” ve “diktirmek” anlamındaki eylemler ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*ton tik-*, DLT 274/239; KE 78v10), (*ton tiktür-*, DLT 354/282). “soyunmak” anlamındaki eylemler ile kullanıldığı örneklere de rastlanmıştır “elbisesini çıkarmak” (*ton topul-*, DLT 327/266), (*ton soyul-*, DLT 528/429), (*ton suçul-*, DLT 329/267). Sözcüğün birlikte kullanıldığı eylemlere *yama-* (*ton yama-*, DLT 482/385) da örneklendirilmiştir.

Süheylü Nevbahar’da sözcüğün içinde geçtiği tespit edilen, “kılıktan kılığa girmek” anlamındaki *tondan tona girmek* (SN 366) ve “acı ve üzüntüyle elbisesini parçalamak” anlamındaki *tonun yırtmak* (SN 1443) deyimlerine rastlanmıştır. Tarama Sözlüğü’nde “şekilden şekle girmek” anlamında *dondan dona girmek* deyimini tespit edilmiştir.

Başlangıçta *ton* sözcüğü genel bir giysi için kullanıldığı örneklerle tespit edilmiştir. Zamanla *don* “elbise, pantolon, iç donu, çamaşır” gibi anlam değişikliklerine uğramıştır (Gökyay, 2007:273).

En eski dönemden başlayarak “giyim, giysi” anlamı ile günümüze kadar ulaşmıştır. Hasan Eren (1999), yaygın bir inanışla Saka dilinden alındığını belirtmiş, öte yandan Türklerin giyimle ilgili kapsayıcı bir kavram için yabancı bir karşılık kullanmalarının pek de mümkün olmadığını eklemiştir.

Oğuzlarda yoksulluk alameti olan *don*, diğer Türk lehçelerinde “kürk palto” anlamında geldiği için zenginlik simgesi olmuş (Şirin, 2020:87).

< tön

tonçı: Argunşah ve Güner’in “kürkçü” tanımını yaptığı sözcüğe Arat “elbiseci” anlamını vermiştir. *ton* sözcüğünden meslek adı yapan +CX eki ile türetilmiş sözcük Karahanlı Türkçesinde KB, Kıpçak Türkçesinde CC’de tespit edilmiştir.

(KB 2494), (CC 42b/24)

< ton + çı

tonlug>tonlu>donlu: Tekin'in "elbise, giyimli" anlamını verdiği sözcüğe Dilçin "elbise, zırh giymiş" tanımını yapmıştır. Olumlu sıfat yapan +IX(g) eki ile türetilmiş sözcüğün örneklerine Orhon Türkçesinde KT ve BK yazıtlarında; Harezmi Türkçesinde NF ve KE eserlerinde, Eski Anadolu Türkçesinde ise DK, F ve SN eserlerinde rastlanmıştır.

(KT D29, BK D23), (NF 72-5, 73-1, 148-16, vd.), (KE 68v2), (DK 32:14B4, 33:15A11, 93:65A8, vd.), (F 207a/20, 1243a/09, 1252b/15), (SN 4480)

Donlu sözcüğü "donu olan" anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< ton + lu(g)

tonluk: *ton* sözcüğünden addan ad yapan +IXk eki türetilerek elde edilen "elbise için kullanılan kumaş" anlamındaki sözcüğün örnekleri Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde NF ve Kıpçak Türkçesinde GT; Osmanlı Türkçesinde Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

(DLT 269/236), (NF 144-13, 193-3, 292-5, 292-6), (GTK 274/8)

< ton + luk

tonsuz>donsuz: İlk olarak Orhon Türkçesinde KT ve BK yazıtlarında tespit edilen "elbisesiz, giysisiz, çıplak" anlamındaki olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilmiş sözcüğe Harezmi Türkçesinde NF ve Eski Anadolu Türkçesinde F eserlerinde ve Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde rastlanmıştır.

(KT D26, BK D21), (NF 328-14), (F 104b/13)

Donsuz sözcüğü "don giymemiş olan" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< ton + suz

tonan--donan-: Arat'ın “donanmak, giyinip kuşanmak, süslenmek” tanımını yaptığı sözcüğe Gökyay “donanmak, giyinmek” “silahlanmak, silahlarını kuşanmak” tanımını yapmıştır. İsimden eylem yapım eki +A- ve eylemden eylem yapım eki -n- ile türetilmiş eylem Karahanlı Türkçesinde KB; Kıpçak Türkçesinin TZ; Eski Anadolu Türkçesinde DK, F ve SN; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Eylem Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

(KB 67, 4969), (TZ 10.a-6), (DK 177:140B6), (F 44b/02, 129a/20, 219a/18, vd.), (SN 963, 1483)

Donan- eylemi Türkçe Sözlükte “giyinip kuşanmak, süslenmek” anlamı ile tespit edilmiştir.

Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugâti't-Türkiyye eserinde *bezen-* ve *könen-* eylemleri ile kullanılmıştır.

< ton + a- + -n-

tonat--donat-: İsimden eylem yapım +A- ve eylemden eylem yapım eki -t- ile türetilerek “giydirmek, süslemek, giydirip kuşatmak, silahlarını takmak, silahlandırmak” anlamı kazanan eyleme Karahanlı Türkçesinde DLT, Eski Anadolu Türkçesinde DK, F ve SN; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır. Eylem Tarama Sözlüğü'nde de örneklendirilmiştir.

(DLT 421/330), (DK 27:9A7, 27:9B1, 32:14A12, vd.), (F 16b/16, 61b/20, 199a/08, vd.), (SN 1352, 3971, vd.)

Donat- eylemi “birinin giyimini sağlamak, süslemek” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< don + a- + -t-

tonlan-: Atalay'ın “elbise giymek” anlamını verdiği addan eylem yapım eki +IA- ve eylemden eylem yapım eki -n- ile türetilmiş eylemin tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 158/137)

< ton + la- + -n-

trençkot: İng. *trench-coat* Sözcük “içi astarlı, kemerli, su geçirmez pardösü, yağmurluk” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

trençkotlu: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “trençkotu olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< trençkot + lu

tunik: Fr. *tunique* Sözcük “pantolon veya etek üzerine giyilen, dizlere kadar inen üst giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

üstlük: Toparlı’nın “abdestlik örtü, üst libas, acem gömleği” tanımını yaptığı sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir. Sözcük “üste giyilen elbise” anlamında Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir. Addan ad yapan +IXk eki ile türetilerek somut ad meydana getirmiştir.

Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen “en üste giyilen uzunca giysi” anlamındaki sözcüğe Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< üst + lük

veston: Fr. *veston* Sözcük “erkek ceketi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

yağmurluk: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “yağmurdan korunmak için üste giyilen giysi, trençkot, empermeabl” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< yağmur + luk

yaku<yagu: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “yağmurluk” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinin KE eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 454/358, 545/446), (KE 224v3)

< ya(ğ)- + -ku

yalma: İlk olarak Orhon Türkçesinin KT yazıtında tespit edilen sözcük için Tekin “kaftan” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde de tespit edilmiştir. Tarama Sözlüğü’nde de belirlenmiştir.

(KT D33), (DLT 459/363)

<*yal- + -ma

yaptaç: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “çobanların yağmur ve karda giydiği küçük kepenek, keçe” anlamını verdiği sözcüğün tespit edilen tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 460/365)

Clauson, sözcüğün yanlış imla ile verildiğini düşünerek yap- + -guç şeklinde bölmüştür (1972:874).

yapuk: Gökyay bu sözcük için “yağmurdan korunmaya yarayan, keçeden uzun tüylü bir giysi, yağmurluk, büyük aba” tanımını yaparken Yüce “örtü, çeki” anlamını vermiştir. Sözcüğün örnekleri Harezmi Türkçesinde ME; Eski Anadolu Türkçesinde DK eserlerindedir.

(ME 93-5, 204-6), (DK 53:31B10, 107:76B13)

Mukaddimetü’l-Edeb’te “giymek” anlamında kullanılacak şekilde *kir-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*yapug(-ğa) kir-*, ME 217-7).

< yap- + -uk

yarlık: Sözcük “önlük, çocuk göğüslüğü” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< yar + lık

yeldirme: Sözcük “kadınların sayfiyede giydikleri üstlük” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

< yel + dir- + -me

yilek~yelek: Sözcük “kolsuz iç yeleş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir. Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Sözcük “ceket altına giyilen kolsuz ve kısa giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< yel + (g)ek

Şirin’e (2020) göre bu sözcük çeşitli yollarla Avrupa dillerinde yaygınlaşmış ve Fransızca *gilet* biçiminde kullanılmıştır.

zibun~zubun>zıbın: Ar. Yavuzarslan’ın “kaftan altına giyilen kısa pamuklu” anlamını verdiği sözcüğe Tezcan “bir tür iş önlüğü veya iç çamaşırı” tanımını yapmıştır. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinde EÇS; Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve LL’de örneklendirilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde “vaktiyle kaftan altına giyilen pamuklu yelek, hırka, mintan, entari” anlamı ile belirlenmiştir.

(EÇS III 65a12, VIII 255b7)

Zıbın sözcüğü “bebeklere iç çamaşırı olarak giydirilen, ince pamukludan kısa ve kollu giysi, kolsuz kadın giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

1.4. Alt Beden Giyimleri

Eserlerde alt beden giyiminde 38 ada rastlanmıştır. Bu sözcüklerin 13’ünün Türkçe; 6’sının Fransızca; 5’inin Farsça; 5’inin Arapça 4’ünün İngilizce; 1’inin Ermenice ve 1’inin Rumca olduğu tespit edilmiştir. 1 adet sözcüğün de kökeni net olarak belirlenememiştir: *baldırak*, *bermuda*, *blucin*, *cin*, *çağşır*, *çintıyan*, *dâmen*, *dizlik*, *dolak*, *etek*, *eteklik*, *fıstan*, *içton*, *izâr*, *jüpon*, *kispet*, *kloş*, *könçek*, *külöt*, *otran*, *pâ-câme*, *paça*, *pantolon*, *potur*, *serâvil*, *siyü*, *slip*, *şalvar*, *şort*, *tan*, *tayt*, *tennure*, *tizton*, *tulum*, *tuman*, *uğ*, *üm*, *yişim/işim*. Alt beden için genellikle etek ya da paçalı don anlamında pantolon türleri kullanıldığı belirlenmiştir.

baldırak: Toparlı’nın “don vs. ayakkabı paçası” anlamını verdiği sözcüğe Yavuzarslan “don ve şalvar paçası, baldıra gelen yeri” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “don, pantolon vb. giysilerin dizden aşağı olan bölümü” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< baldır + ak

bermuda: Fr. *bermuda* Sözcük “dizlere kadar inen dar ve kısa pantolon” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

blucin: İng. *blue-jeans* Sözcük “kot” anlamı ile yalnızca Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

cin: İng. *jean* Sözcük “pamuklu, kalın kumaştan giysi veya pantolon” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

çakşır: Far. *çâğşîr* Tezcan’ın “şalvar” tanımını yaptığı sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesinde EÇS ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerindedir.

(EÇS V 13a17, VI 34a7, vd.)

Çakşır sözcüğü “paça bölümü diz üstünde veya diz altında kalan bir tür erkek şalvarı” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde “üst donu, şalvar, bol pantolon” anlamı ile tespit edilmiştir.

Tarama Sözlüğü’nde “kısa şalvar” anlamında diz *çakşırı* tamlaması tespit edilmiştir.

çakşırlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “çakşır denilen şalvarı giyen” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

Çakşırlı sözcüğü “çakşır giymiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< çakşır + lı

çakşırızsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “çakşırı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< çakşır + sız

çintiyan: Ar. Sözcük “erkek libasına benzetilen kadın şalvarı” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh ve LL eserlerinde tespit edilmiştir.

Tarama Sözlüğü’nde de “kadın şalvarı” anlamı ile belirlenmiştir.

Hasan Eren (1999), incelemelerinde sözcüğün Türkçeden Arapçaya geçtiği yönünde çalışmalar yapmıştır.

dâmen: Far. Toparlı'nın “etek” anlamını verdiği sözcük Eski Anadolu Türkçesinin F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

(F 10a/01, 26b/16, 46a/02, vd.)

dizlik: Sözcük “dizce olan kısa don, tuman” anlamıyla Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir. Aynı şekilde “belden diz kapağına kadar bacağa giyilen libas, kısa pantolon” anlamı ile Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

Dizlik sözcüğü “dize kadar uzanan konçlu çorap” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< diz + lik

dolak: Toparlı'nın “ayağa tozluk yerine doladıkları çuha kenarı” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Dolak sözcüğü Türkçe Sözlükte “tozluk yerine bacaklara ayak bileğinden dize kadar dolanan ensiz ve uzun kumaş parçası ve başörtüsü, yazma, boyun atkısı” anlamları ile ele alınmıştır.

< tolga- + -k

etek: Özkan'ın “belden aşağı uzanan elbiselerin aşağı kısımları” anlamını ve pek çok eserde tespit edilen sözcüğün örnekleri Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB eserlerinde, Harezmi Türkçesinde HŞ, KE ve NF eserlerinde, Kıpçak Türkçesinde Kİ, MĞ, İM, TZ ve GT eserlerinde, Eski Anadolu Türkçesinde DK, YZ, M, KG, F ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 46/32), (KB 3952), (HŞ 313, 447, 525, vd.), (KE 87r14, 83v6, 91r1, 110r2, vd.), (NF 7-3, 158-13, 178-10, vd.), (Kİ 8), (MĞ 26b-1, 26b-5, 75b-6), (İM 135a/1), (TZ 15.b-7), (GTK 15/1, 41/5, 261/2, vd.), (DK 66:43B10, 125:91B6,

vd.), (YZ 547, 548, 560), (M 6b/12, 8b/12, 24a/9, vd.), (KG 16b.12), (F 16b/02, 44b/09, 127a/18-19), (GTE 4a-5)

Etek sözcüğü “bedenin belden aşağısına giyilen, değişik biçimlerde, genellikle kadın giysisi, eteklik, giysinin belden aşağıda kalan bölümü” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Aynı sözlükte “etek boyu dizin altında olan giysi, maksi” anlamında *uzun etek*, “genellikle köylü kadınlarının giydiği üç ayrı etekten oluşmuş özel bir giysi” anlamında *üç etek*, “kadınların giysi altına giydikleri etek, jüpon” anlamında *iç etek* tamlamaları tespit edilmiştir.

Lehçe-i Osmanî ve Kâmûs-ı Türkî’de “uzun eteği kaldırıp bağlamak için bent” anlamında *etek bağı* tamlaması tespit edilmiştir.

Hasan Eren’e göre kökü net olarak bilinmemektedir. Orta Türkçeden itibaren günümüze kadar kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir.

eteklig: *etek* sözcüğünün olumlu ad yapan +IX eki alarak “eteği olan” anlamında türemiş hâline Karahanlı Türkçesinin DLT; Harezmi Türkçesinin ME; Eski Anadolu Türkçesinin GT ve Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 87/78), (ME 103-3), (GTE 50b-6)

< etek + li(g)

eteklik: Toparlı’nın fistan, tennure” anlamını verdiği sözcüğe Yavuzarslan “belden aşağı sarmak üzere giyilen roba, fistan, tennure” tanımına ek olarak “kadınların sıcak tutmak veya fistanı kabartmak için alttan giydikleri fusta” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Eteklilik sözcüğü Türkçe Sözlükte “etek yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile tespit edilmiştir.

< etek + lik

eteklen-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile eylem hâline gelen ve “eteklenmek” anlamı kazanan sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT’tedir.

(DLT 149/129)

< etek + le- + -n-

fistan: Rum. *fustan* Toparlı’nın “tennure, eteklik” anlamını verdiği sözcüğe Yavuzarslan “alafranga kıyafette kadınların giydikleri muhtelif biçimde kırmalı ve süslü entari” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinin F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(F 184b/07)

Fistan sözcüğü “tek parça kadın giysisi ve İskoç, Arnavut ve Yunan erkeklerinin giydikleri kısa, pilili eteklik” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

fistanlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “fistan giyen” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük “fistan giymiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< fistan + lı

fistanlık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcüğe “fistan yapmaya yarayan, fistan mahsus kumaş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

Sözcük “fistan yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< fistan + lık

fistansız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “fistan giymemiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< fistan + sız

içton: Caferoğlu'nun “iç donu” anlamını verdiği sözcüğe Kıpçak Türkçesinde Kİ ve TZ; Osmanlı Türkçesinde Leh eserlerinde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

(Kİ 9), (TZ 31.b-11)

< iç + ton

içtonlan-: İsimden eylem yapım eki +IA- ve eylemden eylem yapım eki –n- alan bu eylem için Ercilasun ve Akkoyunlu “don giymek, elbise giymek” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT'de tespit edilmiştir.

(DLT 158/137)

< içton + la- + -n-

izâr: Ar. Ata'nın “peştamal, belden aşağısı için örtü” anlamını verdiği sözcük Harezmi Türkçesinde NF ve ME; Kıpçak Türkçesinde İM; Eski Anadolu Türkçesinde KÇ ve F; Osmanlı Türkçesinde Leh, LN ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(NF 226-6, 226-9), (İM 139b/2), (KÇ 36a.8, 36b.8-9, 36b.12), (F 55b/07, 59a/06, 151a/19, vd.)

Mukaddimetü'l-Edeb'te “bağlanmak” anlamındaki *bağlan-* ve “giymek” anlamındaki *key-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*izâr bağlan-*, ME 131-3), (*izâr key-*, ME 170-2).

izârlan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “peştamal takınmak” anlamı ile yalnızca Kıpçak Türkçesinin İM eserinde tespit edilmiştir.

(İM 346a/5)

< izâr + la- + -n-

jüpon: Fr. *jupon* Sözcüğe “iç etek” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

kispet: Ar. *kiswa* Sözcük “don, pehlivan kispeti” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, LN ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

kloş: Fr. *cloche* Sözcüğe “alt tarafı çan biçiminde genişleyen etek” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

könçek(I): Argunşah ve Güner’in “pantolon, şalvar” tanımını yaptığı sözcük için Caferoğlu “don” anlamını vermiştir. Toparlı ise “pelerin gibi omuza atılan bir elbise” şeklinde ele almıştır. Sözcüğün örneklerine Kıpçak Türkçesinin CC, İM, TZ ve Kİ eserlerinde rastlanmıştır.

(CC 31a/3, 51a/30), (İM 147a/4), (TZ 31.b-11), (Kİ 85)

< kön + çek

külot: Fr. *culotte* Sözcük “kısa, beli lastikli iç çamaşırı, don; genellikle binicilerin giydikleri paçası dar, üst bölümü geniş pantolon” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Sözlükte “kalçaları da içine alabilecek biçimde üretilmiş çorap” anlamı ile *külotlu çorap* tamlaması tespit edilmiştir.

otran: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “paçalı giyecek” anlamını verdiği sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 67/53)

< ottran

pâ-câme: Far. Sözcük “don, şalvar, çakşır gibi ayağa giyilen sevb” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN sözlüğünde belirlenmiştir.

paça: Far. *pâçe* Toparlı bu sözcüğe “donun paçası, tuman paça” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcük “pantolon, don, şalvar vb. giyeceklerde bacakların çıktığı aşağı bölüm” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Aynı Sözlükte “geniş paça” anlamı ile *bol paça* tamlaması tespit edilmiştir.

paçalı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “paçası olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< paça + lı

paçalık: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “pantolon, şalvar veya uzun külot paçasının ayak bileğini saran bölümü” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< paça + lık

paçasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük Türkçe Sözlükte “paçası olmayan” anlamı ile tespit edilmiştir.

< paça + sız

pantolon: Fr. *pantalone* Sözcük “eski tuman paça, alafanga elfi” anlamında Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Pantolon sözcüğü “belden başlayan ve genellikle paçaları ayak bileklerine kadar inen giyecek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Lehçe-i Osmanî’de “sırmalı pantolon” anlamında *şeritli pantolon* tamlaması tespit edilmiştir.

Kıyafet tacirleri pantolon cinsi kıyafetlerin ilk kez Orta Asya’da ortaya çıktığını belirtir (Türkoğlu, 2008:23) bu bölgeden de Avrupa’ya yayılmıştır. Bu durum Türklerin kendi modalarını oluşturarak diğer ülkelere yaydığının da kanıtıdır.

pantoloncu: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “pantolon diken terzi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< pantolon + cu

pantolonlu: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “pantolonu olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< pantolon + lu

pantolonsuz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “pantolonu olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< pantolon + suz

potur: Erm. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde “astarlı ve yüzlü kap” anlamı ile belirlenmiştir.

Potur sözcüğü “arka tarafında kırmaları çok, bacakları dar bir pantolon türü” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

poturlu: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe Türkçe Sözlükte “potu giymiş olan” anlamı ile rastlanmıştır.

< potur + lu

serâvil: Ar. Sözcük “şalvar, iç donu” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

siyü: Sözcük “etek” anlamında Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< siy + ü

slip: Fr. *slip* Sözcük “paçasız ve sıkıca saracak biçimde dikilmiş erkek donu” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

şalvar: Far. *şelvâr* Gökyay’ın “yün kumaştan don, bol üst donu” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edilen örnekleri Eski Anadolu Türkçesinin DK; Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerindedir.

(DK 54:32A9, 56:34B8, 108:77A8)

Türkçe Sözlükte *şalvar* sözcüğü “genellikle ağı çok bol olan, bele bir uçkurla bağlanan, geniş bir pantolon türü” anlamında belirlenmiştir. Aynı sözlükte “paçaları çok dar, bacak bölümü geniş olarak dikilmiş şalvar” anlamında *çekirge şalvar* tamlaması tespit edilmiştir.

şalvarcı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcüğe “şalvar giyen” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

< şalvar + cı

şalvarlı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde tespit edilmiştir.

Sözcük “şalvar giyinmiş olan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< şalvar + lı

şort: İng. *short* Sözcüğe “paçaları dizlerin yukarısında olan kısa pantolon” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

tan: Tezcan bu sözcük için “şalvar, don, iç don, pantolon” tanımını yapmıştır. Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de rastlanmıştır.

(EÇS II 334a9)

Clauson’un (1972:510) sözcüğe verdiği “beden” anlamından yola çıkılarak tenden ad aktarması olabileceği izlenimine varılmıştır.

tayt: İng. *tight* Sözcük “bacakları sıkı saran özel kumaştan yapılmış bir pantolon türü” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

tennure: Ar. *tennûre* Yavuzarslan’ın “Mevlevî dervişlerin sema esnasında giydikleri geniş etekli bir tür libas, eteklik” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcük “Mevlevi dervişlerinin giydiği kolsuz, yakasız, yırtmaçlı, beli kırmalı, uzun ve geniş giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

tizton: “şalvar” anlamıyla ele alınan sözcüğün Harezmi Türkçesinde ME eserinde “giymek” ve “giydirmek” anlamındaki *key-* ve *keyür-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*tizton key-*, ME 236-6), (*tizton keyür-*, ME 233-8). Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< tiz + ton

tulum: Sözcük “göğüs ve pantolon bölümü bitişik giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< tulum

tuman~tummân: Tezcan bu sözcük için “şalvar” tanımını yapmıştır. Sözcüğün tespit edildiği örnekler Eski Anadolu Türkçesinde EÇS; Osmanlı Türkçesinde Leh ve TK eserlerindedir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(EÇS VII 54b15, X 288b13, vd.)

Tarama Sözlüğü’nde “üzerinde sadece diz donu bulunan” anlamında *dal tuman* tamlaması tespit edilmiştir.

Sözcük “don, şalvar” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Kökeni için kesin bir bilgiye ulaşılammıştır. Eren (1999) ve Tietze (2016) sözcüğün Farsça olduğunu belirtirken Gülensoy’a göre (2007) bu çıkarım yanlıştır.

uğ: Sözcük “çakşır, şalvar” anlamında Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< uğ

üm~im: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “şalvar, tuman, pantolon” tanımını yaptığı sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(DLT 31/18, 71/57, 110/99)

< üm

ümlüg: İsimden ad yapım eki +IX alarak “şalvarlı, tumanlı” anlamı kazanan sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 119/106)

< üm + lü(g)

yışim~ışım: Caferoğlu bu sözcük için iki farklı tanım yapmıştır. İlk olarak “baldıra çekilen potur” olarak tanımladığı sözcüğü “iç don, şalvar” anlamı ile de örneklendirmiştir. Argunşah ve Güner “koruyucu kılıf, tozluk” anlamını verirken Ercilasun ve Akkoyunlu “soğukta iki bacağa giyilen bir çift tozluk” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde, Kıpçak Türkçesinin CC ve Kİ eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 453/356), (CC 58a/13), (1. Kİ 14), (2. Kİ 94)

< (y)ış- + -ım

yişimlen-: Ercilasun ve Akkoyunlu addan eylem yapım eki +lA- ve eylemden eylem yapım eki –n- alarak türemiş bu eylem için “tozluk giymek” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 492/394)

< yişim + le- + -n-

1.5. Ayaĝa Giyilenler

İncelenen eserlerde ayakkabı ya da ayaĝa giyilen diĝer unsurlar bağlamında 80 adet ad tespit edilmiştir. Bunların 17’sinin Türkçe; 15’inin Fransızca; 13’ünün Farsça; 8’inin Arapça; 5’inin Rumca; 4’ünün İtalyanca; 1’inin Japonca; 1’inin Tatarca, 1’inin Yunanca ve 1’inin Kürtçe olduĝu belirlenmiştir. Kökenine dair net bir bilgiye ulaşılamayan 7 ad bulunmaktadır: *amberbaris*, *ayakkabı*, *pabuç*, *başmak*, *bot*, *cimcime*, *çamurluk*, *çapula*, *çarık*, *çarvete*, *çekme*, *çingân*, *çizme*, *çorap*, *çulgav*, *espadril*, *etik/edük/etük*, *iç edik/çetik*, *fillar*, *gelik/kelik*, *getr*, *iskarpın*, *izlik*, *jartiyer*, *kağkağ*, *kağçın*, *kalevre*, *galoş*, *kefş*, *konç*, *kôtâne*, *kundura*, *lapçın*, *lastik*, *lekan*, *lustrin*, *makosen*, *mest*, *midâs*, *muze*, *na’l*, *nâ’layn/na’lîn*, *oguk*, *ökçe*, *paçıla*, *panşadi*, *pantufla*, *pâşne*, *paten*, *patik*, *poçık/poçi*, *postal*, *potin*, *salbır*, *samda*, *sandalet*, *sermuze*, *şidisi*, *sokat*, *sökmen*, *sovunçak*, *şapşal*, *şibit*, *şipşip*, *şoset*, *şoson*, *taban*, *takunya*, *terlik*, *tilleli*, *tizge/dizge*, *tokyo*, *tomak*, *topuk*, *tozluk*, *uguk*, *uldağ*, *vat*, *yemenî*, *zarbun*.

Ayakkabı, doĝanın olumsuz ŝartlarından korunmak amacıyla kullanılan eŝyalardan biridir. Ortaya çıkıŝından günümüze kadar ayakkabının temel kullanım amacı ayaĝı çevre ŝartlarından korumak ve bu sayede rahat hareket etmek olmuştur (Gürbüz, 2017:36). İnsanların en temel ihtiyaçlarından birisi olması hasebiyle ayakkabının kökenlerinin insanlık tarihi kadar eski olduĝu tahmin edilebilir. Buna ek olarak özellikle Türk kültüründe her ayakkabı türü farklı bir zanaatkâr zümresi tarafından

imal edilmiştir. Bu durum ayakkabı çeşitliliğini arttırmış ve verilen önemi kanıtlamıştır.

amberbaris: Rum. Toparlı'nın “kadın tozluğu, barbaris, zireşk” tanımını yaptığı sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde tespit edilmiştir.

ayakkabı: Sözcüğe ilk olarak Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde rastlanmıştır.

(F 203a/03)

Sözcük “genellikle sokakta giyilen ve altı kösele, lastik vb. dayanıklı maddelerden yapılan giyecek, başmak, pabuç” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< ayak + kap + ı

ayakkabıcı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “ayakkabı yapan veya satan kimse, başmakçı, pabuççu” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< ayakkabı + cı

babuç>pabuç: Far. *pâpûş* Toparlı'nın “başmağın ökçesiz türü” tanımını yaptığı sözcük Kıpçak Türkçesinde Kİ; Eski Anadolu Türkçesinde GT ve EÇS; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(Kİ 28), (GTE 37a-2)

Sözcük “ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir. Tarama Sözlüğü'nde de belirlenmiştir.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde “bir tür erkek ayakkabısı” anlamında bir söz birliği tespit edilmiştir (*serây pâbûcu*, EÇS III 162b15).

pabuççu: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “pabuç yapan, dikici, pabuç satan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “ayakkabıcı” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< pabuç + çu

pabuçlu: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “ayağında pabucu olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< pabuç + lu

pabuçsuz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “ayağında pabucu olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< pabuç + suz

başmak~paşmak: Tezcan’ın “bir tür kadın ayakkabısı” tanımını yaptığı sözcüğe Gökyay “ucu örtülü, taban tarafı açık nallı ayakkabı, nalın” anlamını vermiştir. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde ME ve KE; Kıpçak Türkçesinde CC, GT, TZ ve KI; Eski Anadolu Türkçesinde EÇS, SN, M, KG, F ve DK; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(DLT 190/162, 235/204, 625/521), (KE 204r15-16), (CC 43b/11, 51b/9), (GTK 156/10, 180/2), (TZ 18.a-5, 34.a-2), (KI 31), (EÇS III 162b14), (SN 2911), (M 35b/9), (KG 7a.2), (F 115a/16, 211b/07, 216a/03, vd.), (DK 22:6A2)

Başmak sözcüğü “ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

Et-Tuhfetü’z-Zekiyye fi’l-lugâti’t-Türkiyye eserinde aynı anlama gelen baskıç sözcüğü de tespit edilmiş ve başmak karşılığı olarak verilmiştir (TZ 34.a-2).

Mukaddimetü’l-Edeb’te “giymek” anlamındaki key- eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*başmak key-*, ME 140-8, 150-2).

“ayakkabı, pabuç” anlamındaki sözcüğe Oğuz ve Kıpçaklar başmak derken Çiğillerin başak biçiminde kullandıkları Kaşgarlı Mahmud tarafından belirlenmiş ve Dîvânü Lûgati’t-Türk’te tespit edilmiştir.

< Gülensoy (2003) sözcüğü *baş-+ (A)mAk şeklinde bölmüştür. Doerfer (1963-75:534) ise başmak’ı Orta Türkçede geçen başa- “kertik yapmak, kertiklemek” kökünden türetmiş, başak’ı da yine aynı başa- kökünden -k ekiyle

türetilen bir sözcük olarak ele almıştır. Hasan Eren (1999) bu sözcüğün Türkçeden komşu ülkelere de geçtiğini belirtmiştir. Tietze (2016) kökeni net olarak belli olmayan bu sözcüğün şüpheli de olsa Korece olabileceğini belirtmiştir.

başmağcı~başmağcı~başmağcı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen “ayakkabıcı” sözcüğü yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin SN, KĞ ve M; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcüğe Tarama Sözlüğü’nde de rastlanmıştır.

(SN 1963), (KĞ 129b.13), (M 35b/3-4-8, vd.)

Başmağcı sözlüğü “ayakkabıcı” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< başmak + çı

başmağlıg: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen “ayakkabılı, pabucu olan” anlamındaki sözcük Harezmi Türkçesinin KE eserinde örneklendirilmiştir.

(KE 204r14)

< başmak + lı(g)

başmaklan-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilmiş eylem “ayakkabı giyinmek” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 403/313)

< başmak + la- + -n-

bot: Fr. *botte* Sözcük “uzun konçlu, kapalı ayakkabı” ayakkabı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

cimcime: Far. Tezcan bu sözcük için “bir tür ayakkabı” tanımını yapmıştır. Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de rastlanmıştır. Sözcük “tabanı paçavradan ve koncu çorap gibi ip ile örülerek yapılan cimcime” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(EÇS IX 358b15, X 413b19)

Hasan Eren'e (1999) göre bu sözcüğün kökeni bilinmemektedir.

çamurluk: “paçaları çamurdan korumak için giyilen tozluk” anlamındaki sözcüğe Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< çamur + luk

çapula: Far. *pâçila* Sözcük “kaba deriden yapılmış ucu sivri ve kıvrık ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

çapulacı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “çapula yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çapula + cı

çaruk>çarık: “çarık” sözcüğü Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinin KE; Kıpçak Türkçesinde Kİ ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 191/164), (KE 154v7), (Kİ 42)

Çarık sözcüğü “işlenmemiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Lehçe-i Osmanî ve Kâmûs-ı Türkî’de “eskimez, sağlam ayakkabı” anlamında *demir çarık* tamlaması belirlenmiştir.

Hasan Eren (1999), Türkçe bir türev olduğu açık olan bu sözcüğün kökünün net bir şekilde bilinmediğini dile getirmiştir. Sarık sözcüğünden örnekleyerek *çar- kökünden -(u)k eki ile türetilmiş olabileceğini eklemiştir.

çarıkçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “çarık yapan ve satan esnaf” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm sözlüğünde belirlenmiştir.

Çarıkçı sözcüğü Türkçe Sözlükte de “çarık yapan veya satan kimse” anlamı ile tespit edilmiştir.

< çarık + çı

çaruklug: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilmiş “çarıklı” sözcüğüne yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de rastlanmıştır.

(DLT 248/218)

Çarıklı sözcüğü “ayağına çarık giymiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çaruk + lu(g)

çarukluk>çarıklık: İsimden ad yapan +lXk eki ile türemiş sözcüğe Ercilasun ve Akkoyunlu “ayakkabı yapmak için hazırlanan deri” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 251/221)

Çarıklık sözcüğüne Türkçe Sözlükte “çarık yapmaya elverişli deri” anlamı ile rastlanmıştır.

< çarık + lık

çarıksız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “çarığı olmayan veya çarık giymemiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çarık + sız

çarukla->çarıkla-: İsimden eylem yapan +lA- eki ile türetilen eyleme Ercilasun ve Akkoyunlu “Türk çarığı giymek” anlamını vermiştir. Sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de rastlanmıştır.

(DLT 592/485)

< çarık + la-

çaruklan-: İsimden eylem yapan +lA- eki ve eylemden eylem yapan –n- eki ile türetilmiş eylem “ayakkabı giymek veya ayakkabıya sahip olmak” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 399/311)

< çarık + la- + -n-

çarvete: İt. Toparlı bu sözcük için “çarvat, siyah sarık” anlamını vermiştir. Sözcük Osmanlı Türkçesinde Leh eserinde belirlenmiştir.

çekme(II): Sözcük “çizme” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< çek- + -me

çingân: Tezcan’ın “bir tür çarık” tanımını yaptığı sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserindedir.

(EÇS III 162b14)

çizme: Sözcük “koncu uzun ayakkabı” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Çizme sözcüğüne Türkçe Sözlükte “koncu diz kapaklarına kadar çıkan bir ayakkabı türü” anlamı ile rastlanmıştır. Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< çiz- +me

Hasan Eren’e (1999) göre sözcük yalnızca Türkçede kullanılmaktadır. Başlangıçta etik sözcüğü ile kullanılan çizme zamanla tek başına anılmış, “uzun konçlu edik” anlamını tamamen karşılayarak, edik sözcüğünün “kısa konçlu çizme” olarak kalmasını sağlamıştır.

çizmecî: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “çizme yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< çizme + ci

çizmeli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “çizme giymiş, ayağında çizmesi olan” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

Çizmeli sözcüğü “çizmesi olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çizme + li

çorap: Far. *cūrāb* Yavuzarslan bu sözcüğe “ayağa giyilen yün veya pamuktan örme şey” tanımını yaparken Toparlı ise “diz çorabı, dizge” anlamını vermiştir. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Çorap sözcüğü “pamuk, yün vb.nden örülen, ayağa giyilen giyecek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Kâmûs-ı Türkî’de “çorap yapmak” anlamında ör- eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir.

çorapçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “çorap ören, yapan ve satan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm sözlüğünde belirlenmiştir.

Çorapçı sözlüğü “çorap ören veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çorap + çı

çulgav: Argunşah ve Güner’in “tozluk yerine bacaklara ayak bileğinden dize kadar dolanan ensiz ve uzun kumaş parçası, dolak” anlamını verdiği sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesinde CC eserinde tespit edilmiştir.

(CC 51b/7)

< çulga-+ -v

espadril: Fr. *espadrille* Sözcük “üstü keten, tabanı ipten örme ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

etik~edük~etük: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “ayakkabı, edik, çizme” anlamını verdiği sözcüğe Dilçin “koncu kısa çizme” tanımını yapmıştır. Sözcük ilk olarak Uygur Türkçesinde KP’de tespit edilmiş, Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde ME, KE ve MM; Kıpçak Türkçesinde CC, İM, TZ ve Kİ; Eski Anadolu Türkçesinde DK, KG, EÇS, F ve SN; Osmanlı Türkçesinde Leh eserlerinde örneklendirilmiştir.

(KP LXXVI.1), (DLT 46/32, 116/105, 568/468, vd.), (ME 30-3), (KE 118v16, 222r3, 223r15, 231r18), (MM 184/1, 185/1), (CC 6b/28, 43b/10, vd.),

(İM 33b/4), (TZ 14.b-5), (Kİ 8), (DK 150:115A6-8), (KÇG 7a.2, 11a.5, 11b.8-9-10), (F 7a/05, 114b/16-17-18), (SN 2909)

Edik sözcüğü “yumuşak ve renkli sahtiyandan yapılmış yarım konçlu lapçın, kısa çizme” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Dîvânü Lûgati't-Türk'te “kadınların giydiği ayakkabı” anlamında (*büküm~mükim etük*, DLT 199/170), “topuğu yana kaymış ayakkabı” anlamında (*çolkuy etük*, DLT 551/452) söz birliklerine rastlanmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde “kadın terliği” anlamında (*terlik edik*, EÇS III 162b18), “çorap” anlamında (*yip edük*, ME 232-4, 236-4) tamlamaları tespit edilmiştir. İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin'de ise “kısa çizme” anlamında bir tamlama bulunmuştur (*sermûze etük*, İM 127a/7, 127b/1). Tarama Sözlüğü’nde “uzun konçlu mest” anlamında çizme etik tamlaması tespit edilmiştir.

Codex Cumanicus ve Mukaddimetü'l-Edeb'te “ayakkabı giymek” anlamı için *key-* eylemi ile kullanılmıştır (*etik key-* CC 6b/25-26-27, ME 183-3, 236-4). Mukaddimetü'l-Edeb'te “giydirmek” anlamındaki *keyür-* eyleme ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*edük keyür-*, ME 232-4).

Nişanyan (2013), sözcüğü “yapmak, imal etmek” anlamındaki ét- köküne getirilen -Uk eki ile bölmüştür. Gülensoy (2003) ise “delik, çukur” anlamındaki öt kökünden +lüg eki ile türetmiştir. Hasan Eren'e (1999) göre, Türkçe bir türev olduğunu anlaşılan bu sözcüğün kökü net olarak bilinmemektedir. Yerel ağızlarda kullanılan hedik sözcüğü, başındaki h- sesi ile türetilmiş yan biçiminden başka bir şey değildir.

etikçi~etükçi: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilmiş sözcük “ayakkabıcı” anlamı ile Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB; Kıpçak Türkçesinde CC'de tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(DLT 291/247), (KB 2494, 4458), (CC 43b/2)

< etük + çi

etükli: Toparlı olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “meshli, çizmeli” anlamını vermiştir. Sözcük Kıpçak Türkçesinin İM eserinde örneklendirilmiştir.

(İM 176a/5)

< etük + li

iç edik>çetik~çedik: Tezcan’ın “bir tür ayakkabı” tanımını yaptığı sözcük Eski Anadolu Türkçesinde EÇS; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde “koncu kısa çizme, konçlu mest” anlamı ile tespit edilmiştir.

(EÇS I 196a6, III 162b17, vd.)

Çedik sözcüğü Türkçe Sözlükte “mesh üzerine giyilen sarı pabuç ve terlik” anlamları ile tespit edilmiştir.

Lehçe-i Osmanî’de “zenne ayakkabısı” anlamında *çedik pabuç*, “ulema ayakkabısı” anlamında *mest pabuç* türleri belirlenmiştir.

< iç + etik > çetik

çedikçi: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “mestçi” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir. Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< iç + edik + çi > çedikçi

etüklen-: İsimden eylem yapan +IA- eki ve eylemden eylem yapan –n- eki ile türetilmiş “ayakkabı sahibi olmak” anlamındaki sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT’de rastlanmıştır.

(DLT 149/129, 597/488)

< etük + le- + -n-

fillar~filar: Rum. Tezcan bu sözcük için iki ayrı tanım kullanmıştır. İlk olarak “bir tür kadın ayakkabısı” anlamını verirken bir de “Çerkez pabucu, bir tür

yemeni” tanımını yapmıştır. Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(1.EÇS III 162b18), (2.EÇS I 195b21, IV 228b16, vd.)

Filar sözcüğüne Türkçe Sözlükte “hafif bir terlik” anlamı ile rastlanmıştır.

filarlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “fılları olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< filar + lı

filarsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “fılları olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< filar + sız

gelik~kelik: Sözcük “çocuk ayakkabısı, patik” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< kel- + -ik

Tietze (2016) sözcüğün Yunanca oluşunu düşünürken, Paçacıoğlu (2016) Rumca olduğunu belirtmektedir.

getr: Fr. *guêtre* Sözcüğe “bacağın alt bölümünü ve ayakkabının üstünü örten kumaş veya köseleden yapılmış bir tozluk türü” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

iskarpin: Fr. *escarpin* Yavuzarslan’ın “konçsuz veya yarım konçlu zarif ayakkabı, alafranga hafif kundura” tanımını yaptığı sözcüğe Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

Sözcük “ökçeli, konçsuz ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

izlik: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “kesilen hayvanın derisinden yapılan Türk ayakkabısı” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Kıpçak Türkçesinde Kİ eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 65/51), (Kİ 13)

< iz + lik

jartiyer: Fr. *jarretière* Sözcük “çorapları dizin altında veya üstünde tutmaya yarayan lastikli bağ” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

ķabķab: Ar. *ķabķāb* Karamanlıoğlu’nun “nalın” anlamını verdiği sözcük Kıpçak Türkçesinin GT; Osmanlı Türkçesinin Leh eserlerinde belirlenmiştir.

(GTK 214/7)

ķalçın: İt. *calzino* Tezcan bu sözcük için “çorap” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinde EÇS ve Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve Kām eserlerinde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğu’nde “çoraba geçirilmek üzere terlik biçiminde ince sahtiyandan dikilmiş terlik” anlamı ile tespit edilmiştir.

(EÇS V 150b4)

Sözcük “üstüne başka bir şey giyilmek için abadan veya meşinden yapılan çizme biçiminde ayak giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

ķalçıncı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcüğe “kalçın yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kalçın + cı

ķalevre: İt. Sözcük “bir tür ayakkabı” anlamında Tarama Sözlüğu’nde tespit edilmiştir.

ķaloş>galoş: Fr. *galoche* Yavuzarslan bu sözcük için “potinleri çamurdan muhafaza için üstünden giyilen kundura” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Kām, TK ve Leh eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük Türkçe Sözlükte “sağlık kurumları, müzeler vb. yerlerde özel bölümlere girerken ayakkabıya geçirilen ince ve şeffaf kılıf; tabanı tahtadan yapılmış deri ayakkabı” anlamları ile verilmiştir.

ķefş: Far. Sözcük “ayakkabı, pabuç” anlamı ile yalnızca Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğu’nde belirlenmiştir.

konç~koñaç: Tat. Tezcan'ın “çizmenin üst kısmı, ağzı” tanımını yaptığı sözcüğe Gökyay “çizme ve postalların boğazı, çorap ve çizmenin bacak kısmı, ayağa giyilen nesnelerin topuktan yukarı baldıra doğru çıkan yeri” anlamını vermiştir. Codex Cumanicus'ta “baldır, bacak” anlamına da rastlanmıştır (CC 48b/16). Sözcük Harezmi Türkçesinde MM ve KE; Kıpçak Türkçesinde CC ve KI; Eski Anadolu Türkçesinde EÇS ve DK; Osmanlı Türkçesinde Kâm ve TK eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

(MM 185/3), (KE 222r3, 223r12, 234v13, vd.), (CC 60a/30), (KI 75), (EÇS IX 367b24), (DK 150:115A6)

Sözcük “ayağa giyilen şeylerde ayak bileğinden baldıra doğru olan bölüm” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

konçlu: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “koncu olan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< konç + lu

konçsuz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “baldıra gelecek kısmı olmayan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcüğe “koncu olmayan veya koncu kısa olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< konç + suz

kôtâne: Far. *kôtâhâna* Tezcan bu sözcük için “bir tür ayakkabı ya da ayakkabı kalıbı” tanımını yapmıştır. Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS'de rastlanmıştır.

(EÇS I 195b2)

kundura: İt. *condura* Toparlı'nın “alafranga yemeni” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcüğe “kaba işlenmiş, bağısız, konçsuz ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

kunduracı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “kundura yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kundura + cı

lapçın: Far. *lâpçîn* Toparlı bu sözcüğe “kulaklı mest, kopçalı olmayıp kaytanla bağlı olan mest” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

Sözcük “tabanı meşinden olan mest, edik” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

lapçınlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “ayağına lapçın giymiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< lapçın + lı

lastik: Fr. *élastique* Sözcük “kauçuktan yapılmış ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

lekan: Kürt. Tezcan’ın “kar ayakkabısı” anlamını verdiği sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserindedir.

(EÇS III 52a10, IV 219a30)

Hasan Eren (1999), sözcüğün kökeninin bilinmediğini belirtmiştir.

lustrin: Fr. *lustring* Sözcüğe “parlak kumaş kullanılarak yapılmış ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

makosen: Fr. *mocassin* Sözcük “kısa ökçeli, bağısız ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

mest: Ar. *maş* Toparlı’nın “yekpare yırıksız, lapçın mesh kabul eder ayakkabı” şeklinde açıkladığı sözcük Osmanlı Türkçesi’nin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcüğe Türkçe Sözlük'te “üzerine mesh edilebilen, kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir ayakkabı türü” anlamı ile rastlanmıştır.

midâs: Ar. Sözcük “Arapların giydiği pabuç” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN eserinde tespit edilmiştir.

muze: Far. Sözcük “çizme” anlamı ile yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde F eserinde örneklendirilmiştir.

(F 103b/07, 133a/10, 219a/10)

na'l: Ar. Bu sözcüğü yalnızca Toparlı “ayakkabı, pabuç” anlamı ile ele almıştır. Kıpçak Türkçesinin İM; Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(İM 153b/6)

nâ' layn~na' lîn: Ar. *na'leyn* “ayakkabı, nalın” anlamındaki sözcük Karahanlı Türkçesinde SKT; Harezmi Türkçesinde HŞ ve NF; Eski Anadolu Türkçesinde KĞ ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(SKT 31/39a2), (HŞ 140), (NF 228-3, 371-7, 372-1), (KĞ 126a.3), (GTE 47a-10)

Sözcük “takunya” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Nehcü'l-Ferâdis'te “giydirmek” anlamındaki *keydür-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*na' lîn keydür*, NF 228-3).

nalinci~nalıncı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “ayakkabı yapan ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “takunyacı” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< nalın + cı

nalınlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “takunyalı” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< nalm + lı

oguk: Atalay'ın “çizme” anlamını verdiği sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT'de rastlanmıştır.

(DLT I 67-10)

Sözcüğün kökenine dair net bilgiye ulaşılamamıştır.

ökçe: Gökyay bu sözcük için “topuk, topuk arkası, ökçe” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinde SKT; Kıpçak Türkçesi MĠ; Eski Anadolu Türkçesinde DK ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(SKT 25/12a3), (MĠ 12a-2, 12b-7, 13a-4), (DK 26:8B11, 49:28B8, vd.)

Sözcük “ayakkabı altının topuğa rastlayan yüksek bölümü, topuk” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< *ök + çA

ökçelü>ökçeli: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “ayakkabı altının topuğa rastlayan yüksek bölümü, topuk” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

(F 114b/18)

Sözcük “ökçesi olan veya ökçesi yüksek olan, topuklu” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< ökçe + li

ökçesiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “ökçesi olmayan ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< ökçe + siz

paçıla: Far. *pâçila* Tezcan bu sözcüğe “kar ayakkabısı” anlamını vermiştir. Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserinde rastlanmıştır.

(EÇS II 349a30, III 52a10, vd.)

panşadi: Tezcan'ın “bir tür kundura” tanımını yaptığı sözcük Eski Anadolu Türkçesinde EÇS'de tespit edilmiştir. Dankoff (2013:191) bu sözcük için bir çivili kundura çeşidi olabileceğini belirtmiştir.

(EÇS III 84b24)

Sözcüğün kökenine dair net bilgilere ulaşılamamıştır ama ödünç alındığına dair izlenimlere varılmıştır.

pantuflla: Rum. *pandúfla* Sözcük “abadan yapılmış terlik” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

pantuflacı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “pantuflla yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< pantuflla + cı

paşna~pâşne: Far. Ata'nın “ökçe” anlamını verdiği sözcüğün örnekleri Harezmi Türkçesinin KE; Osmanlı Türkçesinin Leh ve LL eserlerindedir.

(KE 220r10)

paten: Fr. *patin* Sözcük “buz üstünde kaymak için kullanılan, çoğunlukla tabanına, dar uzun bir çelik takılı ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

patik: Rum. Sözcük Türkçe Sözlükte “altı yumuşak veya ince deriden, genellikle üstten bağlı küçük çocuk ayakkabısı; genellikle ipe örülerek yapılan ayakkabı biçimindeki çorap” şeklinde iki anlam ile tespit edilmiştir.

patikli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “patiği olan, patik giymiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< patik + li

patiksiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “patiği olmayan, patik giymemiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< patik + siz

poçık~poçi: Tezcan bu sözcüğe “yemeninin arkasında bulunan, giyerken tutup çekmeye yarayan kuyruk, pöçük” anlamını vermiştir. Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde rastlanmıştır.

(EÇS III 84b24, IV 215b24, vd.)

Sözcüğün tam olarak hangi dile ait olduğu bilinmemekle birlikte halk ağzında bir deyim olabileceği izlenimine varılmıştır.

postal: Far. *postgāl* Toparlı bu sözcük için “konçsuz, bol mest rahat ayakkabı” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve LL eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “genellikle askerlerin giydiği konçlu ve kaba potin” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

potin: Fr. *bottine* Sözcük “ufak, ince çizme, alafranga etik” anlamı ile yalnızca Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir.

Sözcük “koncu ayak bileğini örtecek kadar uzun olan, bağcıklı veya yan tarafi lastikli ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

salbur~salbır: Sözcük “ağaç çubuklarından, sazdan ve ipten örülen ayakkabı” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Sözcüğün kökeni hakkında açık bir delil olmamakla birlikte Köse’ye göre (Köse,2019:260) Moğolca olma ihtimali yüksektir.

samda: Yun. Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “ayağa giyilen sandal” anlamını verdiği sözcüğün örneği Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 210/181)

sandalet: Fr. *sandalette* Sözcük “yalnız tabanı bulunan, ayağa kordon ve kayışla bağlanan açık ayakkabı, sandal” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

sermuze: Far. Gökyay bu sözcük için “çizmenin üzerine giyilen bir çizme üstü, galoş” tanımını yapmıştır. Sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesinde DK; Osmanlı Türkçesinde Leh ve LL eserlerindedir.

(DK 100:71B3)

şıdisi: Tezcan bu sözcüğe “bir tür ayakkabı” anlamını vermiştir. Sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde rastlanmıştır.

(EÇS IV 215b24)

Sözcüğün kökenine dair net bir bilgi elde edilememiştir.

sokman~sökmen: Gökyay’ın “bir tür uzun konçlu çizme” tanımını yaptığı sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde DK’de rastlanmıştır. Sözcük “mest üzerine giyilen çizme” anlamında Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(DK 142:107B1)

< *sok- + -man

soket: Fr. *socquette* Sözcük “kısa çorap” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

sovunçak: Argunşah ve Güner’in “ökçe” anlamını verdiği sözcük Kıpçak Türkçesinde CC eserinde tespit edilmiştir.

(CC 48b/20)

Sözcüğün kökeni tam olarak bilinmemekle birlikte türemiş bir sözcük olduğu izlenimine varılmıştır.

şapşal: Tezcan bu sözcüğe “bir tür yumuşak çizme” tanımını yapmıştır. Sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserindedir.

(EÇS I 205b24, X 326b5)

şibit: Sözcük “terlik” anlamında Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Sözcüğün kökeni net olarak tespit edilememiştir.

şipşip: Ar. Yavuzarslan’ın “arkasız ve ökçesiz hafif terlik” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

şoset: Fr. *chausette* Sözcüğe “kısa çorap” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

şoson: Fr. *chausson* Sözcük “kumaş veya ince deriden, çoğunlukla düz topuklu, ayağı bütünüyle saran ayakkabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

taban: “ayakkabı tabanı” anlamındaki sözcük Harezmi Türkçesinde HŞ; Kıpçak Türkçesinde CC, İM, TZ ve Kİ ve Eski Anadolu Türkçesinde EÇS ve Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(HŞ 1668), (CC 43b/6, 63b/21-22), (İM 129a/2), (TZ 28.b-12), (Kİ 61)

Sözcük aynı anlam ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde “bir tür erkek ayakkabısı” anlamında bir tamlama tespit edilmiştir (*düz taban*, EÇS III 162b16).

Nişanyan’a göre (2013) “ayak basmak” anlamındaki tep- eylemi ile ilişkisi belirgindir; ancak ses değişimini açıklamak güçtür.

takunya: Rum. Sözcük “genellikle hamam vb. ıslak tabanlı yerlerde kullanılan, yüksek ökçeli, ağaçtan yapılmış bir tür ayak giysisi, nalın” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

takunyacı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “nalıncı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< takunya + cı

takunyalı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “takunyası olan, nalıncı” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< takunya + lı

takunyasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “takunyası olmayan, nalınsız” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< takunya + sız

terlik(II): Yavuzarslan’ın “kunduranın içinden ve çorapsız giyilen hafif ayakkabı” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

Sözcük Türkçe Sözlükte “beyaz patiskadan dikilen veya yünden örülen takke, başlık” ve “genellikle ev içinde giyilen, deri, naylon vb. şeylerden yapılan, arkası açık, hafif ve türlü biçimlerde ayak giysisi” anlamları ile belirlenmiştir.

< ter + lik

terlikçi: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “terlik yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< terlik + çi

tilleli: Tezcan bu sözcük için net olmamakla birlikte “bağcıklı ayakkabı” tanımını yapmıştır. Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de rastlanmıştır.

(EÇS III 162b15)

Sözcüğün köküne dair net bir bilgi tespit edilememiştir.

tizge>dizge: Far. *tizga* Argunşah ve Güner’in “çorap bağı” anlamını verdiği sözcüğe Yavuzarslan’ın “diz bağı, dizin üst veya alt tarafında bağlanan çorap bağı” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Kıpçak Türkçesinde CC; Eski Anadolu Türkçesinde EÇS; Osmanlı Türkçesinde Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(CC 51b/10), (EÇS VII 62a26)

Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir. Tarama Sözlüğü’nde “diz bağı” anlamında *dizcük* sözcüğü de tespit edilmiştir.

tokyo: Japon. Sözcük “genellikle plastikten yapılmış bir terlik türü” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

tomak: Tezcan bu sözcüğe “bir tür ayakkabı” tanımını yapmıştır. Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserinde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de “kısa konçlu ökçesiz ayakkabı” anlamı ile tespit edilmiştir.

(EÇS I 195b21, VIII 253b10, vd.)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

topuğ>topuk: “topuk” sözcüğü Harezmi Türkçesinde KĖ; Kıpçak Türkçesinde KĪ, TZ ve İM; Eski Anadolu Türkçesinin GT, KĖ ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TZ ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(KĖ 140r20, 203v5, 223v2), (KĪ 61), (TZ 30.b-6), (İM 128a/3), (GTE 62a-14), (KĖ 111b.8)

Sözcük “ökçe” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< top + uk

topuklu: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “yüksek ökçeli” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< topuk + lu

tozluk: Yavuzarslan bu sözcük için “baldırı tozdan muhafaza eden çuha paçalık” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “pantolonun paçasını tozdan korumak için ayakkabının üzerine geçirilip düğmelenen veya dizden aşağı uzanarak ayağın üstünü örten dar paçalık, getr” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< toz + luk

tozluklu: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “üzerinde tozluk bulunan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< tozluk + lu

tozluksuz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe Türkçe Sözlükte “üzerinde tozluk bulunmayan” anlamı ile rastlanmıştır.

< tozluk + suz

uguk: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “tozluk, çorap” anlamını verdiği sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 46/32)

< ug + uk

uyugluğ: Atalay'ın “kemerli” anlamını verdiği sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiş, keçe çorap anlamındaki uyuk sözcüğüne getirilen olumlu ad yapan ek ile türetilmiştir.

(DLT 50-26)

< uyuk + lug

uldañ: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “pabuç altı, tabanı” tanımını yapmıştır. Sözcüğün tespit edildiği tek örnek Karahanlı Türkçesinde DLT'dedir.

(DLT 70/57)

< ul + dan

vat?: Argunşah ve Güner bu sözcüğe “bir tür keten ayakkabı” anlamını vermiştir. Sözcüğe yalnızca Kıpçak Türkçesinde CC eserinde rastlanmıştır.

(CC 51b/5)

yemeniye~yemenî: Ar. *yemenî* Tezcan'ın “bir tür ayakkabı” tanımını yaptığı sözcük bu anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserinde tespit edilmiştir. Toparlı ise bu tanıma ek olarak “tülbent” anlamını vermiş bu anlam ile de Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir. Kâm eserinde Yavuzarslan ise “kısa kenarlı kaba pabuç” ve “başa bağlanan yemeni” olmak üzere iki ayrı anlamda ele almıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin LN ve TK eserlerinde de her iki anlamda ele alınmıştır.

(EÇS VIII 339b15)

Sözcük Türkçe Sözlükte “kalıpla basılıp elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tülbent; bir tür hafif ve kaba ayakkabı” anlamları ile tespit edilmiştir.

yemenici: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen “pabuççu” anlamındaki sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “yemeni yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< yemeni + ci

yemenili: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “yemeni takmış olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< yemeni + li

zarbun: Ar. *zarbûn* Tezcan bu sözcük için “bir tür ayakkabı” tanımını yapmıştır. Sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserindedir.

(EÇS IX 176a28, X173b14)

1.6. Asker Giyimi

İlk devletlerden bugüne askerliğe verilen önem, sosyokültürel yaşam alanına da yansımıştır. Tabiatlarında askerlik olan Türkler, her an savaşa hazır yapıları, sosyal hayatlarında askeri disiplinin hakimiyeti ile bu bağlamdaki giyim kuşam unsurlarına da özen göstermişlerdir. Günümüzde küçük erkek çocuklarına giydirilen rütbeli uniformalar, tören ve resmi geçitlerde kullanılan kombinler bu durumun en açık göstergesidir. Türk toplumunda erkeğin hayatında bir geçiş dönemi olarak da görülen askerlik, kendi sembolik dilini üretmiştir (Fidan, 2011:98). Asker giyiminde kadın erkek ayrımının bulunmaması, Türk kadınlarının da savaşa katıldığını kanıtlamaktadır. İncelenen eserlerde bu sembollerden yola çıkarak askerliğin giyim ve teçhizatına ait 49 sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin 17’sinin Türkçe; 5’inin Arapça; 5’inin Farsça; 4’ünün Tatarca; 4’ünün Moğolca; 2’sinin Fransızca ve 1’inin Macarca olduğu tespit edilmiştir. Kökenine dair net bir kanıya varılamayan 3 sözcük bulunmaktadır: *apolet*, *aşuk/yaşık/yışık/ışık/ışık*, *bağsağ*, *bağır yeleşti*, *beçkem*, *begter*, *belen*, *bilik*, *butluk*, *cebe*, *cevşen*, *cülâver*, *çukal*, *demür don*, *dizcik*, *donluk*, *geyim*, *hamayıl*, *kalkan*, *kalağlıg*, *karıl*, *katlavî*, *kaz gögsi*, *keçim*, *kerevke*, *kış*, *kın*, *kolçak*, *kolluk*, *kubur*, *kurman*, *kurugluğ*, *kuyag*, *kübe*, *miğfer*, *okluk*, *omuzluk*, *palaska*, *parka*, *pusat*, *şadağ*, *şavat*, *tuğ/tov*, *tuğulka/tovulga*, *tura*, *yarık/yarığ/yarığ/yarağ/yarık*, *yelme*, *zırh*, *zirâ’a*. Askerliğe dair giyim kuşam ve aksesuarlar bu başlık altında incelenmiştir.

apolet: Fr. *épaulette* Toparlı’nın “omuzluk ki askerîde rütbe ve zümre alâmeti olarak omuza takılır” tanımını yaptığı sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Aynı eserlerde “omuzluğu geçirdikleri köprücük” anlamında *apolet köprüsü* tamlaması tespit edilmiştir.

Apolet sözcüğü Türkçe Sözlükte “subaylarda rütbeyi göstermek için uniformaların omuzlarına takılan işaretli parça, omuzluk ve giysilerin omuzlarına süs olarak takılan parça” anlamları ile tespit edilmiştir.

aşuk~yaşık~yışık~ışıl~ışık: Gökyay bu sözcük için “demir başlık, miğfer” anlamını verirken Caferoğlu “baş zırhı” tanımını yapmıştır. Sözcüğün Altun Yaruk’ta “parlak, parlıtı” anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde NF, KE; Kıpçak Türkçesinde Kİ ve Eski Anadolu Türkçesinde SN ve DK eserlerinde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(DLT 46/32), (NF 33-2, 33-4, 45-8, 70-13), (KE 133r8-9-10, 226v21, vd.)
(Kİ 94), (SN 2558, 2590, vd.), (DK 94:66A6, 95:66B11, vd.)

< ışı- + -k

Atalay’a (1999:44) göre bu sözcüğün doğrusu *yaşıklıg* şeklindedir. Yazma nüshada üzerinde hareke olmamasından dolayı yanlış okunmuş olabileceğini “gizlemek, örtmek” anlamındaki *yaşmak* sözcüğünden türeme olabileceğini belirtmiştir. Kışaşı’l-Enbiyâ’da *yarık* ile birlikte anılır (KE 133r7)

Kışaşı’l-Enbiyâ eserinde “giymek, takmak” anlamlarındaki *urun-* eylemi ile kullanılmıştır (*yaşık urun-*, KE 225r9). Tarama Sözlüğü’nde de “miğfer giymek” anlamında *urun-* eylemi ile kullanıldığı belirlenmiştir.

yışıklıg~ışıl~ışıklı: Olumlu sıfat yapan +IX(G) eki ile türetilmiş “miğferli” sözcüğü Karahanlı Türkçesinde DLT; Eski Anadolu Türkçesinde SN eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 465/370), (SN 4477)

< ışık + lı

bağsağ: Caferoğlu’nun “yaya sarılan bir tür kayış” tanımını yaptığı sözcüğe yalnızca Kıpçak Türkçesinde Kİ eserinde rastlanmıştır.

(Kİ 34)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

bağır yeleği: Sözcük “zırh” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde belirlenmiştir.

Sözcük “zırh altına giyilen, köseleden yapılmış yelek” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

beçkem: Far. Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “ipekten veya yaban öküzü kuyruğundan yapılan ve kahramanın gösteren alamet” anlamını vermiştir. Sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de örnek tespit edilmiştir.

(DLT 242/211, 243/211)

beçmeklen-: İsimden eylem yapan +IA- eki ile eylemden eylem yapan – n- ekleri ile türetilmiş eylem “savaş günü vb. zamanlarda beçkem denilen alameti takınmak” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 405/315)

< beçmek + le- + -n-

begter: Far. Apık’ın “cebe, zırh” anlamını verdiği sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 233a/04)

bilân~belen: Sözcük “çoğu süslü ve işlemeli olan kılıç kemeri” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

bilük~belük: Sözcük “ok ve yay kuburu, sadak” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< bel + lik

biliklen-: Addan ad yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem Tarama Sözlüğü'nde belirlenmiştir.

< bilik + le- + -n-

butluk: Argunşah ve Güner'in "kemikle kaplanarak yapılan ve vücudun belden aşağısını korumaya yarayan zırh" tanımını yaptığı sözcük "bacak" anlamındaki *but* sözcüğünden addan ad yapan +IXk eki ile türetilmiştir. Sözcüğe Kıpçak Türkçesinin CC; Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde "elbise üzerinden giydikleri şalvar, zırhın şalvar kısmı" anlamı ile tespit edilmiştir.

(CC 50b/12)

< but + luk

cebe: Moğ. Sözcük "cevşen, yekpare olmayan zırh, bazen meşin hırka" anlamında Eski Anadolu Türkçesinin F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir. "zırh, zırhlı elbise" anlamı ile Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

(F 205b/16, 206a/06, 215b/02)

Cebe sözcüğü "zırh, silah" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Hasan Eren (1999) *cebe* sözcüğünün yerel ağızlarda "bilezik" olarak kullanıldığını, kadınların kulaklarına taktıkları halkaya verdikleri küpe adının da daha çok "zırh" olarak geçtiğini belirtmiştir. Ayrıca eskiden yaygın olarak kullanılan *cebe* biçiminin artık eskidiğini yalnızca *cephane* sözcüğünde korunduğunu tespit etmiştir.

cebeli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük "zırhlı asker" anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

< cebe + li

cevşen: Far. *çavşan* Gökyay'ın "savaşlarda zırh gibi arkaya giyilen silah" anlamını verdiği sözcük Eski Anadolu Türkçesinin DK ve M; Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DK 102:73A6), (M 44a/9)

cülâver: Ar. *cull* + Far. *-âver* Tezcan bu sözcüğe “üstünde at çulu bulunan, sırtına at çulu giymiş savaşçı” tanımını yapmıştır. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de örneklendirilmiştir.

(EÇS IV 301b30, V 10a19, vd.)

çuğal: Dilçin bu sözcük için “zırh” anlamını vermiştir. Sözcüğün bu anlamda tespit edildiği tek örnek Eski Anadolu Türkçesinin SN eseridir. Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde “örtü, cübbe, setr” TK eserinde “zırh” anlamları ile belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(SN 4433, 4457, 4512)

Tarama Sözlüğü’nde “zırh giyinmek” anlamında *sal-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir.

Hasan Eren’e (1999) göre sözcüğün kökü tartışmalıdır.

çuğallu: Olumlu sıfat yapan +IX(G) eki ile türetilerek “zırhlı, zırh giymiş” anlamı alan sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin SN eserinde rastlanmıştır. Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde ise “örtülü” anlamı ile tespit edilmiştir.

(SN 4477, 4491)

< çukal + lu

demür ÷on~don: “zırh” anlamındaki sıfat tamlaması Eski Anadolu Türkçesinde DK ve SN eserlerinde tespit edilmiştir.

(DK 95:66B9, 160:124B11, vd.), (SN 2528)

demür donlu: Sıfat tamlamasına getirilen +IX(G) eki ile “zırhlı, zırh giymiş” anlamı alan söz birliğine yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin DK eserinde rastlanmıştır.

(DK 146:111A12, 170:134A2, 182:144B13)

< demür don + lu

demürlü: Olumlu sıfat yapan +IX(G) eki ile türetilerek “zırhlı, zırh giymiş” anlamı alan sözcük Eski Anadolu Türkçesinin DK eserinde örneklendirilmiştir.

(DK 130:98A1)

< demür + lü

dizcik: *diz* ad gövdesinden +CXk eki ile türetilerek “dizlik, dizi korumak için giyilen diz zırhı” anlamı alan sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin DK eserinde “dizcik bağlamak” anlamındaki *bağlan-* eylemi ile kullanıldığı örnekte tespit edilmiştir (*dizcik bağlan-*, DK 168:132B2).

< diz + cik

donluk: Sözcük “eskiden askerlerin elbisesi” anlamı ile yalnızca Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir.

< don + luk

geyim: Tezcan bu sözcük için “zırh” tanımını yapmıştır. Sözcük bu anlamıyla yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde tespit edilmiştir. Sözcük “zırh, savaş elbisesi” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(EÇS III 100a26, IV 268a7, vd.)

< gey (<ked-) + -im

hamayıl: Ar. *hamâil* “kılıç askısı, bağ veya kuşak” anlamındaki ödünç sözcük Kıpçak Türkçesinde GT ve MĠ; Eski Anadolu Türkçesinin DK ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(GTK 145/12), (MĠ 94a-2)

Dedem Korkudun Kitabı’nda “kılıç bağını omuzdan atarak çapraz bir şekilde kuşanmak” anlamında *kuşan-* eylemi ile kullanıldığı örnekte tespit edilmiştir (*hamayıl kuşan-*, DK 149:114B5). Münyetü’l-Ġuzât eserinde *kıl-* eylemi ile kullanılmıştır (*hamâyil kıl-*, MĠ 93b-8, 94a-5).

kalhan>kalkan: Moğ. *halha* Arat'ın "kalkan" anlamını verdiği sözcüğe Gökyay "eski zaman savaşlarında ok ve kılıca karşı öne tutulup korunmaya yarayan alet, siper" tanımını yapmıştır. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT, SKT ve KB; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, KE ve ME; Kıpçak Türkçesinde CC, MĠ, TZ ve GT; Eski Anadolu Türkçesinde DK, M, F ve SN; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm gibi pek çok eserde rastlanmıştır.

(DLT 221/191, 612/506), (SKT 38/11a2-58a2), (KB 3288, 3840, 4263, 4895), (HŞ 303, 335, 1728, 1777), (NF 139-15, 139-16), (KE 62v19, 193v11, 223v21), (ME 153-6, 171-1, 217-6), (CC 63b/7-8), (MĠ 54a-1, 54a-3/4, 102a-4, vd.), (TZ 15.b-7), (GTK 229/6), (DK 46:26A13, 163:127A8, 163:127A9), (M 44a/9, 57b/10), (F 64a/12, 93a/07), (SN 4435)

Sözcüğe Türkçe Sözlükte "ok, kılıç vb.nden korunmak için savaşçıların kullandığı korunmalık" anlamı ile rastlanmıştır.

Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugâti't-Türkiyye eserinde *temir kalkan* tamlaması tespit edilmiştir (TZ 8.b-11).

Dîvânü Lûgati't-Türk, Dedem Korkut ve Süheylü Nevbahar'da "kalkan kullanarak siperlenmek" anlamındaki *yapın-* eylemi ile kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir (*kalkan yapın-*, DLT 479/383; DK 181:144S6, 193:153A6; SN 2581). Münyetü'l-Ġuzât eserinde ise *kıl-* ve *tut-* eylemleri ile kullanılmıştır (*kalkan kıl-*, MĠ 63b-1), (*kalkan tut-*, MĠ 5b-4).

Nişanyan (2013) ve Gülensoy sözcüğün Moğolca olduğunu savunurken, Tietze (2016) ve Clauson (1972) Türkçe olduğunu belirtmektedir. "yükselmek, kalkmak" anlamındaki kalık- köküne + -an ekinin getirilmesi ile türetildiği düşünülmektedir.

kalaglıg: Ata'nın "zırhlı, örtülü" anlamını verdiği sözcük yalnızca Harezmi Türkçesinin KE eserinde tespit edilmiştir.

(KE 44v4)

< kalag + lıg

karqılı: Ar. Uğurlu bu sözcük için “kolsuz savaş elbisesi” tanımını yapmıştır. Sözcüğün tek örneği Kıpçak Türkçesinin MĞ eserindedir.

(MĞ 4a-1)

katlavî: Tat.? Tezcan kökeninden emin olmamakla birlikte “bir tür zırh” anlamı verdiği sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserinde rastlanmıştır.

(EÇS V 81b4, VI 29a4, vd.)

kaz gögsi: Tezcan bu söz birliği için “bir tür zırh” tanımını yapmıştır. Sözcüğün tespit edildiği tek örnek Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserindedir.

(EÇS I 181b1)

keçim: Gökyay’ın “savaş giyeceği” anlamını verdiği sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde DK’de rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(DK 142:107A12)

< ked- + -im d>ç

kerevke: Tat.? Tezcan’ın kökeninden emin olmadığı sözcüğün anlamı için “bir tür zırh” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserinde örneklendirilmiştir.

(EÇS I 181a36, II 285a16, vd.)

kîş: Far. *kîş* “okluk, ok kabı, kubur, sadak” anlamındaki sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde HŞ; Kıpçak Türkçesinde CC ve TZ eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 198/170, 247/217, 404/314, vd.), (HŞ 300), (CC 60b/8), (TZ 31.a-2)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te “yay kabı ve sadak” anlamındaki *kîş kurman* (DLT 223/193) ve “sadak ve okluk” anlamındaki *kîş kurugluk* (DLT 251/221) söz birlikleri tespit edilmiştir.

Husrav u Şîrîn’de “sadak bağlamak” anlamında *bağla-* eylemi ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (*kêş bağla-*, HŞ 751, 771, 2709).

kın: Arat’ın “kın, bıçak ve kılıç kılıfı” anlamını verdiği sözcüğe Gökyay “kılıç, bıçak ve başka kesici aletler kılıfı, silah kabı” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinde KB ve DLT; Harezmi Türkçesinde NF, KE ve ME; Kıpçak Türkçesinde CC, İM, MĠ, TZ ve GT; Eski Anadolu Türkçesinde DK ve KG; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Eski Türkçeden başlayarak günümüze ulaşmıştır.

(KB 87, 2138, 2144), (DLT 171/147, 389/305, 405/404, vd.), (NF 69-12, 69-13, 71-15), (KE 196r10, 222r14-15), (ME 10-7, 160-7), (CC 58a/12), (İM 77a/3), (MĠ 84a-8, 95a-1, 95a-6/7, vd.), (TZ 11.b-1, 29.b-2), (GTK 326/5), (DK 51:29B11, 88:62A5, vd.), (KG 112a.5)

Sözcük “bıçak, kılıç vb. kesici araçların kabı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< *kın

Nişanyan (2013), sözcüğü “bıçakla kesmek” anlamındaki *kıy-* eylemi ve kılıç sözcükleriyle ilişkilendirmekle beraber yapısal benzerliklerini ortaya koyamamıştır.

Lügat-i Nâcî’de *kılıf* sözcüğü “kın” anlamı ile madde başı olarak alınmış, tek örnek olduğu için burada incelenmemiştir.

kınlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “kını olan, bir kınla sarılı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kın + lı

kınsız: kını olmayan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “kını olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kın + sız

kolçak: Yavuzarslan'ın “bileğe takılan yünden örme eldiven” anlamını verdiği sözcüğe Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır. Sözcük “kola geçirilen kılıf” anlamı ile Tarama Sözlüğü'nde tespit edilmiştir.

Sözcük Türkçe Sözlükte “yalnız başparmağı ayrı, diğer dört parmağı bir örölmüş yün eldiven ve ceket veya gömlek kollarının kirlenmesine engel olmak için bilekten dirseğe kadar geçirilen eğreti kolluk” anlamları ile tespit edilmiştir.

< kol + çak

kolçaklı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “kolçağı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kolçak + lı

kolluk: Yavuzarslan bu sözcük için “gömlek yenlerinin uçlarına takılan eğreti kolalı kolçak çifti” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir. Sözcük “kola giyilen zırh, kolçak” anlamı ile Tarama Sözlüğü'nde örneklendirilmiştir.

Sözcük “gömlek kollarının ucundaki iliklenen bölüm, manşet ve iş yaparken giysiyi korumak için bilekten dirseğe kadar kola geçirilen, genellikle koyu renkli kumaştan dikilmiş parça” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kol + luk

ķubur: Ar. *ķubûr* Tezcan'ın “mahfaza, kılıf, kap; tûfek mahfazası” tanımını yaptığı sözcük Eski Anadolu Türkçesinde EÇS ve Osmanlı Türkçesinde Kâm ve LL eserlerinde örneklendirilmiştir.

(EÇS I 199a28)

kurman: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğe “gedeleç, yaylık, yay kabı” anlamını vermiştir. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT ve Kıpçak Türkçesinde TZ eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 223/193, 451/354), (TZ 8.b-11)

< Tat. “sadak” kur + man

Sözcüğün kökü hakkında net bir kanıya varılamamıştır.

kurugluğ: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “sadak, okluk” anlamını verdiği sözcüğün tespit edildiği tek örnek Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 250/219, 251/221)

< kurug + lug

Bu sözcüğün de kurman gibi Tatarca sadak anlamındaki *kur* sözcüğünden türemiş olabileceği izlenimine ulaşılmıştır.

kuyag: Arat bu sözcüğe “zırh” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde KB eserinde tespit edilmiştir.

(KB 1036)

Paçacıoğlu'na göre (2016) kökü net olmamakla birlikte *kuyka* sözcüğünün bir varyantı olabilir.

kübe: Tat. Argunşah ve Güner'in “örme zırh” anlamını verdiği sözcüğe Caferoğlu “savaş esnasında giyilen zırh” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT; Kıpçak Türkçesinde CC ve Kİ; Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserlerinde rastlanmıştır.

(CC 50b/11), (Kİ 78), (EÇS I 181b2, II 260a18, vd.)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te *yarık* sözcüğü ile kullanılarak “bütün vücuda giyilen zırh” anlamında bir söz birliği oluşturduğu tespit edilmiştir (*kübe yarık*, DLT 451/354, 540/441).

miğfer: Ar. *miğfer* Yavuzarslan'ın “savaş zamanında başa giyilen demir tas, tolganın küçüğü” tanımını yaptığı sözcüğe Osmanlı Türkçesinin Kâm ve LN eserlerinde rastlanmıştır.

Sözcük “savaşçıların veya itfaiyecilerin başlarına giydikleri demir başlık, tolgâ” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

okluk: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “okluk, sadak” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edildiği tek örnek Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde ve Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğündedir.

(DLT 63/49)

< ok + luk

omuzluk: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “apolet” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh ve TK sözlüklerinde tespit edilmiştir.

Omuzluk sözcüğü Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< omuz + luk

palaska: Mac. *balaksa* Sözcük “asker, süvari çantası” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde tespit edilmiştir.

Sözcük “askerlerin bellerine bağladıkları veya göğüslerine çaprazlama taktıkları, üzerinde fişek, kasatura vb. koymak için yerleri bulunan, genellikle köseleden yapılmış kayış” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

parka: Fr. *parka* Sözcük Türkçe Sözlükte “genellikle askerin açık hava eğitimi ve manevra sırasında giydiği soğuğa karşı koruyucu, başlıklı bir tür üstlük; genellikle gençlerin giydiği başlıklı bir tür üstlük” şeklinde iki anlam ile tespit edilmiştir.

pusat: Tezcan'ın Tatarca *şavat* için açıklayıcı karşılık olarak ele aldığı sözcüğe “zırh” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde “silah, zırh gibi savaş için giyinilip kuşanılan şeyler” anlamı ile tespit edilmiştir.

(EÇS VII 115b34)

Sözcüğün kökenine dair net bir sonuca ulaşılamamıştır.

şadağ: Moğ. Gökyay bu sözcük için “ok kuburu, ok çantası, ok koymaya mahsus mahfaza, tirkeş” anlamını vermiştir. Sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesinin DK ve EÇS eserlerindedir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

(DK 46:26B1, 134:101A12, 162:126A11), (EÇS II 260a18, III 28b24, vd.)

sağıt~şavat: Tat. Tezcan'ın “zırh ve silah” anlamını verdiği sözcüğe Kıpçak Türkçesinde MĠ; Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde rastlanmıştır.

(MĠ 37b-3), (EÇS VII 190b13, 112b34, vd.)

tuğ~tov: Arat bu sözcük için “tuğ, bayrak, sancak” tanımını yaparken Gökyay “sancak ve bayrak gönderinin ucuna takılan püskül” anlamını vermiştir. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB; Harezmi Türkçesinin KE; Kıpçak Türkçesinde CC; Eski Anadolu Türkçesinde DK ve Osmanlı Türkçesinde Leh ve LL eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 106/97, 498/400), (KB 86, 1036, 2553, vd.), (KE 2r9, 223v2, 236v19, vd.), (CC 50b/4), (DK 56:34A11, 88:62A10, vd.)

Sözcük “sorguç” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< tuğ

tuğcı>tuğcu: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen “tuğcu” anlamındaki sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde KB eserinde tespit edilmiştir.

(KB 2557)

< tuğ + cu

tuğlug>tuğlu: Olumlu sıfat yapan +IX(G) eki ile türetilen “sancağı olan, sancaklı” anlamındaki sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT’de örneklendirilmiştir.

(DLT 498/400)

Sözcük “tuğu olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< tuğ + lu

tuğulka~tovulga>tolga: Moğ. Tezcan'ın “zırh başlığı, tolga” anlamını verdiği sözcüğe Gökyay “bahadırların başlarına giydikleri çelik başlık, ışık, miğfer, tolga” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Kıpçak Türkçesinde CC; Eski Anadolu Türkçesinde EÇS ve DK; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(CC 50b/10), (EÇS II 290b5, V 81b4, vd.), (DK 41:22B2, 163:127A9)

Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

tura: “kalkan” anlamındaki sözcük Karahanlı Türkçesinde KB ve DLT; Harezmi Türkçesinde KE ve Osmanlı Türkçesinde Leh ve LL eserlerinde tespit edilmiştir.

(KB 256, 1736, 4710, vd.), (KE 223r8)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te *kalkan* sözcüğü ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (*tura kalkan*, DLT 441/344, 542/443).

Kökü net olmamakla birlikte Gülensoy'a göre (2003) “yükselmek, kalkmak” anlamındaki tur- köküne -a ekinin eklenmesi ile türetilmiştir.

yarık~yarıh~yarağ>yarık: Arat bu sözcük için “kalkan, zırh” tanımını yaparken Ercilasun ve Akkoyunlu “zırh ve göğüslüğe verilen genel ad” anlamını vermiştir. Sözcüğe Orhon Türkçesinde KT; Karahanlı Türkçesinde KB, SKT ve DLT; Harezmi Türkçesinde NF, KE; Kıpçak Türkçesinde Kİ ve TZ; Eski Anadolu Türkçesinde DK ve F; Osmanlı Türkçesinde Leh ve LL eserlerinde rastlanmıştır. Sözcük bu anlamı ile Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir. Eski Anadolu Türkçesinin SN eserinde “hazırlık, teçhizat” anlamı ile ele alınmıştır (SN 1288, 2089, vd.).

(KT D33), (KB 2385), (SKT 33/34a1), (DLT 395/308, 514/413), (NF 71-12, 144-13, 158-11, vd.), (KE 66v12, 133r12, 223r2, vd.), (Kİ 92), (TZ 84.a-9), (DK 66:44A1, 137:103A9, vd.), (F 88b/21, 89a/09, 1121a/17)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te “demir göğüslük” anlamında bir söz birliği tespit edilmiştir (*say yarık*, DLT 451/354).

Mukaddimetü'l-Edeb'te “giymek” anlamındaki *key-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*yarık key-*, ME 174-1, 214-7). Kışaşü'l-Enbiyâ'da *kıl-* eylemi ile birlikte kullanılmıştır (*yarık kıl-*, KE 136v13). Süheylü Nevbahar'da “hazırlık yapmak” anlamında *düz-*, *düzül-* ve *eyle-* eylemleri ile kullanıldığı belirlenmiştir (*yarık düz-*, SN 788, 1791, vd.; *yarık düzül-*, SN 793; *arak eyle-*, SN 341, 1032, vd.).

< *yaru- + k

İrk Bitig, Aç Bars Hikâyesi, Dîvânü Lûgati't-Türk, Husrav u Şîrîn ve Codex Cumanicus'ta “ışık, aydınlık, parlaklık” anlamları ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır. Atalay (1999) *yarık* “zırh, kalkan” ve *yaruk* “ışık, aydınlık” sözcüklerini ayrı ayrı almıştır.

yarıkçılık: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen “zırhçılık, zırh yapım işi” anlamındaki sözcük Harezmi Türkçesinin KE eserinde tespit edilmiştir.

(KE 134v11)

< yarık + çı + lık

yaraklıg~yarıglıg~yarıklı~yarıhlu~yarağlı: Tekin'in “silâhlı” anlamını verdiği +IX(G) eki ile türetilmiş sözcüğe Ercilasun ve Akkoyunlu “zırhlı” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Orhon Türkçesinde KT ve BK yazıtlarında; Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde HŞ, KE; Eski Anadolu Türkçesinde DK, F ve SN eserlerinde rastlanmıştır.

(KT D23, BK D19 vd.), (DLT 465/369), (HŞ 4196), (KE 2r1), (DK 170:133B13, 170:134A1), (F 54b/08, 99a/20, 202b/21, vd.), (SN 953, 3315)

< yarık + lı

yarıksuz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “silâhsız” anlamı ile yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin SN eserinde tespit edilmiştir.

(SN 2831)

< yarık + sız

yarağla->yarıkla-: İsimden eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “silahlanmak, kuşanmak, donanmak” anlamı ile Kıpçak Türkçesinin Kİ ve TZ; Eski Anadolu Türkçesinin F ve SN eserlerinde tespit edilmiştir.

(Kİ 92), (TZ 12.a-10, 38.a-3, 84.a-9), (F 5b/04, 19b/05, 246b/14, vd.), (SN 1919, 3172)

< yarık + la-

yarıklan-: İsimden eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan –n- ekleri ile türetilmiş eylem “zırhlanmak, zırhlı göğüslük giymek” tanımı ile Karahanlı Türkçesinde KB ve DLT; Harezmi Türkçesinde KE; Kıpçak Türkçesinde TZ; Eski Anadolu Türkçesinde F ve SN; Osmanlı Türkçesinde Leh eserlerinde örneklendirilmiştir.

(KB 2360), (DLT 492/393), (KE 223r7), (TZ 10.a-1), (F 18a/18, 54b/03, 59b/02, vd.), (SN 1718)

< yarık + la- + -n-

yelme: Toparlı'nın “yırtmaçlı zırh, yekpare olmayan çukal” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir

Sözcük Türkçe Sözlükte de “yırtmaçlı zırh” anlamı ile tespit edilmiştir.

< yel- + -me

zırh: Far. *zirih* Sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm, LN, TK ve LL sözlüklerinde belirlenmiştir. Tarama Sözlüğü'nde “bazı kumaşlara demir hâlkalar saplanarak yapılan zırh” anlamında kaburga zırh tamlaması tespit edilmiştir.

Sözcük “savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen, demir ve tel levhâlardan yapılmış giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

zırhlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Zırhlı sözcüğü “zırh giymiş veya zırh kaplanmış” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< zırh + lı

zırhsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “zırhlı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< zırh + sız

zırhla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eyleme “zırh giymek” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< zırh + la-

zirâ'a: Ar. Yüce bu sözcük için “zırh” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Harezmi Türkçesinde ME eserinde “giymek” anlamındaki *kêy-* eylemi ile kullanıldığı örnekte tespit edilmiştir (*zirâ'a kêy-*, ME 174-1).

1.7. Süs Eşyaları

İncelenen eserlerde giyim kuşama yalnızca bedeni örtmek için kullanmayan Türklerin giysilerini ve bedenlerini türlü eşyalar ile de süsledikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda 109 ad belirlenmiştir. Bu sözcüklerin 43'ü Türkçe; 20'si Arapça; 19'u Fransızca; 10'u Farsça; 2'si Çince; 1'i Kürtçe ve 1'i İngilizce'dir. Kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamayan 3 sözcük tespit edilmiştir: *aklık*, *aksesuar*, *al(II)*, *alınlık*, *allık*, *aluç*, *alyans*, *aplikasyon*, *ârâyiş*, *bağan*, *bezek*, *bezeyü*, *biker*, *bileklik*, *bilezik*, *boya*, *boğmak*, *boyunluk*, *broş*, *burma*, *carik/çarık*, *çanta*, *çargab*, *çelenk*, *çındar*, *çikin/çiyin*, *demlûc*, *destîne*, *düzgün*, *elçek*, *eldiven*, *ellik*, *eliglik*, *engüşter*, *eñilik*, *esâvir*, *etig*, *far*, *fondöten*, *gerdanlık*, *görk*, *gözlük*, *gül*, *gupturga*, *gûşvâr*, *hâlka*, *halhâl*, *hatem*, *hızma*, *hilye*, *ıkd*, *ısırga/ısırka*, *ilâka*, *kalîde*, *kına*, *kimsen*, *kirşen*, *kîse*, *kolbağı*, *kolye*, *kögüzlüg*, *kravat*, *kulaklık*, *kur*, *küpe*, *madalyon*, *maftıl*, *makyaj*, *manşon*, *maskara*, *muraşşa'*, *mücevher*, *nakış*, *nigendeli/nigendelü*, *oje*, *ökmek*, *pendantif*, *papyon*, *payet*, *pirâye*, *pirsing*, *pudra*, *rastık*, *rimel*, *rozet*, *ruj*, *saht*, *sekel/sekil*, *sûf*, *suluğ*, *sürme*, *süs*, *şâmûşa*, *takı*, *tavk*, *tersik/tösik*, *tırâz*, *tizildürük*, *toka*, *tolgag*, *top*, *tûş*, *üstem*, *yancuk/yançık*, *yanlık*, *yaraşık*, *yüzük*, *zincir*, *zinet*.

aklık: Toparlı bu sözcüğe “beyaz renk, düzgün” anlamını vermiştir. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve LL eserlerinde örneklendirilmiştir.

< ak + lık

aksesuar: Fr. *accessoire* Sözcük “giysiyi bütünleyen çanta, kemer, şapka, eldiven, mücevher vb. eşya” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

aksesuarıcı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “aksesuar satan ve hazırlayan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< aksesuar + cı

al(II): Yavuzarslan'ın “kadınların yüze sürdükleri pembe düzgün” anlamını verdiği sözcüğe Osmanlı Türkçesinin Kâm sözlüğünde rastlanmıştır.

Al sözcüğü Türkçe Sözlükte “ yüze sürülen pembe düzgün, allık” anlamı ile tespit edilmiştir.

< al

alınlık: Yavuzarslan bu sözcük için “kadınların alına taktıkları altınlı ve elmaslı süs” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm sözlüğünde belirlenmiştir.

< alın + lık

allık: Yavuzarslan bu sözcüğe “kadınların yüze sürdükleri al düzgün” anlamını vermiştir. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK sözlüklerinde tespit edilmiştir.

Allık sözcüğü “kadınların süs için yanaklarına sürdükleri al boya” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< al + lık

aluç: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “içinde gözün hararetini gideren madde bulunan bir tür sürme” tanımını yaptığı sözcüğün tespit edildiği tek örnek Karahanlı Türkçesinde DLT eserindedir.

(DLT 73/60)

Sözcüğün kökü hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

alyans: Fr. *alliance* Sözcük “nişan yüzüğü” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

aplikasyon: Fr. *application* Sözcük “bir kumaş üzerine başka bir kumaş parçası veya bir dantel dikilerek yapılan süs” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

ârâyiş: Far. *ârâyiş* Korkmaz'ın “süs, bezek, ziynet” tanımını yaptığı sözcük Eski Anadolu Türkçesinde M ve F; Osmanlı Türkçesinde Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(M S11/10), (F 17b/05, 211b/15, 237b/01)

baқан: “Hâlka, toka” anlamındaki sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 201/172, 217/187)

< bakan

bakanlıg: Olumlu sıfat yapan +IX(G) eki ile türetilen sözcük “hâlkalı” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde “hâlkalı, tokalı kayış” tamlamasında örneklendirilmiştir (*bakanlıg kağış*, DLT 249/219).

< bakan + lı(g)

bezek: Arat'ın “süs, nakış” anlamını verdiği sözcüğe Ata “süs, ziynet” tanımını yapmıştır. Sözcük Uygur Türkçesinde AY; Karahanlı Türkçesinde DLT, KB, AĞ ve SKT; Harezmi Türkçesinde ME, NF ve ĖE; Kıpçak Türkçesinde Kİ, MĖ ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde EÇS, F ve M; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(AY 1066), (DLT 193/166, 207/178, 318/260), (KB 128, 6070), (AĞ 219), (SKT 31/64a2, 32/39a1), (ME 194-4, 227-3), (NF 380-9, 398-11), (ĖE 101v3, 175r14, 215r16, vd.), (Kİ 30), (MĖ 83b-8), (İM 416b/8), (EÇS X 303a18), (F 96a/06, 101a/20), (M 37a/7, 62b/6)

Bezек sözcüğü “süs, ziynet” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de belirlenmiştir.

< beze- + -k

Tarama Sözlüğü'nde “süslemek” *kıl-* ve *ver-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir.

bezekçi: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “süsleyen” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Tarama Sözlüğü’nde de belirlenmiştir.

< bezek + çi

bezekli>bezekli: Olumlu sıfat yapan +IX(G) eki ile türetilmiş “süslü” anlamındaki sözcüğe Karahanlı Türkçesinde KB; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF ve ME eserlerinde rastlanmıştır. Tarama Sözlüğü’nde *bezekli* şeklinde tespit edilmiştir.

(KB 6070), (HŞ 4085), (NF 272-9), (ME 80-5)

Bezekli sözcüğü “bezeği olan, süslü, süslenmiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< bezek + li(g)

bezekle-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “süslemek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< bezek + le-

bezeklen-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile üretilen “süslenmek” anlamındaki eylem Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< bezek + le- + -n-

bezeyü: Caferoğlu’nun “yüze sürülen aklık, pudra” tanımını yaptığı sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesinde Kİ’de örneklendirilmiştir.

(Kİ 31)

< beze- + -vu

biker: Caferoğlu bu sözcük için “elbisenin üzerine yapılan süs” anlamını vermiştir. Sözcüğe Kıpçak Türkçesinde Kİ’de rastlanmıştır.

(Kİ 34)

Sözcüğün kökü için yeterli delil bulunamamıştır.

bileklik: Sözcük “aksesuar amacıyla bileğe takılan ince zincir” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< bilek + lik

bilezük>bilezik: Akkuş “kadınların süs için bileklerine taktıkları hâlka, bilezik” sözcüğü Karahanlı Türkçesinde DLT ve SKT; Harezmi Türkçesinde MM, KE ve ME; Kıpçak Türkçesinde KI, TZ ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde SN, KG, F ve YZ; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 258/226, 310/255), (SKT 36/59b1), (MM 192/1), (KE 115r16), (KI 36), (TZ 19.b-6), (İM 251a/7), (SN 1972), (KG 58a.2-3, 160b.7), (F 37a/19, 102b/18, 218b/16), (YZ 1053, 1055)

Bilezik sözcüğü “genellikle altın, gümüş vb. elementlerden yapılan ve bileğe süs için takılan hâlka” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir. Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Kitâb-ı Gunya’da bir bilezik çeşidi olarak *altun bilezük* tamlaması tespit edilmiştir (KG 128b.6). Türkçe Sözlükte de “kola takılan ve pek çok türü olan, altından yapılmış süs eşyası” anlamında *altun bilezik* tamlaması tespit edilmiştir. Kâmûs-ı Türkî’de “Arap kadınlarının ayaklarına taktıkları hâlka, hâlhâl” anlamında *ayak bileziği* tamlaması belirlenmiştir. Tarama Sözlüğü’nde “süslü bilezik” anlamında *cebe bilezük* tamlaması tespit edilmiştir.

Mukaddimetü’l-Edeb’te “bilezik takmak” anlamındaki *kat-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*bilezük kat-*, ME 98-6). Tarama Sözlüğü’nde *urun-* eylemi ile kullanıldığı belirlenmiştir. Şirin (2020) *ked-* ve *urun-* eylemleri ile kullanıldığını belirtmiştir.

< bilek + yüzük

belâzîk: Tezcan’ın *bilezikten* uydurma Ar. çğl. olduğunu belirttiği “bilezikler” anlamındaki sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de rastlanmıştır.

(EÇS I 44b14, IX 346b5)

bilezikli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “bileziği olan, bilezik takmış olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< bilezik + li

bilezüklen-: İsimden eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan –n- ekleri ile türetilmiş eylem “bilezik takmak” anlamı ile yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 534/435)

< bilezik + le- + -n-

broş: Fr. Toparlı’nın “göğse takılan elmas iğne” tanımını yaptığı sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

Sözcük “kadınların takındıkları süs iğnesi” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

boduğ~bodağ>boya: “boya, kına” anlamındaki sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde ME; Kıpçak Türkçesinde İM ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de belirlenmiştir.

(DLT 97/90, 269/236, 418/328), (ME 233-3); (İM 368a/6)

Lehçe-i Osmanî’de “boya sürmek” anlamında *vur-* eylemi ile kullanıldığı belirlenmiştir.

< bodu- + -Ig

boyağlı~boyalı: Olumlu sıfat yapan +IX(g) eki ile türemiş “boyalı, süslü” anlamındaki sözcük Harezmi Türkçesinde ME; Eski Anadolu Türkçesinde SN ve Osmanlı Türkçesinde Kâm ve LL eserlerinde tespit edilmiştir.

(ME 188-5), (SN 3413)

Boyalı sözcüğü “yüzünü çok boyamış olan, makyajlı kadın” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< boya + lı

boyasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “yüzünü boyamamış olan, makyajsız kadın” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< boya + sız

boğmak(I)~boğma: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “inci ve mücevher kakılmış altın vb. şeylerden yapılmış gerdanlık, kolye” anlamını verdiği sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Eski Anadolu Türkçesinde KĞ; Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Tarama Sözlüğü’nde de örneklenmiştir.

(DLT 235/204), (KĞ 115a.3)

< boğ- + -mAk

boğmaklan-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< boğmak + la- + -n-

boyunluk: Toparlı’nın “gerdanlık, boyun şalı, sargısı” anlamını verdiği sözcüğe Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

Boyunluk sözcüğü “boyna sarılan şey, boyun sargısı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< boyun + luk

burma: Toparlı bu sözcük için “burulmuş, burma tülbent” anlamını vermiştir. Sözcük bu anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir. Tarama Sözlüğü’nde ise “telleri burularak yapılan bilezik” anlamı ile tespit edilmiştir.

< bur- + -ma

carik~çarik: Kürt. Tezcan’ın “bir tür Kürt kemeri” tanımını yaptığı sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserinde rastlanmıştır.

(EÇS IV 215b24, 219a30, vd.)

çanta: Tezcan bu sözcüğe “silâh kılıfı, kabı” anlamını vermiştir. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserinde; Osmanlı Türkçesinin Kâm, Leh, TK ve LL sözlüklerinde tespit edilmiştir.

(EÇS VII 25a6)

Çanta sözcüğü Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir. Aynı sözlükte “içine özel eşya konulan, günlük işlerde veya kısa gezilerde kullanılan çanta” anlamında *el çantası* tamlaması tespit edilmiştir.

Doerfer’e göre (1963-75:526) Rumence’den alınmıştır. Nişanyan’a göre (2013) Farsçadan alınmış ve metateze uğramıştır.

çantacı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “çanta yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< çanta + cı

çantalı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “çantası olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< çanta + lı

çantasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “çantası olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çanta + sız

çargab: Gökyay bu sözcük için iki ayrı tanım yapmıştır. İlk olarak “altın işleme, altın sırma” anlamını verdiği sözcük için “kaftanın yakasına ve eteğinin etrafına konulan işleme” anlamını da vermiştir. Gökyay’a (2007:1140) göre *çargab* mecaz olarak kaftana da denir. Fakat bu kaftan sıradan bir kaftan değil, işlemeli ve değerli bir kaftandır. Sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde DK’de örneklendirilmiştir.

(DK 70:48B4, 91:63B5, 164:128B4)

Dedem Korkudun Kitabında “altın işlemeli çuha” anlamında bir tamlama tespit edilmiştir (*çargab çuha~çuka*, DK 89:62B4, 143:108A9).

Aynı eserde *çargab* sözcüğünün “birisine kaftan giydirmek” anlamında *geyür-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*çargab geyür-*, DK 164:128B4).

çelenk: Far. Sözcük “kadınların başlarına taktıkları mücevher veya madenden yapılmış sorguç” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

çındar: Yüce’nin “gerdanlık” anlamını verdiği sözcük yalnızca Harezmi Türkçesinde ME eserinde tespit edilmiştir.

(ME 100-1)

Mukaddimetü’l-Edeb’te “gerdanlık takınmak” anlamında *urun-* eylemi ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (*çındar urun-*, ME 169-8, 188-1).

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

çikin~çiyin: Çin. Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “altın iplikle ipekli kumaşı nakışlama, altın iplikle kumaşa işlenen tasvir” tanımını yaptığı sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Kıpçak Türkçesinde Kİ’de tespit edilmiştir.

(DLT 209/179, 576/473), (Kİ 47)

demlûc: Demirci ve Korkmaz’ın “bilezik” anlamını verdiği sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde YZ eserinde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(YZ 679, 695, 1042, vd.)

Alıntı izlenimi veren sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgi edinilememiştir.

destîne: Far. Sözcük “el bileziği” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

düzgün: Toparlı’nın “enlik renk” anlamlarını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Düzgün sözcüğü Türkçe Sözlükte “fondöten” anlamı ile tespit edilmiştir. Sözcük “kadınların yüzlerine sürdükleri boya, allık” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir. Aynı eserde “süs, zinet” anlamı ile de ele alınmıştır.

Tarama Sözlüğü’nde “süslenmek, bezemek” anlamında et-yardımcı eylemi ile kullanılmıştır.

< tüz- + -gün

düzgüncü: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “kadınların sürdükleri boyaları yapan, satan adam ve geline düzgün süren kadın” anlamları ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

< düzgün + cü

düğünlü: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “yüzünü boyamış kadın” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

Düğünlü sözcüğü “yüzüne düzgün sürmüş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< düzgün + lü

düğünsüz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “yüzüne düzgün sürmemiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< düzgün + süz

elçek: Tezcan bu sözcük için “el zırhı, eldiven” tanımı yapmıştır. Sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesinde EÇS; Osmanlı Türkçesinde Kâm eserindedir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(EÇS III 113b19)

Elçek sözcüğü Türkçe Sözlükte “gelinin elinin içine kına yakılmasından sonra giydiği, kumaştan yapılmış bir eldiven türü” anlamı ile belirlenmiştir.

< el + çek

elçekli: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “elçeği olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< elçek + li

eldiven: Tü. *el* + Far. *divan* Sözcük “ellik” anlamında Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir. Aynı şekilde Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Eldiven sözcüğü “dış etkilere korumak için ele giyilen kumaş, deri veya kauçuktan yapılan el giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Hasan Eren’e (1999) göre eldiven sözcüğü yalnızca Türkiye Türkçesinde kullanılmıştır.

eldivenci: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “eldiven yapan ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

< eldiven + ci

eldivenli: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “eldiven giymiş olan, eldiveni olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< eldiven + li

eldivensiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “Eldiven giymemiş olan, eldiveni olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< eldiven + siz

ellik: Addan ad yapan +lXk eki ile türetilen “eldiven” anlamındaki sözcük Kıpçak Türkçesinde Kİ eserinde ve Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(Kİ 21)

Ellik sözcüğü “eldiven” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< el(ig) + lik

eliglik: Aynı görevdeki iki ekin üst üste gelerek ek yığılması oluşturduğu “eldiven” anlamındaki sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de örneklendirilmiştir.

(DLT 87/79)

< elig + lik

engüşter: Far. *anguştarî* Sözcük “yüzük, yüzük halkası” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

eñ(i)lik: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “kadınların yanaklarını boyadıkları kırmızı bir boya, allık” tanımını yaptığı sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezm Türkçesinde HŞ; Kıpçak Türkçesinde Kİ eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 70/57), (HŞ 1095, 1585), (Kİ 24)

< eng + lik

esâvir: Ar. Sözcük “kadın bilezikleri” anlamı ile yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 28a/02)

etig: Ata’nın “ziynet, mücevher” anlamını verdiği sözcüğe Uygur Türkçesinde AY ve ABH; Karahanlı Türkçesinde SKT; Harezm Türkçesinde ME eserlerinde rastlanmıştır.

(AY 476, 845), (ABH 232), (SKT 28/26a2, 30/36b2), (ME 65-2, 106-3)

< et- + -ig

etiglig: Olumlu sıfat yapan +IX(g) eki ile türetilen “süslenmiş, düzenlenmiş” anlamındaki sözcük Uygur Türkçesinde AY; Harezm Türkçesinde ME eserlerinde tespit edilmiştir.

(AY 464, 477, 817), (ME 103-3)

< etig + lig

far: Fr. *fard* Sözcük “kadınların süs için göz kapaklarına sürdükleri çeşitli renkte boya, düzgün” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

fondöten: Fr. *fond de teint* Sözcüğe “cildi pürüzsüz göstermesi, renk vermesi için yüze sürülen yarı sıvı veya boyalı krem, düzgün” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

gerdanlık: Sözcük “kılâde, tavk” anlamları ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir. Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Gerdanlık sözcüğü “çoğu değerli taş ve madenlerden veya altın paradan yapılmış, boyna takılan takı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< gerdan + lık

görk: Sözcük “süs, zinet” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Tarama Sözlüğü’nde “güzelleşmek, süslenmek” anlamında dut- eylemi ile kullanılmıştır.

< kör- + -(ü)k

görklü: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen “süslü, gösterişli” anlamındaki sözcük Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< görk + lü

gözlük: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “bakılan eşyayı büyüterek yakın göstermeye mahsus cem veya şeffaf taştan alet” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm, TK ve LL sözlüklerinde belirlenmiştir.

Sözcük Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< göz + lük

Köymen (1983:519), Türkler belli bir döneme kadar gözlüğü süs için değil göz ağrıdığı veya kamaştığı zaman bir ihtiyaç için kullanmışlardır.

gözlükçü: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcüğe “gözlük yapan ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

Sözcük Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< gözlük + çü

gözlüklü: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “gözlük takan, gözünde gözlük bulunan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< gözlük + lü

gözlüksüz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “gözlüğü olmayan, gözlük takmamış olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< gözlük + süz

ğul: Ar. Sözcük “boyun halkası” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 41b/05, 216a/02)

ğupturga: Caferoğlu bu sözcük için “kemerin sağ tarafında taşınan deri çanta” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Kıpçak Türkçesinin Kİ eserinde rastlanmıştır.

(Kİ 67)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te Atalay (1999) bu sözcüğü *kapturga* şeklinde okuyup “zincir veya bukağı halkalarını bir araya toplayan demir” anlamını vermiş ve Caferoğlu'nun Kitâb el-İdrâk li-Lisâni'l Etrâk eserindeki kupturga sözcüğünü dipnot olarak belirtmiştir.

ğüşvâr~ğüşvâre: Far. Sözcük “küpe” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN eserinde belirlenmiştir.

ħalha~ħalka~ħalka: Ar. *ħalka* Ata'nın “yüzük, hâlka” anlamını verdiği sözcüğe Korkmaz “küpe” tanımını yapmıştır. Ata Karahanlı Türkçesinin STK eserinde bu sözcüğe “zırh yapımında kullanılan hâlka” anlamını vermiştir. Sözcük Harezmi Türkçesinde ĤŞ, NF, ME ve Kıpçak Türkçesinde CC, MĠ ve İM; Eski Anadolu

Türkçesinde M ve F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(STK 33/34a1), (HŞ 3348), (NF 325-10, 325-11), (ME 232-4, 232-5), (CC 82b/13), (MG 14b-3, 55b-8), (İM 180a/1, 244a/2, 291a/8), (M 18b/11), (F 27a/06, 247a/05)

Hâlka sözcüğü “değerli metallere yapılan çember biçimindeki süs eşyası” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

hâlkalı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “hâlkası olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< halka + lı

hâlkasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “hâlkası olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< halka + sız

halhâl: Ar. *hâlâhil hâlâhâl* Tezcan’ın “küpe, bilezik ve bunun dışında hâlâhâl, ayak bileziği” anlamını verdiği sözcüğün örnekleri Harezmi Türkçesinde HŞ, KE ve ME; Eski Anadolu Türkçesinde EÇS ve F; Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve Kâm eserlerindedir.

(HŞ 651), (KE 223v2), (EÇS I 190b26, IV 254b13, vd.), (F 28a/02, 37a/20, 102b/17, vd.)

Mukaddimetü’l-Edeb’te *urun-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*halhâl urun-*, ME 236-2).

Hâlâhâl sözcüğü “kadınların ayak bileklerine taktıkları bilezik” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

hatem: Ar. Özkan’ın “yüzük” anlamını verdiği sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin GT eserinde ve Osmanlı Türkçesinin LL ve TK sözlüklerinde tespit edilmiştir.

(GTE 78a-14)

hızma: Ar. Sözcük “burun kanadına takılan süslü, altın veya gümüş hâlka, küpe” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

hilye: Ar. Yavuzarslan’ın “süs, ziynet” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm, TK ve LN eserlerinde belirlenmiştir.

ıkd: Ar. Sözcüğe “gerdanlık” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde; Osmanlı Türkçesinin LN sözlüğünde rastlanmıştır.

(F 102a/19, 102b/05)

(ı)ısrğa~ısrka: Toparlı ve Argunşah bu sözcük için “küpe” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Harezmi Türkçesinde MM, ME, KE ve Kıpçak Türkçesinde Kİ ve TZ eserlerinde rastlanmıştır.

(MM 192/2), (KE 48r13, 77r6, 115r16), (Kİ 13), (TZ 13.a-6)

Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugâti't-Türkiyye eserinde *ısrka* sözcüğüne karşılık “küpe” anlamında *sızga* sözcüğü de verilmiştir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te “takmak” ve “takınmak” anlamındaki eylemler ile kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir (*ısrğa kat-*, ME 79-7, 82-1), (*ısrka katın-*, ME 173-5), (*ısrka urun-*, ME 175-6).

< sırga < *as- + -ır- + -ga

ilâka: Ar. Sözcük “küpe” anlamı ile yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde örneklendirilmiştir.

(F 115a/15)

kalîde~kılâde: Ar. kılâda Ercilasun ve Akkoyunlu’nu “gerdanlık” anlamını verdiği sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT; Kıpçak Türkçesinde İM; Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 217/187), (İM 368a/7), (F 102a/14, 102b/17)

İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin'de “takmak” anlamında *as-* eylemi ile kullanılmıştır (kılâde as-, İM 339a/5).

hınâ~kına: Ar. *hinnâ* “kına” sözcüğü ilk olarak Harezmi Türkçesinde ME eserinde tespit edildikten sonra Harezmi Türkçesinde ME ve KE, Kıpçak Türkçesinde CC, TZ ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde DK ve F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(KE 13r8, 247r6), (CC 60a/4), (TZ 9.b-5), (İM 345a/1), (F 242b/11, 1251a/01)

Mukaddimetü'l-Edeb, İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin, Dedem Korkudun Kitabı, Kâmûs-ı Türkî ve Lehçe-i Osmanî'de “ellere ve ayaklara kına ile nakış yapmak” anlamında *yak-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*kına yak-*, ME 65-7; DK 69:47B11; İM 138a/3, 345a/2).

Sözcük “kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan toz” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kınalı: Olumlu sıfat yapan +IX(g) eki ile türetilerek “kına ile boyanmış, kına yakmış” anlamı alan sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde DK'de tespit edilmiştir.

(DK 39:20A7, 91:63B2)

Sözcüğe “kına ile boyanmış olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kına + lı

kınala-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “kınalamak, kına yakmak” anlamı ile Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde tespit edilmiştir.

(TZ 14.a-1)

Eylem “kına koymak, kına ile boyamak” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kına + la-

kınalan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen “kına sürünmek” anlamındaki eylem Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde örneklendirilmiştir.

(TZ 9.b-5)

Eylem “kına konulmak, kına yakılmak, kına ile boyanmak” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kına + la- + -n-

kimsen: Çin. *chin hsien* Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “başa giyilen başlık vb. şeylerde kullanılan ince, altın yapraklar” tanımını yaptığı sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de örneklendirilmiştir.

(DLT 220/190)

kirşen: Atalay bu sözcüğe “kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün” anlamını vermiştir. Sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde tespit edilmiştir.

(TZ 4.b-13)

Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugâti't-Türkiyye eserinde bu sözcüğe karşılık olarak *opa* sözcüğü de verilmiştir (TZ 4.b-13).

Sözcüğün kökenine dair net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

kîse>kese: Far. *kîse* Özkan’ın “cepte taşınan küçük para çantası” tanımını yaptığı sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinin GT ve F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(GTE 36b-2), (F 127a/14, 138b/15, 1102a/10, vd.)

Sözcük “cepte taşınan, içine para, tütün vb. konulan, kumaştan veya örgüden küçük torba” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kolbağı: Sözcük “bilezik” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Aynı eserde “inci bilezik” anlamında *inci kol bağı* tamlaması tespit edilmiştir.

< kol bağ + ı

kolye: Fr. *collier* Sözcük “ucuna süs eşyaları konularak boyna takılan takı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kögüzlük: Arat'ın “gerdanlık” anlamını verdiği sözcüğün örnekleri Karahanlı Türkçesinde KB; Harezmi Türkçesinde ME’de tespit edilmiştir.

(KB 2382, 4845, 5212)

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bağla-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*kögüzlük bağla-*, ME 94-7).

< kögüz + lük

kravat: Fr. *cravate* Sözcük “bir ucu ince, diğer ucu daha geniş, gömlek yakasının altından geçirilerek önde üçgen biçiminde bağlanan, özel kumaştan yapılan giysi aksesuarı, boyun bağı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Sözlükte “kravatın sağa sola hareketini engellemek amacıyla kravatla gömleği birbirine tutturarak aksesuar” anlamında kravat iğnesi tamlaması tespit edilmiştir.

kravatlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “kravatı olan, kravat takmış olan” anlamında Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kravat + lı

kravatsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “kravatı olmayan, kravat takmamış olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kravat + sız

kulaklık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “kulakları soğuk, rüzgâr vb. dış etkilere korumak için kulak kepçesini örtecek biçimde yapılmış kılıf” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kulak + lık

kur(I): Dilçin'in “süslü, işlemeli” tanımını yaptığı sözcüğün bu anlamına yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde SN’de rastlanmıştır.

(SN 847)

< kur

küpe: “küpe” sözcüğü ilk olarak Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiş, Harezmi Türkçesinde ME ve Kıpçak Türkçesinde Kİ ve TZ; Eski Anadolu Türkçesinde F; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde de örneklendirilmiştir.

(DLT 540/441), (Kİ 78), (TZ 18.a-5), (F 218b/16)

Sözcük “kulak memelerine takılan süs eşyası” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Tarama Sözlüğü’nda belirlenen “sarkan küpe” anlamında *askı küpe* “salkımlı küpe” anlamında *ayaklı küpe* ve “asılan küpe” anlamında *salkım küpe* tamlamaları tespit edilmiştir. *salkım küpe* tamlaması Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

Mukaddimetü’l-Edeb’te “takmak” anlamındaki *kat-* ve *urun-* eylemleri ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (*küpe kat-*, ME 79-7), (*küpe urun-*, ME 167-6, 173-5).

< küpe

Orta Türkçede “kulağa takılan halka” anlamında *küpe* ve “demir gömlek” anlamında *kübe* sözcükleri birbirlerinden ayrı olarak bulunmaktadır.

küpelü>küpeli: Olumlu sıfat yapan +IX(g) eki ile türetilen “küpesi olan, küpe takmış, küpe takılmış” anlamındaki sözcük Eski Anadolu Türkçesinde DK ve F; Osmanlı Türkçesinde Leh eserlerinde tespit edilmiştir.

(DK 54:32B9, 108:77B5), (F 91b/03)

Sözcüğe “küpe takmış olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< küpe + li

madalyon: Fr. *médaille* Sözcük “boyna zincirle takılan, genellikle değerli metalden yapılmış, içine küçük resim gibi şeyler konulan, türlü biçimde süs eşyası” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

maftıl: Tezcan bu sözcük için “bilezik” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserinde örneklendirilmiştir.

(EÇS III 62b11, IV 278a2, vd.)

Alıntı izlenimi veren sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

makyaj: Fr. *maquillage* Sözcük “yüzü güzelleştirmek için boyama, yüz boyama, yüz bakımı” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

makyajcı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcüğe “makyaj yaparak geçimini sağlayan kimse, düzgüncü” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< makyaj + cı

makyajlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “makyajlı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< makyaj + lı

makyajsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “makyajlı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< makyaj + sız

makyajla-: Addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen eyleme “makyaj yapmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< makyaj + la-

manşon: Fr. *manchon* Sözcük “elleri soğuktan korumak için kullanılan astarlanmış kürk, el kürkü” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

maskara: Ar. *mashara* Sözcüğe “rimel” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

muraşsa’: Ar. Demirci ve Karşlı bu sözcük için “süslenmiş, bezenmiş” anlamlarını vermiştir. Sözcük Harezmi Türkçesinin HŞ; Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Leh ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

(HŞ 2944, 3012, 3265, vd.), (F 3b/10, 68a/14, 91b/06, vd.)

Hüsrav u Şîrîn’de *kıl-* yardımcı eylemi ile kullanılmıştır (*muraşsa‘ kıl-*, HŞ 4534)

mücevher: Ar. *mucevher* Sözcük “değerli süs eşyası” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

mücevherat: Ar. *mucevherât* “mücevherler” anlamındaki sözcüğe Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

mücevherli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “mücevher takınmış olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< mücevher + li

nağş>nak(ı)ş: Ar. *nağş* Argunşah ve Güner’in “süs, bezek, ziynet, süslü şekil” anlamını verdiği sözcük Kıpçak Türkçesinde CC, İM ve GT; Harezmi Türkçesinde HŞ ve NF; Eski Anadolu Türkçesinde YZ ve M; Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(CC 10b/8), (İM 254b/3), (GTK 239/10, 268/10, 283/3, vd.), (HŞ 504, 573, 607, vd.), (NF 235-12), (YZ 475, 492), (M S6/2, 41b/8, vd.)

Hüsrav u Şîrîn’de “nakşetmek, süslemek” anlamında *ét-*, “nakşetmek, resmetmek” anlamında *kıl-* ve “nakşetmek” anlamında *ur-* eylemleri ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (*nağş ét-*, HŞ 486, 694, 696, vd.), (*nağş kıl-*, HŞ 67, 78, 459, 606, vd.), (*nağş ur-*, HŞ 186). İrşâdü’l-Mülûk ve’s-Selâtin’de de aynı şekilde *kıl-* eylemi ile kullanılmıştır (*nağş kıl-*, İM 187b/5).

Sözcük “genellikle kumaş üzerine renkli iplikler veya sırma ve sim kullanarak elle, makineyle yapılan işleme, el işi, ince iş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

nakışçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “nakış yapan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< nakış + çı

nakışlı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde örneklendirilmiştir.

Sözcük “nakış olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< nakış + lı

nakışsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “nakış olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< nakış + sız

naķşla-: Ar. *naķş* İsimden eylem yapan +lA- eki ile türetilen eylem “nakşetmek, süslemek” anlamı ile Kıpçak Türkçesinde CC; Eski Anadolu Türkçesinde SN eserlerinde ve Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde tespit edilmiştir.

(CC 10b/5-6-7), (SN 621)

Eylem “nakışla bezemek, işlemek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< nak(ı)ş + la-

nigendeli~nigendelü: Tezcan bu sözcük için “nakış işlemeli, nakışlı giysi” tanımını yapmıştır. Sözcüğe yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS’de rastlanmıştır.

(EÇS I 148b4, VII 154b1, vd.)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

oje: Fr. *onglé* Sözcük “türlü renklerde tırnak cilası” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

ojeli: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “oje sürülmüş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< oje + li

ökmek~ügmek: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğe “altından veya gümüşten kadın hâlkası, küpe” anlamını vermiştir. Sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 65/51)

< ök- + -mek

ökmeklen-: İsimden eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan –n- eki ile türetilen eyleme “küpe takınmak” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 158/137)

< ökmek + le- + -n-

pandantif: Fr. *pendentif* Sözcük “ince bir zincirle boyna takılan değerli takı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

papyon: Fr. *papillon* Sözcük “kelebek biçiminde, bir çengelle veya lastik bağla yakaya tutturulan kravat, papyon kravat” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

payet: Fr. *paillette* Sözcük “giysi vb. işlemek için kullanılan küçük, pırıltılı pul” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

pirâye: Far. Sözcük “süs, ziynet” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde örneklendirilmiştir.

(F 107a/05, 218b/12, 219a/01-02, vd.)

pirsing: İng. *piercing* Sözcük “vücudun herhangi bir yerine süs amacıyla takılan metal hâlka, kanca, top vb.” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

pudra: Fr. *poudre* Sözcüğe Türkçe Sözlükte “bazı mineral ürünlerin karışımı ile elde edilen, cildi korumak, düzgün ve güzel göstermek veya kırışıklıkları, pürüzleri gizlemek amacıyla yüze ve tene sürülen, kokulu ince toz” anlamı ile rastlanmıştır.

pudralı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “pudra sürülmüş olan yüz, cilt” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< pudra + lı

pudrala-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “pudra sürmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< pudra + la-

rastık: Far. *râsuht* Özkan’ın “kaşa sürülen siyah boya” anlamını verdiği sözcük Eski Anadolu Türkçesinin GT ve Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(GTE 40b-13)

Sözcük “kadınların kaşlarını veya saçlarını boyamak için sürdükleri siyah boya, sürme” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Lehçe-i Osmanî ve Kâmûs-ı Türkî’de “kaşlara rastık sürmek” anlamında *çek-* eylemi ile kullanıldığı belirlenmiştir.

Hasan Eren (1999), bu sözcüğün metatez ile oluştuğunu belirtmiştir.

rastıklı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “rastık sürülmüş olan kaş veya saç” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< rastık + lı

rimel: Fr. *rimmel* Sözcük “kadınların kirpiklerini kıvırmak ve daha uzun göstermek için fırça ile sürdükleri yağlı sürme, maskara” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Rimmel kirpik boyası markasından cinsleşerek dildeki yerini almıştır.

rimelli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “rimel sürülmüş “kirpik” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< rimel + li

rimelsiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “rimel sürülmemiş kirpik” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< rimel + siz

rimelle-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “göze rimel sürmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< rimel + le-

rozet: Fr. *rosette* Sözcük “yakaya takılmak için çeşitli biçimlerde yapılan, bir kuruluşun sembolü sayılacak genellikle küçük metal nesne” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

ruj: Fr. *rouge* Sözcüğe “türlü renklerde dudak boyası” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

rujlu: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “ruj sürülmüş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< ruj + lu

rujsuz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “ruj sürülmemiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< ruj + suz

rujla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen sözcük “ruj sürmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< ruj + la-

saht: Far. Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “tokalar, kemer başları ve eyerdeki altın ve gümüş kakmalar” tanımını yapmış ve (2014:52) Oğuzlar’ın *üstem* yerine böyle dediklerini belirtmiştir. Sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 66/52)

sekel~sekil: Tezcan'ın “dervişlerin boyunlarına taktıkları, taşlardan oluşan ağır gerdanlık” anlamını verdiği sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserindedir.

(EÇS I 149b9, IX 244b1, vd.)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgi elde edilememiştir.

sûf(II): Ar. *sûf* Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “yün ipliklerden elle örülen bir kuşak” anlamını verdiği sözcüğün örnekleri Karahanlı Türkçesinin DLT; Osmanlı Türkçesinde Leh eserlerindedir.

(DLT 499/400)

suluğ: Caferoğlu bu sözcük için “kemer ile asılan çanta” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Kıpçak Türkçesinde KÎ'de rastlanmıştır.

(KÎ 59)

< suv + luk

sürme: Eylem kökünden eylemden ad yapan –mA eki ile türetilen ve kalıcı ad hâline gelen “sürme” sözcüğü Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, ME ve KE; Kıpçak Türkçesinde KÎ, TZ ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde M, KG ve F; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(HŞ 4549), (NF 347-11), (ME 228-1), (KE 61v2), (KÎ 52), (TZ 31.a-10), (İM 119a/5), (M 48a/11, 62a/6), (F 99b/18)

Sözcük “kirpik diplerine sürülen siyah boya, sürme, is” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Kitâb-ı Gunya'da “sürmelemek, sürme çekmek” anlamında *çek-* eylemi ile kullanılmıştır (*sürme çek-*, KG 50a.12). Mukaddimetü'l-Edeb'de *katın-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilen sözcük, Hüsrev u Şîrîn'de “sürme sürmek” anlamında *kıl-* eylemi ile kullanılmıştır (*sürme katın-*, ME 140-6, 178-7), (*sürme kıl-*, HŞ 2446, 2486, 3972, 3990). İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin'de *sürt-* eylemi ile kullanılmıştır (İM 271a/8). Kışaşü'l-Enbiyâ'da “sürmek” anlamındaki *tart-* eylemi ile kullanılmıştır (*sürme tart-*, KE 183v10, 183v21).

< sür- + -me

sürmelig>sürmeli: Ar. kökenli sözcüğe olumlu sıfat yapan +IX(g) eki getirilmesi ile türetilen “sürmeli” sözcüğü Harezmi Türkçesinin NF; Kıpçak Türkçesinin TZ; Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

(NF 65-13), (TZ 79.a-6), (F 207a/20)

Sözcük “sürme ile boyanmış olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< sürme + li

sürmesiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “sürme ile boyalı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< sürme + siz

sürmele-: İsimden eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “göz için sürme çekmek” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin YZ ve Osmanlı Türkçesinde Kâm ve TK eserlerinde örneklendirilmiştir.

(YZ 53, 480)

< sürme + le-

sürmelen-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde tespit edilmiştir.

< sürme +le- + -n-

süs: “süs, bezek” anlamındaki sözcüğe Harezmi Türkçesinde HŞ; Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(HŞ 2506)

Sözcük “süslemeye, süslenmeye yarayan şey, bezek, süs püs” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< süs

süslü: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “süs etmiş, süslenmiş, bezenmiş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “süsü olan, süslenmiş, bezenmiş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< süs + lü

süssüz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “süsü olmayan, süslenmemiş, gösterişsiz, yalın, sade” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< süs + süz

süslen-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “süs etmek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Eylem aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< süs + le- + -n-

şâmûşa: Toparlı ve Argunşah bu sözcük için “kadınların takındıkları bir tür süs eşyası” tanımını yapmıştır. Sözcüğün örnekleri Karahanlı Türkçesinde SKT; Harezmi Türkçesinde MM eserlerindedir.

(SKT 36/43b1), (MM 192/2)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir sonuca varılamamıştır.

takı: Sözcük “çoğunlukla evlenen veya nişanlanan birine armağan olarak verilen küpe, bilezik, yüzük, zincir gibi şeylerin tümü; kadınların ziynet eşyası, asım takım” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< tak- + -ı

tavk: Ar. “gerdanlık” anlamındaki sözcük Harezmi Türkçesinde NF ve ME; Eski Anadolu Türkçesinde M ve F; Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(NF 279-4, 363-10), (M 10b/10, 34a/10, 36b/12), (F 68a/02)

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ur-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*tavk ur-*, ME 232-4).

tersik~tösik?: Yüce bu sözcük için “gerdanlık” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Harezmi Türkçesinde ME eserinde tespit edilmiştir.

(ME 100-1, 188-1)

Sözcüğün kökeni hakkında elde edilen veriler net bir bilgi için yeterli olamamıştır.

tırâz: Ar. Toparlı'nın “kumaş ve bezlerdeki nakış, süs” anlamını verdiği sözcük Kıpçak Türkçesinin İM ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve LN eserlerinde örneklendirilmiştir.

(İM 446b/3), (GTK 190/13)

Kıpçak Türkçesinin Gülistan Tercümesi eserinde *tik-* eylemi ile kullanıldığı örnek tespit edilmiştir (*tırâz tik-*, GTK 353/6)

tizildürük: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğe “ayakkabıların ucuna takılan bakır pullar” anlamını vermiştir. Sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 264/230)

< tiz- + -il + dürük

toku~toğa>toka: “toka, kemer tokası” anlamındaki sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde KE Kıpçak Türkçesinde Kİ ve TZ; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Argunşah ve Güner *toga* sözcüğünü Codex Cumanicus'ta “at takımında kullanılan toka” anlamında ele almıştır.

(DLT 545/446), (KE 148v10), (Kİ 64), (TZ 4.b-6, 17.a-7)

Sözcük “kemer, kayış, ayakkabı vb.nin iki ucunu birbirine bağlamaya, bunları istenilen genişlikte tutmaya yarayan, türlü biçimlerde tutturmalık ve

kadınların saçlarını bir arada tutmaya yarayan, bazen de süs olarak kullanılan araç” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< toku

tokalı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “tokası olan, toka ile bağlanan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük “tokası olan, toka takılmış olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< toka + lı

tokasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “tokası olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< toka + sız

tokula-: İsimden eylem yapan +lA- eki ile türetilen eylem “toka takmak” anlamı ile Karahanlı Türkçesinde DLT’de örneklendirilmiştir.

(DLT 587/481)

< toka + la-

tolgag: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “kadın küpesi, küpe” tanımını yaptığı sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 410/320)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te *tolgag* çeşidi olarak *yinçü* sözcüğü ile kurulan (*yinçü tolga*, DLT 410/320) ad tamlaması belirlenmiştir.

< tolğa- + -ğ

top: Sözcük “kol bileziği, burma” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde örneklendirilmiştir.

< top

tûş: Arat'ın "başa veya kemere takılan altın veya gümüş toka" anlamını verdiği sözcüğe Karahanlı Türkçesinde KB ve DLT eserlerinde rastlanmıştır.

(KB 213), (DLT 497/399)

<tuş

üstem: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun "toka, kemer başı ve eyerdeki altın gümüş kakma" tanımını yaptığı sözcüğe Gökyay "at eyerine işlenen altın gümüş işleme" anlamını vermiştir. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 66/52), (KB 1766, 2280, 2385, 3439)

< üste- + -m

yancuḡ~yançık: "küçük çanta" anlamındaki *yan* kökünden addan ad yapan +CXk eki ile türetilen sözcüğe Argunşah ve Güner "çanta, torba, kese" tanımını yaparken Dilçin "kese, boyundan geçirilerek yana asılan çanta" anlamını vermiştir. Sözcüğün örneklerine Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezm Türkçesinde KE; Kıpçak Türkçesinde CC ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde SN ve F eserlerinde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de belirlenmiştir.

(DLT 266/234, 391/306, 463/367), (KE 35v14), (CC 51b/2, 60b/22), (İM 419b/2), (SN 475), (F 216b/01)

< yan + çık

yanlık: İsimden ad yapan +IXk eki ile türetilen? sözcüğe Ercilasun ve Akkoyunlu "çoban çantası" tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 463/367)

< yan + lık

yaraşık: Sözcük "süs, ziynet" anlamı ile Tarama Sözlüğü'nde tespit edilmiştir.

< yaraş-+-ık

yüzük: Dilçin'in "okçuların parmaklarına geçirdikleri yüksük, şast" tanımını yaptığı sözcüğe Gökyay "parmak hâlkası, yüzük" anlamını vermiştir. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, MM ve KE; Kıpçak Türkçesinde CC, KI, İM, TZ ve GT; Eski Anadolu Türkçesinde YZ, SN, DK, M, KG, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm gibi pek çok eserde rastlanmıştır.

(DLT 452/355), (HŞ 731, 732), (NF 77-16, 78-8, vd.), (MM 192/1), (KE 21v3, 115r16, 150v18, vd.), (CC 65b/11 b), (KI 93), (İM 446b/6), (TZ 14.b-5), (GTK 209/10, 351/4, vd.), (YZ 322, 811, 1328), (SN 2888), (DK 64:42A4, 80:56B7-8, 85:59B7, vd.), (M 41b/8), (KG 125b.12), (F 8b/15, 148b/10, vd.), (GTE 78a-12)

Yüzük sözcüğü "parmağa geçirilen genellikle metal hâlka" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözlükte "evlenecek olan çiftin nişanlandıklarında taktıkları ve düğünden sonra da taşıdıkları hâlka biçiminde yüzük, nişan hâlkası, alyans" anlamında *nişan yüzüğü* tamlaması tespit edilmiştir.

Kitâb-ı Gunya'da bir yüzük çeşidi olarak *altun yüzük* tamlaması tespit edilmiştir (KG 128a.9).

Kıpçak Türkçesine ait Gülistan Tercümesinde "takmak" anlamında *kiçür-* eylemi ile kullanılmıştır (*yüzük kiçür-*, GTK 209/13, 210/5, 353/7) Nehcü'l-Ferâdis'te *kıl-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilen sözcüğün Mukaddimetü'l-Edeb'te *urun-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*yüzük kıl-*, NF 77-16), (*yüzük urun-*, ME 179-7).

< yüz + ük

yüzüksüz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde rastlanmıştır.

(F 1240b/16)

< yüzük + süz

zincir: Far. *zencîr* Apık bu sözcüğe “birbirine geçmiş bir sıra metal halkadan oluşan bağ” tanımını yapmıştır. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde tespit edilmiştir.

(F 45a/01, 101b/02-03, 212a/08, vd.)

Sözcük “altın veya gümüşten yapılmış takı” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

zînat~ziynet>zinet: Ar. *zînet* Arat bu sözcük için “ziynet, süs, bezek” anlamını verirken Gökyay “bezenip donanacak nesne, bezek, piraye, süs” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinde KB; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, ME ve KE; Kıpçak Türkçesinde GT ve İM, Eski Anadolu Türkçesinde DK, YZ, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh eserlerinde rastlanmıştır.

(KB A17, B29), (HŞ 2411), (NF 64-11), (ME 227-3), (KE 65v10, 110r21), (GTK 6/3, 353/3), (İM 77b/8, 273a/5), (DK 43:24B4), (YZ 1435), (F 111b/05, 182a/06, 220a/05, vd.), (GTE 78a-13)

Sözcük “süs, bezek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

zînetlü: Addan ad yapan +lX(g) eki ile türetilen “süslü” anlamındaki sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin GT eserinde tespit edilmiştir.

(GTE 27b-7)

< zinet + li

1.8. Giyimle İlgili Genel Sözcükler

Giyim kuşam bağlamında geneli belirten sözcükler için eserlerde 58 ad tespit edilmiştir. Bunların 24’ü Türkçe; 8’i Farsça; 7’si Fransızca; 6’sı Arapça ve 4’ü İtalyancadır. Kökeni net olarak bilinmeyen 2 sözcük bulunmaktadır: *abiye*, *açık*, *ağruk*, *alık*, *ârâste*, *bêlsendi*, *burış*, *bürehne*, *çamaşır*, *çaput*, *çıplak*, *dekolte*, *evaze*, *forma*, *ğasa*, *gecelik*, *giyecek*, *giysi*, *geyilür*, *geyme*, *geyür*, *giyininik*, *giyinti*, *hümâ-şâhî*, *jende*, *kalender*, *kañtûra*, *kapalı*, *kat*, *keğgü*, *keğik*, *giyim*, *kéyit*, *kılık*, *kıyafet*, *kostüm*, *libâs*, *palaspäre*, *pijama*, *ruba*, *rüküş*, *sâde*, *soymaç*, *şaşak*, *şık*, *tesettür*, *tulas*, *tuvalet*, *urba*, *üniforma*, *üryan*, *üst*, *yalin*, *yamagu*, *yapı*, *yeviglig*, *yordam*, *zîbâ*.

abiye: Fr. *habillé* “gece kıyafeti” anlamındaki sözcük Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

açık: Apık sözcüğe “örtünmemiş, kapanmamış” anlamını vermiştir. Sözcüğe bu anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde ve Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde rastlanmıştır.

(F 6a/02, 33b/02, 108a/10, vd.)

Sözcük “örtüsüz, çıplak” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Sözlükte “kadın giyiminin kolları, göğsü veya sırtı açıkta bırakan biçimi, dekolte” anlamında *açık giyim* tamlaması tespit edilmiştir.

< aç- + -ık

ağruk: Arat’ın “ağırlık mal, giysi veya eşya” anlamını verdiği sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinde KB’de rastlanmıştır.

(KB 3667, 5095)

< ag(ı)r + uk

alık: Yalnızca Tarama Sözlüğü’nde tespit edilen sözcük “giysi, giyecek” anlamı ile belirlenmiştir.

Hasan Eren (1999) bu sözcüğün Eski Kıpçakçada *aluk* olarak geçtiğini belirtmekle birlikte kökünün bilinmediğini belirtmiştir.

ârâste: Far. *ârâsta* Ata bu sözcüğe “bezenmiş, süslenmiş” tanımını yapmıştır. Sözcük Harezmi Türkçesinde NF; Eski Anadolu Türkçesinde M, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(NF 151-17), (M 7a/5, 11b/3, 37a/3, vd.), (F 2a/01, 4a/17, 30a/09, vd.), (GTE 38b-12)

Nehcü’l-Ferâdis ve Gülistan Tercümesi’nde “süslemek” anlamında kıl-yardımcı eylemi ile kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir (*ârâste kıl-*, NF 151-15, 360-11, vd., GTE 58a-13) Marzubân-nâme’de “süslenmek” anlamında *ol-* yardımcı eylemi ile kullanıldığı belirlenmiştir (*ârâste ol-*, M 64b/14).

bêlsendi: Argunşah ve Güner'in "belden üstü açık, çıplak gövde" tanımını yaptığı sözcüğe Kıpçak Türkçesinde CC'de rastlanmıştır.

(CC 81a/22)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

burış: Ercilasun ve Akkoyunlu *bur-* kökünden eylemden ad yapan -(X)ş eki ile türetilen sözcüğe "deri veya elbisedeki buruşukluk" anlamını vermiştir. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT'de tespit edilmiştir.

(DLT 184/157)

<bür- + -ış

bürehne~birehne: Far. *barahna* Yavuzarslan bu sözcüğe "çıplak, açık, yalın" tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinin KB; Eski Anadolu Türkçesinin F eserlerinde; Osmanlı Türkçesinin Kâm, TK ve LN sözlüklerinde tespit edilmiştir.

(KB C287), (F 108a/18, 109a/12)

çamaşır: Far. *câmeşûy* Toparlı'nın "yıkandır esvap" anlamını verdiği sözcüğe Yavuzarslan "esvap altında giyilen gömlek, don vs." tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Çamaşır sözcüğü Türkçe Sözlükte "iç giysisi" anlamı ile tespit edilmiştir. Yine Türkçe Sözlükte "fanila, atlet ve dondan oluşan iç giyim" anlamında *çamaşır takımı*, "fanila, külot, sütyen gibi tene, içe giyilen giysi" anlamında *iç çamaşırı* tamlamaları tespit edilmiştir.

Lehçe-i Osmanî'de "libas altına giyilen don ve gömlek" anlamında *çamaşır takımı* tamlaması tespit edilmiştir.

çamaşırıcı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen "çamaşırı yıkayan, satan kişi" anlamındaki sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

< çamaşır + cı

çaput: Far. *çağbut* Toparlı'nın “palaspere, eski libas parçası, paçavra” anlamını verdiği sözcüğe Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

Çaput sözcüğü “eskimiş bez parçası, paçavra” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Clauson'a göre *çap-* kökünden *-gut* ekiyle türetilmiş ve zamanla orta hecedeki *-g-* sesi düşmüştür (1972:396). Nişanyan'a göre (2013) ise *çap-* + *-ut* şeklinde bölünmektedir.

çılbağ~çıplak: Gökyay bu sözcük için “anadan doğma, soyunmuş, giyinmemiş, üryan” tanımını yapmıştır. Sözcük Kıpçak Türkçesinde TZ; Eski Anadolu Türkçesinde EÇS, F ve DK; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(TZ 24.b-13), (EÇS IV 231a26), (F 243b/07, 1116b/02, 1248a/07, vd.), (DK 161:125B12)

Çıplak sözcüğü “üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, üryan, nü, cıbil, cııldak” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

Tarama Sözlüğü'nde “soyunmak” anlamında *ol-* yardımcı eylemi ile kullanılmıştır. Lehcetü'l-Lügat'te *et-* ve *ol-* yardımcı eylemleri ile kullanıldığı belirlenmiştir.

Hasan Eren'e (1999) göre Türkçe “soymak” anlamındaki *çılba-* kökünden *-k* eki ile türetilmiş olup metatez yoluyla *çıplak* hâlini almıştır.

çırçıplak: Gökyay'ın “anadan doğma, soyunmuş” anlamını verdiği sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde DK'de tespit edilmiştir.

(DK 68:46A11)

Sözcük aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< *çır* + *çıplak*

Çır “tamamen” anlamı veren, çokluk bildiren bir pekiştirme olarak kullanılmıştır.

çırılçıplak: Sözcük “tamamen çıplak, çırçıplak, anadan doğma, anadan üryan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< çırıl + çıplak

Çırıl yine aynı şekilde “tamamen” anlamı veren, çokluğu bildiren bir pekiştirme olarak kullanılmıştır.

dekolte: Fr. *décolleté* Sözcüğe “kadınların kollarını, göğüslerini açık bırakan elbise” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde rastlanmıştır.

Sözcük “açık giyim” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

evaze: Fr. *évasé* Sözcük “etek ucuna doğru genişleyen giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

forma: İt. *forma* Toparlı’nın “resmî libas, sırmalı kıyafet” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük “öğrencilerin, sporcuların, bazı mesleklerde çalışanların giydikleri, bağlı buldukları okul, spor kulübü veya meslekleri belirten tek tip giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

formalık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “forma yapmak için ayrılmış, forma yapmaya uygun kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< forma + lık

ğasa: Caferoğlu’nun “ipekten üretilen her bir elbise” şeklinde tanımladığı sözcüğe Kıpçak Türkçesinin Kİ eserinde rastlanmıştır.

(Kİ 72)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

gecelik(II): Yavuzarslan bu sözcük için “gece giyilen entari, gece vakti veya gündüz evin içinde giyilen esvap” anlamını vermişken Toparlı “tekmil yatı kıyafeti” şeklinde tanımlamıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserinde belirlenmiştir.

Gecelik sözcüğüne “yatakta giyilen giysi, gömlek” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır. Aynı sözlükte “erkeklerin pijama yerine giydiği uzun, düz üstlük” anlamında *gecelik entarisi* tamlaması tespit edilmiştir.

< gece + lik

geyecek~giyecek: Özkan bu sözcüğe “elbise, giyecek” anlamını vermiştir. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinde GT ve F eserlerinde örneklendirilmiştir.

(GTE 27b-9, 40b-1), (F 37b/04, 1247a/03)

Sözcük Türkçe Sözlüğünde de tespit edilmiştir.

< giy- + -ecek

giyeceklen-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “giyinmek, üzerine giyecek almak” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde belirlenmiştir.

< giyecek + le- + -n-

geyesi~giyesi~geysi>giysi: “giyecek, elbise” sözcüğüne Kıpçak Türkçesinde Kİ; Eski Anadolu Türkçesinde SN, DK, M, F ve GT eserlerinde ve Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde rastlanmıştır.

(Kİ 86), (SN 842, 3298), (DK 68:46B3), (M 10a/1), (F 92a/04, 104b/21, 136b708, vd.), (GTE 40a-8)

Sözcük “her türlü giyim eşyası, giyecek, elbise, kıyafet, esvap, libas, urba” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Ferec Ba’deş-şidde’de “hayvan postundan yapılan giysi” anlamında *giysicik* sözcüğü tespit edilmiştir (F 10b/20).

< giy- + (e)si

giysili: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen “üzerine herhangi bir giysi giymiş olan, elbiseli, kıyafetli, esvaplı, libaslı, urbalı” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< giysi + li

giysilik: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “giysi yapılmaya elverişli kumaş, elbiselik” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< giysi + lik

giysisiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “giysisi olmayan” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde rastlanmıştır.

(F 104b/13)

Sözcüğe “üzerine herhangi bir giysi giymemiş olan, elbisesiz, kıyafetsiz, esvapsız, libassız, urbasız” anlamları ile Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< giysi + siz

geyilür: Sözcük “giyecek, elbise” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< gey- + -il- + -ür

geyme: Sözcük “giyecek, elbise” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde belirlenmiştir.

< gey- + -me

geyür: *gey-* kökünden eylemden ad yapan –(ü)r eki ile türemiş “süslü, güzel giyilecek elbise” anlamındaki sözcük Eski Anadolu Türkçesinin SN eserinde örneklendirilmiştir.

(SN 1266, 4702)

< gey- + -ür

giyinik: Sözcük “giyinmiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

<giy- + -in- + -ik

giyinti: Sözcüğe “giyilecek şey, ruba, esvap, çamaşır” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde rastlanmıştır.

< giy- + -in- + -ti

hümâ-şâhî: Ar. *hümâ* + Far. *şâh* Tezcan'ın “bir tür pahâlı giyim” tanımını yaptığı sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserinde tespit edilmiştir.

(EÇS IX 358b9)

jende: Far. *janda* Sözcük Osmanlı Türkçesinin LN ve TK sözlüklerinde tespit edilmiştir.

Sözcük “yırtık, yamalı, pejmürde kıyafet” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

kalender: Far. *kalender* Sözcük “özensiz giyinmiş, kılıksız kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kañûra: Tezcan bu sözcük için “koşucuların ve başka sporcuların süslü giyimi” anlamını vermiştir. Sözcüğün tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde EÇS eserindedir.

(EÇS I 155b21, IX 277a21, vd.)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir bilgiye ulaşamamakla birlikte, ödünç alınan bir sözcük olduğu izlenimine varılmıştır.

kapalı: Sözcük “başörtülü kadın, açık olmayan giyecek” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kapa(g) + lı

kat: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “bir şeyin kat yeri, kıvrımı” anlamını vererek elbisenin katı anlamında Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde belirlemişlerdir. Öte yandan Apık bu sözcük için “giyeceklerde takım” anlamını vermiştir. Sözcük bu anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde tespit edilmiştir.

(F 90b/05, 104a/18, 219a/18, 220a/04)

< kat

keḡü: *keḡ-* eylem kökünden eylemden ad yapan –gü eki le türetilen “giyecek, giysi, elbise” sözcüğü Karahanlı Türkçesinde DLT, KB; Harezmi Türkçesinde HŞ, ME eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 216/186), (KB 1264, 3113, 3761, vd.), (HŞ 2443), (ME 139-4)

< *ked- + -gü

keḡülük: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen “giyecek, giysi” anlamındaki sözcük Uygur Türkçesinde AY; Karahanlı Türkçesinde KB ve AH’de tespit edilmiştir.

(KB 232, 1636, 2439, vb.), (AH 189)

Altun Yaruk’ta *ton* sözcüğü ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*keḡülük ton*, AY 338, 387).

< ked- + -gü + lük

keḡik: Ata’nın “giyilmiş, giyili” anlamını verdiği sözcük yalnızca Harezmi Türkçesinin KE eserinde tespit edilmiştir.

(KE 231r8)

< ked- + -ik

keḡim~kedim~geyim>giyim: Arat bu sözcük için “giyim, giyecek, giysi” anlamını vermişken Gökyay “elbise, giysi, zırh” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Uygur Türkçesinde ABH ve AY; Karahanlı Türkçesinde KB ve AH; Harezmi Türkçesinde HŞ, KE ve ME; Kıpçak Türkçesinde TZ; Eski Anadolu Türkçesinde DK ve Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de örneklendirilmiştir.

(ABH 190), (AY 630, 1053), (KB 2280, 3664, 4441, vb.), (AH 186), (HŞ 1207, 4529), (KE 79r3, 93v4, 118v14), (ME 81-2), (TZ 31.a-3), (DK 61:38A1, 160:125A6, vd.)

Sözcük Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir. Aynı sözlükte “üst baş” anlamında *giyim kuşam* tamlaması tespit edilmiştir.

Altun Yaruk ve Atebetü'l-Hakâyık'da *ton* sözcüğü ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*ton kedim*, AY 630, 1052, AH 168, 297). Kâmûs-ı Türkî'de “elbise ve süs” anlamında *giyim kuşam* tamlaması tespit edilmiştir.

Dankoff (2013:106) Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde *geyim* yerine *egim* (*egme*) sözcüğünün kullanıldığı bir örnek vermiştir (EÇS VI 148a25).

< ked- + -im

kedimlig>giyimli: Olumlu sıfat yapan +IX(g) eki ile türetilen “giyimli, kuşamlı” anlamındaki sözcük Orhon Türkçesinin KT yazıtında ve Osmanlı Türkçesinin Kâm ve LL sözlüklerinde tespit edilmiştir.

(KT D33)

Sözcük “giyinmiş, giyinik” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir. Aynı sözlükte “temiz ve özenli bir biçimde giyinmiş kimse” anlamı ile *giyimli kuşamlı* tamlaması belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

< kedim + li

kéyit: *kéy-* kökünden eylemden ad yapan –(i)t eki ile türetilen “giyecek, elbise” sözcüğü Kıpçak Türkçesinde CC eserinde tespit edilmiştir.

(CC 66b/7 b-8, 71a/4-5)

< key- + -it

kılık: “kıyafet, tarz” anlamındaki sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “bir kimsenin giyinişi, dış görünüşü, üst baş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir. Aynı sözlükte “üst baş ve dış görünüş, kisve, giysi” anlamında *kılık kıyafet* tamlaması belirlenmiştir.

< kıl-+ -ık

kılıklı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “falan kıyafette bulunan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcük “herhangi bir kılıkta olan, kıyafetli” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kılık + lı

kılıksız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “şekil ve kıyafeti uygunsuz” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük “giyimi düzgün olmayan, sünepe, kıyafetsiz” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kılık + sız

kıyafet: Ar. *kıyâfet* Sözcük “kılık” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserinde belirlenmiştir.

Kıyafet sözcüğü Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir. Sözlükte “genellikle özel gecelerde giyilen, gösterişli, göz alıcı bayan giysisi, tuvalet, abiye” anlamında *gece kıyafeti* tamlaması tespit edilmiştir.

kıyafetli: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük esvabı uygun ve yolunda olan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük “giysili, kılıklı” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< kıyafet + li

kıyafetsiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “kıyafeti uygunsuz” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde rastlanmıştır.

Sözcük “giysisiz, kılıksız” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< kıyafet + sız

kostüm: Fr. *costume* Sözcük “kisvet, kıyafet, bir tür esvap takımı, bir örnek ceket, pantolon ve yelek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm, TK ve LN eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “ceket, pantolon ve bazen de yelekten oluşan erkek takım giysisi, çoğunlukla sokakta giyilmek için dikilmiş kadın giysisi ve sinema ve tiyatrodaki rol gereği giyilen kıyafetlerin genel adı” anlamları ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

kostümcü: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “kostüm diken, hazırlayan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kostüm + cü

kostümlü: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “kostüm giymiş olan, alışılmış ve günlük giysilerin dışında bazı özel giysiler giyilen” anlamlarında Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kostüm + lü

kostümlük: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “bir tür esvap takımı, bir örnek ceket, pantolon ve yelek yapmaya mahsus kumaş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcüğe “kostüm yapmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< kostüm + lük

kostümsüz: Olumsuz sıfat yapan ++sXz eki ile türetilen sözcük “kostümü olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kostüm + süz

libâs: Ar. *libâs* Demirci ve Karslı'nın “elbise” tanımını yaptığı sözcük Karahanlı Türkçesinde AH'de; Harezmi Türkçesinde HŞ'de; Kıpçak Türkçesinde GT'de; Eski Anadolu Türkçesinde F'de ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(HŞ 1173), (GTK 101/10), (F 48a/02, 111b/05, 145a/07)

Sözcüğe “giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

Atebetü'l-Hakâyık'da “giymek” anlamındaki *ked-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*libas ked-*, AH 277).

libaslı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “giysili” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< libas + lı

libassız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “giysisiz” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< libas + sız

palaspâre: Far. *pelâs* + *pâre* Sözcük “eski aba parçası” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde tespit edilmiştir.

Sözcük “pasaklı, yırtık giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

pijama: Fr. *pyjama* Sözcük “iki parçadan oluşan yatak giysisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

rubâ: İt. *roba* Sözcük “giyilecek şey, esvap, elbise” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcüğe “giysi, giyecek, urba” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

rüküş: Ar. *ruküşe* “gülünç bir biçimde giyinip süslenen kadın” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

sâde: Ar. Tezcan bu sözcüğe “beyaz ve sade giyim” anlamını vermiştir. Sözcüğe Kıpçak Türkçesinde MĞ; Eski Anadolu Türkçesinde EÇS ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LN ve LL eserlerinde rastlanmıştır.

Sözcük Tarama Sözlüğü'nde “astarsız tek kat elbise” anlamı ile tespit edilmiştir.

(EÇS VII 21b22, 62a15)

Münyetü'l-Ğuzât eserinde bol- eylemi ile kullanılmıştır (*sâde bol-*, MĞ 87a-5).

soymaç: Sözcük “soyulmuş, çıplak” anlamında Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< soy- + -maç

şaşak: Atalay’ın “yamalı ve eski elbise” anlamını verdiği sözcük Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde tespit edilmiştir.

(TZ 21.a-2)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir sonuca varılamamıştır.

şık: Fr. *chic* Sözcük “güzel, zarif, modaaya uygun, süslü” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Şık sözcüğü “güzel, zarif, modaaya uygun” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

tesettür: Ar. *tesettür* Sözcük “örtünme” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde ve Osmanlı Türkçesinin LN ve TK sözlüklerinde belirlenmiştir.

(F 139a/13)

Sözcük “kadınların kapalı bir biçimde giyinmesi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

tesettürlü: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcüğe “kapalı kıyafetler giyinen kadın” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< tesettür + lü

tulas: Ata’nın “üstü başı dağınık, kötü giyimli” tanımını yaptığı sözcüğün tek örneği Harezmi Türkçesinin KE eserindedir.

(KE 154v8)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir kanıya varılamamıştır.

tuvalet: Fr. *toilette* Sözcük “üstüne başına çeki düzen verme, yıkanıp taranma, giyinme, süslenme” anlamları ile Osmanlı Türkçesinin TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Tuvalet sözcüğü “gece kıyafeti” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

urba: İt. *roba* Sözcük “giysi, esvap” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve LL eserlerinde belirlenmiştir.

Urba sözcüğü “giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

Nişanyan’a göre (2013) Türkçede sözcüğün başına r- sesi gelmediği için başına bir u- getirilmiştir. Gülensoy ise (2003) apayrı bir “elbise, giyecek” anlamındaki *urbak* sözcüğünden bahsetmiştir.

urbalı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “giysili” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< urba + lı

urbasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “giysisiz” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< urba + sız

üniforma: İt. *uniforma* Sözcük “resmî giysi” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN ve TK sözlüklerinde belirlenmiştir.

Sözcük “aynı işi yapanların giydikleri, tüzükle belirtilmiş, bir örnek giysi ve silahlı kuvvetlerin resmî giysisi” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

üniformalı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “üniforması olan, üniforma giymiş olan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< üniforma + lı

üniformasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “üniforması olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< üniforma + sız

üryan: Ar. *uryân* Sözcük “çıplak” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK sözlüklerinde tespit edilmiştir.

(F 103b/21, 128b/13, 1234b/10, vd.)

Sözcük Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

üst: Sözcük “giyecek, giysi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir. Aynı sözlükte mecaz anlamı *üst baş* sözcüğü “giyecekler, giysiler, giyim kuşam, kılık” şeklinde tanımlanmıştır.

< üs + t < üze

Resimli Türkçe Kamus’da “giysi, kıyafet” anlamında *üst baş* tamlaması tespit edilmiştir.

üstlü: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “belden üst kısmında giysi olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< üst + lü

üstlük: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen “en üste giyilen uzunca giysi” anlamındaki sözcüğe Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< üst + lük

üstsüz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “belden üst kısmında giysi olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< üst + süz

yalaq~yalıq~yalun>yalın: “çıplak” anlamındaki sözcük Orhon Türkçesinde KT ve BK yazıtlarında; Karahanlı Türkçesinde DLT, AĦ, SKT ve KB; Harezmi Türkçesinde HŞ, KE, ME ve NF; Kıpçak Türkçesinde GT, KĪ ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde DK, SN, QG, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Uğurlu ise Kıpçak Türkçesinin MĠ eserinde bu sözcüğe “çıplak, kınısız kılıç” anlamını vermiştir (MĠ 84a-7, 92a-3). Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(KT D29, BK D23, KT D28), (DLT 607/499), (AĦ 287, 330), (KB 1098, 2289, 2369, vd.), (HŞ 2481), (KE 83v6, 127v5, 136v18, vd.), (NF 80-2, 96-15, 222-10, vd.), (GTK 115/2), (İM 33b/7, 97a/4), (DK 27:9B1), (SN 2838, 3152,

4503, vd.), (GTE 37a-2), (K̄G 5a.5, 44b.12, 45b.6), (F 99a/06, 125a/21, 1119a/13, vd.)

Kıpçak Türkçesinin Gülistan Tercümesi ve Dedem Korkudun Kitabı'nda "çıplak ayak" anlamında (*yalın ayak*, GTK 180/2, DK 46:25B13) tamlaması tespit edilmiştir. Aynı tamlama Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

Karahanlı Türkçesine ait Kur'an Tercümesi ve Mukaddimetü'l-Edeb'te *bol-* eylemi ile kullanıldığı belirlenen sözcüğün aynı eser, Mukaddimetü'l-Edeb ve Kitâb el-İdrâk li-Lisâni'l Etrâk'da *kıl-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*yalın bol-*, SKT 31/89a3, ME 169-2, 191-6), (*yalın kıl-*, ME 56-8, 70-4, 105-1, NF 165-10, Kİ 97).

< yalınç

yalanaç: Argunşah ve Güner'in "çıplak, üstsüz, elbisesiz" tanımını yaptığı sözcüğe Harezmi Türkçesinde K̄E; Kıpçak Türkçesinde CC ve İM eserlerinde tespit edilmiştir.

(K̄E 78v10, 120r3, 174v8), (CC 37b/26, 58a/39), (İM 95a/6, 144b/5)

Kıssaşü'l-Enbiyâ ve İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin eserlerinde *bol-* eylemi ile kullanıldığı belirlenmiştir (*yalanaç bol-*, K̄E 136r8; İM 163b/2).

< yalın + gaç

yalıncağ~yalındak>yalıncak: Gökyay bu sözcüğe "çıplak, giyimsiz, üryan" anlamını vermiştir. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT; Kıpçak Türkçesinin TZ; Eski Anadolu Türkçesinde DK, SN, M, K̄G, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

(DLT 466/370), (TZ 24.b-13); (DK 27:9A7, 32:14A12, vd.), (SN 1290, 3334, 4995, vd.), (M 30b/2), (K̄G 100a.11, 101a.5-6, 160a.5), (F 117a/01, 221a/02, 1247b/06, vd.), (GTE 14a-1)

Dedem Korkudun Kitabı'nda "çıplaklaştırmak, soymak" anlamında *eyle-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*yalıncak eyle-*, DK 68:46A3).

< yalın + cak

yalıncaklık: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen "çıplaklık" anlamındaki sözcük Eski Anadolu Türkçesinde SN ve M eserlerinde örneklendirilmiştir.

(SN 193), (M 18b/5)

< yalın + cak + lık

yalıncakla-: Addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen eylem "çıplak duruma getirmek" anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 125a/12)

< yalın + cak + la-

yalınlık: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcüğe "üstsüz başsız, üryan" anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde rastlanmıştır.

(F 51a/01)

Sözcük "çıplaklık" anlamındaki sözcük Tarama Sözlüğü'nde tespit edilmiştir.

< yalın + lık

yamağı: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun "yamanmaya değer, yamanacak elbise" tanımını yaptığı sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 460/363)

< yama- + -gu

yapı~yapı: Sözcük "kılık, kıyafet" anlamı ile Tarama Sözlüğü'nde tespit edilmiştir.

< yap- + -l(g)

yeviglig: Olumlu sıfat yapan +IX(g) eki ile türetilmiş “süslü, donanımlı” sözcüğü Uygur Türkçesinde ABH’de tespit edilmiştir.

(ABH 519)

< yevig + lig

yordam: Sözcük “kılık, kıyafet” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Sözcüğün kökeni net olarak tespit edilememiştir.

zîbâ: Far. Yavuzarslan’ın “bezekli, süslü, müzeyyen” anlamını verdiği sözcük Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Kâm, LN, TK ve Leh eserlerinde belirlenmiştir.

(F 16b/17, 38b/12, 115b/18, vd.)

1.9. Giysi Bölümleri

Giysilerin tamamlayıcı unsurları ve bölümleri bağlamında 78 ad tespit edilmiştir. Sözcüklerin 41’i Türkçe; 8’i Fransızca; 8’i Farsça; 6’sı Arapça; 3’ü İtalyanca; 1’i Bulgarca; 1’i Tatarca; 1’i Rumca ve 1’i Rusça’dır. Kökeni net olarak bilinmeyen 4 sözcük tespit edilmiştir: *ağ*, *agel*, *agraf*, *askı*, *astâr*, *âstîn*, *bağ*, *bağcık*, *bağırdak*, *belek*, *bitâne*, *biye*, *bogmak*, *bürme*, *bürük*, *cep*, *cilbent*, *çapuk*, *çat*, *çırğuy*, *çitçit*, *dartı/ıartı*, *dilmeç*, *dürgü*, *eğindirik*, *ezrâr*, *foska*, *fermuar*, *fodra*, *kayış*, *hişte*, *hubve*, *ilersük*, *karşag*, *kemer*, *kırğag*, *klips*, *kopça*, *kordon*, *koy*, *könçek/könçük*, *kudurgak*, *kur*, *uçkur*, *kuşak*, *kurdele*, *manşet*, *ör*, *paçalık*, *pâtâva*, *peş*, *roba*, *ruk’a/rik’a*, *saçu*, *sıdıg/sıdıg*, *sıgza*, *subye*, *teybend*, *tikke*, *tiriz*, *tizme*, *tor*, *düğme*, *ulağ*, *vatka*, *volan*, *yaka*, *yakalık*, *yama*, *yan*, *yarındağ*, *yér*, *yen*, *yırtmaç*, *ilik*, *zih*, *zunnâr*.

ağ>ağ: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “iki bacak arasındaki pantolonun genişliği” tanımını yaptığı sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT, Kıpçak Türkçesinde Kİ eserlerinde rastlanmıştır. Tarama Sözlüğü’nde “donun ortasındaki parça” olarak anlamlandırılmıştır.

(DLT 53), (Kİ 16)

Lehçe-i Osmanî’de “ağlak, bacakların arasında takviyet için bağlı parça” anlamında *don ağı* isim tamlaması tespit edilmiştir.

Ağ sözcüğü Türkçe Sözlükte “pantolon veya külotun apış arasına gelen yeri, apışlık” anlamı ile belirlenmiştir.

< ag

agel: Ar. *’agel* Sözcük “Arap erkeklerinin kefiyelerinin üzerine bağladıkları, yünden örülmüş kalın çember bağ” anlamı ile yalnızca Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

agraf: Fr. *agrafe* “kopça” anlamındaki sözcük Türkçe Sözcükte tespit edilmiştir.

askı: Yavuzarslan’ın “pantolonu omuzdan asılı tutmaya mahsus bağ” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Askı sözcüğü “pantolon veya giysilerin düşmesini önlemek için omuzdan aşırılan bağ” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< as- + -k1

askıcı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “pantolon askısı yapan veya satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm sözlüğünde tespit edilmiştir.

Askıcı sözcüğü “askı yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< ask1 + c1

askılı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “askısı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< ask1 + l1

askısız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “askısı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< ask1 + s1z

astâr: Far. *âster* “astar” anlamındaki bu sözcüğün tespit edildiği örnekler Kıpçak Türkçesinin İM ve TZ; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerindedir.

(İM 305b/2), (TZ 8.a-3)

Tarama Sözlüğü'nde tespit edilen *asdar bez* tamlaması “kaba, kalın bez” şeklinde anlamlandırılmıştır.

Astar sözcüğü “giyecek, perde, çanta, ayakkabı vb. şeylerde, kumaşın veya derinin iç tarafına geçirilen ince kat” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Hasan Eren (1999) pek çok Türk lehçesinde bulunan bu sözcüğün Türkçeden bazı Balkan dillerine de geçtiğini belirtmiştir.

astarlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “astarı olan, astar geçirilmiş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm sözlüğünde belirlenmiştir.

Astarlı sözcüğü “astar geçirilmiş, astarlanmış” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< astar + lı

astarlık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcüğe “astara yarar bez” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm sözlüğünde rastlanmıştır.

Astarlık sözcüğü “astar olmaya elverişli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< astar + lık

astarsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “astarı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< astar + sız

astarla-: Addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen eylem “libasa bez kaplamak” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm sözlüklerinde tespit edilmiştir.

< astar + la-

âstîn: Far. Sözcük “esvap yeni” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN eserinde belirlenmiştir.

bağ~bav>bağ: Argunşah ve Güner bu sözcüğe “bağ, kuşak” anlamını vermiştir. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT, KB; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF ve KE; Kıpçak Türkçesinde CC, Kİ; Eski Anadolu Türkçesinde M, F ve DK; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 275/239), (KB 727, 2015, 2419, vd.), (HŞ 1602, 2247, vd.), (NF 85-9), (KE 15v12, 24r15, vd.), (CC 72a/21), (Kİ 33), (M 58a/10, S10/7), (F 125a/17, 208b/17, 1126b/07, vd.), (DK 43:24B4, 97:68B11, vd.)

Bağ sözcüğü “bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi topluca birbirine tutturmak için kullanılan ip, sicim, şerit, tel vb. düğümlenebilir nesne” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Codex Cumanicus'ta “kuşak, kemer, bel bağı” anlamında bir tamlama tespit edilmiştir (*bél bağı*, CC 51a/32). *Bel bağı* tamlaması aynı anlamlar ile Türkçe sözlükte de belirlenmiştir. Mukaddimetü'l-Edeb'de ise *baş bağı* tamlaması tespit edilmiştir (ME 166-6). Lehçe-i Osmanî eserinde “çorap” anlamında *diz bağı* tamlaması belirlenmiştir. Aynı tamlama “dizde çorabın tutturulduğu bağ” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir. Yine Türkçe Sözlükte “kadınların iç giysilerinin çarşaf altından görünmemesi için bellerine bağladıkları ince kuşak” anlamında *etek bağı* tamlaması tespit edilmiştir. Tarama Sözlüğünde “baş örtüsü” anlamında *baş bağı* tamlaması belirlenmiştir.

Ḳıssaşü'l-Enbiyâ'da *bağlan-* eylemi ile kullanılmıştır (*bağ bağlan-*, KE 77r5).

< ba- + -(1)g

bağcık: Sözcük “bağlama işinde kullanılan şerit biçiminde bağ” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< bağ + cık

bağcıklı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “bağı olan, bağı bulunan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< bağ + cık + lı

bağciksız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “bağı olmayan, bağısız” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

<bağ + cık + sız

bağırdağ(II): Sözcük “beşikte bebeklerin bağlarını ve kundaklarını sardıkları bend, bağıldak” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir. Tarama Sözlüğünde de “beşik bağı” anlamı ile tespit edilmiştir.

Sözcüğe “beşikteki çocuğun düşmemesi için beşiğe sarılıp bağlanan, kumaştan yapılmış enli bağ, bağıldak” anlamı ile Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< bağır + dAk

belek: Sözcüğe “kundak, çocuk bezi” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< bele- + -k

biñâne: Ar. Toparlı'nın “astar” anlamını verdiği sözcük Kıpçak Türkçesinin İM; Osmanlı Türkçesinin Leh eserlerinde tespit edilmiştir.

(İM 128b/7)

biñâneli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen “astarlı” anlamındaki sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesinin İM eserinde tespit edilmiştir.

(İM 153a/2)

< bitane + li

biye: Fr. *biais* Sözcük “genellikle giysinin yaka, kol, etek çevresine kendi kumaşından veya başka kumaştan geçirilen ince şerit” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

biyeli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “biye geçirilmiş, biyesi olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< biye + li

biyesiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “ biyesi olmayan, biye geçirilmemiş olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< biye + siz

bogmak(II): Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “gömlek düğmesi” tanımını yaptığı sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de örneklendirilmiştir.

(DLT 235/204)

< boğ- + -mak

bogmakla-: İsimden eylem yapan +lA- eki ile türetilen eylem “iliklemek, düğmelemek” anlamında Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 598/489)

< boğmak + la-

bogmaklan-: Atalay’ın “düğümlenmek, gömleğini iliklemek” anlamını verdiği addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan –n- ekleri ile türetilen sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinde DLT eserindedir.

(DLT II 274-9, III 351-1, vd.)

< boğmak + la- + -n-

bürme: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğe “şalvar beli” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 315/259)

< bür- + -me

bürük: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “şalvar uçkurunun ağzını büzmeye yarayan ip” anlamını verdiği sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 193/166)

< bür- + -ük

ceyb>cep: Ar. *ceyb* Yavuzarslan bu sözcük için iki ayrı tanım yapmıştır. İlk olarak “yaka, yaka açıklığı” anlamını verirken “esvabın öte berisinde akçe, mendil, evrak vs. koyulmasına mahsus olarak yapılan kese” anlamını da vermiştir. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinin F; Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

(F 38a/21, 63b/17, 242b/08)

Cep sözcüğü “genellikle bir şey koymaya yarayan, giysinin belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen astardan yapılmış parça” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözlükte “palto, pardösü, ceket gibi giysilerin iki ön parçasına açılan cep” anlamında *iç cep* tamlaması tespit edilmiştir.

cilbent: Far. Sözcük “dervişlerin kemeri arasındaki meşin cep” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

çapuk: Sözcük “don ağı” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< çap- + -(1)k

çat: Caferoğlu bu sözcük için “kumaşın dikiş yeri” anlamını vermiştir. Sözcüğün tek örneği Kıpçak Türkçesinin Kİ eserindedir.

(Kİ 41)

Sözcüğün kökenine dair net bir sonuca varılamamıştır.

çirguy: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “elbise kuşağının geçeceği iki taraflı ilik” tanımını yaptığı sözcüğe Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 551/452)

Clauson’a göre (1972:428), kökeni açık değildir.

çitçit: Sözcük “üzerinde dikili buldukları şeyin iki kenarını üst üste getirerek birleştirmeye ve tutturmaya yarayan, iki parçadan yapılmış metal nesne, fermejüp, kopça” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Yansıma sözcük olarak dildeki yerini almıştır.

çıtçıtçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “giysilere çıtçıt diken kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çıtçıt + çı

çıtçıtla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “çıtçıtla tutturmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< çıtçıt + la-

dartı~tartı: Tat.? Tezcan bu sözcüğe “kemer tokası” anlamını vermiştir. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde örneklendirilmiştir.

(EÇS VI 112b20, 126a5)

dilmeç: Sözcük “yırtmaç” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< dil- + -meç

dürgü: Sözcük “elbise veya kumaşın büklüm yeri” anlamında Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< dür-+ -gü

eğindirik: Toparlı’nın “ferace yakası, yakalı zihâre” tanımını yaptığı sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir. Sözcük “çabuk eskimesi için entari ve gömleğin çepeçevre omuz kısmına koyulan astar” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< eğin + dirik

ezrâr: Ar. Sözcük “esvap düğmeleri” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN sözlüğünde belirlenmiştir.

faska: Rum. Sözcük “kundak çocuklarının beline, zıbının üzerinden sarılan geniş sargı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

fermuar: Fr. *fermoir* Sözcüğe “giysi, çanta vb. yerlerde kullanılan, karşılıklı dişler ve bunların üzerinde yürüyen kapatıcıdan oluşan düzenek, cırcır, carcur” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

fermuarcı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen “giysilere fermuar diken kimse” anlamındaki sözcük Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< fermuar + cı

fodra: İt. Yavuzarslan bu sözcüğe “esvabın bazı yerlerine düz ve dik durmak için yüz ile astar arasında eklenen sert ve kolalı bez” tanımını yapmıştır. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

hayış~kadış>kayış: Gökyay’ın “işlenmiş deriden kesilen dar ve uzun parça” tanımını yaptığı sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde NF ve ME; Kıpçak Türkçesinde CC, TZ ve MĞ, Eski Anadolu Türkçesinde DK ve Osmanlı Türkçesinde Leh ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 185/159, 249/219, 448/352), (CC 60b/6), (TZ 19.b-4), (MĞ 8a-8, 59a-3, 94a-3, vd.), (NF 372-2), (ME 149-4), (DK 130:96B8)

Kayış sözcüğü Türkçe Sözlükte “bağlamak, tutmak veya sıkmak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilimi” anlamı ile belirlenmiştir.

Dîvânü Lûgati't-Türk'te “kayışa toka takmak” anlamında *tokula-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*kadış tokula-*, DLT 587/481).

< *kad- + -(1)ş

kadışla->kayışla-: İsimden eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “kayış yapmak” anlamında yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 591/484)

< kayış + la-

hiştektek: Far. Sözcük “elbisede kol altına konan üçgen biçimindeki parça, koltukaltı” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 1117a/11)

hubve: Ar. Yüce'nin "kundak bağı" tanımını yaptığı sözcük yalnızca Harezmi Türkçesinin ME eserinde *bağla-* eylemi ile kullanıldığı örnekte tespit edilmiştir (*hubve bağla-*, ME 149-5).

ilersük: "şalvar uçkuru" anlamındaki sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde NF ve Kıpçak Türkçesinde TZ eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de belirlenmiştir.

(DLT 87/78), (NF 189-14, 189-15), (TZ 9.a-1)

Hasan Eren'e (1999) göre kökeni net olmamakla birlikte -sXk eki ile türetildiği açıktır.

karşag: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğe "elbisenin bir karış kadar olan parçası" tanımını yapmıştır. Sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT'de rastlanmıştır.

(DLT 233/203)

< kar(1)ş + ağ

kemer: Far. *kamar* Özkan'ın "bele takılan kemer, kayış" tanımını yaptığı sözcük Harezmi Türkçesinde HŞ ve NF; Kıpçak Türkçesinde CC ve GT; Eski Anadolu Türkçesinde GT ve F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(HŞ 54, 737, 1816, vd.), (NF 278-12, 281-9), (CC 51b/15), (GTK 338/10), (F 39a/21, 49a/07, 189a/16, vd)

Kemer sözcüğü Türkçe Sözlükte "bele dolayarak toka ile tutturulan, kumaş, deri veya metalden yapılan bel bağı" anlamı ile tespit edilmiştir. Aynı sözlükte "elbise üzerinden bele dolayarak bir toka ile tutturulan, deri, kumaş veya metalden yapılan özel bağ, bel bağı" anlamı ile *bel kemeri* tamlaması tespit edilmiştir.

Tarama Sözlüğü'nde "süslü, özenle yapılmış kemer" anlamında *kur kemer* tamlaması tespit edilmiştir. Kâmûs-ı Türki'de *tokalı kemer* tamlaması tespit edilmiştir.

Nehcü'l-Ferâdîs'te *kemer* sözcüğünün *bağla-* eylemi ile Husrav u Şîrîn'de *bağlan-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*kemer bağla-*, NF 278-13, 359-1), (*kemer bağlan-*, HŞ 54, 3367). Eski Anadolu Türkçesinin Gülîstan Tercümesi'nde *bağlan-* eylemi ile kullanıldığı örneklendirilmiştir (*kemer bağlan-*, GTE 63a-7).

kemerli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “kemerli olan” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F; Osmanlı Türkçesinin Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

(F 1248b/13)

Sözcük “üzerinde kemeri olan veya kemer takılmış olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kemer + li

kemersiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “kemerli olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kemer + siz

kırgağ: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğe “elbisenin kenarları veya çevresi” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 410/320)

< kır + gAk

kırgağlıg: Tekin'in “kenarlı, kıyılanmış (kumaş, elbise hakkında)” anlamını verdiği sözcük yalnızca Orhon Türkçesinde BK yazıtında tespit edilmiştir.

(BK K11)

< kırgak + lık

klips: Fr. *clips* Sözcüğe “yaylı bir pensle tutturulmuş küpe, iğne vb.” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

kopçak~kopça: Bul. *kopça* Toparlı'nın "iplik, düğme yerine telden çengel" anlamını verdiği sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesinde EÇS; Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve Kâm eserlerindedir.

(EÇS VI 60a17)

Sözcük "bir giysinin iki yanını bitıştirmeye yarayan ve metal bir hâlka ile bir çengelden oluşan araç, agraf" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kopçalı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük "kopçası olan, kopça ile iliklenen" anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Sözcüğe Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< kopça + lı

kopçasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük "kopçası olmayan" anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kopça + sız

kopçala-: Addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen eyleme "kopça ile iliklemek" anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde rastlanmıştır.

Eylem aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< kopça + la-

kopçalan-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem "kopça ile iliklenmek" anlamı ile Osmanlı Türkçesinde belirlenmiştir.

Eylem aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< kopça + la- + -n-

kopçalat-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -t- ekleri ile türetilen eylem "kopça ile ilikletmek" anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

< kopça + la- + -t-

kordon: Fr. *cordon* Yavuzarslan'ın “saat asmaya mahsus enli ve kalınca kurdele” anlamını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Kâm, TK ve LN eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “saat, madalyon vb.ni asmaya yarayan ince zincir” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

koy: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “elbisenin koyunu” anlamını verdiği sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 109/98, 436/340, 505/405, vd.)

< koç

könçek(II)~könçük: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “yaka” tanımını yaptığı sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT ve SKT eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 241/209), (SKT 32/22a2)

< kön + çük

könçüklen-: İsimden eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “yaka yapılmak” anlamında Karahanlı Türkçesinde DLT'de tespit edilmiştir.

(DLT 405/315)

< könçük+ le- + -n-

kudurgak: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğe “kaftanın arkadaki iki kuyruğundan biri” anlamını vermiştir. Sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 13/7, 251/220)

< *kudur +gak

kur(II): Argunşah ve Güner bu sözcük için “kemer, kuşak” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT, KB; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, ME,

MM, KE ve Kıpçak Türkçesinde CC ve İM; Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 163/142, 223/193, 479/383, 578/475), (KB 461, 542, 580, vd.), (HŞ 2019, 2094), (NF 82-11), (ME 65-8, 138-7, 177-4), (MM 191/1), (KE 46v16, 74v16, 87r17, vd.), (CC 51a/32), (İM 192a/8)

Codex Cumanicus'ta “altın kemer” anlamında bir tamlama tespit edilmiştir (*altun kur*, CC 58a/1 c).

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bağla-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilen sözcük Hüsrev u Şîrîn'de “kuşak bağlamak” anlamında *kuşan-* eylemi ile kullanılmıştır (*kur bağla-*, ME 84-8), (*kur kuşan-*, HŞ 3545). Dîvânü Lûgati't-Türk'te ise *kurşan-* ve *kurşat-* eylemleri ile kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir (*kur kurşan-*, DLT 391/306, 393/307), (*kur kurşat-*, DLT 432/338).

< kur

ıçkır~ıç kur>uçkur: Birleşik ad olan “ıç kuşak, uçkur” anlamındaki sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde ME; Kıpçak Türkçesinde CC ve Kİ, Eski Anadolu Türkçesinde KG ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 30/16, 163/142), (CC 81b/6 b), (Kİ 9), (KG 128a.12)

Uçkur sözcüğü “şalvarı bele bağlamak veya torba, kese vb. şeylerin ağzını büzmek için bunlara geçirilen bağ” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Tarama Sözlüğü'nde “donun uçkur geçirecek yeri, uçkurluk” anlamında uçkur evi tamlaması tespit edilmiştir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te *uçkur* sözcüğünün *bağla-* ve *urun-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*ıçkur bağla-*, ME 138-8, 177-4), (*ıçkur urun-*, ME 138-8).

< ıç + kur

ukurlu: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “ukurla bağlanan don ve Şalvar” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Km eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük “uçkuru olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< uçkur + lu

uçkurluk: Addan ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “uçkur oluğu, uçkur geçirmeye yarayan kısım” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Km eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< uçkur + luk

ukursuz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe Türkçe Sözlükte “uçkuru olmayan” anlamı ile rastlanmıştır.

< uçkur + suz

ķurlu: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “ķuŐaklı, kemerli” anlamı ile Harezmi Türkçesinin KE eserinde örneklendirilmiştir.

(KE 94r3, 101r20, 106v20, vd.)

< kur + lu

ķurŐag~ķuŐah~ķuŐak>ķuŐak: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “bel bağı, bel ķuŐaėı, kemer” anlamını verdiği sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT; Kıpçak Türkçesinde KI, MĖ, TZ ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde YZ, SN, DK, M, KG, F ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Km eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 234/203), (KI 72), (MĖ 23b-5), (TZ 21.a-1), (İM 346a/4, 446b/6), (YZ 288, 602), (SN 790, 2239), (DK 54:32B8, 108:77B4), (M 63b/11, 50b/4), (KG 16b.13), (F 130b/10, 216b/01, 240b/08, vd.), (GTE 36b-8)

Sözcük “bele sarılan uzun ve enli kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Kitâb-ı Gunya’da bir kuşak çeşidi olarak *altun kuşak* tamlaması tespit edilmiştir (KG 128a.9). Tarama Sözlüğü’nde ise “süslü, özenle yapılmış kuşak” anlamında *kur kuşak* tamlaması tespit edilmiştir.

Yûsuf u Zelîhâ’da sözcüğün *bagla-* ve *eyle-* eylemleri ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*kuşak bagla-*, YZ 54), (*kuşak eyle-*, YZ 870).

<kur +şa- + -k

kuşakçı: Meslek ad yapan +CX eki ile türetilen sözcük “kuşak yapan veya satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

< kuşak + çı

kuşaklu>kuşaklı: Gökyay bu sözcüğe “kuşak bağlanmış, kuşağı olan” anlamını vermiştir. Sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde DK’de örneklendirilmiştir.

(DK 54:32B8, 108:77B4)

Sözcüğe “kuşağı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kuşak + lı

kuşaksız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “kuşağı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kuşak + sız

kuşakla-: Addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen eyleme “kuşakla kuşanır gibi bağlamak” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

Eylem Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< kuşak + la-

kurşag: “kuşakla kuşanma” anlamındaki sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 234/203)

< kur+ şa- + -g

kurla-: İsimden eylem yapan +lA- eki ile türetilen “kuşak edinmek ve bağlamak” eyleme yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de rastlanmıştır.

(DLT 575/473)

< kur + la-

kurşa->kuşa-: “kuşanmak, kuşağı bağlamak” eyleminin tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 393/307, 570/469)

< kur + şa-

kurşan->kuşan-: Ercilasun ve Akkoyunlu ‘nun “kemer kuşanmak” anlamını verdiği eyleme Gökyay “giyinmek, giyinip kuşanmak, kılıç vs. takınmak” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT; Harezmi Türkçesinin HŞ ve ME; Eski Anadolu Türkçesinin DK, GT, F ve YZ; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 391/306, 393/307), (HŞ 3545), (ME 138-7, 177-4), (DK 34:16B8, 35:17B3, vd.), (GTE 22b-9), (F 16b/06, 93a/09, 203a/03, vd.), (YZ 288)

Eylem “beline kuşak, kılıç, kemer vb. şeyler bağlamak; giyinmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

Lehçe-i Osmanî ve Kâmûs-ı Türki’de “hazırlanmak” anlamında *giyinip kuşanmak* deyimini tespit edilmiştir.

< kurşa- + -n-

kurşat->kuşat-: “kemer kuşatmak” eylemi Karahanlı Türkçesinde DLT ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 432/338)

< kurşa- + -t-

Lehçe-i Osmanî’de “kuşak kuşanmak” anlamında *belini kuşat-* kullanımını tespit edilmiştir.

kurdele: İt. *cordella* Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve LN eserinde tespit edilmiş ve “şerit biçiminde ipek atlas” anlamında belirlenmiştir.

Sözcük “belli bir biçim verilmiş saça veya giysinin yakasına takılan ince kumaş” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kurdeleli: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “kurdelesi olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kurdele + li

kurdelesiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “kurdelesi olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kurdele + siz

manşet: Fr. *manchette* Sözcük “gömleğin kol ağzına geçirilen, genellikle çift katlı kumaştan yapılan bölüm, kolluk” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

manşetli: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “manşeti olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< manşet + li

ör: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “kaftanın koltuk altı” tanımını yaptığı sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 34/21)

<ör

paçalık: Somut ad yapan +lXk eki ile türetilen sözcük “pantolon, şalvar veya uzun külot paçasının ayak bileğini saran bölümü” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< paça + lık

pâtâva: Sözcük “çarık bağı, sıırım, dolak bağı, potin bağı” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinde F eserinde tespit edilmiştir.

(F 244b/03)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir sonuca ulaşamamıştır.

peş: Far. Sözcük “don ağı, parçası” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir.

Lehçe-i Osmanî’de *elbise peşi* ve *entari peşi* tamlamaları tespit edilmiştir.

roba: İt. *roba* sözcük “bir giyeceğin göğüsle omuz arasında kalan bölümüne eklenen parça” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

robalı: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcüğe “robası olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< roba + lı

ruḡ’a~rik’a: Far. Özkan bu sözcük için “yama” anlamını vermiştir. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinin GT; Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(GTE 32b-10)

saçu: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğe “elbise vb. şeylerin saçağı” anlamını vermiştir. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 541/442)

< saç- + -u

sıdıg~sıdig: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun "kaftanın, uçlardan göğse kadar uzanan iki eteğinden biri" anlamını verdiği sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT188/160, 196/168)

< *sıd- +-ıg

sıgza: Caferoğlu bu sözcüğe "gömleğin yakası" tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesinde Kİ eserinde tespit edilmiştir.

(Kİ 58)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te bu sözcüğe karşılık olarak "iki şeyi birleştiren kenek" anlamında sıgzıg sözcüğü verilmiştir (DLT 464-10).

Kökü net olmamakla birlikte Clauson (1972:818) sözcüğü "birleştirmek" anlamındaki sıgış- kökü ile + -ga eki şeklinde bölmüştür.

subye: Fr. *sous-pied* Sözcük "ayağın altından geçen, tozluğa veya pantolon paçalarına bağlanan deriden, kumaş vb.nden şerit" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

teybend: Tezcan'ın "bir tür kuşak" tanımını yaptığı sözcük Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserinde örneklendirilmiştir.

(EÇS I 192b20, V 41b4, vd.)

Sözcüğün kökeni hakkında net bir sonuca varılamamıştır.

tikke: Toparlı'nın "uçkur" anlamını verdiği sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesinin İM eserinde tespit edilmiştir.

(İM 192a/8)

< tik- + -ke

tiriz~terz: Sözcük "esvabın eteğine eklenen ensiz parça" anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

Sözcük "entari peşi" anlamında Tarama Sözlüğü'nde tespit edilmiştir.

< *tér- + -(i)z

tizme: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcük için “şalvarın uçurluğu” tanımını yapmıştır. Sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinde DLT eserindedir.

(DLT 218/187)

< tiz-+ -me

tor(II): Sözcük “elbise veya örgülerde, çorap koncunun ağzı gibi büzülen kısım” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< tor

tüvme~tügme>düğme: Gökyay’ın “düğme, kopça” anlamını verdiği sözcük “düğmelemek, düğümlemek” kökünden –mA+ eylemden ad yapan eki ile türetilmiş kalıcı ad oluşturmuştur. Sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT ve KB; Harezmi Türkçesinin ME ve KE; Kıpçak Türkçesinin CC, MĞ, TZ ve Kİ; Eski Anadolu Türkçesinin DK ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 218/187), (KB 191, 4204, 4977), (KE 75v16, 249v5), (CC 51a/5, 60b/14), (MĞ 26b-3), (TZ 18.a-5), (Kİ 40, 49), (DK 39:20A6, 113:82A6)

Düğme sözcüğüne “giyecek, yorgan vb.nin bazı yerlerine ilikleyici veya süs olarak dikilen kemik, metal, sedef gibi sert maddelerden yapılmış küçük tutturma aracı” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Mukaddimetü’l-Edeb’de *ur-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*tüğme ur-*, ME 36-7)

< düğ- + -me

Nişanyan’a göre (2013) bugünkü anlamda giysi düğmesi Osmanlı ülkesinde 16. yüzyılda yaygınlaşmıştır.

düğmeci: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “düğme yapan veya satan adam” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Düğmeci sözcüğü “düğme, fermuar, boncuk vb. yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< düğme + ci

düğmelü>düğmeli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “düğmesi olan, düğme ile iliklenen esvap vs.” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F; Osmanlı Türkçesinin Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

(F 1259b/07)

Düğmeli sözcüğü Türkçe Sözlükte “düğmesi olan, düğme ile tutturulan” anlamları ile belirlenmiştir.

< düğme + li

düğmesiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “düğmesi olmayan, düğme ile tutturulmayan” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< düğme + siz

tüğmele-~tüğmele->düğmele-: İsimden eylem yapan +IA- eki ile türetilen “dügümlemek” anlamındaki eylem Kıpçak Türkçesinin Kİ, MĞ ve TZ; Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(Kİ 40), (MĞ 26b-4), (TZ 18.b-1)

Düğmele- eylemi Türkçe Sözlükte “bir şeyin düğmesini iliğine geçirmek, iliklemek” anlamı ile belirlenmiştir.

< düğme + le-

tüğmelen->düğmelen-: İsimden eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen “dügümlenmek, iliklerini iliklemek” anlamındaki eylem yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 533/434)

Düğmelen- eylemi “iliklenmek, düğmelenmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< düğme + le- + -n-

ulağ: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “elbise yaması” tanımını yaptığı sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT'de rastlanmıştır.

(DLT 73/60)

< ula- + -ğ

vatka: Rus. Sözcük “giysilerde, omuzların dik durmasını sağlamak amacıyla içine konulan parça” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

volan: Fr. *volant* Sözcük “kadın giysilerinin etek ucu, kol vb. yerlerine verev kesilmiş kumaştan yapılan süs” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

volanlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “volanı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< volan + lı

yağa>yaka: Arat'ın “yaka, elbise yakası” anlamını verdiği sözcüğe Gökyay “giyimim boynu kuşatan yeri” tanımını yapmıştır. Sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, KE ve ME; Kıpçak Türkçesinde CC, TZ ve GT; Eski Anadolu Türkçesinde YZ, DK, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve LL eserlerinde rastlanmıştır. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de belirlenmiştir.

(DLT 132/115, 454/358, 578/475), (KB 2377, 3282, 3541, vd.), (HŞ 1076, 1535, 1994, 3728), (NF 95-7), (KE 48r2, 169r6, 226r17-18, vd.), (ME 147-3), (CC 50b/9), (TZ 20.b-11, 23.b-7), (GTK 57/6, 200/3, 215/5, vd.), (YZ 169), (DK 95:66B10, 96:68A2, vd.), (F 43a/19, 190a/05, 1252a/08, vd.), (GTE 43b-6)

Türkçe Sözlükte “giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü” anlamında yaka sözcüğü belirlenmiştir. Aynı sözlükte “kazak ve süveterlerde bulunan yuvarlak yaka” anlamında *bisiklet yaka*, “dökümlü, hafif açık, serbest

yaka” anlamında *degaje yaka*, “açıklığı omuzlara doğru olan, oval yaka” anlamında *kayık yaka* tamlamaları tespit edilmiştir.

Dîvânü Lûgati't-Türk, Kıpçak Türkçesinde ait Gülistan Tercümesi, Süheylü Nevbahar, Marzubân-nâme ve Dedem Korkudun Kitabı'nda “üzüntüyle gömleğinin yakasını parçalamak” anlamındaki deyim tespit edilmiştir (*yaħa>yaka yurt-*, DLT 104/95, GTK 279/10, 314/4, SN 2914, 4185, DK 69:47B5, 71:49A3, M 41a/2).

< yak- + -a Clauson'a göre, Türkçeden diğer dillerine geçmiştir (1972:898).

yakalı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “yakası olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< yaka + lı

yakalık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük “yakalık” anlamı ile Harezmi Türkçesinde ME ve Osmanlı Türkçesinde Leh'de tespit edilmiştir.

(ME 85-3)

< yaka + lık

Sözcük Türkçe Sözlükte “ilköğretim öğrencilerinin önlüklerinin üzerine taktıkları yaka; erkek gömleklerinin üzerine takılan eğreti yaka ve yaka yapılmaya uygun şey” anlamları ile tespit edilmiştir.

yakalıklı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “yakalığı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< yakalık + lı

yakasız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “yakası olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

Türkçe Sözlükte “kefen” anlamında *yakasız mintan* ve *yakasız gömlek* tamlamaları tespit edilmiştir.

< yaka +s ız

yamov~yamağ>yama: “yama, yamalık” anlamındaki sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde NF; Kıpçak Türkçesinde CC ve TZ; Eski Anadolu Türkçesinin GT ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Tarama Sözlüğü’nde de belirlenmiştir.

(DLT 275/239, 456/360), (NF 105-15), (CC 80b/3 b), (TZ 16.b-12, 84.a-13), (GTE 63b-2)

Sözcük aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

Nehcü'l-Ferâdis’de kıl- yardımcı eylemi ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır (*yamağ kıl-*, NF 105-15, 400-10).

< yama- + -I(g)

yamacı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “esvap ve kundura vs. yama vuran, eskici, tamirci” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir. Sözcük “ayakkabı yamayan” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

Sözcük “ayakkabı yamayan, onaran kimse, ayakkabı eskicisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< yama(g) + cı

yamağlıg>yamalı: Olumlu sıfat yapan +IX(g) eki ile türetilen “yamalı” anlamındaki sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde NF; Kıpçak Türkçesinde TZ ve Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 465/369), (NF 253-7), (TZ 34.b-2)

Sözcüğe Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< yama(g) + lı(g)

yamalık: Somut ad yapan +IXk eki ile türetilen sözcük Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde tespit edilmiştir.

(TZ 50.a-5)

Sözcük “yama için kullanılan parça” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< yama(g) + lık

yamağú: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “yamanmaya değer, yamanacak elbise” tanımını yaptığı sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 460/363)

< yama- + -gu

yamala-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “yama vurmak, yama yapıştırarak tamir etmek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

< yama(g) + la-

yamalan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen sözcüğe “kendi esvabına yama vurmak” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde rastlanmıştır.

< yama(g) + la- + -n-

yan: Sözcük “cep, kemer, kese” anlamları ile Tarama Sözlüğü'nde tespit edilmiştir.

< yan

yarındağ: Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğe “Türk sırımı, kayış” anlamını vermiştir. Sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 322/263, 354/283, vd.)

< yarın + dağ

yér: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “ipekli kumaşın bir yüzü” anlamını verdiği sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 505/405)

< yer

Dîvânü Lûgati't-Türk'te bir kumaşı belirtmek için “yeşil yüzlü ipek kumaş” anlamında *yaşıl yerlig barçın* sözcüğü tespit edilmiştir (DLT 506/405).

yeñ~yiñ>yen: Argunşah ve Güner'in “elbise kolu, yen” tanımını yaptığı sözcüğe Dilçin “elbise kolunun el üzerine gelen kısmı” anlamını vermiştir. Sözcük Karahanlı Türkçesinde DLT, KB; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, ME ve KE; Kıpçak Türkçesinde CC, Kİ, İM, MĠ, TZ ve GT; Eski Anadolu Türkçesinde DK, YZ, SN, KG, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 323/263, 360/286, 383/300, 602/494), (KB 3541, 5974), (HŞ 565), (NF 171-4, 311-4, 422-9, vd.), (ME 89-7), (KE 68v1, 80r12, 117v15, vd.), (CC 51a/6), (Kİ 98), (İM 134b/8, 419b/2), (MĠ 19b-5), (TZ 31.a-3), (GTK 187/5, 230/13, 261/1, vd.), (DK 32:14B8, 46:26B3, vd.), (YZ 724), (SN 566, 1796, 4670), (KG 111b.6), (F 96a/02, 126a/18, 1253b/09, vd.), (GTE 75a-6)

Sözcük “giysi kolu” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

Tarama Sözlüğü'nde “gömlek yahut elbise kolunun koltuk tarafından olan yeri” anlamında yen başı tamlaması tespit edilmiştir.

< yeng

yenli: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “yenleri olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< yen + li

yensiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcüğe “yenleri olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< yen + siz

yırtmaç: Yavuzarslan bu sözcüğe “esvap ve çamaşırın yırtılmış gibi açık yeri” anlamını vermiştir. Sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Kâmûs-ı Türki’de *entari yırtmacı* ve *şalvar yırtmacı* tamlamaları tespit edilmiştir.

Sözcüğe “çoğunlukla etek, paça veya kol yenido, dikilmemiş uzunca açıklık” anlamı ile Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< yırt- + -mAç

yırtmaçlı: Olumlu sıfat yapan +IX eki ile türetilen sözcük “yırtmacı olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< yırtmaç + lı

yırtmaçsız: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “yırtmacı olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< yırtmaç + sız

ilgik>ilik: Uğurlu bu sözcüğe “düğme için yapılan ilik” anlamını vermiştir. Sözcük Karahanlı Türkçesinin KB; Harezmi Türkçesinin HŞ, NF ve ME; Kıpçak Türkçesinin MĞ, Kİ ve TZ; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(KB 2198, 4267), (HŞ 1517), (NF 65-17), (ME 159-3), (Kİ 21), (TZ 25.a-5)

Sözcük Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

Münyetü’l-Ğuzât eserinde *tik-* eylemi ile kullanılmıştır (*ilgik tik-*, MĞ 26b-3).

< *il- + -gük

ilikçi: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “ilik açan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< ilik + çi

ilikli: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “düğmeleri iliklere geçirilmiş, kavuşturulmuş” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

Sözcük “iliği olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< ilik + li

iliksiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen sözcük “iliği olmayan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< ilik + siz

ilikle-: Addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen eylem “takılıp dolanmak” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Eyleme Türkçe Sözlükte “bir şeyin düğmesini iliğine geçirmek” anlamı ile rastlanmıştır.

< ilik + le-

zih: Far. *zih* Sözcük Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

Sözcüğe Türkçe Sözlükte “giysilerin kol, yaka, etek vb. kenarlarına dikilen şerit veya kaytan” anlamı ile rastlanmıştır.

zihli: Olumlu sıfat yapan +lX eki ile türetilen sözcük “zihli olan” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< zih + lı

zihsiz: Olumsuz sıfat yapan +sXz eki ile türetilen “zihli olmayan” anlamında Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< zih + siz

zihla-: Addan eylem yapan eylem +lA- eki ile türetilen eyleme “kenarına zih geçmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< zih + la-

zünnâr: Ar. Ata'nın "papazların bellerine bağladıkları uçları sarkık örme kuşak" tanımını yaptığı sözcüğe Harezmi Türkçesinin HŞ, NF ve ME; Eski Anadolu Türkçesinin KĞ ve F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, LN, TK ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(HŞ 55), (NF 325-12, 344-8), (KĞ 83a.10), (F 38b/03)

Sözcüğün Hırsav u Şîrîn ve Mukaddimetü'l-Edeb'de *bağlan-* eylemi ile kullanıldığı tespit edilmiştir (*zünnâr bağlan-*, HŞ 61, 457, ME 170-7).

1.10. Giyimle İlgili Meslekler

Meslek adı yapan +CX eki ile türetilenler ve ödünç olanlarla birlikte 97 adet sözcük bu başlık altında incelenmiştir. Tespit edilen sözcüklerden 85'i Türkçe; 6'sı Farsça; 4'ü Arapça ve 1'i İtalyancadır. Türkçe sözcüklerin bu bağlamdaki çoğunluğunda, meslek adı üretiminde kullanılan en aktif ekin etkisi söz konusudur. Meslek adlarındaki çeşitlilikten anlaşılacağı üzere giyim kuşam bağlamında neredeyse her ürünün üretimi için ayrı bir iş kolu olduğu belirlenmiştir: *abacı, ağıcı, aksesuaracı, askıcı, ayakkabıcı, basmacı, başlıkçı, başmakçı, bezci, bezekçi, bezzaz, börkçi, culaḥak/culha, culhacı, cübbeci, çamaşırı, çantacı, çapulacı, çarıkçı, çedikçi, çekmençi, çitçitçi, çizmeci, çorapçı, çuhacı, çulcu, terzi, dikiş, dikişçi, duvakçı, düz, düzgüncü, eldivenci, eskici, esvapçı, etükçi/etikçi, fermeneci, fermuaracı, fervecilik, fesci, gelinlikçi, gâzur, gîvediz, gömlekçi, göncü, gözlükçü, harîrci, ilikçi, ipekçi, kaftancı, kalçinci, kalafatçı, kalpakçı, kavukçu, kazzâz, keçeci, kefenci, ketenci, korseci, kostümcü, köşker, kumaşçı, kunduracı, kuşakçı, külahçı, kürkçü, makyajcı, pamukçu, mayocu, modistra, nakışçı, nakkaş, nalıncı, otrakçı, pabuççu, pantoloncu, pantuflacı, peştamalçı, sahtiyancı, saraç, sarıkçı, şalvarcı, şapkacı, takkeci, takunyacı, terlikçi, tokucu, tonçı, tuğcu, tülbentçi, yalçı, yamacı, yarıklık, yazmacı, yemenici, yiçi.*

abacı: Sözcük "abadan eşya diken esnaf" anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde örneklendirilmiştir.

Abacı sözcüğü Türkçe Sözlükte "abadan giyecek yapan veya satan kimse" anlamı ile tespit edilmiştir.

< aba + cı

ağıcı: *ağı* sözcüğünün meslek adı yapan +CX eki alarak türemiş hâli “ipek kumaşları muhafaza eden kimse” anlamı ile yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT ve KB eserlerinde tespit edilmiştir. Uygur Türkçesinin KP eserinde ise Köken “hazinedar” anlamı ile ele almıştır.

(DLT 57/43, 80/69), (KB C39, 2494, 2741, vd.)

< ağı + cı

aksesuarıcı: Sözcük “aksesuar satan ve hazırlayan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< aksesuar + cı

askıcı: Sözcük “pantolon askısı yapan veya satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm sözlüğünde tespit edilmiştir.

Askıcı sözcüğü “askı yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< askı + cı

ayakkabıcı: Sözcük “ayakkabı yapan veya satan kimse, başmakçı, pabuççu” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< ayakkabı + cı

basmacı: Sözcük “tülbent üzerine kalıp basan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK sözlüklerinde belirlenmiştir.

< basma + cı

Kâmûs-ı Türki’de aynı anlamda *baskıcı* sözcüğü de tespit edilmiştir.

başlıkçı: Sözcük “başlık yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< başlık + cı

başmağcı~başmağcı~başmağçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen “ayakkabıcı” sözcüğü yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin SN, G ve M;

Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcüğe Tarama Sözlüğü'nde de rastlanmıştır.

(SN 1963), (KG 129b.13), (M 35b/3-4-8, vd.)

Başmakçı sözlüğü “ayakkabıcı” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< başmak + çı

bezekçi: Sözcük “süsleyen” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü'nde de belirlenmiştir.

< bezek + çı

bezzâz: Ar. *bezzâz* Karamanlıoğlu'nun “kumaşçı” anlamını verdiği sözcük Kıpçak Türkçesinin GT eserinde tespit edilmiştir. Sözcük “bezci, astarlı, bez tüccarı” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, LN, TK ve Kâm eserlerinde de belirlenmiştir.

(GTK 150/6, 275/8)

Bezzaz sözcüğü “kumaş alıp satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

börkçi: Argunşah ve Güner *börk* sözcüğünden meslek adı yapan +CX eki ile türetilmiş hâline “börk yapan kimse, börkçü” tanımını yapmıştır. Ercilasun ve Akkoyunlu bu sözcüğü “börkçü dükkânı” anlamı ile ele almıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT ve Kıpçak Türkçesinin CC eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 19/9, 286/245, 293/247), (CC 44a/27)

< börk + çı

bözçi>bezci: Ata'nın “bez dokuyan, dokumacı” anlamını verdiği sözcük Harezmi Türkçesinin KE eserinde tespit edilmiştir.

(KE 18v1, 31r21, 169v6, vd.)

Bezci sözcüğü “bez yapan veya alıp satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< bez + çi

culahak~culâh~culha: Far. *cûlâ-hak>cûlâh* Argunşah ve Güner’in “kumaş dokumacısı” tanımını yaptığı sözcük Kıpçak Türkçesinde CC ve Eski Anadolu Türkçesinde KĞ, F ve M; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(CC 45a/10), (KĞ 129a.10, 129a.13, 132b.3-4), (F 1117a/13), (M 53b/3, 54a/9, 55b/2, vd.)

Çulha sözcüğü “el tezgâhında bez dokuyan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

çulhacı: Sözcüğe Atalay “çulha, dokumacı” anlamını vermiş ve sözcük Kıpçak Türkçesi’nin TZ eserinde örneklendirilmiştir.

(TZ 13.a-7)

< çulha + cı

cübbeci: Sözcük “cübbe yapan ve satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< cübbe + ci

çamaşırıcı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen “çamaşırı yıkayan, satan kişi” anlamındaki sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

< çamaşır + cı

çantacı: Sözcük “çanta yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< çanta + cı

çapulacı: Sözcük “çapula yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çapula + cı

çarıkçı: Sözcük “çarık yapan ve satan esnaf” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm sözlüğünde belirlenmiştir.

Çarıkçı sözcüğü Türkçe Sözlükte de “çarık yapan veya satan kimse” anlamı ile tespit edilmiştir.

< çarık + çı

çedikçi: Sözcük “mestçi” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir. Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< çedik + çi

çekmençi: *çekmen* sözcüğünün addan ad yapım eki +CX ile aldığı yeni şekle Argunşah ve Güner “kumaş dokuyan, dokumacı, çuhacı” anlamını vermiştir. Yalnızca Kıpçak Türkçesinin CC eserinde tespit edilmiştir.

(CC 64a/21)

< çekmen + çi

çıtçıtçı: Sözcük “giysilere çıtçıt diken kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çıtçıt + çı

çizmeci: Sözcük “çizme yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< çizme + ci

çorapçı: Sözcük “çorap ören, yapan ve satan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm sözlüğünde belirlenmiştir.

Çorapçı sözlüğü “çorap ören veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çorap + çı

çuhacı: Sözcüğe “çuha yapan ve satan adam” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm sözlüğünde rastlanmıştır.

Çuhacı sözlüğü Türkçe Sözlükte “çuha dokuyan veya satan kimse” anlamı ile belirlenmiştir.

< çuha + cı

çulcu: Sözcük “çul yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< çul + cu

derzi>terzi: Far. *derzî* “terzi” sözcüğünün örnekleri Kıpçak Türkçesinin CC; Eski Anadolu Türkçesinin KÇG, F ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerindedir.

(CC 43a/19), (KÇG 129b.2, 129b.5, 129b.13, 129a.15), (F 69a/06, 69a/18)

Sözcük Türkçe Sözlükte “giysi biçip diken kimse, dikişçi” anlamı ile belirlenmiştir. Sözlükte aynı anlamda *dikişçi* sözcüğü tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

tikiçi~dikici: Sözcük “mest ve pabuç diken” anlamı ile Kıpçak Türkçesinin GT eserinde ve Osmanlı Türkçesinin LL ve TK sözlüklerinde belirlenmiştir. Aynı eserde başmak tikici anlamındaki tamlama “ayakkabıcı” anlamı ile belirtilmiştir (GTK 156/10).

< dik- + -ici

dikiş: Sözcük Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde tespit edilmiştir.

Sözcüğe “giysi dikme işi, terzilik” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

Lehçetü'l-Lügat'te *dikiş dik-* kullanımı tespit edilmiştir.

< dik- + -iş

dikişçi: Sözcüğe “dikiş diken kadın terzi” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

< dikiş + çi

duvakçı: Sözcük “duvak yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< duvak + çı

dûz: Far. Sözcük “dikici, diken” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

düzgüncü: Sözcük “kadınların sürdükleri boyaları yapan, satan adam ve geline düzgün süren kadın” anlamları ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

< düzgün + cü

eldivenci: Sözcük “eldiven yapan ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

< eldiven + ci

eskici: Sözcük “eskimiş ayakkabıları onaran kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< eski + ci

esvapçı: Sözcüğe “hazır giysi satan tacir” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde rastlanmıştır.

< esvap + çı

etikçi~etükçi: Sözcük “ayakkabıcı” anlamı ile Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB; Kıpçak Türkçesinde CC’de tespit edilmiştir. Sözcük Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(DLT 291/247), (KB 2494, 4458), (CC 43b/2)

< etik + çi

fermeneci: Sözcük “esnaf vs. mahsus harçla işlenmiş esvabı biçip diken terzi” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

Fermeneci “fermene yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< fermene + ci

fermuarcı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen “giysilere fermuar diken kimse” anlamındaki sözcük Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< fermuar + cı

fervecilik: “Kürkçülük” anlamında meslek adı Kıpçak Türkçesine ait GT eserinde örneklendirilmiştir.

(GTK 334/7)

< ferve + ci + lik

fesçi: Sözcük “fes diken, fesçi” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir.

< fes + çi

gelinlikçi: Sözcük “gelinlik diken veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< gelinlik + çi

gâzur: Far. Korkmaz’ın “çamaşırcı, keseci” anlamını verdiği sözcük yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin M eserinde tespit edilmiştir.

(M 38a/11, 68b/8, vd.)

gîvediz: Far. Sözcük “terlikçi, hafif pabuç yapan kimse” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 58b/15, 59a/20, 60a/03, vd.)

gömlekçi: Sözcük “kolalı gömlek yapan ve satan adam” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Gömlekçi sözcüğü “gömlek diken veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< gömlek + çi

göncü: Sözcük “ham veya işlenmiş deri satan kimse, ayakkabı tamircisi anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< gön + cü

gözlükçü: Sözcüğe “gözlük yapan ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

Sözcük Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< gözlük + çü

harîrci: Sözcük “ipekçi” anlamı ile yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin M eserinde tespit edilmiştir.

(M 35a/13, 35b/1)

< harir + ci

ilîkçi: Sözcük “ilîk açan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< ilik + çi

ipekçi: Sözcük “ipek satan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

< ipek + çi

kaftancı: Sözcük “kaftan yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kaftan + cı

kalçınacı: Sözcüğe “kalçın yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kalçın + cı

kalafatçı: Sözcüğe Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde rastlanmıştır.

Aynı sözcük “kalafat yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< kalafat + çı

kalpakçı: Sözcük “kalpak yapan ve satan esnaf” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcük aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< kalpak + çı

kavukçu: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcüğe “kavuk yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kavuk + çu

kazaz: Ar. Korkmaz bu sözcüğü “ipekçi, ipek işleyen” şeklinde tanımlamıştır. Sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesinin M; Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve LN eserlerindedir. Kazz ham ipek demek

(M 51b/1)

keçeci: Sözcüğe Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde rastlanmıştır.

Sözcük “keçe yapan veya satan kimse” anlamındaki sözcük Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< keçe + ci

kefenci: Sözcük “kefen satan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcük Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< kefen + ci

ketenci: Sözcük “keten imal eden ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm ve TK eserlerinde rastlanmıştır.

< keten + ci

korseci: Sözcük “korse yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< korse + ci

kostümcü: Sözcük “kostüm diken, hazırlayan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kostüm + cü

köşker~kefşger: Far. *keşger* Sözcük “ayakkabıcı” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde ve Osmanlı Türkçesinin LN ve TK sözlüklerinde tespit edilmiştir.

(F 117a/13)

Sözcük “yemenici, ayakkabı tamircisi” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

kumaşçı: Sözcüğe “kumaş üreten veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< kumaş + çı

kunduracı: Sözcük “kundura yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kundura + cı

kuşakçı: Sözcük “kuşak yapan veya satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

< kuşak + çı

külahçı: Sözcük “külah yapan ve satan adam” anlamında Osmanlı Türkçesinde Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “külah yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< külâh + çı

kürkçü: Sözcük “kürk, ferve yapan ve elbiseye kaplayan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm ve LL eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< kürk + çü

makyajcı: Sözcüğe “makyaj yaparak geçimini sağlayan kimse, düzgüncü” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< makyaj + cı

mamukçı>pamukçu: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen “pamukçu” sözcüğü Kıpçak Türkçesinin İM; Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(İM 144a/3), (F 26b/09)

Sözcük Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< pamuk + çu

mayocu: Sözcüğe “mayo diken veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< mayo + cu

modistra: İt. *modistra* Sözcüğe “kadın terzi” anlamı ile yalnızca Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

nakışçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “nakış yapan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< nakış + çı

nakkaş: Ar. Apık bu sözcüğe “nakış işleyen, nakış yapan kimse” anlamını vermiştir. Sözcük Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde ve Osmanlı Türkçesinin LL, TK ve LN sözlüklerinde tespit edilmiştir.

(F 40a/16, 69a/10, 106a/18, vd.)

nalinci~nalıncı: Sözcük “ayakkabı yapan ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “takunyacı” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< nalın + cı

otrakçı: Sözcük “hazır eşya ve elbise satan kişi” anlamı ile yalnızca Tarama Sözlüğü’nde örneklendirilmiştir.

< otrak + çı

pabuççu: Sözcük “pabuç yapan, dikici, pabuç satan” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “ayakkabıcı” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< pabuç + çu

pantoloncu: Sözcük “pantolon diken terzi” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< pantolon + cu

pantufiacı: Sözcük “pantufila yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< pantufila + cı

peştamalcı: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen sözcük “futa yapan veya satan adam” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

Sözcük “peştamal, futa, havlu vb. dokuyan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< peştamal + cı

sahtiyancı: Sözcük “sahtiyarı yapan ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< sahtiyân + cı

saraç: Ar. *serrâc* Sözcük “çanta yapan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

sarıkcı: Sözcük “sarıkları saran esnaf” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “sarık için gerekli tülbent, abani vb. kumaşları satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< sarık + çı

şalvarcı: Sözcüğe “şalvar giyen” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

< şalvar + cı

şapkacı: Sözcük “şapka yapan ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

Sözcüğe “şapka yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< şapka + cı

takkeci: Sözcük “takke yapan ve satan adam” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

< takke + ci

takunyacı: Sözcük “nalıncı” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< takunya + cı

terlikçi: Sözcük “terlik yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< terlik + çı

tokucu: Sözcük “dokumacı, çulha” anlamı ile Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde tespit edilmiştir.

(TZ 13.a-7)

< toku + cı

tonçı: Argunşah ve Güner'in "kürkçü" tanımını yaptığı sözcüğe Arat "elbiseçi" anlamını vermiştir. *ton* sözcüğünden meslek adı yapan +CX eki ile türetilmiş sözcük Karahanlı Türkçesinde KB, Kıpçak Türkçesinde CC'de tespit edilmiştir.

(KB 2494), (CC 42b/24)

< ton + çı

tuğcı>tuğcu: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen "tuğcu" anlamındaki sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde KB eserinde tespit edilmiştir.

(KB 2557)

< tuğ + cı

tülbentçi: Sözcük "tülbent satan kimse" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< tülbent + çı

yalçı: Meslek adı yapan +CX eki ile türeyen "ilikçi, düğmeci" anlamındaki sözcüğe Kıpçak Türkçesinin CC eserinde rastlanmıştır.

(CC 44a/21)

< yal + çı

yamacı: Sözcük "esvap ve kundura vs. yama vuran, eskici, tamirci" anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir. Sözcük "ayakkabı yamayan" anlamı ile Tarama Sözlüğü'nde tespit edilmiştir.

Sözcük "ayakkabı yamayan, onaran kimse, ayakkabı eskicisi" anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< yama + cı

yarıkçılık: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen “zırhçılık, zırh yapım işi” anlamındaki sözcük Harezmi Türkçesinin KE eserinde tespit edilmiştir.

(KE 134v11)

< yarık +cı + lık

yazmacı: Sözcük “yemenici” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde tespit edilmiştir.

Sözcük “yazma satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< yazma + cı

yemenici: Meslek adı yapan +CX eki ile türetilen “pabuççu” anlamındaki sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Sözcük “yemeni yapan veya satan kimse” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< yemeni + ci

yiçi: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “terzi” anlamını verdiği sözcük “dikiş, dikiş yeri” anlamındaki *yi* ad kökünden meslek adı yapan +CX ekiyle türetilmiştir. Sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 265/233, 539/441)

< yi + çi

1.11. Giyim Kuşam Eylemleri

İncelenen eserlerde giyim kuşam için 187 adet eylem tespit edilmiştir. Bir dile ait eylemlerin dilin kendisine ait olduğu göz önünde bulundurulursa Türkçe köklerle birlikte yapım ekleri ile türetilen eylemler bu başlık altında incelenmiştir. Buradan yola çıkarak tespit edilen 187 eylemin Türkçe olduğu söylenebilir: *aç-*, *açıl-*, *açın-*, *al-*, *astarla-*, *aşu-/eşü-*, *aşul-/eşül-*, *aşun-/eşün-*, *aşut-/eşüt-*, *at-*, *ba-*, *bagla-*, *bağlan-*, *bağlat-*, *başmaklan-*, *beçmeklen-*, *bertülen-*, *beze-*, *bezen-*, *bezenil-*, *bezet-*, *bezekle-*,

bezeklen-, bezle-, biç-, biçin-, bilezüklen-, biliklen-, boya-, boğul-, boyan-, bogmakla-, bogmaklan-, boğmaklan-, bulğastur-, burtala-, burtalan-, bürü-, bürün-, çadırlan-, çal-, çarşafıan-, çarıkla-, çaruklan-, çek-, çekreklen-, çemre-, çemren-, çıkar-, çıtçıtla-, çine-/çikne-, çöz-, çubart-, çuçuğ-/suçuğ-, çulğa- çulğan-, çullan-, tak-, takın-, dola-, dolan-, duvakla-, duvaklan-, dürt-, dürtün-, düzil-/düzül-,düzen-/düzün-, esrile-, edin-/etin-/itin-, eteklen-, etiklen-, giyeceklen-, göceklen-, hilatle-, içmeklen-, içtonlan-, içükle-, ilikle-, izârlan-, kağışla-, kalafatla-, kapan-, katla-, kébel-/kéber-, giy-, kedil-, keğrül-, keğrüş-, giydir-, geyer ol-, keğür-/geyir-, giyin-, kefenle-, kat-, katın-, kınala-, kınalan-, kopçala-,kopçalan-, kopçalat-, koşun-, kozan-, köñçüklen-, könen-, köñleklen-, kundağla-, kurla-, kurşa-, kuşan-, kurşat-, kuşakla-, makyajla-, nağşla-, ökmeklen-, ör-, ört-, örtül-, örtün-, pudrala-, rimelle-, rujla-, saçın-, sakalduruklan-, salın-, sar-, sarın-, sarıt-, sarla-, sarlan-, sarlat-, saraguçlan-, sırla-, soyul-, soyun-, sür-, sürmele-, süslen-, taçla-, taçlan-, tîmârla-, dik-, diktir-, doku-, tokıl-, tokıt-, toķun-, tokula-, tolga-, donan-, donat-, tonlan-, tut-, tüymele-, tügmelen-, dürt-, dürtin-, ur-, urun-, yak-, yağsın-, yalın-, yalıñat-, yalıñlan-, yalıñlat-, yalıncağla-, yama-, yama urı-, yamal-, yamala-, yaman-, yap-, yapığ-, yapın-, yarağla-, yarıklan-, yarat-, yaş-, yaşın-, yaşur-, yaşmakla-, yaşmaklan-, yişimlen-, zihla-, zırhla-. Eylemler birlikte kullanıldığı sözcükler ile örneklendirilmiştir.

aç-: Demirci ve Karslı “bu eylemi baş örtüsü için açmak” şeklinde tanımlarken Yüce “bir şeyin örtüsünü kaldırmak, açık hâle getirmek” anlamını vermiştir. Bu eylem Karahanlı Türkçesinde SKT; Harezmi Türkçesinde HŞ ve ME; Eski Anadolu Türkçesinde YZ ve GT; Osmanlı Türkçesinde Kâm ve TK eserlerinde tespit edilmiştir.

(STK 37/74b2), (HŞ 4547), (ME 36-8, 55-6, vd.), (YZ 524), (GTE 14a-6)

(bkz. *baş aç-, örtü aç-,*)

Aç- eylemi “sarılmış, katlanmış, örtülmüş veya iliklenmiş olan şeyleri bu durumdan kurtarmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

Bu eylem farklı eserlerde tespit edilse de giyim kuşam bağlamındaki anlamlarına başka örneklerde rastlanmamıştır.

açıl-: *aç-* kökünden *-(I)l-* eki ile türetilen eylem “açılmak, soyunmak” anlamı ile Harezmi Türkçesinde ME; Kıpçak Türkçesinin İM ve MĞ eserlerinde; Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde tespit edilmiştir.

(ME 13-7, 103-6, 192-7, vd.), (İM 107b/7), (MĞ 20a-8, 44a-1)

Açıl- eylemi Türkçe Sözlükte “açık saçık giyinmeye başlamak” anlamında *açılıp saçılmak* deyiminde tespit edilmiştir.

< *aç-* + *-(I)l-*

açın-: *aç-* kökünden *-(I)n-* eki ile türetilen eylem “elbise açmak, soymak, çıkarmak” anlamına Uygur Türkçesinin AY; Karahanlı Türkçesinin DLT eserlerinde rastlanmıştır.

(AY 927), (DLT 109/98)

< *aç-* + *-in-*

al-: Bu eylem “peçe, yüz ve baş örtüsü için açmak” anlamı ile yalnızca Harezmi Türkçesinde HŞ eserinde örneklendirilmiştir.

(HŞ 316, 1426, 2974)

(bkz. *burka' al-*, *nıķâb al-*)

Al- eylemi Türkçe Sözlükte “örtmek” anlamı ile belirlenmiştir.

astarla-: Addan eylem yapan *+IA-* eki ile türetilen eylem “libasa bez kaplamak” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm sözlüklerinde tespit edilmiştir.

Eylem Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< *astar* + *la-*

aşu-~eşü-: Arat’ın “örtmek” anlamını verdiği eyleme Ercilasun ve Akkoyunlu “sararak örtmek” tanımını yapmıştır. Eylem Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 11/6, 556/458, 556/459), (KB 6530)

aşul-~eşül- *aşu-* kökünden –(I)l- eki ile türetilen eylem “örtülmek, örttürmek” anlamı ile Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 107/97)

< aşu- + -l-

aşun-~eşün-: *aşu-* kökünden –(I)n- eki ile türetilen eylem “örtünmek” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin KB eserinde örneklendirilmiştir.

(KB 4848)

< aşu- + -n-

aşut-~eşüt-: *aşu-* kökünden –(I)t- eki ile türetilen eylem “örttürmek” tanımında Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 113/102)

< aşu- + -t-

at-: “örtmek” anlamındaki eylem Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

(bkz. *şal at-*,)

ba-: “bağlamak” anlamındaki eyleme Uygur Türkçesinin KP ve AY; Harezmi Türkçesinin ME eserlerinde rastlanmıştır.

(KP LXXX.2), (AY 890), (ME 30-8, 72-5)

(bkz. *ihrâm ba-*,)

bağla-: Demirci ve Karanlı addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen bu eylem için iki anlam vermiştir. İlk olarak “bel için bağlamak” tanımını yapmışken bir de “burka, peçe vb. için bağlamak” anlamını vermiştir. Toparlı ise yalnızca “sarık sarmak” anlamı ile ele almıştır. Eylem Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, ME; Kıpçak Türkçesinde İM ve TZ; Eski Anadolu Türkçesinde DK, KĞ, F ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(1.ĤŞ 2562, 3498, 2.ĤŞ 771, 1364) (NF 28-8, 85-9, 126-10, vd.), (ME 166-6, 170-7, vd.), (İM 346b/4), (TZ 17.b-2, 23.a-5), (DK 34:16B4, 35:17A1, vd.), (ĶG 10b.13, 35b.5, 83a.10), (F 38b/03, 121b/03, 224a/21, vd.)

(bkz. *fūta bağla-*, *ħubve bağla-*, *içkur bağla-*, *iħrām bağla-*, *işâbe bağla-*, *kêş bağla-*, *kögüzlük bağla-*, *kur bağla-*, *kuşak bağla-*, *yaşmak bağla-*, *yemeni bağla-*,)

Lehçe-i Osmanî eserinde “hotoz yapmak, sarık sarmak” anlamında *baş bağla-* şeklindeki kullanım tespit edilmiştir.

< *ba- + -g + -la-

bağlan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan –n- ekleri ile türetilen eyleme Gökyay “dügümlenmek” anlamını vermişken Demirci ve Korkmaz “kemer, zünnar vb. için bağlamak” tanımını yapmıştır. Toparlı ise “kuşanmak, takınmak” şeklinde ele almıştır. Eyleme Harezmi Türkçesinin ĤŞ, NF, ME, ĶE; Kıpçak Türkçesinin İM; Eski Anadolu Türkçesinin DK, ĶG, F ve GT eserlerinde rastlanmıştır.

Eyleme Ferec Ba‘deş-şidde ve Tarama Sözlüğü’nde “kuşanmak” anlamı verilmiştir.

(ĤŞ 300), (NF 91-15, 292-9, vd.), (ME 131-3), (ĶE 77r5), (İM 5b/1), (DK 51:30A5, 102:73A13, vd.), (ĶG 115a.3), (F 117b/05, 132a/12), (GTE 63a-7)

(bkz. *bağ bağlan-*, *dizcik bağlan-*, *izâr bağlan-*, *zünnâr bağlan-*,)

< bağ + la- + -n-

bağlat-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan –t- ekleri ile türetilen eyleme “kemer, kiş vb. için bağlatmak” tanımı yapılmıştır. Eylem Karahanlı Türkçesinin DLT; Harezmi Türkçesinin ĤŞ; Eski Anadolu Türkçesinin DK ve F eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 434/339), (HŞ 600, 751), (DK 98:70A10, 171:135B10), (F 12b/19)

< bağ + la- + -t-

başmaklan-: İsimden eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan –n- ekleri ile türetilmiş eylem “ayakkabı giyinmek” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 403/313)

< başmak + la- + -n-

beçmeklen-: İsimden eylem yapan +lA- eki ile eylemden eylem yapan –n- ekleri ile türetilmiş eylem “savaş günü vb. zamanlarda beçkem denilen alameti takınmak” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 405/315)

< beçmek + le- + -n-

bert(ü)len-: İsimden eylem yapım eki –lA ve eylemden eylem yapım eki –n- olarak eylem hâline gelen sözcük “hırkalanmak, hırka giymek” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 532/433)

< bertü + le- + -n-

beze--bize-: Tezcan’ın “bezemek, süslemek” tanımını yaptığı eyleme Dilçin “süslemek, donatmak” anlamını vermiştir. Eylem bu anlamı ile Karahanlı Türkçesinde KB, SKT ve AĤ; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, KE ve ME; Kıpçak Türkçesinde Kİ, İM ve GT; Eski Anadolu Türkçesinde EÇS, YZ, SN, M, F ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(KB 22, 386, 2130, vd.), (SKT 30/5b1, 31/67b1, 35/60b3, vd.), (AĤ 219), (HŞ 262, 336, 586, vd.), (NF 61-3, 308-11, 398-11), (KE 190r15, 200r18, 215r14, vd.), (ME 4-2, 101-6, vd.), (Kİ 30), (İM 490a/7), (GTK 265/8), (EÇS I 184b16, II 305b19), (YZ 423), (SN 32, 156, vd.), (M 18a/8, 25b/11, 51b/4), (F 8a/05, 59a/07, 93b/08, vd.), (GTE 31b-13)

Beze- eylemi “süslemek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< bediz + (g)A-

Ercilasun ve Akkoyunlu, *Dîvânü Lûgati't-Türk*'te bu eylem için diğer örneklerde olduğu gibi bedeni değil “evi süslemek” anlamını vermiştir (DLT 560/462).

bezen-: Arat’ın “bezenmek, süslenmek” tanımını yaptığı eyleme Ercilasun ve Akkoyunlu “bezenmek, süslenmek, kadın makyaj yapmak” anlamını vermiştir. Eylemden eylem yapan –n- eki ile türetilmiştir. Karahanlı Türkçesinde DLT, SKT ve KB; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, KE ve ME; Kıpçak Türkçesinde Kİ, İM, TZ ve GT; Eski Anadolu Türkçesinde DK, SN, M, F ve EÇS; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 338/273, 344/277), (SKT 29/29a3, 33/68a2, 37/34a3), (KB 67, 85, 402, vd.), (HŞ 4495), (NF 308-11), (KE 68r19, 80v19, 186v1), (ME 167-7, 174-4, vd.), (Kİ 30), (İM 406b/7), (TZ 40.a-6, 18.a-13), (GTK 6/3, 160/7, 271/8), (DK 30:12B 8), (SN 426, 487, vd.), (M 10a/9, 53a/8), (F 33b/05, 37a/20, 45a/16, vd.), (EÇS X 205b12)

Bezen- eylemi “bezeme işine konu olmak, süslenmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir. Eylem Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< beze- + -n-

Atalay *Dîvânü Lûgati't-Türk* eserinde (1999:353) *bezen-* eyleminin “süslenmek, bezenmek” anlamındaki *kozan-* eylemi ile kullanıldığını belirtmiştir. *Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugâti't-Türkiyye* eserinde ise *könen-* eylemi ile kullanıldığı örneklendirilmiştir.

bezenil-: Eylemden eylem yapan –n- ve –(I)l- ekleri ile türetilen eylem “süslenmek, bezenilmek” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin SKT ve Eski Anadolu Türkçesinin EÇS eserlerinde tespit edilmiştir.

(SKT 35/45b3), (EÇS I 41b19, X 475b24)

Eylem Tarama Sözlüğü'nde de belirlenmiştir.

< beze- + -n- + -(i)l-

bezet-: Eylemden eylem yapan –t- eki ile türetilen “donatmak, süsletmek” anlamındaki fiil yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde SN ve F eserlerinde örneklendirilmiştir.

(SN 1469, 5270), (F 103b/11)

< beze- + -t-

bezekle-: Addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen eylem “süslemek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< beze- + -k + le-

bezeklen-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile üretilen “süslenmek” anlamındaki eylem Tarama Sözlüğü'nde tespit edilmiştir.

< beze- + -k + le- + -n-

bezle-: Addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen eylem “bez, kumaş vb. ile örtmek veya kaplamak” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< bez + le-

biç-: Demirci bu eyleme, Karşlı ile paylaştığı çalışmada “elbise için biçmek” tanımını yapmışken Korkmaz ile paylaştığı çalışmada “ elbise yapmak” anlamını vermiştir. Eyleme bu anlamları ile Harezmi Türkçesinin HŞ; Eski Anadolu Türkçesinin DK ve YZ eserlerinde rastlanmıştır.

(HŞ 223, 4674), (DK 22:5A7, 217:99A11?), (YZ 420)

(bkz. *hil'at biç-*, *ton biç-*.)

Genel olarak başka eserlerde de tespit edilen eylem giyim kuşam bağlamında yalnızca bu eserlerde örneklendirilmiştir.

biçin-: Eylemden eylem yapan -n- eki ile türetilen eylem “kendine elbise biçtirmek, kestirmek” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< biç- + -(i)n-

bilezüklen-: İsimden eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan –n- ekleri ile türetilmiş eylem “bilezik takmak” anlamı ile yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 534/435)

< bilezük + le- + -n-

biliklen-: Addan ad yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem Tarama Sözlüğü’nde belirlenmiştir.

< bilik + le- + -n-

boğu->boya-: Genel olarak “boyamak” anlamındaki eylem Karahanlı Türkçesinin KB ve DLT; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF ve ME; Kıpçak Türkçesinde CC, İM ve GT; Eski Anadolu Türkçesinin GT ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Yüce bu eyleme “saç, sakal boyamak” tanımını yapmıştır.

(KB 3146, 5126, 6229), (HŞ 1764), (NF 194-1, 194-6, 194-15, vd.), (ME 128-2, 233-2), (CC 27b/8-9-10), (İM 105b/6), (GTK 271/9), (GTE 60a-5)

Dîvânü Lûgati't-Türk'te “elbise vb. boyamak” anlamında *ton* sözcüğü ile kullanıldığı örneklendirilmiştir (*ton boğu-*, DLT 558/461).

< bodu-

boğul-: Eylemden eylem yapan –l- eki ile türetilen eylem “boyanmak” anlamı ile yalnızca Karahanlı Türkçesinin KB eserinde rastlanmıştır.

(KB 2384)

< bodu- + -l-

boyan-: Eylemden eylem yapan –n- eki ile türetilen eylem “boyanmak” anlamında kullanılmıştır. Eylem Harezmi Türkçesinin NF; Kıpçak

Türkçesinin İM ve Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(NF 153-6), (İM 305a/6)

Boyan- eylemi “kendi kendini boyamak, yüzüne boya sürmek, makyaj yapmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< boya- + -n-

bogmakla-: İsimden eylem yapan +lA- eki ile türetilen eylem “iliklemek, düğmelemek” anlamında Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 598/489)

(bkz. *köñlek bogmakla-*)

< boğmak + la-

boğmaklan-: Atalay’ın “düğümlenmek, gömleğini iliklemek” anlamını verdiği addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan –n- ekleri ile türetilen sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinde DLT eserindedir.

(DLT II 274-9, III 351-1, vd.)

< boğmak + la- + -n-

boğmaklan-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< boğmak + la- + -n-

bulğastur-: Yüce’nin “örtmek” anlamını verdiği eylem yalnızca Harezmi Türkçesinin ME eserinde tespit edilmiştir.

(ME 77-6)

< bulğaş- + -tur-

burtala-: Ercilasun ve Akkoyunlu “altın kırıntısı, altın pul, altın varak” anlamındaki *burta* kökünden addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen eyleme

“börk vb. şeylere altın pullar yapıştırmak” tanımını yapmıştır. Eylemin tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 598/489)

< burta + la-

burtalan-: Addan eylem yapan +la- ve eylemden eylem yapan –n- ekleri ile türetilen eylem “börk vb. şeylerde altın varaklarla altınlanmak” anlamı ile yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 532/433, 533/433)

< burta + la- + -n-

büri-~bürü-: Tezcan’ın “yüzü, gözleri bürümek, örtmek” anlamını verdiği eyleme Arat “örtmek, kaplamak, sarmak, kuşatmak” tanımını yapmıştır. Eyleme Kıpçak Türkçesinin MĞ; Eski Anadolu Türkçesinin EÇS, DK, ҚG, F ve YZ; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

Eylem Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(MĞ 4a-4), (EÇS I 165a34), (DK 97:68B9, 132:99B8, vd.), (ҚG 36b.13), (F 195b/04, 1257b/10), (YZ 1030)

Bürü- eylemi “sarmak, kaplamak, örtmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< bür- + -ü-

bürün-: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “bürünüp, yüzünü kapatmak” tanımını yaptığı eyleme Arat “kuşanmak, örtünmek, sarınmak, tutunmak” anlamını vermiştir. Eylemden eylem yapan –n- eki ile türetilen eylem Karahanlı Türkçesinin KB ve DLT; Eski Anadolu Türkçesinin DK, F ve Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(KB 1500, 4665), (DLT 338/273), (DK 55:33A11), (F 58b/14, 215a/17, 224b/05)

(bkz. *cübbe bürün-*, *ihram bürün-*, *şal bürün-*,)

Bürün- eylemi Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< bürü- + -n-

çadırılan-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile üretilen eylem “çar örtünmek, çarşafa bürünmek” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< çadır + la- + -n-

çal-: Dilçin’in “takmak, bağlamak” tanımını yaptığı eylem yalnızca Eski Anadolu Türkçesinin SN eserinde örneklendirilmiştir.

(SN 1969)

çarşafılan-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile üretilen eylem “çarşaf giymek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< çarşaf + la- + -n-

çarukla->çarıkla-: İsimden eylem yapan +lA- eki ile üretilen eyleme Ercilasun ve Akkoyunlu “Türk çarığı giymek” anlamını vermiştir. Sözcüğe yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de rastlanmıştır.

(DLT 592/485)

< çarık + la-

çaruklan-: İsimden eylem yapan +lA- eki ve eylemden eylem yapan -n- eki ile türetilmiş eylem “ayakkabı giymek veya ayakkabıya sahip olmak” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 399/311)

< çarık + la- + -n-

çek-: Eylem “ayaktan giyilen bir şeyi giymek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde tespit edilmiştir.

(bkz. *pantolonu çek-*,)

çekreklen-: İsimden eylem yapım eki +IA- ve eylemden eylem yapım eki -n- ile türetilen sözcüğe “kepenek giymek” tanımı yapılmış ve yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de rastlanmıştır.

(DLT 405/315)

< çekrek + le- + -n-

çemre-: Eylem “kolu, paçayı, eteği kıvrıp sıvamak” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< çem- + -re-

çemren-: Eylemden eylem yapan -n- eki ile türetilen eyleme “koldan veya ayaktan elbiseyi sıyırmak” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

< çemre- + -n-

çıkar-: Demirci ve Korkmaz bu eylem için “üstünden çıkarmak” anlamını vermiştir. Eylem Harezmi Türkçesinde ME; Eski Anadolu Türkçesinde YZ ve Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(ME 165-7), (YZ 603)

(bkz. *fanila çıkar-*, *fes çıkar-*, *çizme çıkar-*, *libâs çıkar-*, *pabuç çıkar-*,)

Çıkar- eylemi “giysi, ayakkabı vb.ni vücuttan ayırmak, soymak” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

çıtçıtla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “çıtçıtla tutturmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< çıtçıt + la-

çine-~çikne-: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “altın iplikle ipekli kumaşı işlemek, üzerine tasvir yapmak” tanımını yaptığı eyleme Argunşah ve Güner “ipek ile işlemek, örmek” anlamını vermiştir. Eylemin örneklerine Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB; Kıpçak Türkçesinde CC eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 209/179, 576/473), (KB 3846), (CC 80b/37 b)

< çık(i)n + e-

çöz-: Eylem “düğmeyi iliğinden açmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

çubart-: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “soyup çırılçıplak bırakmak” anlamını verdiği eylemin tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 630/525)

çuçul-~çupul-~suçul-: Ata bu eyleme “giysi çıkarmak, soyunmak” tanımını yapmıştır. Eylem Uygur Türkçesinde ABH; Karahanlı Türkçesinde DLT ve SKT; Harezmi Türkçesinde HŞ ve NF; Kıpçak Türkçesinde CC ve Kİ eserlerinde tespit edilmiştir.

(ABH 251), (DLT 329/267), (SKT 31/39a2), (HŞ 825, 1173, 1955), (NF 212-10, 440-6, vd.), (CC 10b/22-23-24), (Kİ 57)

(bkz. *ton(in) suçul-*)

çulğa-: Ata bu eylem için “sarmak, örtmek, dolamak” anlamlarını vermişken Toparlı “üzerine bir şey giyinmek” tanımını yapmıştır. Eylem Harezmi Türkçesinin KE, Kıpçak Türkçesinin İM ve MĞ eserlerinde tespit edilmiştir.

(KE 147v18, 164r1, 200r13, vd), (İM 188a/4), (MĞ 66b-2, 100a-9)

çulğan-: “dolamak, sarmak” anlamındaki *çulğa-* eyleminden eylemden eylem yapan -n- eki ile türetilen ve “sarınmak, bürünmek, dolanmak” anlamında kullanıldığı tespit edilen eylem Harezmi Türkçesinin NF ve ME; Kıpçak Türkçesinin CC ve İM eserlerinde örneklendirilmiştir.

(NF 167-6), (ME 137-8, 140-2, vd.), (CC 61b/5), (İM 241a/6)

(bkz. *çüpre(k)ke çulğan-*)

< çulga- + -n-

çullan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “çul ile örtülmek, çul örtünmek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde belirlenmiştir.

Eylem aynı anlamda Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< çul + la- + -n-

dağ--dağ->tak-: “takmak” anlamındaki eylemi Karamanlıoğlu özel olarak “yüzük için takmak” anlamı ile ele almıştır. Karahanlı Türkçesinde DLT; Kıpçak Türkçesinde GT ve MĠ; Eski Anadolu Türkçesinde SN, F ve M; Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 272/238), (GTK 353/7), (MĠ 104b-9), (SN 4931), (F 37b/13, 53b/04, 109a/11, vd.), (M 9a/6, 10b/10, vd.)

(bkz. *göğüslük tak-*, *gözlük tak-*, *küpe tak-*, *ridâ tak-*, *yüzük tak-*,)

Eylem “kuşanmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

dakın--takın-: Eylemden eylem yapan -n- eki ile türetilen eyleme Gökyay ilk olarak “takınmak, kendine bir şey takmak, süslenmek, silah veya kılıç kuşanmak” anlamını vermişken bir de “parmağına geçirmek” tanımını yapmıştır. Eylem Eski Anadolu Türkçesinde DK, KĠG, F ve YZ; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(1. DK 102:73A6), (2. DK 150:116A11), (KĠG 115a.4), (F 172a/03, 224b/05), (YZ 1021, 1101, vd.)

(bkz. *yüzük takın-*,)

Eylem aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< tak- + -(1)n-

tola--dola-: “dolamak, sarmak” anlamındaki eylemin örnekleri Kıpçak Türkçesinin TZ; Eski Anadolu Türkçesinin DK, F ve Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerindedir.

(TZ 32.a-12), (DK 127:94A13), (F 95a/14, 203a/03, 244b/03, vd.)

(bkz. *şal dola-*,)

Dola- eylemi Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< *toluğ + (g)A-

tolan-~dolan-: Eylemden eylem yapan -n- eki ile türetilen eyleme Gökyay “sarmak, sarılmak” anlamını vermişken Yüce “örtünmek, bürünmek” tanımını yapmıştır. Eyleme Harezmi Türkçesinde ME; Kıpçak Türkçesinin TZ; Eski Anadolu Türkçesinde DK, F ve M eserlerinde rastlanmıştır.

(ME 170-6, 178-3, 217-6), (TZ 26.a-3), (DK 125:91A10, 147:112A11), (F 16b/20, 108b/07), (M 66a/8-11)

< tola- + -n-

duvakla-: Addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen eyleme Türkçe Sözlükte “başını ve yüzünü duvakla örtmek” anlamı ile rastlanmıştır.

< duvak + la-

duvaklan-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “duvak örtünmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< duvak + la- + -n-

dür-: Toparlı’nın “libas toplamak, katlamak, sarmak” anlamlarını verdiği sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh eserinde belirlenmiştir.

düz-: Eylem “süslemek, donatmak” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

Eylem Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(bkz. *yarık düz-*,)

düzil-~düzül-: Eylemden eylem yapan -(X)l- eki ile türetilen “hazırlanmak, bezenmek, süslenmek” anlamındaki eyleme Eski Anadolu Türkçesinin SN ve DK, Osmanlı Türkçesinin Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(SN 2337, 3679), (DK 22:5A5, 193:153A4)

< düz- + -(i)l-

(bkz. *yarık düzül-*,)

düzen--düzün-: “düzen vermek, düzenlemek, süslemek” anlamındaki *düz-* kökünden eylemden eylem yapan –e- ve –n- ekleri ile türetilen eylem “süslenmek” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin SN ve KĞ eserlerinde tespit edilmiştir. Tarama Sözlüğü’nde ise “takmak” anlamında belirlenmiştir.

(SN 1631), (KĞ 85a.15, 85b.1)

< düz- + -(ü)n-

esrile-: “kaplan” anlamındaki *esri* kökünden addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen eylem “kaplan derisi gibi nakışlamak” anlamı ile yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 159/138)

< esri + le-

Esri kaplan derisi ya da kaplan derisindeki desenleri anlatan bir sözcük olarak tespit edilmiştir hatta Clauson “benekli, puantiyeli” anlamındaki *esri* kökünden bir çeşit kedi cinsini de belirtmiştir (1972:252).

edin--etin--itin-: Arat’ın “hazırlanmak, tamamlanmak, süslenmek” tanımını yaptığı eylem “yapmak, düzenlemek” anlamındaki *it-* kökünden eylemden eylem yapan –(X)n- eki ile türetilmiştir. Uygur Türkçesinde ABH; Karahanlı Türkçesinde KB ve Harezmi Türkçesinde ME eserlerinde tespit edilmiştir.

(ABH 232), (KB 1278, 1370, 1429, vd.), (ME 174-4)

< ed- + -(i)n-

Orhon Yazıtları’nda bu eylem “kendini düzene sokmak” (BK D9, KT D10) anlamı ile kullanılmış olmasına rağmen giyim kuşam ile bağlantılı olmadığından çalışmada yer almamıştır.

eteklen-: Aldığı addan eylem yapım eki +lA- ve eylemden eylem yapım eki -n- ile türetilen ve “eteklenmek” anlamı kazanan sözcüğün tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 149/129)

< etek + le- + -n-

etiklen-: İsimden eylem yapan +lA- eki ve eylemden eylem yapan -n- eki ile türetilmiş “ayakkabı sahibi olmak” anlamındaki sözcüğe Karahanlı Türkçesinde DLT’de rastlanmıştır.

(DLT 149/129, 597/488)

< etik + le- + -n-

giyeceklen-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “giyinmek, üzerine giyecek almak” anlamı ile Tarama Sözlüğü’nde belirlenmiştir.

< giyecek + le- + -n-

göceklen-: Eylem “süslenmek” anlamında Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< göcek + le- + -n-

hilatle-: İsimden eylem yapım eki +lA- olarak “hilat giydirmek” anlamındaki eylem hâline gelen sözcüğün tespit edildiği tek örnek Eski Anadolu Türkçesinde DK eserindedir.

(DK 189:149B6)

< hilat + le-

Eserlerde “sevgi ve yüceltme için giydirilen elbise, şeref itibar elbisesi” anlamları ile kullanıldığı örneklere rastlanmıştır.

içmeklen-: İsimden eylem yapım eki (+lA-n-) alan sözcük “kuzu kürkü giymek ve buna sahip olmak” anlamı kazanmıştır. Yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 158/137)

< içmek + le- + -n-

içtonlan-: İsimden eylem yapım eki +lA- ve eylemden eylem yapım eki -n- alan bu eylem için Ercilasun ve Akkoyunlu “don giymek, elbise giymek” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 158/137)

< içton + la- + -n-

içükle-: İsimden eylem yapım eki (+lA-) alarak türemiş olan sözcük “elbiseye kürk takmak” anlamı ile yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 154/134)

(bkz. *ton içükle-*)

< içük + le-

ilikle-: Addan eylem yapan +lA- eki ile türetilen eylem “takılıp dolanmak” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Eyleme Türkçe Sözlükte “bir şeyin düğmesini iliğine geçirmek” anlamı ile rastlanmıştır.

< ilik + le-

izârlan-: Addan eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “peştamal takınmak” anlamı ile yalnızca Kıpçak Türkçesinin İM eserinde tespit edilmiştir.

(İM 346a/5)

< izar + la- + -n-

kağışla-: İsimden eylem yapan +lA- eki ile türetilen eylem “kayış yapmak” anlamında yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 591/484)

< kadış + la-

kalafatla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde belirlenmiştir.

< kalafat + la-

kapan-: Eylem “örtülmek, üstüne örtü ve perde çekmek, setr olunmak” anlamları ile yalnızca Osmanlı Türkçesinin LN sözlüğünde tespit edilmiştir.

katla-: Eylem “kumaş vs. kat kat bükme, bükerek sarmak” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin LN ve TK sözlüklerinde belirlenmiştir.

(bkz. *çamaşır katla-*.)

Eyleme Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< kat + la-

kêbel-~kêber-: “giyinmek” anlamındaki eylem yalnızca Kıpçak Türkçesinde CC’de tespit edilmiştir.

(CC 37b/27, 58a/40)

< kebe + l/r-

keğ->kêy--gey->giy-: Demirci ve Karşlı bu eyleme üç anlam vermiştir. “1. elbise vb. için giymek”, “2. taç vb. için takmak” ve “3. kefen giymek”. Ata da aynı şekilde iki anlam ile incelemiştir. “1. mücevher takmak” ve “2. giymek” Harezmi Türkçesinin HŞ eserinde her anlam için ayrı örnek tespit edilmiştir. Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde ise “takmak ve silah kuşanmak” anlamları ile de tespit edilmiştir. Eyleme Uygur Türkçesinin AY; Karahanlı Türkçesinin AH, KB, SKT ve DLT; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, MM, KE ve ME; Kıpçak Türkçesinin CC, GT, İM, MĠ, TZ ve Kİ; Eski Anadolu Türkçesinin DK, SN, YZ, M, KG, F ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde de rastlanmıştır.

(AY 338, 387, 480, 848), (AH 354), (KB 69, 1337, 2916, vb.), (1. SKT 30/36b2, 33/73a1), (2. SKT 36/87a2), (DLT 9/5, 199/170, 543/356), (1. HŞ 136, 439, 537, vd.), (2. HŞ 603, 2936, 3266, 4416), (3. HŞ 365), (NF 37-7, 70-14, 102-

5, vd.), (MM 282/4, 368/4, 396/2), (KE 5v11, 29v12, 78r20, 237v1, vd.), (ME 112-5, 166-1, 235-1, vd.), (CC 6b/27, 15b/28, vd.), (GTK 101/12, 190/13, 237/2, 304/11, vd.), (İM 346a/2, 495b/4), (MĠ 4a-1, 68a-5, 68a-8/9), (TZ 74.b-4), (Kİ 68), (DK 68:46B4-8, 69:46B10-11-12-13, vd.), (SN 192, 520, vd.), (YZ 424, 1029, 1117, vd.), (M 21a/6, 23a/9, 66a/4, vd.), (KG 76b.8, 121b.4, 131a.15, vd.), (F 203a/03, 246b/06, 1115b/03, vd.), (GTE 63b-1, 22b-15)

(bkz. *atlas ked-*, *bağırdak key-*, *barçın keđ-*, *başmak key-*, *bileziük ked-*, *börk keđ-*, *börük këy-*, *çadır key-*, *çizme giy-*, *dizlik giy-*, *etik key-*, *fanila giy-*, *fes giy-*, *frak giy-*, *gecelik giy-*, *harîr kiy-*, *hurka giy-*, *hil'at key-*, *ihrâm keđ-*, *izâr key-*, *kafan key-*, *kaftan key-*, *kilîm key-*, *könlek key-*, *kumaş kiy-*, *kûlah giy-*, *libas ked-*, *palâs key-*, *tâc keđ-*, *tâc këy-*, *terlik kēđ-*, *tizton key-*, *ton ked->ton key-*, *tozluk giy-*, *yarık key-*, *yemeni giy-*, *zirâ'a këy-*.)

Eylem “örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir. Eylem Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

kedil->keyil->giyil-: Eylemden eylem yapan -(X)l- eki ile türetilen “giyilmek” anlamındaki eylem Karahanlı Türkçesinin DLT; Kıpçak Türkçesinin İM ve Osmanlı Türkçesinin Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 336/272), (İM 346a/3)

(bkz. *cübbe giyil-*, *ton kedil-*.)

Giyil- eylemi Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< giy- + -(i)l-

kedrül-: Eylemden eylem yapan -(X)r- ve -(X)l ekleri ile türetilen “giydirilmek” anlamındaki eyleme Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 384/302)

(bkz. *ton kedrül-*.)

<ked- + -(i)r- + -(ü)l-

kedrüş-: Eylemden eylem yapan -(X)r- ve -(X)ş ekleri ile türetilen “birbirine elbise giydirmek” anlamındaki eylemin tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 378/297)

(bkz. *ton kedrüş-*)

< ked- + -(i)r- + -(ü)ş-

kéydir->geydür->giydir: Eylemden eylem yapan -d(X)r eki ile türetilen eylem “giydirmek, zırhlamak, zırh giydirmek” anlamı ile Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB; Harezmi Türkçesinde NF, HŞ, ME, KE ve MM; Kıpçak Türkçesinde CC, GT, İM, MĞ ve Kİ; Eski Anadolu Türkçesinde DK, SN, M, F ve YZ; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 307/253, 348/279), (KB 2280, 5800), (NF 80-12, 278-13, 359-14, vd.), (HŞ 42, 136, 1111, 2508, vd.), (ME 17, 4, 23-8, 66-2, vd.), (KE 33v15, 78v10, 239v14, vd.), (MM 322/2), (CC 69b/14, 71a/4-5), (GTK 102/9, 158/1, vd.), (İM 171b/3, 238b/7), (MĞ 72a-1), (Kİ 68), (DK 83:58B11, 102:72B13, vb.) (SN 4702, 5159, 5558), (M 8b/9, 63b/5), (F 10b/20, 49a/07, 149b/01, vd.), (YZ 641, 735, 866, vd.)

(bkz. *börük kéydür-*, *çovâç kéydür-*, *don kéydür-*, *esvab giydir-*, *hil'at keydür-*, *imâme kéydür-*, *kaftan giydir-*, *kefen keydür-*, *könlek keydür-*, *külâh giydir-*, *kürk giydir-*, *na'lîn keydür-*, *palâs keydür-*, *tâc keydür-*, *taylasân keydür-*.)

Eylem Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

Kâmûs-ı Türkî’de “sayıp donatmak” anlamında *giydirip kuşatmak* deyimini tespit edilmiştir.

< giy- + -dir-

geyer~geyür ol-: *ol-* yardımcı eylemi ile kullanılan “giymek, giyecek olmak” anlamındaki eylem Eski Anadolu Türkçesinin DK ve KÇG eserlerinde tespit edilmiştir.

(DK 28:11A5), (KÇG 78b.2, 78b.12, 110a.7, 131b.1)

< gey- + -(ü)r ol-

keğür~geyir~geyür-: Tezcan’ın “zırh giydirmek” anlamını verdiği eyleme Gökyay yalnızca “Giydirmek” tanımını yapmıştır. Eylemden eylem yapan –(X)r- eki ile türetilen eyleme Harezmi Türkçesinde ME ve KÇE; Eski Anadolu Türkçesinde DK, EÇS, YZ, KÇG, F ve GT eserlerinde rastlanmıştır.

(ME 106-3, 232-4, vd.), (KÇE 32r12), (DK 20:3B7, 86:60B2, 164:128B4), (EÇS IV 268a6), (YZ 104, 1331), (KÇG 110a.8), (F 2b/03, 33b/21, 181b/05, vd.), (GTE 45b-6)

(bkz. *çargab geyür-*, *edük keyür-*, *hil’at keğür-*, -, *tizton keyür-*, *ton keğür-*, *ton geyür-*,)

Eylem Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< gey- + -(ü)r-

kéyin->geyin->giyin-: Eylemden eylem yapan –(X)n- eki ile türetilen eylem “giyinmek, zırh giymek, zırhlara bürünmek” anlamı ile Kıpçak Türkçesindeki CC ve Eski Anadolu Türkçesindeki DK ve F; Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(CC 71b/16), (DK 125:91A10, 130:97B11, 131:98B4), (F 10b/06, 37b/02, 219a/18)

Eylem “giymek, kuşanmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< gey- + -in-

kefenle-: *kefen* sözcüğünden addan eylem yapım eki +IA ile türetilerek “kefene sarmak” anlamı alan eylem Harezmi Türkçesinin NF; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(NF 131-4, 131-11)

Eylem “ölüye kefen sarmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< kefen + le-

kat-: Yüce’nin “küpe vb. için takmak” anlamını verdiği eylemin örneklerine Harezmi Türkçesinde ME’de rastlanmıştır.

(ME 82-1, 98-6, 79-7)

(bkz. *bilezük kat-*, *ısrğa kat-*,)

katın-: Eylemden eylem yapan -(X)n- eki ile türetilen eylem “sürme çekmek, küpe takmak” anlamı ile yalnızca Harezmi Türkçesinin ME eserinde örneklendirilmiştir.

(ME 140-6, 173-5)

(bkz. *ısrğa katın-*, *sürme katın-*,)

< kat- + -(i)n-

kınala-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “kınalamak, kına yakmak” anlamı ile Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde tespit edilmiştir.

(TZ 14.a-1)

Eylem “kına koymak, kına ile boyamak” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< kına + la-

kınalan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen “kına sürünmek” anlamındaki eylem Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde örneklendirilmiştir.

(TZ 9.b-5)

Eylem “kına konulmak, kına yakılmak, kına ile boyanmak” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< kına + la- + -n-

kopçala-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eyleme “kopça ile iliklemek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde rastlanmıştır.

(bkz. *potur kopçala-*, *yelek kopçala-*,)

Eylem aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< kopça + la-

kopçalan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “kopça ile iliklenmek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde belirlenmiştir.

(bkz. *tozluk kopçalan-*,)

Eylem aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< kopça + la- + -n-

kopçalat-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -t- ekleri ile türetilen eylem “kopça ile ilikletmek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

(bkz. *tozluk kopçalat-*,)

< kopça + la- + -t-

koşun-: Eylem “giyinmek” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 73b/04, 137a/10, 207a/18)

< koş- + -un-

kozan-: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “süslenmek, makyaj yapmak” anlamını verdiği eyleme Karahanlı Türkçesinde DLT'de rastlanmıştır.

(DLT 344/277)

könçüklen-: İsimden eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan –n- ekleri ile türetilen eylem “yaka yapılmak” anlamında Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 405/315)

< könçük + le- + -n-

könen-: Atalay’ın “bezenmek, süslenmek” anlamını verdiği eylem Kıpçak Türkçesinin TZ eserinde tespit edilmiştir.

(TZ 10.a-6)

könleklen-: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “gömleklenmek, gömlek giymek” tanımını yaptığı addan eylem yapım eki +IA ve eylemden eylem yapım eki –n- ile türemiş eyleme yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 622/517)

< könlek + le- + -n-

kundağla-: Ata bu eyleme “kundağa sarmak, kundaklamak” anlamını vermiştir. Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem Harezmi Türkçesinin QE; Osmanlı Türkçesinde Leh eserlerinde tespit edilmiştir. Toparlı bu eyleme “kadının saçlarını kaldırıp yemeni ile sarmak” tanımını yapmıştır.

(QE 33r19, 48v7, 169v10)

Eyleme “bebeği kundağa sarmak ve saçları yemeninin içine toplayarak bağlamak” anlamları ile Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< kundak + la-

kurla-: İsimden eylem yapan +IA- eki ile türetilen “kuşak edinmek ve bağlamak” eyleme yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de rastlanmıştır.

(DLT 575/473)

(bkz. *kaftan kurla-*)

< kur + la-

kurşa->kuşa-: “kuşanmak, kuşağı bağlamak” anlamındaki eylemi Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde ve Harezmi Türkçesinin KE eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 393/307, 570/469), (KE 74v17, 76v7, 97v17, vd.)

(bkz. *kaftan kurşa-*)

< kur + şa-

kurşan->kuşan-: Ercilasun ve Akkoyunlu ‘nun “kemer kuşanmak” anlamını verdiği eyleme Gökyay “giyinmek, giyinip kuşanmak, kılıç vs. takınmak” tanımını yapmıştır. Sözcük Karahanlı Türkçesinin DLT; Harezmi Türkçesinin HŞ, KE ve ME; Eski Anadolu Türkçesinin DK, GT, F ve YZ; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 391/306, 393/307), (HŞ 3545), (KE 39r9, 79v9), (ME 138-7, 177-4), (DK 34:16B8, 35:17B3, vd.), (GTE 22b-9), (F 16b/06, 93a/09, 203a/03, vd.), (YZ 288)

(bkz. *giyinip kuşan-*, *hamayıl kuşan-*, *kur kuşan-/kurşan-*, *kuşak kuşan-*, *peştamal kuşan-*,)

Eylem “beline kuşak, kılıç, kemer vb. şeyler bağlamak; giyinmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

Lehçe-i Osmanî ve Kâmûs-ı Türki’de “hazırlanmak” anlamında *giyinip kuşanmak* deyimini tespit edilmiştir.

< kur + şa- + -n-

kurşat->kuşat-: “kemer kuşatmak” eylemi Karahanlı Türkçesinde DLT ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 432/338)

(bkz. *belini kuşat-*, *kur kuşat-*,)

Lehçe-i Osmanî’de “kuşak kuşanmak” anlamında *belini kuşat-* kullanımı tespit edilmiştir.

< kur+ şa- + -t-

kuşakla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eyleme “kuşakla kuşanır gibi bağlamak” anlamında Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

Eylem Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< kuşak + la-

makyajla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eyleme “makyaj yapmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< makyaj + la-

naşşla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “nakşetmek, süslemek” anlamı ile Kıpçak Türkçesinde CC; Eski Anadolu Türkçesinde SN eserlerinde ve Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde tespit edilmiştir.

(CC 10b/5-6-7), (SN 621)

Eylem “nakışla bezemek, işlemek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< nakış + la-

ökmeklen-: İsimden eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan –n- eki ile türetilen eyleme “küpe takınmak” anlamı ile Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 158/137)

< ökmek + le- + -n-

ör-: Eylem “kumaş vs. delik ve yırtık yerini iplikleri birbirine karıştırmak ve yamasız olarak tamir etmek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

Eylem “kumaşlardaki delikleri elde iplikle besleyerek kapatmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

(bkz. *çorap ör-*,)

ört~ürt-: Arat'ın “örtmek, kapatmak” tanımını yaptığı eyleme Gökyay “gizlemek, saklamak, kapamak, sarmak” anlamını vermiştir. Eylem Uygur Türkçesinde ABH ve AY; Karahanlı Türkçesinde KB, SKT ve DLT; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF, ME, KE ve MM; Kıpçak Türkçesinde KI, MG, TZ ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde SN, DK, YZ, M, KG, F ve GT; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(ABH 376), (AY 24, 26, 33), (KB 2677, 4035, 4773, vd.), (SKT 25/17b2, 36/77a2, vd.), (DLT 628/524), (HŞ 576, 1182, 1823, vd.), (NF 25-2, 123-12, 415-1, vd.), (ME 36-7, 81-1, 104-2, vd.), (KE 78v9, 183v3, 194r13, 210v10, vd.), (MM 69/2, 71/4, 72/3, 73/2, vd.), (KI 45), (MG 44b-7), (TZ 27.a-12), (İM 77b/8), (SN 190), (DK 158:123A6, 191:151A2), (YZ 970, 1129), (M 22b/10, 55a/1, 62a/5, vd.), (KG 35b.4, 37b.11, 97b.13, vd.), (F 65a/03, 87a/16, 177b/20, vd.), (GTE 5b-7)

(bkz. 'avret ört-, bürüncük ört-, duvağ ört-, ton ört-, yüz ört-,)

Eyleme Türkçe Sözlükte “kapamak” anlamı ile rastlanmıştır.

< *ör- + -t-

örtül-: Arat'ın “örtülmek, kapatılmak” anlamını verdiği eylem Karahanlı Türkçesinin KB ve Harezmi Türkçesinin ME ve KE; Kıpçak Türkçesinde İM; Eski Anadolu Türkçesinde KG ve F; Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir. Eylemin *ötrül-* şeklinde göçüşmeye uğramış hâline Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(KB 5763, 5935), (DLT 128/113), (ME 170-7214-2), (KE 92r2), (İM 491b/1), (KG 10a.13), (F 33a/02, 45a/17, 64a/13, vd.)

Eylem Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< ört- + -(ü)l-

örtün~örtün-: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun “örtünmek” anlamını verdiği eyleme “kadın yüzünü örtmek veya açmak, örtünür gibi yapmak” açıklamasını yapmıştır. Eylemden eylem yapan -(X)n- eki ile türetilen eylem Karahanlı Türkçesinin KB ve DLT; Harezmi Türkçesinin NF, KE

ve ME; Kıpçak Türkçesinin TZ; Eski Anadolu Türkçesinde M, F ve KĞ; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(KB 5422), (DLT 130/114), (NF 31-7, 144-1, 159-8), (KE 45v12, 54v2, 147v9, 175r9), (ME 174-7, 192-1, vd.), (TZ 9.a-5), (M 53b/11), (F 114b/17, 139a/06, 1234b/10, vd.), (KĞ 81b.9)

(bkz. *bürüncük örtün-*, *car örtin-*, *yüzlük örtün-*.)

Eylem Türkçe Sözlükte “kendi üzerine bir şey örtmek” anlamı ile belirlenmiştir.

< ört- + -(ü)n-

pudrala-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “pudra sürmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< pudra + la-

rimelle-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “göze rimel sürmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< rimel + le-

rujla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen sözcük “ruj sürmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< ruj + la-

saçın-: Eylem “soyunmak” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 1126a/06)

< saç- + -(i)n-

sakalduruklan-: İsimden eylem yapım eki-IA ve eylemden eylem yapım eki -n- olarak türetilen sözcük için Ercilasun ve Akkoyunlu “sakalduruğu bağlamak” anlamını vermiştir. Yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 534/435)

< sakalduruk +la- + -n-

salın-: “soyunmak, çıkarmak” anlamındaki eyleme yalnızca Karahanlı Türkçesinin AH eserinde rastlanmıştır.

(AH 277)

< sal- + -(ı)n-

sar-: “dolanmak, sarmak” anlamı verilen eyleme Harezmi Türkçesinde NF ve KE; Kıpçak Türkçesinde KI, TZ ve İM; Eski Anadolu Türkçesinde YZ, M, KG, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde örnekler tespit edilmiştir.

(NF 93-8), (KE 19v3), (KI 52, 57), (TZ 32.a-5), (İM 450b/8), (YZ 1029, 1503), (M 16a/7), (KG 36a.6), (F 8b/03, 98a/05, 112b/07, vd.), (GTE 3b-6, 40a-9)

(bkz. *çalma sar-*, *destâr sar-*, *dülbend sar-*, *imâme sar-*, *kefen sar-*, *kuşak sar-*, *sarık sar-*,)

Eylem Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

sarın-: Eylemden eylem yapan -(X)n- eki ile türetilen eyleme Ercilasun ve Akkoyunlu “sarınmak, yaşmaklanmak, örtünmek” tanımını yaparken Gökyay “bürünmek, dolanmak, örtünmek” anlamını vermiştir. Demirci ve Karslı ise “başına sarınmak, giyinmek” açıklamasını yapmıştır. Eyleme Karahanlı Türkçesinde DLT ve AH; Harezmi Türkçesinde ME ve HŞ; Kıpçak Türkçesinde TZ; Eski Anadolu Türkçesinde DK ve Osmanlı Türkçesinde Kâm ve LL eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 342/276), (AH 432), (ME 131-8, 145-7, vd.), (HŞ 3266, 4551), (TZ 10.b-4), (DK 104:74A12, 192:151B12)

(bkz. *bürüncük sarın-*, *çalma sarın-*, *hülle sarın-*, *suyluk sarın-*,)

< sar- + -(ı)n-

sarıt-: Eylemden eylem yapan –(X)t- eki ile türetilen “sarık vb. şeyleri sardırmak” anlamındaki eylem yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde örneklendirilmiştir.

(DLT 417/328)

(bkz. *suyluk sarıt-*,)

< sar- + -(1)t-

sarla-: Eylemden eylem yapan –IA- eki ile türetilen ve “dolamak, sarmak” anlamı verilen eylemin tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 574/472)

(bkz. *suyluk sarla-*,)

< sar- + -la-

sarlan-: Eylemden eylem yapan –IA- ve –(X)n- ekleri ile türetilen “örtü vb. şeyleri sarınıp örtünmek” anlamındaki eylem Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 389/305)

(bkz. *suyluk sarlan-*,)

< sar- + -la- + -n-

sarlat-: Eylemden eylem yapan –IA- ve –(X)t- ekleri ile türetilen “sarık vb. şeyleri sardırmak” eylemi Karahanlı Türkçesinde DLT’de örneklendirilmiştir.

(DLT 436/340)

(bkz. *suyluk sarlat-*,)

< sar- + -la- + -t-

saraguçlan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleriyle türetilen “başörtüsüyle baş örtmek” anlamındaki eylem hâline Dîvânü Lûgati’t-Türk eserinde rastlanmıştır.

(DLT 534/435)

< saraguç + la- + -n-

sırla-: “üzerine bir şey sürmek, yağ sürmek” *sır-* kökünden eylemden eylem yapan –IA- eki ile türetilen ve “süslemek, boyamak, boya sürmek” tanımı yapılan eylem Kıpçak Türkçesinin CC eserinde tespit edilmiştir.

(CC 81b/27)

< sır- + -la-

soy-: “bir şeyin örtüsünü, libasını çıkarmak” anlamındaki eylem Eski Anadolu Türkçesinin F ve Osmanlı Türkçesinin Leh ve TK eserlerinde belirlenmiştir.

(F 22a/19, 104b/16, 245a/06, vd.)

(bkz. *cübbe soy-*.)

Eylem “birinin giysilerini çıkarmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

soyul-: *soy-* kökünden eylemden eylem yapan –(X)l- eki ile türetilen “elbisesi soyulmak” anlamındaki eylem Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde ME ve Osmanlı Türkçesinde Leh ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 528/429), (ME 155-6)

(bkz. *ton soyul-*)

Eylem Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< soy- + -(u)l-

soyun-: Eylemden eylem yapan -n- eki ile türetilen eylem “libas çıkarmak, soyunmak” anlamı ile eylemi Eski Anadolu Türkçesinin M ve F; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

(M 11b/14), (F 57a/17, 147b/10, 1113b/09, vd.)

Eylem “üstündeki giysilerin bir bölümünü veya tümünü çıkarmak” anlamında Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

Lehçe-i Osmanî’de “süslü elbisesini sade elbise ile değiştirmek” anlamında *soyunup dökünmek* deyimini tespit edilmiştir.

< soy- + -(u)n-

sür-: Eylem Osmanlı Türkçesinin TK sözlüğünde tespit edilmiştir.

Eyleme “bir maddeyi bir yüzey üzerine ince bir tabaka olarak yaymak, dökmek, serpmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

sürmele-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “göz için sürme çekmek” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin YZ ve Osmanlı Türkçesinde Kâm ve TK eserlerinde örneklendirilmiştir.

(YZ 53, 480)

Eylem Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< sürme + le-

sürmelen-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde tespit edilmiştir.

Eyleme Türkçe Sözlükte de rastlanmıştır.

< sürme + le- + -n-

süslen-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “süs etmek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Leh, TK ve Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Eylem aynı anlam ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< süs + le- + -n-

taçla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eyleme “taç giydirmek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde rastlanmıştır.

< taç + la-

taçlan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen eylem “taç giymek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde tespit edilmiştir.

Eylem Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< taç + la- + -n-

tîmârla-: Far. *tîmâr* Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “elbiseyi katlayıp yerleştirmek” anlamı ile tek örneği Eski Anadolu Türkçesinde SN’de tespit edilmiştir.

(SN 476)

< tîmar + la-

tik->dik-: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “elbise vb. şeyleri dikmek” anlamını verdiği eyleme Argunşah ve Güner “dikiş dikmek” tanımını yapmıştır. Eyleme Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB; Harezmi Türkçesinde NF ve ME; Kıpçak Türkçesinde Kİ, GT, İM, MĠ ve CC; Eski Anadolu Türkçesinde DK, KĠ, F ve GT; Osmanlı Türkçesinde Kâm ve LL eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 202/172, 274/239, 455/358, vd.), (KB 1899, 2165, 4208, vd.?), (NF 297-17, 139-14, vd.?), (ME 226-2), (Kİ 49), (GTK 78/13, 129/12, 353/6), (İM 153a/2, 480a/3), (MĠ 26b-3, 68b-7, 96b-2, vd.), (CC 8a/18-19-20), (DK 56:34B5, 68:46B6-7, vd.), (KĠ 126a.14, 129b.2, 129a.15, vd.), (F 128a/18, 211b/11), (GTE 63b-2)

(bkz. *dikiş dik-*, *hırka tik-*, *tırâz tik-*, *ton tik-*)

Dik- eylemi “biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak” anlamı ile Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< *ti- + -k-

tiktür->diktür-: Eylemden eylem yapan –D(X)r- eki ile türetilen eyleme Ercilasun ve Akkoyunlu “elbise vb. şeyleri diktirmek” anlamını verirken Gökyay “dikmeyi emretmek, dikilmesini buyurmak” tanımını yapmıştır.

Eylem Karahanlı Türkçesinde DLT; Eski Anadolu Türkçesinde DK ve Osmanlı Türkçesinde Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 354/282), (DK 25:7A2, 26:8A13, 27:9A5, vd.)

(bkz. *ton tiktür-*)

< dik- + -tür-

togı~toğu->doku-: “dokumak” anlamındaki eylemin Uygur Türkçesinin KP; Karahanlı Türkçesinin DLT; Harezmi Türkçesinin NF ve ME; Kıpçak Türkçesinin CC ve TZ; Eski Anadolu Türkçesinin GT, F ve KĞ; Osmanlı Türkçesinin Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde bu bağlamda kullanıldığı tespit edilmiştir.

(KP II.5, XXXIII.1?), (DLT 562/463), (NF 210-15), (ME 76-7), (CC 82b/15), (TZ 36.b-13), (GTE 65b-12), (F 239a/14-19, 1117a/11), (KĞ 129a.12, 132b.4)

(bkz. *böz togı-, kars togı-*.)

Eylem Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

tokıl-: Eylemden eylem yapan -(X)l- eki ile türetilen “kumaş dokunmak” anlamındaki eylem Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde NF eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 15/8, 332/269), (NF 245-15)

(bkz. *böz tokıl~tokıl-*.)

< toku- + -l-

tokıt-: Eylemden eylem yapan -(X)t- eki ile türetilen ve “dokutmak” anlamı verilen eylem Karahanlı Türkçesinin DLT ve Osmanlı Türkçesinin Leh eserlerinde bu bağlamda tespit edilmiştir.

(DLT 419/329)

(bkz. *böz tokıt-*)

< toku- + -t-

toḡun-: Eylemden eylem yapan -(X)n- eki ile türetilen “kumaş dokunmak” anlamındaki eylemin tespit edildiği tek yer Harezmi Türkçesinin NF eserindedir.

(NF 163-8)

< toku- + -n-

tokula-: İsimden eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “toka takmak” anlamı ile Karahanlı Türkçesinde DLT’de örneklendirilmiştir.

(DLT 587/481)

(bkz. *kadıḡ tokula-*,)

< toku + la-

tolga-: “küpe takınmak” anlamındaki eylem yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 571/470)

ṡonan--donan-: Arat’ın “donanmak, giyinip kuşanmak, süslenmek” tanımını yaptığı sözcüğe Gökyay “donanmak, giyinmek” “silahlanmak, silahlarını kuşanmak” tanımını yapmıştır. İsimden eylem yapım eki +A- ve eylemden eylem yapım eki -n- ile türetilmiş eylem Karahanlı Türkçesinde KB; Kıpçak Türkçesinin TZ; Eski Anadolu Türkçesinde DK, F ve SN; Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

Eylem Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

(KB 67, 4969), (TZ 10.a-6), (DK 177:140B6), F 44b/02, 129a/20, 219a/18, vd.), (SN 963, 1483)

Donan- eylemi Türkçe Sözlükte “giyinip kuşanmak, süslenmek” anlamı ile tespit edilmiştir.

Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugâti't-Türkiyye eserinde *bezen-* ve *könen-* eylemleri ile kullanılmıştır.

< ton + a- + -n-

tonat-~donat-: İsimden eylem yapım +A- ve eylemden eylem yapım eki -t- ile türetilerek “giydirmek, süslemek, giydirip kuşatmak, silahlarını takmak, silahlandırmak” anlamı kazanan eyleme Karahanlı Türkçesinde DLT, Eski Anadolu Türkçesinde DK, F ve SN; Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 421/330), (DK 27:9A7, 27:9B1, 32:14A12, vd.), (F 16b/16, 61b/20, 199a/08, vd.), (SN 1352, 3971, vd.)

Donat- eylemi “birinin giyimini sağlamak, süslemek” anlamları ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir. Eylem Tarama Sözlüğü’nde de örneklendirilmiştir.

< tona- + -t-

tonlan-: Atalay’ın “elbise giymek” anlamını verdiği addan eylem yapım eki +IA- ve eylemden eylem yapım eki -n- ile türetilmiş eylemin tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 158/137)

< ton + la- + -n-

tut-: Dilçin’in “takmak, bağlamak, dolamak” anlamını verdiği eylemi Eski Anadolu Türkçesinde SN eserinde tespit edilmiştir.

(SN 4396)

(bkz. *kalkan tut-*.)

tüymele-~tügmele->düğmele-: İsimden eylem yapan +IA- eki ile türetilen “dügümlemek” anlamındaki eylem Kıpçak Türkçesinin Kİ, MĠ ve TZ; Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde örneklendirilmiştir.

(Kİ 40), (MĠ 26b-4), (TZ 18.b-1)

Düğmele- eylemi Türkçe Sözlükte “bir şeyin düğmesini iliğine geçirmek, iliklemek” anlamı ile belirlenmiştir.

< düğme + le-

tügmelen->düğmelen-: İsimden eylem yapan +lA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen “dügümlenmek, iliklerini ilikleme” anlamındaki eylem yalnızca Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde tespit edilmiştir.

(DLT 533/434)

Düğmelen- eylemi “iliklenmek, düğmelenmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< düğme + le- + -n-

türt->dürt-: Çetin’in “koku, krem vb. nesnelere için sürmek, sürünmek” anlamını verdiği eyleme Dilçin “boya, ilaç vb. sürmek” tanımını yapmıştır. Eyleme Uygur Türkçesinde AY; Karahanlı Türkçesinde KB ve DLT; Kıpçak Türkçesinde Kİ; Eski Anadolu Türkçesinde DK, EÇS, KĞ, F ve SN eserlerinde; Osmanlı Türkçesinin LL sözlüğünde rastlanmıştır.

(AY, 482), (KB 3837, 4602, 4960), (DLT 628/524), (Kİ 48), (DK 100:71B4), (EÇS I 38b3), (KĞ 8a.9, 36a.8), (F 109b/16, 147b/03, 61a/04), (SN 190)

< tür- + -t-

dürtin-: Eylemden eylem yapan -(X)n- eki ile türetilen “sürünmek, vücuduna sürmek” anlamındaki eylem Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde ME; Eski Anadolu Türkçesinde SN ve F eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 386/303), (ME 170-3, 176-5, 288-8), (SN 190), (F 38b/21, 88b/03, 1112a/11)

< dürt- + -(i)n-

ür->vür-: “takmak, giymek” anlamındaki eylem Harezmi Türkçesinde ME; Eski Anadolu Türkçesinde DK, M, F ve GT eserlerinde tespit edilmiştir.

(ME 227-1), (DK 142:107A3, 163:127B6), (M 4b/8, 35a/7, vd.), (F 38b/21, 133a/09, 176a/03), (GTE 2a-10)

(bkz. *külah ur-*, *nakş ur-*, *ridâ ur-*, *tac ur-*, *tavk ur-*, *tügme ur-*, *yüzlük ur-*)

Eylem “sürmek, takmak, bağlamak” anlamları ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir. Eylem Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

Tarama Sözlüğü’nde de “başına giyinmek, giydirmek” anlamı ile *başına ur-* eylemi tespit edilmiştir.

urıl-~urul-: Eylemden eylem yapan -(X)l- eki ile türetilen eylem “örtülmek” anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 136a/12)

Eylem “giydirilmek, giyinmek, takmak” anlamın da Tarama Sözlüğü’nde tespit edilmiştir.

< ur- + -(u)l-

urım-~urun-: Arat’ın “vurunmak, takınmak, örtünmek, giyinmek” anlamını verdiği eyleme Ercilasun ve Akkoyunlu “sarık sarınmak, yaşmak örtünmek” tanımını yapmıştır. Eylemden eylem yapan -(X)n- eki ile türetilen eyleme Karahanlı Türkçesinde DLT ve KB; Harezmi Türkçesinde ME ve KE; Eski Anadolu Türkçesinde EÇS, SN, KG ve GT eserlerinde rastlanmıştır.

(DLT 109/99), (KB 1947, 5189, 5542, vd.), (ME 138-8, 167-6, vd.), (KE 225r9, 29v12), (EÇS IX 136b17), (SN 1716?), (KG 110a.9), (GTE 7a-3)

(bkz. *bilezük urun-*, *bürünçük urun-*, *çındar urun-*, *halhâl urun-*, *ısrık urun-*, *içkur urun-*, *suyluk urun-*, *tac urun-*, *terincek urun-*, *tuvağ urun-*, *yaşık urun-*, *yaşmak urun-*, *yüzük urun-*.)

Eylem Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< ur- + -(u)n-

yağ->yak-: “sürmek” anlamındaki eylem Kıpçak Türkçesinin CC; Eski Anadolu Türkçesinin DK eserlerinde tespit edilmiştir.

(CC 80b/8), (DK 42:23A6, 69:47B11, vd.)

(bkz. *kına yak-*,)

yaḥsın-: Ercilasun ve Akkoyunlu'nun "kaftan, hırka vb. giyecekleri omuza atmak" tanımını yaptığı eyleme Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 489/391)

yalın-: "çıplak olmak, soyunmak" anlamındaki eylem Karahanlı Türkçesinin KB ve DLT eserlerinde örneklendirilmiştir.

(KB 5243), (DLT 480/383)

yalıḡat-: Eylemden eylem yapan –At- eki ile türetilen "çıkarmak, soymak" anlamındaki eylem yalnızca Harezmi Türkçesinin ME eserinde tespit edilmiştir.

(ME 150-7)

< yalın- + -at-

yalıḡlan-: Eylemden eylem yapan –IA- ve –At- ekleri ile türetilen ve "soyunmak" anlamı verilen eylemin tek örneği Harezmi Türkçesinde ME eserindedir.

(ME 169-2)

< yalın + la- + -t-

yalıḡlat-: Eylemden eylem yapan –IA- ve –t- ekleri ile türetilen "soyundurmak" anlamındaki eyleme Harezmi Türkçesinin ME eserinde rastlanmıştır.

(ME 56-8)

< yalın + la- + -t-

yalıncakla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem "çıplak duruma getirmek" anlamı ile Eski Anadolu Türkçesinin F eserinde belirlenmiştir.

(F 125a/12)

< yalın + cak + la-

yama-: “yamamak” anlamındaki eylem Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde ME; Kıpçak Türkçesinde CC ve TZ; Eski Anadolu Türkçesinde GT ve Osmanlı Türkçesinde Leh, LL, TK ve Kâm eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 482/385), (ME 80-5), (CC 24b/23-24), (TZ 84.a-3), (GTE 8b-15)

(bkz. *ton yama-*)

Eylem “yama koyarak onarmak, yamalamak” anlamı ile Türkçe Sözlükte belirlenmiştir.

< ya- + -ma-

yama urı-: Yardımcı eylem ile kullanılan “yamalamak” anlamındaki eylemin tek örneği Eski Anadolu Türkçesinin SN eserindedir.

(SN 1626)

< yama ur- + -ı-

yamal-: Eylemden eylem yapan -l- eki ile türetilen “elbise vb. yamanmak” anlamındaki eyleme Karahanlı Türkçesinin DLT eserinde rastlanmıştır.

(DLT 478/382)

< yama- + -l-

yaman-: Eylemden eylem yapan -n- eki ile türetilen ve “elbisesini kendisi yamamak” anlamı verilen eyleme Karahanlı Türkçesinin DLT; Osmanlı Türkçesinde Kâm eserlerinde örnek tespit edilmiştir.

(DLT 480/384)

< yama- + -n-

yamala-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “yama vurmak, yama yapıştirarak tamir etmek” anlamı ile Osmanlı Türkçesinin Kâm eserinde belirlenmiştir.

Eylem Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< yama(g) + la-

yamalan-: Addan eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilen sözcüğe “kendi esvabına yama vurmak” anlamı ile Osmanlı Türkçesinde Kâm eserinde rastlanmıştır.

Eylem Türkçe Sözlükte de belirlenmiştir.

< yama(g) + la- + -n-

yap-: Gökyay’ın “kapamak, örtmek, seddetmek” anlamını verdiği eylem Karahanlı Türkçesinin DLT ve KB; Harezmi Türkçesinin HŞ, KE ve ME; Kıpçak Türkçesinin CC, GT, İM, TZ ve Kİ; Eski Anadolu Türkçesinin DK, F ve SN eserlerinde tespit edilmiştir.

(DLT 188/160), (KB 719, 1303, 3232, vd.), (HŞ 884, 885), (KE 82v21, 133v20, 149r21, vd.), (ME 40-3, 93-5, 105-3, vd.), (CC 7b/9-10-11), (GTK 23/2, 313/3), (İM 345a/7), (TZ 27.a-2), (Kİ 90), (DK 181:144A1, 184:147A8), (F 48a/14, 185b/13, 242a/16, vd.), (SN 5486)

Tarama Sözlüğü’nde de örneklendirilmiştir.

yapıl~yapul~yobal-: Eylemden eylem yapan -l- eki ile türetilen “örtünmek, kapanmak, gizlenmek” anlamındaki eylem Karahanlı Türkçesinin KB; Eski Anadolu Türkçesinin KG eserlerinde tespit edilmiştir.

(KB 1321, 4003, 4688), (KG 168a.5, 168a.7)

Eylem Tarama Sözlüğü’nde de belirlenmiştir.

< yap- + -(l)-

yapın-: Eylemden eylem yapan -(X)n- eki ile türetilen ve “giyinmek, örtünmek, hazırlanmak” anlamı verilen eylem Karahanlı Türkçesinin DLT; Harezmi Türkçesinin ME; Kıpçak Türkçesinin GT ve TZ; Eski Anadolu Türkçesinin DK ve KÇG eserlerinde örneklendirilmiştir.

(DLT 479/383), (ME 137-8, 192-1), (GTK 157/13), (TZ 9.a-5), (DK 193:153A6), (KÇG 81b.9)

(bkz. ‘*abâ yapın-, kalkan yapın-,*)

Tarama Sözlüğü’nde de tespit edilmiştir.

< yap- + -(i)n-

yarağla->yarıkla-: İsimden eylem yapan +IA- eki ile türetilen eylem “silahlanmak, kuşanmak, donanmak” anlamı ile Kıpçak Türkçesinin Kİ ve TZ; Eski Anadolu Türkçesinin F eserlerinde tespit edilmiştir.

(Kİ 92), (TZ 12.a-10, 38.a-3, 84.a-9), (F 5b/04, 19b/05, 246b/14, vd.)

< yarık + la-

yarıklan-: İsimden eylem yapan +IA- ve eylemden eylem yapan -n- ekleri ile türetilmiş eylem “zırhlanmak, zırhlı göğüslük giymek” tanımı ile Karahanlı Türkçesinde KB ve DLT; Harezmi Türkçesinde KÇE; Kıpçak Türkçesinde TZ, Eski Anadolu Türkçesinde F ve Osmanlı Türkçesinde Leh eserlerinde örneklendirilmiştir.

(KB 2360), (DLT 492/393), (KÇE 223r7), (TZ 10.a-1), (F 18a/18, 54b/03, 59b/02, vd.)

< yarık + la- + -n-

yarat-: Ercilasun ve Akkoyunlu’nun “elbise ayakkabı vb. şeyler yapmak” anlamını verdiği eylemin tek örneği Karahanlı Türkçesinin DLT eserindedir.

(DLT 423/331)

yaş-: “yüzünü örtmek gizlemek” anlamındaki eylem yalnızca Harezmi Türkçesinin ME eserinde tespit edilmiştir.

(ME 180-8)

Tarama Sözlüğü'nde de belirlenmiştir.

yaşın-: Eylemden eylem yapan -(X)n- eki ile türetilen “örtünmek, gizlenmek” anlamındaki eylem Harezmi Türkçesinin ME; Kıpçak Türkçesinin İM eserlerinde örneklendirilmiştir.

(ME 129-1, 142-2, vd.), (İM 292a/2)

(bkz. *yaşmak yaşın-*.)

Eylem Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

< yaş- + -(ı)n-

yaşur-: Dilçin bu eyleme iki farklı anlam vermiştir. İlk olarak “kapamak, örtmek, saklamak, gizlemek” tanımını yaptığı eyleme “örtülmek, kapanmak” anlamını da vermiştir. Eylemden eylem yapan -(X)r- eki ile türetilen eylemin örnekleri Karahanlı Türkçesinde DLT; Harezmi Türkçesinde HŞ, NF ve ME; Kıpçak Türkçesinde Kİ; Eski Anadolu Türkçesinde DK, F ve SN eserlerindedir.

(DLT 308/254, 473/379?), (HŞ 573, 662, 1511, vd.), (NF 165-5), (ME 58-8, 77-1, vd.), (Kİ 94) (DK 152:117B9, 172:136A13, 183:146A1), (F 183a/14), (SN 1584, 2745, vd.)

Eylem Tarama Sözlüğü'nde de tespit edilmiştir.

< yaş- + -(u)r-

yaşmakla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen “yaşmak bağlamak” anlamındaki sözcük Osmanlı Türkçesinin Leh ve Kâm eserlerinde belirlenmiştir.

Eylem “yaşmakla yüzünü örtmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte tespit edilmiştir.

< yaşmak + la-

yaşmaklan-: İsimden eylem yapım eki +IA- ve eylemden eylem yapım eki -n- ile türetilmiş sözcüğü Gökyay “yaşmak tutunmak, yaşmak örtünmek”

şeklinde tanımlamıştır. Sözcüğün örnekleri Eski Anadolu Türkçesinin DK; Osmanlı Türkçesinin Kâm ve LL eserlerindedir.

(DK 63:41A3)

Eylem “yaşmakla örtünmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte de tespit edilmiştir.

< yaşmak + la- + -n-

yişimlen-: Ercilasun ve Akkoyunlu addan eylem yapım eki +IA- ve eylemden eylem yapım eki -n- alarak türemiş bu eylem için “tozluk giymek” tanımını yapmıştır. Sözcük yalnızca Karahanlı Türkçesinde DLT’de tespit edilmiştir.

(DLT 492/394)

< yişim + le- + -n-

zihla-: Addan eylem yapan eylem +IA- eki ile türetilen eyleme “kenarına zih geçmek” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

< zih + la-

zırhla-: Addan eylem yapan +IA- eki ile türetilen eyleme “zırh giymek” anlamı ile Türkçe Sözlükte rastlanmıştır.

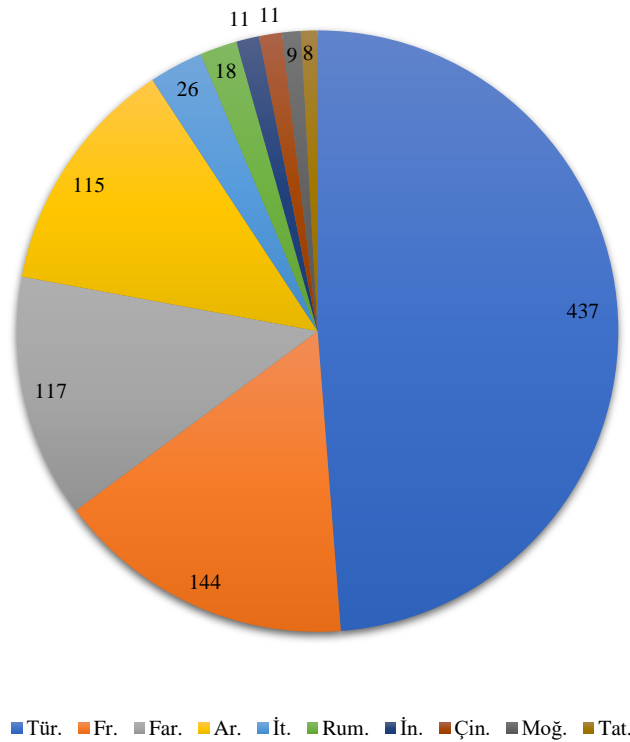
< zırh + la-

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÖKENLERİNE GÖRE GİYİM KUŞAM SÖZCÜKLERİ

Şimdiye kadar ulaşılan sözcüklerin %47'si (437) Türkçe, %16'sı (144) Fransızca, %13'ü (117) Farsça, %12'si (115) Arapça, %3'ü (26) İtalyanca, %2'ü (18) Rumca, %2'si (11) İngilizce, %2'si (11) Çince, %1'i (9) Moğolca, %1'i (8) Tatarca olduğu tespit edilmiş ve grafik hâlinde gösterilmiştir. Belirlenen sözcükler incelendiğinde 7 sözcükten az veri bulunan dillere, genel grafikte yer verilmemiştir. Yunanca 6; Bulgarca 4; Sanskritçe, Kürtçe ve Ermenice 3; Macarca, Latince ve Rusça 2; Hintçe, Soğdca ve Japonca 1 sözcük belirlenmiş, bu sözcükler kendi kategorilerinde belirtilmiştir. Belirlenen sözcükler arasında 3'ü Arapça ve Farsça, 1'i Türkçe ve Farsça, 1'i de Türkçe ve Arapça şeklinde 5 sözcüğün iki dilli olduğu tespit edilmiştir. Ulaşılan sonuç göz önüne alındığında giyim kuşam bağlamında Türkçe sözcüklerin çoğunlukta olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Grafik 1: Tespit Edilen Sözcüklerin Kökenleri

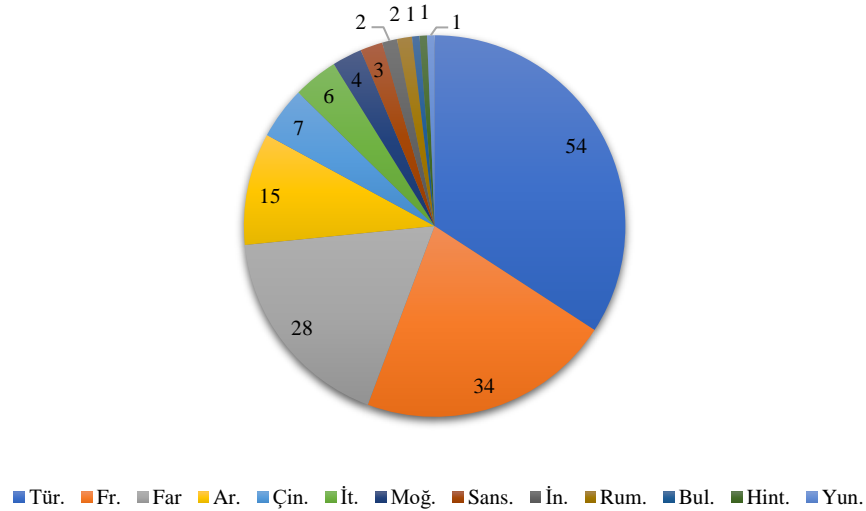

Fransızca giyim kuşam bağlamında en çok sözcüğün ödünç alındığı dil olarak tespit edilmiştir. Özellikle 19. yüzyılda sıklaşan yurtdışı seyahatleri ve kültür alışverişi sağlayan iletişimlerin bu durumu o dönemden başlayarak oluşturduğu söylenebilir. Aynı şekilde Farsça ve Arapçadan alınan sözcüklerin sayısının da az olmaması dinin giyimi şekillendirmekle kalmayıp giyimin adını da öğrettiğini kanıtlamaktadır. Asırlarca çok uluslu bir devlet halinde yaşanmış olması ve çevre kültürlerle etkileşimin gelişmişliği Türkçeye pek çok alanda ödünç sözcüklerin katılmasını sağlamıştır. Hindistan gibi Türkiye'ye konum olarak uzak bir ülkenin diline ait bir sözcüğün tespit edilmesi giyimin evrenselliğini göstermektedir. Özellikle gelişen sanayi ve iletişim araçları, bunlara ek olarak da modanın etkisi ile dünyanın iki ayrı ucundaki insanlar benzer kıyafetler giyerek bu giysileri benzer adlarla tanımlamaktadır.

Her kategorinin kendi içinde değerlendirilmesi ile ortaya çıkan tablolar, sırasıyla eklenmiştir. Genel tabloda olduğu gibi alt türlerde de Fransızca üstünlüğü görülmektedir. Bu durum, Türklerin kendilerine özgü kıyafetleri bildikleri gibi anmaya devam ederken, yeni karşılaştıkları giysileri öğrendikleri gibi söylemeleri şeklinde açıklanabilir. Ülkeler arası etkileşimin kaçınılmaz getirisi olarak diller arasındaki bu alışveriş, söz yığınları oluşturmakla birlikte daha önce karşılaşılmış ya da kullanılmamış eşyaların öğrenilmesini ve tanınmasını sağlamıştır.

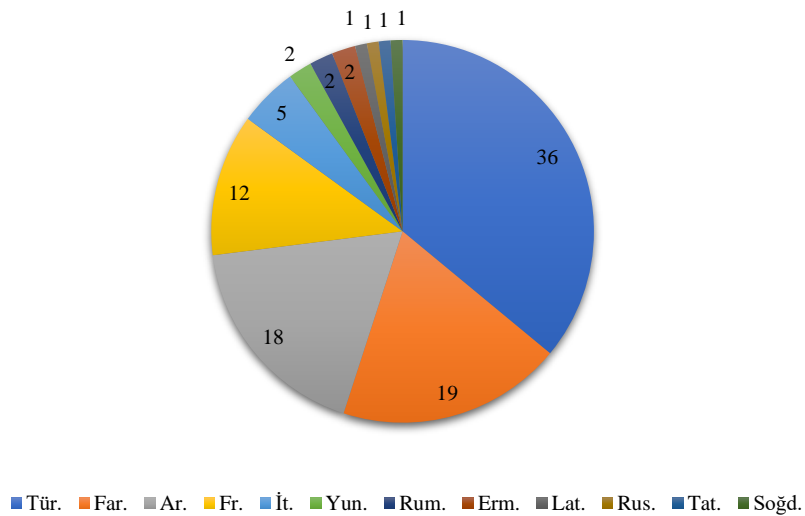
Kumaş ve kürk adlarında 54 Türkçe, 34 Fransızca, 28 Farsça, 15 Arapça, 7 Çince, 6 İtalyanca, 4 Moğolca, 3 Sanskritçe, 2 İngilizce, 2 Rumca, 1 Yunanca, 1 Bulgarca ve 1 Hintçe sözcük tespit edilmiştir. Ödünç alınan sözcükler, Türk dilinin yapısına göre şekillenebildiği gibi özgün hali ile de kullanılmaya devam etmiştir.

Grafik 2: Kumaş ve Kürk Adlarının Kökenleri

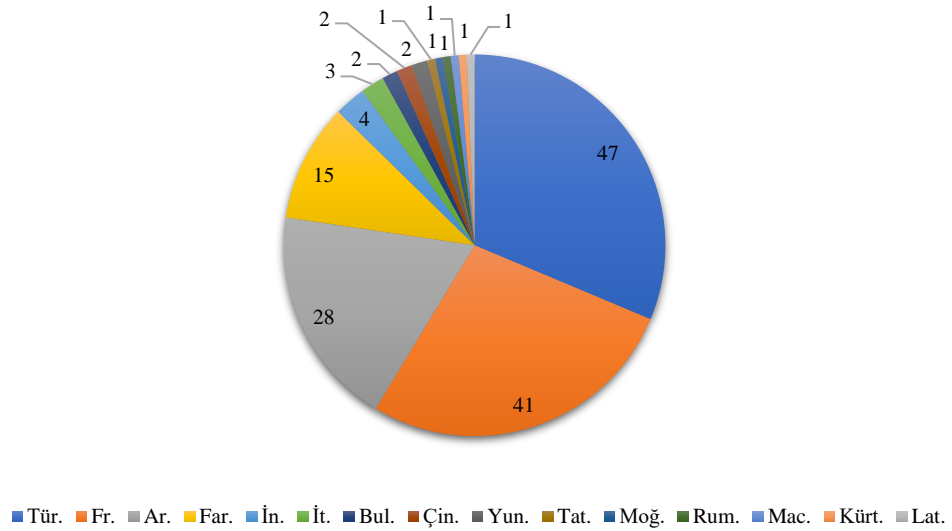
Başlık ve başörtü adlarında 36 Türkçe, 19 Farsça, 18 Arapça, 12 Fransızca, 5 İtalyanca, 2 Yunanca, 2 Rumca, 2 Ermenice, 1 Latince, 1 Rusça, 1 Tatarca ve 1 Soğdca sözcük tespit edilmiştir. Başlıkların renklerine, desenlerine hatta bağlanma şekillerine dahi farklı anlamlar ve kimlikler yükleyen Türklerin, bu kadar çeşitli başlıklara sahip olması kaçınılmazdır.

Grafik 3: Başlık ve Başörtü Adlarının Kökenleri

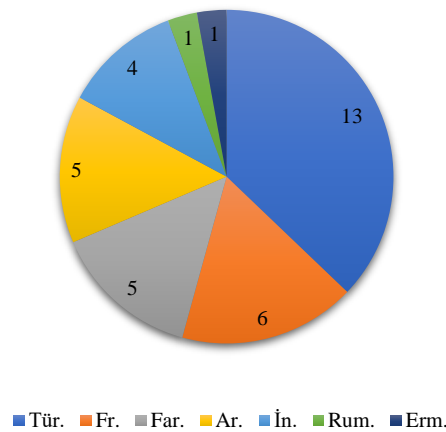
Giyim kuşam bağlamında en çok sözcüğün tespit edildiği kategori olan üst beden giyimlerinde 47 Türkçe, 41 Fransızca, 28 Arapça, 15 Farsça, 4 İngilizce, 3 İtalyanca, 2 Bulgarca, 2 Yunanca, 2 Çince, 1 Tatarca, 1 Moğolca, 1 Rumca, 1 Macarca ve 1 Kürtçe sözcük tespit edilmiştir. Özellikle coğrafi etkilerle kadın ya da erkeğin giyiminde kat kat parçalar tercih etmesi bu çeşitliliği arttırmıştır.

Grafik 4: Üst Beden Giyimi Adlarının Kökenleri

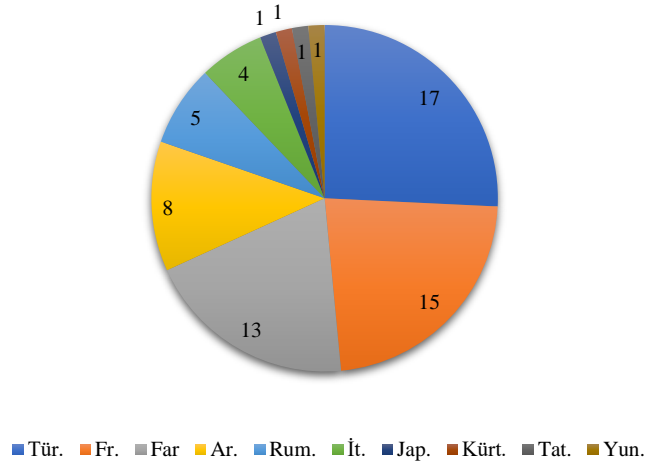
Alt Beden giyimlerinde 13 Türkçe, 6 Fransızca, 5 Farsça, 5 Arapça, 4 İngilizce, 1 Rumca ve 1 Ermenice sözcük tespit edilmiştir. Alanın diğer kategoriler kadar kalabalık olmamasının sebebi, muhtemelen giyimde üst bedene daha fazla değer verilmesinden kaynaklanmaktadır. Pantolon ya da etekler kombinin tamamlayıcısı olarak kabul edilmiştir.

Grafik 5: Alt Beden Giyimi Adlarının Kökenleri

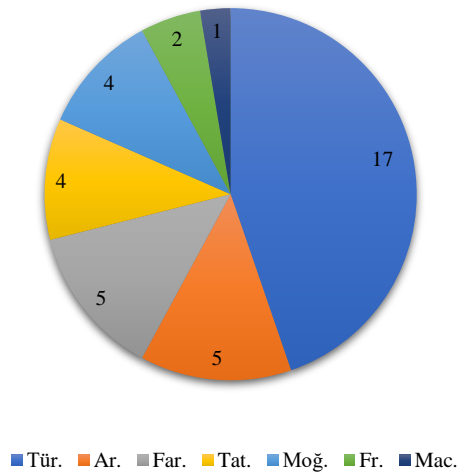
Ayağa giyilen eşyalarda 17 Türkçe, 15 Fransızca, 13 Farsça, 8 Arapça, 5 Rumca, 4 İtalyanca, 1 Japonca, 1 Tatarca, 1 Yunanca ve 1 Kürtçe sözcük tespit edilmiştir. Türkler için başlıkların ve ayakkabıların ne kadar önemli olduğu bu iki kategorideki çeşitlilikle kendini göstermektedir. Her türlü kumaştan, ayakkabı ya da başlık üretebilen Türkler, bu iki eşyayı giyiminin en temel unsurları olarak kabul etmişlerdir.

Grafik 6: Ayakkabı Adlarının Kökenleri

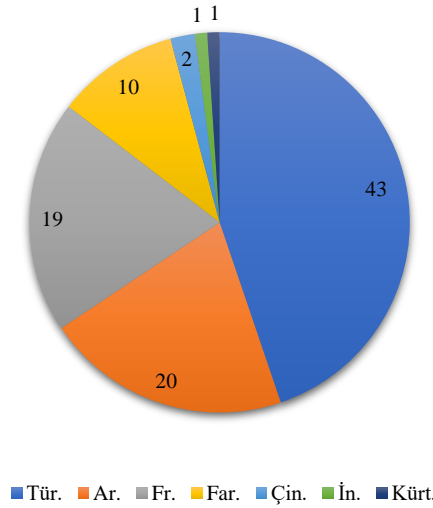
Türk kültür ve tarihinin ayrılmaz bir parçası olan askerliğin, kendine has giyim ve aksesuarlarında 17 Türkçe, 5 Arapça, 5 Farsça, 4 Tatarca, 4 Moğolca, 2 Fransızca ve 1 Macarca sözcük tespit edilmiştir.

Grafik 7: Asker Giyimi Adlarının Kökenleri

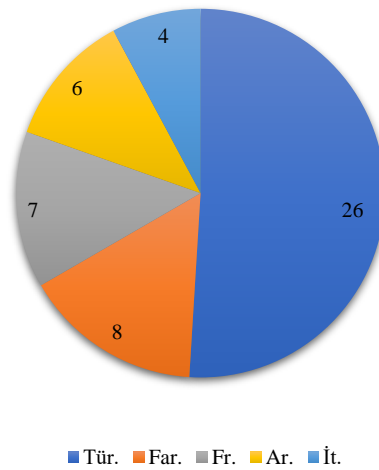
Giyimin yalnızca bedeni dış etmenlere karşı koruma vazifesi ile kullanılmadığını, süs eşyalarındaki çeşitlilik kanıtlamaktadır. Yüze sürülen boyalar ve takılar Türklerin süslenmek için en sık kullandıkları eşyalardır. Bu kategoride ise 43 Türkçe, 20 Arapça, 19 Fransızca, 10 Farsça, 2 Çince, 1 İngilizce ve 1 Kürtçe sözcük tespit edilmiştir.

Grafik 8: Süs Eşyası Adlarının Kökenleri

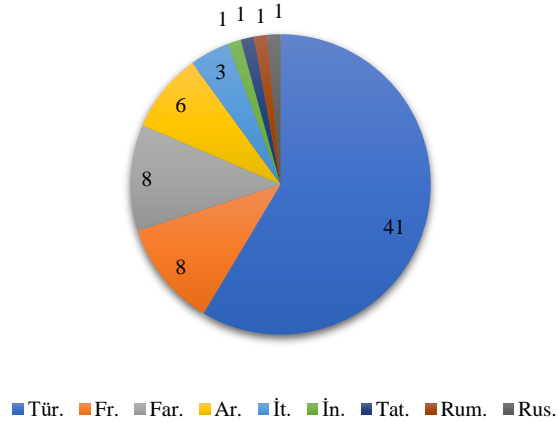
Giyimle İlgili Genel Sözcüklerde 26 Türkçe, 8 Farsça, 7 Fransızca, 6 Arapça, 4 İtalyanca sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler giyime dair genel terimleri ele almaları bakımından önem kazanmaktadır. Giyimi tanımlayan sıfatlar bu kategoride incelenmiştir. Ödünç sözcüklerde tespit edilemeyen yoğunluk daha çok Türkçe sözcüklerin kullanıldığı izlenimini vermektedir.

Grafik 9: Giyimle İlgili Genel Sözcüklerin Kökenleri

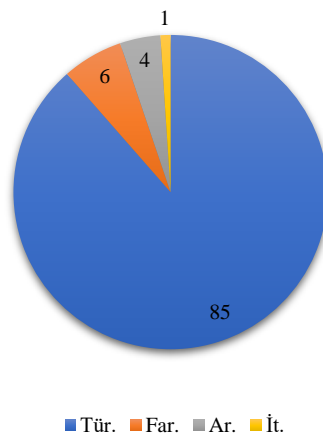
Giyimin tamamlayıcılarının tespit edildiği giysi bölümlerinde 41 Türkçe, 8 Fransızca, 8 Farsça, 6 Arapça, 3 İtalyanca, 1 Bulgarca, 1 Tatarca, 1 Rumca ve 1 Rusça sözcük belirlenmiştir.

Grafik 10: Giysi Bölümü Adlarının Kökenleri

Giyimin Türkler için ne kadar önemli olduğunu vurgulayan en önemli unsur, her tür giyim eşyasını üreten ya da satan kişi için ayrı bir meslek bulunmasıdır. Bu alanda da daha çok Türkçe sözcükleri tercih eden giyim kuşam mesleklerinde 6 Farsça, 4 Arapça, 1 İtalyanca sözcük tespit edilmiştir.

Grafik 11: Giyimle İlgili Meslek Adlarının Kökenleri

Buradan yola çıkılarak çalışmada tespit edilen sözcüklerin 487 tanesinin ödünç sözcük olduğu anlaşılmaktadır. Bunun haricinde 61 sözcüğün de kökeni hakkında net bir bilgi bulunamadığı için bir kategoriye dahil edilememişlerdir. Böylece geriye kalan 437 sözcüğün Türkçe olduğunu söylenebilir. Öte yandan ödünç sözcüklere getirilen yapım ekleri ile Türkçeleştirilen pek çok sözcüğün de varlığı dikkat çekicidir.

3. YAPILARINA GÖRE GİYİM KUŞAM SÖZCÜKLERİ

3.1. Adlar

Tespit edilen sözcüklerin 656 adedinin ad türünde olduğu belirlenmiştir. Alıntı sözcüklere getirilen yapım ekleri ile Türkçeleştirilen sözcükler de bu kategoride uygun başlıklar altında ele alınmıştır.

3.1.1. Basit Adlar

Belirlenen adların 51'inin basit yapıda olduğu düşünülmektedir. Genellikle tek heceli oldukları belirlenen sözcükler, yapım ekleri ile yeni şekiller alarak söz varlığını genişletmektedir.

<i>ag</i>	<i>içük</i>
<i>ağı</i>	<i>kars</i>
<i>al</i>	<i>kat</i>
<i>arkaç</i>	<i>keçe</i>
<i>bakan</i>	<i>kın</i>
<i>barcın</i>	<i>kidiz</i>
<i>bertü~partu</i>	<i>koy</i>
<i>boya</i>	<i>kur</i>
<i>börk</i>	<i>küpe</i>
<i>çapan</i>	<i>kürk</i>
<i>çat</i>	<i>otran</i>
<i>çekrek</i>	<i>ör</i>
<i>çeñşü</i>	<i>sagrı</i>
<i>çırguy</i>	<i>süs</i>
<i>çöge</i>	<i>taban</i>
<i>çuz</i>	<i>top</i>
<i>don</i>	<i>tor</i>
<i>ed</i>	<i>tuğ</i>
<i>emşen</i>	<i>tulum</i>
<i>gön</i>	<i>tuman</i>
<i>içmek</i>	<i>uğ</i>

<i>üm</i>	<i>yeŋ</i>
<i>üst</i>	<i>yer</i>
<i>yalın</i>	<i>yurun</i>
<i>yan</i>	<i>yün</i>
<i>yama</i>	

Yama ve boya sözcüklerinde tabana getirilen -Xg ekinin etkisiyle damak sesinin düşmüş olması sıfır yapılık meydana getirdiği için bu sözcüklerle ad ve eylem olarak karşılaşılmıştır. Banguoğlu bu durumu fiil tabanının açık kalması şeklinde tanımlamıştır (2015:245).

3.1.2. Türemiş Adlar

Belirlenen adların 591'i türemiş yapıdadır. Ad veya eylem kök ya da gövdelerine getirilen yapım ekleri ile oluşturan yeni sözcükler, listenin en yoğun kısmını oluşturmaktadır. Bir dile yeni sözcük kazandırmanın en işlek yolu olan bu türetme giyim kuşam bağlamında da bolca kullanılmıştır.

3.1.2.1. AAYE ile Türemiş Olanlar

Türemiş adların 469 adedi ad kökü ya da gövdesine getirilen yapım ekleri ile ad görevi almıştır. Ödünç sözcüklerin de aynı şekilde yapım ekleri ile yeni formlar aldıkları ve Türkçeleştirildikleri tespit edilmiştir.

3.1.2.1.1. +AK eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 ad tespit edilmiştir. Addan ad yapan bu ek küçültme eki olarak kabul edilebilir.

karşag

3.1.2.1.2. +AnAk eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 2 ad tespit edilmiştir. Banguoğlu'na göre (2015:235) bu ekin çözümlemesi kolay değildir. Belirlenen iki sözcük haricinde başka bir örnekte tespit edilmemiştir.

börkenek

kepenek

3.1.2.1.3. +X eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 ad tespit edilmiştir. Net olmamakla birlikte bu eki alan ve ad kökü olduğu tespit edilen tek örnek bu sözcüktür.

siyü

3.1.2.1.4. +(g)Ak eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 6 ad tespit edilmiştir. Küçültme ve benzetme işlevli ekin, +gAk ekinden geldiği anlaşılmaktadır, orta hecedeki -g- sesinin düştüğü açık olmakla birlikte, düşmediği örnekler de bulunmaktadır.

baldırak

ipek

duvak

kırgak

enek

yelek

3.1.2.1.5. +CX eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 85 ad tespit edilmiştir. Türk dilinin en çok kullanılan eklerinden biridir. Türlü adlara gelip o nesne ile uğraşanı, onu yapanı, satanı gösteren sanatçı adları yapar (Banguoğlu, 2015:162). Giyim kuşam bağlamında incelendiğinde ekin belirtilen işlevi ele alınmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi neredeyse her giyim eşyasının kendine özel bir üreticisinin olması, bu alanda pek çok meslek adı oluşturmuş ve Türkçede meslek adı yapan en işlek ekin kullanılmasına sebep olmuştur. Ekin yalnızca Türkçe sözcüklere değil Arapça, Farsça gibi pek çok ödünç sözcük üzerine eklendiği belirlenmiştir.

abacı

börkçi

acı

cübbeci

aksesuaracı

çamaşırıcı

askıcı

çantacı

ayakkabıcı

çapulacı

basmacı

çarıkçı

başlıkçı

çedikçi

başmakçı

çekmenci

bezci

çıtçıtçı

bezekçi

çizmeci

<i>çorapçı</i>	<i>kostümcü</i>
<i>çuhacı</i>	<i>kumaşçı</i>
<i>çulcu</i>	<i>kunduracı</i>
<i>çulhacı</i>	<i>kuşakçı</i>
<i>dikici</i>	<i>külahçı</i>
<i>duvakçı</i>	<i>kürkçü</i>
<i>düğmeci</i>	<i>makyajcı</i>
<i>düzgüncü</i>	<i>mayocu</i>
<i>eldivenci</i>	<i>nakışçı</i>
<i>eskici</i>	<i>nalıncı</i>
<i>esvapçı</i>	<i>otrakçı</i>
<i>etükçi</i>	<i>pabuççu</i>
<i>fermeneci</i>	<i>pamukçu</i>
<i>fermuarcı</i>	<i>pantoloncu</i>
<i>ferveci</i>	<i>pantufıacı</i>
<i>fesçi</i>	<i>peştamalçı</i>
<i>gelinlikçi</i>	<i>sahtiyancı</i>
<i>gömlekçi</i>	<i>sarıklı</i>
<i>göncü</i>	<i>şalvarcı</i>
<i>gözlükçü</i>	<i>şapkacı</i>
<i>harirci</i>	<i>takkeci</i>
<i>ilıkçi</i>	<i>tokacı</i>
<i>ipekçi</i>	<i>takunyacı</i>
<i>kaftancı</i>	<i>terlikçi</i>
<i>kalafatçı</i>	<i>tonçı</i>
<i>kalçını</i>	<i>tugçı</i>
<i>kalpakçı</i>	<i>tülbentçi</i>
<i>kavukçu</i>	<i>yalçı</i>
<i>keçeci</i>	<i>yamacı</i>
<i>kefenci</i>	<i>yarıkçı</i>
<i>ketenci</i>	<i>yazmacı</i>
<i>korseci</i>	<i>yemenici</i>

yiçi

3.1.2.1.6. +CA eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 3 ad tespit edilmiştir. Genellikle sıfatlara gelen bu küçültme eki, tespit edilen örneklerde Türkçe köklere gelmiştir. Eklendiği sözcüğe bir benzerlik anlamı katmakla birlikte kuvvetinde bir zayıflamaya da neden olmaktadır.

alaca

kopça

ökçe

3.1.2.1.7. +CXk eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 6 ad tespit edilmiştir. Küçültme eki olarak sıkça kullanılan +CXk eki bu bağlamda ele alındığında vücudun bölümlerine göre üretilen küçük eşyaları simgelemek için tercih edilmiştir. Söz sonundaki -k sesini düşürdüğü bir örnek bulunmaktadır.

bağcık

köncek

dizcik

köncük

gönlecük

yançık

3.1.2.1.8. +CXn eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 3 ad tespit edilmiştir. Bu ek eski bir üretim eki olmakla birlikte bu bağlamda az örnek vermiştir.

karçın

kulakçın

lapçın

3.1.2.1.9. +CAk eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 6 ad tespit edilmiştir. Küçültme eki olarak kullanılan +CAk eki söz varlığında az sayıda sözcük üretmiştir. Banguoğlu bu ekin nesneyi küçültmek, azaltmak ya da küçük göstermek için kullanıldığını belirtmiştir (2015:340) Küçültme anlamının yanı sıra eşya adı yaptığı örnekler de bulunmaktadır. Bu bağlamda tespit edilen 6

sözcükten 4'ü eşya adına (elçek, kolçak, köncek, öncek) diğer 2'si küçültme anlamına (gömlekcek, yalınca) örnek gösterilebilir. +CA eki ile +ok pekiştirme ekinin birleşiminden oluşan bu ek sıfatlara da gelebilmektedir.

elçek

köncek

gömlekcek

öncek

kolçak

*yalınca**

*-sız anlamı da bulunmaktadır.

3.1.2.1.10. +dAk eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 3 ad tespit edilmiştir. Yansıma sözcüklere getirilen eylemden ad yapan +DA- eki ve bu ek ile türetilen eylemden ad yapan -Ak eki zamanla kaynaşmış ve doğrudan bir +DAk eki meydana getirmiştir.

bağırdak

sadak

yarındak

3.1.2.1.11. +dAn eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 ad tespit edilmiştir. Bu bağlamda ekin başka bir örneğine rastlanmamıştır.

uldañ

3.1.2.1.12. +dUrUk eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 4 ad tespit edilmiştir. Bu ek insan bedeninde bir kısım ya da bir organ adına eklenerek onlarla ilgili eşya adı yapmaktadır. Az sayıda örneği bulunmaktadır. Banguoğlu'na göre (2015:170) *durmak* eyleminden “tutan” anlamında bir birleşenden gelmektedir.

eğindirik

tizildürük

sakalduruk

yanalduruk

3.1.2.1.13. +gA eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 2 ad tespit edilmiştir. Nişanyan'a göre (2015:700) yapı ve işlevi yeterince açık değildir. Banguoğlu (2015:171) Eski Türkçedeki yönelme halinin donmuş örnekleri olarak kabul etmektedir.

dizge

kemişge

3.1.2.1.14. +gAç eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 ad belirlenmiştir. Eski Türkçeden beri berkitme sıfatlar yapmış bu ek, damak sesinin düşmesi ile -eç şeklinde de tespit edilmiştir. Banguoğlu'na göre (2015:239) bu ek, eyleme gelen -ge ve küçültme eki -eç ekinin birleşimi olabilir.

yalingaç

3.1.2.1.15. +gAv eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 ad tespit edilmiştir. Bağlamda başka bir örneğine rastlanmamıştır.

çulgav

3.1.2.1.16. +IAk eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 ad tespit edilmiştir. Banguoğlu'na göre (2015:186) bu ek, addan eylem yapan +le- ve eylemden ad yapan -ik eklerinin kaynaşması ile meydana gelmiş ve farklı bir anlam kazanarak isim ve sıfatlara eklenmiştir.

gömlek

3.1.2.1.17. +IXk eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 79 ad tespit edilmiştir. Çok işlek bir ektir. Ad köklerine gelip eşya adları oluşturmaktadır. Bu bağlamda ele alındığında ekin köklere gelerek somut ad yaptığı belirlenmiştir. İki ayrı örnekte incelenecek olursa önlük sözcüğündeki işlevi, eşya adı yapmak iken önlüklük sözcüğünde önlük yapmak için gerekli malzmeden bahsedilmektedir.

abdestlik

aklık

alınlık

allık

<i>arkalık</i>	<i>göğüslük</i>
<i>astarlık</i>	<i>gömleklilik</i>
<i>başlık</i>	<i>gözlük</i>
<i>bileklilik</i>	<i>içlik</i>
<i>bilük</i>	<i>izlik</i>
<i>boyunluk</i>	<i>kaftanlık</i>
<i>butluk</i>	<i>kalaglık</i>
<i>cumalık</i>	<i>kalpaklık</i>
<i>çamurluk</i>	<i>kedgünlük</i>
<i>çarıklık</i>	<i>kefenlik</i>
<i>çarşaflık</i>	<i>kolluk</i>
<i>damatlık</i>	<i>kostümlük</i>
<i>denizlik</i>	<i>kögüzlük</i>
<i>derlik/terlik</i>	<i>kulaklık</i>
<i>dizlik</i>	<i>kuruglug</i>
<i>donluk</i>	<i>kuşaklık</i>
<i>elbiselik</i>	<i>mantoluk</i>
<i>eliglik</i>	<i>mintanlık</i>
<i>ellik</i>	<i>okluk</i>
<i>enselik</i>	<i>omuzluk</i>
<i>entariilik</i>	<i>önlük</i>
<i>eñilik</i>	<i>önlüklük</i>
<i>esvaplilik</i>	<i>paçalik</i>
<i>eteklik</i>	<i>paltoluk</i>
<i>feracelik</i>	<i>peştamallik</i>
<i>ferveçilik</i>	<i>sabahlık</i>
<i>fistanlık</i>	<i>salyarlık</i>
<i>formalık</i>	<i>suluğ</i>
<i>gecelik</i>	<i>suyluk</i>
<i>gelinlik</i>	<i>şapkalik</i>
<i>gerdanlık</i>	<i>tonluk</i>
<i>giysilik</i>	<i>tozluk</i>

<i>uçkurluk</i>	<i>yamalık</i>
<i>üstlük</i>	<i>yanlık</i>
<i>yağmurluk</i>	<i>yarlık</i>
<i>yakalık</i>	<i>yarıkçılık</i>
<i>yalıncaklık</i>	<i>yüzlük</i>
<i>yalınlık</i>	

3.1.2.1.18. +IX eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 169 ad tespit edilmiştir. En verimli eklerden biridir. Eski Türkçeden beri (<+IIg) kullanılan ve her ada gelebilen bir ektir. Sözcüklere eklenerek donanmış, sahip olunmuş anlamı katmaktadır. Ekin bu bağlamdaki işlevi ada olumlu bir yapı yüklemek, sahip olunan anlamı kazandırmaktır.

<i>abalı</i>	<i>çakmaklı</i>
<i>askılı</i>	<i>çakşırlı</i>
<i>astarlı</i>	<i>çantalı</i>
<i>atkılı</i>	<i>çapanlık</i>
<i>bağcıklı</i>	<i>çarşafı</i>
<i>bakanlık</i>	<i>çaruklug</i>
<i>başlıklı</i>	<i>çizmeli</i>
<i>başmaklık</i>	<i>çuhalı</i>
<i>başörtülü</i>	<i>çukallu</i>
<i>bezekli</i>	<i>demür donlu</i>
<i>bilezikli</i>	<i>demürlü</i>
<i>bitâneli</i>	<i>destarlı</i>
<i>biyeli</i>	<i>donlu</i>
<i>boyalı</i>	<i>duvaklı</i>
<i>börklü</i>	<i>düğmeli</i>
<i>bürüncüklü</i>	<i>düzgünlü</i>
<i>camadanlı</i>	<i>ebrişümlü</i>
<i>cebeli</i>	<i>elbiseli</i>
<i>ceketli</i>	<i>elçekli</i>
<i>cübbeli</i>	<i>eldivenli</i>

<i>entarili</i>	<i>keçeli</i>
<i>esvaplı</i>	<i>kedimlig</i>
<i>eşüklig</i>	<i>kedüklüg</i>
<i>etekli</i>	<i>kefenli</i>
<i>etiglig</i>	<i>kemerli</i>
<i>etüklü</i>	<i>kerrakeli</i>
<i>feraceli</i>	<i>kılıklı</i>
<i>fermeneli</i>	<i>kınalı</i>
<i>fırları</i>	<i>kınlı</i>
<i>fıstanlı</i>	<i>kırgaglıg</i>
<i>fistolü</i>	<i>kıyafetli</i>
<i>fraklı</i>	<i>kidizlig</i>
<i>giyimli</i>	<i>kolçaklı</i>
<i>giysili</i>	<i>konçlu</i>
<i>gocuklu</i>	<i>kopçalı</i>
<i>gömleklü</i>	<i>korseli</i>
<i>görklü</i>	<i>kostümlü</i>
<i>gözlüklü</i>	<i>kravatlı</i>
<i>halkalı</i>	<i>kukuletalı</i>
<i>hırkalı</i>	<i>kumaşlı</i>
<i>hotozlu</i>	<i>kundaklı</i>
<i>ışıklı</i>	<i>kurdeleli</i>
<i>ilikli</i>	<i>kurlu</i>
<i>imameli</i>	<i>kuruglug</i>
<i>ipekli</i>	<i>kuşaklı</i>
<i>jaketataylı</i>	<i>külahlı</i>
<i>kalafatlı</i>	<i>küpelü</i>
<i>kalaglıg</i>	<i>kürklü</i>
<i>kalpaklı</i>	<i>lapçınlı</i>
<i>kapalı</i>	<i>libaslı</i>
<i>kaşkollü</i>	<i>makyajlı</i>
<i>kavuklu</i>	<i>manşetli</i>

<i>mantolu</i>	<i>şalvarlı</i>
<i>mintanlı</i>	<i>şapkalı</i>
<i>muflonlu</i>	<i>şömizli</i>
<i>mücevherli</i>	<i>taçlı</i>
<i>nakışlı</i>	<i>takkeli</i>
<i>nalınlı</i>	<i>takunyalı</i>
<i>nikablu</i>	<i>tesettürlü</i>
<i>ojeli</i>	<i>tokalı</i>
<i>ökçeli</i>	<i>topuklu</i>
<i>önlüklü</i>	<i>tozluklu</i>
<i>örtülü</i>	<i>trençkotlu</i>
<i>pabuçlu</i>	<i>tuğlu</i>
<i>paçalı</i>	<i>uçkurlu</i>
<i>pahtalı</i>	<i>urbalı</i>
<i>paltolu</i>	<i>uyuglug</i>
<i>pamuklu</i>	<i>ümlüg</i>
<i>pantolonlu</i>	<i>üniformalı</i>
<i>pardösülü</i>	<i>üstlü</i>
<i>patikli</i>	<i>volanlı</i>
<i>peştamallı</i>	<i>yakalı</i>
<i>poşulu</i>	<i>yakalıklı</i>
<i>poturlu</i>	<i>yamalı</i>
<i>puğralı</i>	<i>yarıklı</i>
<i>rastıklı</i>	<i>yaşmaklı</i>
<i>redingotlu</i>	<i>yemenili</i>
<i>rimelli</i>	<i>yenli</i>
<i>robalı</i>	<i>yeviglig</i>
<i>rujlu</i>	<i>yırtmaçlı</i>
<i>sarıklı</i>	<i>yurunlug</i>
<i>smokinli</i>	<i>yünlü</i>
<i>sürmeli</i>	<i>zihli</i>
<i>süslü</i>	<i>zırhlı</i>

zinetlü

3.1.2.1.19. +sXz eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 89 ad tespit edilmiştir. +IX ekinin olumsuz olarak Eski Türkçeden beri kullanılmaktadır. Her ada gelebilmekte ve eksiklik anlamı katmaktadır. Ekin bu bağlamdaki işlevi ada olumsuz bir yapı yüklemek, yoksun olunan anlamı kazandırmaktır. +IX ekine kıyasla bu ekte daha az sözcük olması yani bir adın her iki ekle de tespit edilmemesi belli sözcükler için olumsuzluk ekinin değil yoksunluğu belirten tamamen farklı bir adın kullanıldığını göstermektedir.

<i>abasız</i>	<i>fraksız</i>
<i>askısız</i>	<i>giysisiz</i>
<i>astarsız</i>	<i>gocuksuz</i>
<i>bağciksiz</i>	<i>gömlüksiz</i>
<i>başlıksız</i>	<i>gözlüksüz</i>
<i>biyesiz</i>	<i>halkasız</i>
<i>boyasız</i>	<i>hırkasız</i>
<i>ceketsiz</i>	<i>iliksiz</i>
<i>çakşırsız</i>	<i>imamesiz</i>
<i>çantasız</i>	<i>kalafatsız</i>
<i>çarıksız</i>	<i>kaşkolsüz</i>
<i>çarşafsız</i>	<i>kavuksuz</i>
<i>çuhasız</i>	<i>kefensiz</i>
<i>donsuz</i>	<i>kemersiz</i>
<i>duvaksız</i>	<i>kalıksız</i>
<i>düğmesiz</i>	<i>kınsız</i>
<i>düzgünsüz</i>	<i>kıyafetsiz</i>
<i>elbisesiz</i>	<i>konçsuz</i>
<i>eldivensiz</i>	<i>kopçasız</i>
<i>esvapsız</i>	<i>korsesiz</i>
<i>feracesiz</i>	<i>kostümsüz</i>
<i>filarsız</i>	<i>kravatsız</i>
<i>fistansız</i>	<i>kumaşsız</i>

<i>kundaksız</i>	<i>süssüz</i>
<i>kurdelesiz</i>	<i>şapkasız</i>
<i>kuşaksız</i>	<i>şömizsiz</i>
<i>külahsız</i>	<i>taçsız</i>
<i>libassız</i>	<i>takkesiz</i>
<i>makyajsız</i>	<i>takunyasız</i>
<i>mantosuz</i>	<i>tokasız</i>
<i>mintansız</i>	<i>tozluksuz</i>
<i>nakışsız</i>	<i>uçkursuz</i>
<i>ökçesiz</i>	<i>urbasız</i>
<i>örtüsüz</i>	<i>üniformasız</i>
<i>pabuçsuz</i>	<i>üstsüz</i>
<i>paçasız</i>	<i>yakasız</i>
<i>paltosuz</i>	<i>yarıksuz</i>
<i>pantolonsuz</i>	<i>yaşmaksız</i>
<i>pardösüsüz</i>	<i>yensiz</i>
<i>patiksiz</i>	<i>yırtmaçsız</i>
<i>peştamalsız</i>	<i>yünsüz</i>
<i>poşusuz</i>	<i>yüzüksüz</i>
<i>rimelsiz</i>	<i>zıhsız</i>
<i>rujsuz</i>	<i>zırhsız</i>
<i>sürmesiz</i>	

3.1.2.1.17. +Xk eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 6 ad tespit edilmiştir. Belirlenen örneklerde Türkçe köklere eklendiği görülmektedir.

<i>agruk</i>	<i>topuk</i>
<i>artıg</i>	<i>uguk</i>
<i>kavuk</i>	<i>yüzük</i>

3.1.2.2. EAYE ile Türemiş Olanlar

Türemiş adların 122 adedi eylem kökü ya da gövdesine getirilen yapım ekleri ile ad görevi almıştır.

3.1.2.2.1. -A eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 4 ad tespit edilmiştir. Eylemden ad yapan bu ekin Türkçe köklere geldiği ve neredeyse Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine kadar kullanılan örnekler verdiği gözlemlenmiştir.

çöpre

tura

saya

yaka

3.1.2.2.2. -AcAk eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 ad tespit edilmiştir. Gelecek zaman ortacı olarak da anılan ek bu bağlamda kalıcı ad yapmıştır.

giyecek

3.1.2.2.3. -(g)Ak eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 2 sözcük tespit edilmiştir. Banguoğlu'na göre (2015:230) bu ek eski bir -ik ortacından kopmuş birleşik bir ektir.

kıvrak

kudurgak

3.1.2.2.4. -cAk eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 2 ad tespit edilmiştir. Nişanyan'a göre ad köklerine gelerek küçültme anlamı katan bu ekin eyleme de eklendiği izlenimini veren *bürümcük* örneğinde kök ve yapı muğlaktır.

bürümcek/bürüncük

terincek

3.1.2.2.5. -mAç eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 4 ad tespit edilmiştir. Banguoğlu'na göre (2015:268) bu ek -me eki getirilmiş sıfatların -eç küçültme eki ile uzatılmasından meydana gelmiştir.

<i>dilmeç</i>	<i>soymaç</i>
<i>durmaç</i>	<i>yırtmaç</i>

3.1.2.2.6. –G eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 17 ad tespit edilmiştir. Banguoğlu'na göre (2015:230) eylemlere gelen -ge-/-e- eki ile türetilen sözcüklerden kopmuş bir birleşik ek olmalıdır. >-Ak>-G Eski Türkçeden bugüne damak seslerini düşürerek gelmiştir. Eyleme getirilerek eşya adları gibi çeşitli adlar türetmektedir. Geçişli eylemlerden nesne adı yapan bu ek Eski Türkçenin en üretken eklerinden biridir. Açık hece ile biten eylemlerde /g/ sesi korunduğu görülmektedir.

<i>bag</i>	<i>kedük</i>
<i>belek</i>	<i>köşik</i>
<i>bezek</i>	<i>kurşag</i>
<i>bürük</i>	<i>kübik</i>
<i>çöprek</i>	<i>oprak</i>
<i>çörgek</i>	<i>tolgag</i>
<i>dolak</i>	<i>ulag</i>
<i>eşük</i>	<i>yapuk</i>
<i>ışık</i>	

3.1.2.2.7. –X(g) eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 6 ad tespit edilmiştir. Çok eski ve yaygın bir ektir. Tek heceli kök ya da gövdelere gelen ekin son damak sesini Eski Türkçede az da olsa düşürdüğü görülürken Orta Türkçe ve sonrasında çoğunlukla düşürdüğü ve dar sesi yuvarlaklaştırdığı görülmüştür.

<i>çeki</i>	<i>yagu</i>
<i>örtü</i>	<i>yapıg</i>

*saçu**taki***3.1.2.2.8. –Xk eki ile türetilenler**

Bu ek ile türetilen 16 ad tespit edilmiştir. Eski ve çok yaygın bir ektir. Ek Türkiye Türkçesinde çoğunlukla eylemden edilgen anlamlı adlar ya da sıfatlar yapmaktadır. Genellikle tek heceli eylemlere eklendiği görülmektedir.

*açık**kedük**bürük**kılık**çapık**sarık**etig**sıdıg**ışık/aşık**tutug/dutuk**ilik**yapuk**giyirik**yarık**görk**yaraşık***3.1.2.2.9. -GA eki ile türetilenler**

Bu ek ile türetilen 6 ad tespit edilmiştir. Banguoğlu (2015:238) bu ekin daha eski bir -ge-g ekinden geldiğini belirtmiştir.

*ısırka**soyka**kemişge**tikke**sızga**tumaga***3.1.2.2.10. -GXç eki ile türetilenler**

Bu ek ile türetilen 3 ad tespit edilmiştir. Bu bağlamda ele alındığında eşya adı yaptığı belirlenmiştir. Ekin -guç/-gaç şeklinde okunan sözcükler meydana çıkarması bir ikilik oluşturmaktadır.

*sarugaç**sorguç**yapkiç*

3.1.2.2.11. –GX eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 11 ad tespit edilmiştir. Çok verimli bir ektir. Genellikle tek heceli köklere geldiği belirlenmiştir.

<i>askı</i>	<i>kedgü</i>
<i>atkı</i>	<i>sargı</i>
<i>bezevü*</i>	<i>yaku</i>
<i>bürgü</i>	<i>yamagu</i>
<i>çözüğü</i>	<i>yapagu</i>
<i>dürgü</i>	

*bezevü sözcüğünde Kıpçak Türkçesine ait bir ses olayı olan g>v değişimi belirgindir.

3.1.2.2.12. -GXn eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 ad tespit edilmiştir. Verimli bir ek olan bu sözcük bu bağlamda yalnızca tek örnekte belirlenmiştir.

düzgün

3.1.2.2.13. –m eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 5 ad tespit edilmiştir. Bu ek canlılığını hala korumaktadır. Genellikle tek heceli köklere geldiği belirlenmiştir.

<i>ışım/yışım</i>	<i>kerim</i>
<i>giyim</i>	<i>üstem</i>
<i>keçim</i>	

3.1.2.2.14. –mA eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 24 ad tespit edilmiştir. En çok kullanılan ektir. Eski Türkçeden beri eylemin adını yapan -mak ekinin damak sesinin düşmesi ile bu hale gelmiş ve kılış adları yaptığı belirlenmiştir. Bu bağlamda ele alındığında eşyalar için kalıcı adlar türettiğini anlaşılmaktadır. Ödünç alınan sözcüklere getirilerek de bu adları Türkçeleştirme yöntemi olarak kullanılmıştır. Neredeyse bütün eylem kök ve gövdelerine getirilebilir. Öte yandan

bu bağlamda ele alınan -ma eki sıfat adları da yapmıştır, -ik ekine benzer bir anlam vermekte ve edilgen anlamı katmaktadır. Yoğun bir adlaşma meydana getirdiği belirlenmiştir.

<i>basma</i>	<i>kapama</i>
<i>burma</i>	<i>oyma</i>
<i>bürme</i>	<i>serpitme</i>
<i>çalma</i>	<i>sırma</i>
<i>çatma</i>	<i>soyma</i>
<i>çekme</i>	<i>sürme</i>
<i>çizme</i>	<i>tizme</i>
<i>delme</i>	<i>yalma</i>
<i>dokuma</i>	<i>yazma</i>
<i>dolama</i>	<i>yeldirme</i>
<i>düğme</i>	<i>yelme</i>
<i>geyme</i>	<i>yırtma</i>

3.1.2.2.15. –mAk eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 4 ad tespit edilmiştir. Eylemin adını belirten bu ek, giyim kuşam bağlamında kalıcı adlar yapmıştır.

<i>bogmak</i>	<i>ökmek</i>
<i>başmak</i>	<i>yaşmak</i>

3.1.2.2.16. -mAn eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 2 ad tespit edilmiştir. Banguoğlu'na göre (2015:197) bu ekin eylemden ad yapan -mA ekinden uzatma olduğu kabul edilmiştir.

<i>çekmen</i>
<i>sökmen</i>

3.1.2.2.17. –(X)r eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 3 ad tespit edilmiştir. Geçişsiz eylemlerden geçişli eylemler yapan bu ek pek de işlek değildir. Kalıcı ad yaptığı belirlenmiştir.

geyilür

geyür

tartur

3.1.2.2.18. –sX eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 2 ad tespit edilmiştir. Eski Türkçenin yaygın bir eki olan -sX, ortaçağ olarak Türkiye Türkçesinde yerini -AcAk ekine bırakmıştır.

giysi

başörtüsü

3.1.2.2.19. -tX eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 ad tespit edilmiştir. Genellikle çok heceli tabanlara gelen bu ekin dönüşlülük eki üzerine geldiği gözlemlenmiştir.

giyinti

3.1.2.2.20. –(X)ş eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 6 ad tespit edilmiştir. Banguoğlu (2015:261) bu ekin, tarz adları denen kılış anlamı taşıdığını belirtmiştir.

bıçış

dikiş

biniş

kayış

burış

körüş

3.1.2.2.21. –(X)t eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 2 ad tespit edilmiştir. Eski Türkçeden beri eklendiği sözcüğe geçmiş anlamı kattığı belirlenmiştir.

kedüt

keyit

3.1.3. Birleşik Adlar

Belirlenen eylemlerin 14'ü birleşik yapıdadır. Genellikle iki adın birleşiminden meydana gelen örnekler oldukları belirlenmekle birlikte birkaçı da sıfat ve adın birleşimi ile oluşturulmuştur.

<i>altıparmak</i>	<i>demür don</i>
<i>ayakkabı</i>	<i>iç edik>çetik</i>
<i>bağır yeleği</i>	<i>içkur>uçkur</i>
<i>başörtü</i>	<i>içton</i>
<i>bilezik</i>	<i>kaz göğsi</i>
<i>bindallı</i>	<i>kolbağı</i>
<i>çarkab</i>	<i>tizton</i>

3.2. Eylemler

Tespit edilen sözcüklerin 187 adedinin eylem türünde olduğu belirlenmiştir. Bir dile ait eylemlerin çoğunlukla dilin kendine ait olması, bu bağlamda belirlenen eylemlerin tümünün rahatlıkla tespit edilmesini sağlamaktadır.

3.2.1. Basit Eylemler

Belirlenen eylemlerin 31'i basit yapıdadır. Genellikle tek heceli eylem kökleri oldukları görülmektedir.

<i>aç-</i>	<i>kat-</i>
<i>al-</i>	<i>ör-</i>
<i>aşu-/eşü-</i>	<i>ört-</i>
<i>at-</i>	<i>sar-</i>
<i>ba-</i>	<i>soy-</i>
<i>biç-</i>	<i>sür-</i>
<i>bodu-/boya-</i>	<i>tak-</i>
<i>çal-</i>	<i>toku-</i>
<i>çek-</i>	<i>tut-</i>
<i>çöz-</i>	<i>ur-</i>
<i>dak-/tak-</i>	<i>yak-</i>
<i>dik-/tik-</i>	<i>yalın-</i>
<i>dür-</i>	<i>yama-</i>
<i>dürt-/türt-</i>	<i>yap-</i>
<i>düz-</i>	<i>yaş-</i>
<i>giy-/ked-</i>	

3.2.2. Türemiş Eylemler

Belirlenen eylemlerin 182'si türemiş yapıdadır. Ad veya eylem kök ya da gövdelerine getirilen yapım ekleri ile oluşturan yeni eylemler, listenin en yoğun kısmını oluşturmaktadır.

3.2.2.1. AEYE ile Türemiş Olanlar

Türemiş eylemlerin 72 adedi ad kökü ya da gövdesine getirilen yapım ekleri ile eylem görevi almıştır.

3.2.2.1.1. +A- eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 4 eylem tespit edilmiştir. Eski Türkçeden beri kullanılan ekin oluşturduğu eylemlerin sayısı epey fazladır. Anlatımı zaman içinde çeşitlenmiş olup geçişli ve geçişsiz birçok eylem meydana getirmiştir. Banguoğlu'na göre (2015) 10. Yüzyıl itibariyle yani İslamiyet sonrası dile giren Arapça ve Farsça sözcüklere bu ekin daha seyrek getirilmiş olması Eski Türkçede pek de işlek olmadığını kanıtlamaktadır. Buna karşılık -A- ekinin fiil çatı ekleriyle uzatılmış şekilleri (-el-, -en-, -eş-, -et-, -er-) uzunca bir süre doğrudan doğruya sözcük yaratma gücünü korumuşlardır (2015:205).

beze-

dona-

çikne-

kuşa-

3.2.2.1.2. +At- eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen bir eylem tespit edilmiştir. Eyleme ettirgen anlamı kattığı görülmektedir.

yalınat-

3.2.2.1.3. +IA- eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 65 eylem tespit edilmiştir. En işlek eylem yapan ektir. En Eski Türkçeden beri kullanılmaktadır. Genel olarak eşyayla ilgili yapmak veya olmak anlamı vermektedir. Genellikle tek heceli eylem köklerine getirilir. Yabancı dillerden Türk diline giren sözcüklere de getirilerek eylem görevi vermektedir. Dar sesli ile biten iki heceli sözcüklere geldiğinde orta hece düşmesine sebep olmaktadır. Adlardan yapılanların çoğunun geçişli, sıfatlardan yapılanların çoğunun geçişsiz eylem olduğu belirlenmiştir.

<i>astarla-</i>	<i>kağışla-</i>
<i>bağla-</i>	<i>kalafatla-</i>
<i>başmakla-</i>	<i>katla-</i>
<i>beğmekle-</i>	<i>kayışla-</i>
<i>bertüle-</i>	<i>kefenle-</i>
<i>bezekle-</i>	<i>kınala-</i>
<i>bezle-</i>	<i>kopçala-</i>
<i>bilezükle-</i>	<i>könçükle-</i>
<i>bilikle-</i>	<i>könlekle-</i>
<i>bogmakla-</i>	<i>kundakla-</i>
<i>boğmakla-</i>	<i>kurla-</i>
<i>burtala-</i>	<i>kuşakla-</i>
<i>çadırla-</i>	<i>makyajla-</i>
<i>çarıkla-</i>	<i>nakışla-</i>
<i>çarşafla-</i>	<i>ökmekle-</i>
<i>çekrekle-</i>	<i>pudrala-</i>
<i>çıtçıtla-</i>	<i>rimelle-</i>
<i>çulla-</i>	<i>rujla-</i>
<i>donla-</i>	<i>sakaldurukla-</i>
<i>duvakla-</i>	<i>saraguçla-</i>
<i>düğmele-</i>	<i>sürmele-</i>
<i>esrile-</i>	<i>süsle-</i>
<i>etekle-</i>	<i>taçla-</i>
<i>etükle-</i>	<i>tîmârla-</i>
<i>giyecekle-</i>	<i>toķula-</i>
<i>göcekle-</i>	<i>yalıncakla-</i>
<i>hilatle-</i>	<i>yalınlı-</i>
<i>içmekle-</i>	<i>yamala-</i>
<i>içtonla-</i>	<i>yarıkla-</i>
<i>içükle-</i>	<i>yaşmakla-</i>
<i>ilikle-</i>	<i>yişimle-</i>
<i>izarla-</i>	<i>zıhla-</i>

zırhla-

3.2.2.1.4. +r-/+l- eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 eylem tespit edilmiştir. Ekin adlara gelerek ettirgen anlamı verdiği belirlenmiştir.

kebel-/keber-

3.2.2.1.5. +şA- eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 eylem tespit edilmiştir. Tespit edilen örnekte ortdaki -r- sesini düşürdüğü gözlemlenmiştir.

kurşa-

3.2.2.2. EEYE ile Türemiş Olanlar

Türemiş eylemlerin 110 adedi eylem kökü ya da gövdesine getirilen yapım ekleri ile eylem görevi almıştır.

3.2.2.2.1. -A- eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 2 eylem tespit edilmiştir. Eski Türkçede eylem köklerine getirilen ek, -ge- ekinin damak sesinin düşmesi ile aldığı halidir.

çemre-

dola-

3.2.2.2.2. -X- eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 eylem tespit edilmiştir. Genellikle tek heceli eylem köklerine eklendiği gözlemlenmiştir.

bürü-

3.2.2.2.3. -Ar- eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 1 eylem tespit edilmiştir. Eyleme ettirgen anlamı katmaktadır.

çıkır-

3.2.2.2.4. –DXr- eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 3 eylem tespit edilmiştir. Geçişsiz eylemlerden geçişli, geçişli eylemlerden ettirgen eylem yapan en işlek ektir. Banguoğlu (2015:275) bu ekin iki ettirgen çatı eki -it- ve -ür- eklerinin üst üste gelmesinden meydana geldiğini düşünmektedir.

bulgaştır-

diktir-

giydir-

3.2.2.2.5. –(X)l- eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 13 eylem tespit edilmiştir. Neredeyse her eylem tabanına getirilebilen bu ek en yaygın edilgen eklerinden biridir.

açıl-

aşul-

bezenil-

bodul-

düzil-

kedil-/giyil-

kedrül-

örtül-

soyul-

tokıl-

urul-

yamal-

yapıl-

3.2.2.2.6. –IA- eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 2 eylem tespit edilmiştir. Genellikle addan eylem yapan bu ekin, belirlenen iki örnekte eylemden ad yaptıkları gözlemlenmiştir.

sarla-

sırla-

3.2.2.2.7. –(X)n- eki ile türetilenler

Bu ek ile türetilen 73 eylem tespit edilmiştir. Dönüşlü çatı eki, eskiden beri kullanılmaktadır. Eylemin uygulayıcısı tarafından gerçekleştirildiğini belirtmektedir.

açın-

aşun-

bağlan-

başmaklan-

<i>beçmeklen-</i>	<i>göceklen-</i>
<i>bertülen-</i>	<i>içmeklen-</i>
<i>bezeklen-</i>	<i>içtonlan-</i>
<i>bezen-</i>	<i>izarlan-</i>
<i>biçin-</i>	<i>kapan-</i>
<i>bilezüklen-</i>	<i>katın-</i>
<i>biliklen-</i>	<i>kınalan-</i>
<i>bogmaklan-</i>	<i>kopçalan-</i>
<i>boğmaklan-</i>	<i>koşun-</i>
<i>boyan-</i>	<i>kozan-</i>
<i>burtalan-</i>	<i>könen-</i>
<i>bürün-</i>	<i>könleklen-</i>
<i>çadırlan-</i>	<i>kuşan-</i>
<i>çarıklan-</i>	<i>könçüklen-</i>
<i>çarşafılan-</i>	<i>ökmeklen-</i>
<i>çekreklen-</i>	<i>örtün-</i>
<i>çemren-</i>	<i>saçın-</i>
<i>çulgan-</i>	<i>sakalduruklan-</i>
<i>çullan-</i>	<i>salın-</i>
<i>dokun-</i>	<i>saraguçlan-</i>
<i>dolan-</i>	<i>sarın-</i>
<i>donan-</i>	<i>sarlan-</i>
<i>donlan-</i>	<i>soyun-</i>
<i>duvaklan-</i>	<i>sürmelen-</i>
<i>düğmelen-</i>	<i>süslen-</i>
<i>dürtin-</i>	<i>taçlan-</i>
<i>düzin-</i>	<i>takın-</i>
<i>edin-</i>	<i>tonlan-</i>
<i>eteklen-</i>	<i>urun-</i>
<i>etüklen-</i>	<i>yalınlan-</i>
<i>giyeceklen-</i>	<i>yamalan-</i>
<i>giyin-</i>	<i>yaman-</i>

*yapın-**yaşmaklan-**yarıklan-**yişimlen-**yaşın-***3.2.2.2.8. -(X)r- eki ile türetilenler**

Bu ek ile türetilen 3 eylem tespit edilmiştir. Ettirgen eki, genellikle tek heceli eylemlere gelmektedir. Eski Türkçedeki hali -gXr- şeklinde olmakla birlikte damak sesinin düşmesi ile günümüzdeki halini almıştır.

*geyir-**kedür-**yaşur-***3.2.2.2.9. -(X)ş- eki ile türetilenler**

Bu ek ile türetilen 1 eylem tespit edilmiştir. Karşılıklı yapılan bir eylem anlamı katmaktadır.

*kedrüş-***3.2.2.2.10. -(X)t- eki ile türetilenler**

Bu ek ile türetilen 11 eylem tespit edilmiştir. En eski ettirgen çatı eki olan -Xt-, zamanla yerini -dXr- ekine bırakmıştır.

*aşut-**kuşat-**bağlat-**sarıt-**bezet-**sarlat-**dokut-**serpit-**donat-**yalınlat-**kopçalat-***3.2.3. Birleşik Eylemler**

Belirlenen eylemlerin 2'si birleşik yapıdadır.

*geyer ol-**yama urı-*

SONUÇ

Giyim, toplumsal bağlamda başlangıçtan bugüne önemini koruyan bir unsur olarak yansıttığı karakteristik özellikler ve taşıdığı anlamlar ile vazgeçilmez bir milli kültür ögesidir. İnsanlık var olduğu sürece canlı bir organizma gibi varlığını sürdürecektir olan giyim kuşam tarih boyunca insan hayatını etkileyen her unsurdan paydasını almıştır. Başlangıçta örtünme veya korunma içgüdüleriyle gerçekleşen giyim, zamanla yerini daha sosyal duygulara bırakmıştır. Beğenilme, güzel hissetme ve güç sergileme gibi insani duyguların etkisinde gelişmiştir.

Türkler için her zaman önem verilen bir konu olan giyim, konargöçer hayattan bugüne şekil değiştirerek gelse de temelini korumaktadır. Türk insanı yaşadığı bölgenin coğrafyasına, iklime ve yaşam tarzına, ait olduğu topluma ve statüsüne uygun olarak giyinmektedir. Devlet teşkilatlanmasının her dönemde etkisini gösterdiği göz önünde bulundurulursa soylu kesimin daha süslü giydiği tahmin edilebilmektedir.

Giyimle alakalı her unsura ayrı önem veren Türkler, özellikle başlıklar ve ayakkabılar konusunda üretimdeki ustalıklarını; kullandıkları farklılıkları ile şekillendirerek bu eşyalara ayrı anlamlar kazandırmışlardır. Başlığı bağlama tarzının farklılığına kadar her kesimin giyimde kendi üslubunu oluşturduğu görülmektedir. Bu farklar içerdikleri anlam yönünden önem kazanmaktadır. Giyimlerini, düşüncelerinin bir nevi tablosu olarak üzerlerinde taşıyan Türkler için giyime dair her detay önemlidir.

Zaman zaman ülkeler arası ticaretin ve bu ticaretin doğurduğu kültür alışverişinin etkisinde kalan giyim, Sanayi Devrimi ile patlama yaşamıştır. Giysilere ulaşım kolaylığı toplum içinde yeni bir olgu olarak modayı oluşturmuştur. Her kesimden insanı peşinden sürükleyen moda, birbirine benzer ama bir o kadar da farklı insan grupları oluşturmuştur. Türkler açısından Osmanlı padişahları tarafından yapılan reformlarla yakalanmaya çalışılan Batı modası, öncelikle sarayda ve devlet erkanında daha sonra halk arasında yayılmıştır. Bu etkileşim giyimi değiştirdiği gibi giysilere verilen adları da değiştirmiştir. Özellikle Fransız etkisinin günlük hayata dair pek çok alanda etkisini göstermesi dile de yansımış, o dönemden geriye pek çok Fransızca sözcük dile karışmıştır.

Türk dilinin kendine has giyim kuşam sözcüklerini belirlemek için yapılan bu çalışmada dönemlere ait eserler incelenmiş ve toplam 1177 sözcük tespit edilmiştir. Belirlenen sözcükler kategorilerine göre ayrılınca kumaşlar ve kürkler bölümünde 191; başlıklar ve başörtüler bölümünde 119; üst beden giyimleri bölümünde 171, alt beden giyimleri bölümünde 38, ayağa giyilenler bölümünde 80, asker giyimi bölümünde 49, süs eşyaları bölümünde 109, genel giyim kuşam adlarında 58, giysi bölümlerinde 78, meslek adları bölümünde 97 adet olmak üzere toplam 990 ada ulaşılmıştır. Dilin kendine ait giyim kuşam eylemlerinde de sayı 187'ye ulaşmıştır.

Tezin ilk bölümünde bu sözcükler anlamlarına ve kavram haritalarına göre incelenmiştir. İkinci bölümünde kökenlerine göre incelenen sözcükler grafikler halinde gösterilmiştir. Grafiklerden yola çıkılarak Türk Dilinin giyim kuşam bağlamında 144 sözcükle en çok Fransızca'dan alıntı yaptığı tespit edilmiştir. Liste 117 sözcükle Farsça, 115 sözcükle Arapça, 26 sözcükle İtalyanca, 18 sözcükle Rumca, 11 sözcükle İngilizce, 11 sözcükle Çince, 9 sözcükle Moğolca ve 8 sözcükle Tatarca şeklinde ilerlemektedir. Bunlar haricinde daha az sayıda alıntı yapılan diller de mevcuttur. Kökenleri incelendikten sonra yapıları incelenen sözcüklerde türemiş ad ve eylemlerin çokluğu dikkat çekicidir. Bir dile yeni bir sözcük kazandırmanın en kolay yolu olan türetme, bu bağlamda da etkisini göstermiştir. Ödünç sözcüklere de yapım ekleri getirilerek Türkçeleştirildiği gözlemlenmiştir. Tüm bu detaylar göz önüne alındığında giyim kuşam başlığı altında incelenen eserlerde 437 Türkçe sözcük tespit edilmiştir.

Bu bağlamda addan ad yapan eklerde 169 örnekle en çok +IX ekinin kullanıldığı, addan eylem yapan eklerde 65 örnekle en çok +IA- ekinin kullanıldığı, eylemden ad yapan eklerde 24 örnekle en çok -mA, eylemden eylem yapan eklerde 73 örnekle en çok -(X)n- ekinin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu ekler Türkiye Türkçesinin de en işlek ekleridir. Buna ek olarak kendi içinde en çok türeyen sözcük *ton* sözcüğüdür, pek çok yapım eki alarak çeşitli adlar ve eylemler meydana getirmiştir. *Ton* sözcüğünü *bez*, *taç* ve *kur* sözcükleri takip etmektedir. Sözcüklerin bir arada kullanıldığı eylemler incelenirken en alt kısımda belirtilmiştir. Buna göre de giyim eşyaları ile en çok kullanılan eylem, giy-eylemidir.

Çalışmada tespit edilen sözcükler kategorilerine ve dönemlere göre hazırlanan tablolarda alfabetik olarak listelenmiştir.

Kumaş ve Kürk Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı

Kumaş adları tabloya yerleştirildiğinde Orhon Türkçesi döneminde 3, Uygur Türkçesi döneminde 5, Karahanlı Türkçesi döneminde 47, Harezmi Türkçesi döneminde 26, Kıpçak Türkçesi döneminde 42, Eski Anadolu Türkçesi döneminde 52, Osmanlı Türkçesi döneminde 53 ve Türkiye Türkçesi döneminde 90 sözcük olduğu tespit edilmiştir.

SÖZCÜKLER	DÖNEMLER							
	OrT	UT	KrT	HT	KpT	EAT	OsT	TT
abanî							X	X
abrağ					X			
âbyâri						X		
ağı	X	X	X	X	X			
aḡriyan						X		
al			X			X		
alaca							X	X
altıparmak								X
araklı					X			
astarlık							X	X
aḡlas			X	X	X	X	X	X
barcın			X	X	X			
basma							X	
batatu		X						
bez		X	X	X	X	X	X	X
bıçış			X					
boğası						X	X	
bruçi						X		
burd				X			X	
canfes								X
cılıkava						X	X	X

çapak						X		
çarşaflık								X
çarukluk			X					
çatma								
çaydam			X					
çek			X					
çekmen					X		X	
çerkâb						X		
çınaşsı			X					
çit			X					
çöprek			X	X	X			
çözü							X	
çuha						X	X	X
çul						X	X	X
çuz			X	X	X			
damasko								X
dârâyî						X		
denim								X
dîbâ					X	X	X	X
dimi								X
divitin								X
dokuma								X
duhâvî						X		
durmaç								
ebrişüm						X	X	X
ed/ad			X	X				
edîm						X		
elbiselik								X
emşen			X					
entarilik							X	X
esvaplık							X	
eşgiti	X		X					

eşük			X					
eteklik								X
fasone								X
feracelik							X	X
fistanlık							X	X
fisto								X
flanel								X
fodra								X
formalık								X
gabardin								X
germesud						X		
gezi								
giysilik								X
gön						X	X	X
hâm					X			
hâre						X	X	
harîr			X	X	X	X	X	
hulîş			X					
ıskarlat					X			
içik			X		X			
içmek			X					
ipek				X	X	X	X	X
jarse								X
zorjet								X
kaçaç			X					
kadife					X		X	X
kâfgar			X					
kaftanlık						X		
kaftanlık						X		
kâlâ				X			X	
kalpaklık							X	X
kapitone								X

kariş			X					
karkaşona						X		
kasab						X	X	
kaşe								X
kaşmir							X	X
kebez			X					
kebûti						X		
keçe			X		X	X	X	X
kefenlik				X		X		X
kemek			X					
kendir					X		X	
kenzi			X					
kerim			X					
keten				X	X	X	X	X
kez			X					
kilim				X	X	X	X	
kimhâ						X		
kimişge			X					
kirbâs						X		
kiyiz		X	X	X	X			
kostümlük							X	X
kot								X
kotay	X							
koton								X
köñleklik				X			X	X
kösele							X	
krep								X
kreplin								X
krepon								X
krepsaten								X
kreton								X
kumâş				X	X	X	X	X

kutn					X	X		
kuyka			X					
kürk			X		X	X	X	X
laçato					X			
lasteks								X
lastikotin								X
lekkefûrî						X		
londrine						X		
londura						X		
mantin							X	X
mantoluk								X
marliya						X		
mermerşahi								X
mindetü			X					
mintanlık								X
mondobari					X			
muflon								X
muslin								X
nak					X			
nasiç					X			
nima						X		
ohtay			X					
opal								X
otoman								X
oyma			X					
önlüklük								X
pahta				X				
palâs				X		X	X	X
paltoluk								X
pamuk			X	X	X	X	X	X
pazen							X	X
penye								X

perend								X
peştamallık								X
ponje								X
poplin								X
post						X	X	
pötikare								X
reye								X
rugan								X
sağrı			X		X		X	
sahtıyan					X	X	X	X
salaşpur							X	X
sâri								X
satın								X
sırma				X	X		X	
sûf				X	X		X	
suprama						X		
süet								X
sündüs						X	X	
şalaşu			X					
şapkalık								X
şayak						X	X	X
şifon								X
tafta								X
tahçek			X					
taşuk			X					
ters					X			
tonluk			X	X	X		X	
torku			X	X	X			
triko								
tül								X
üsküli					X			
veles					X			

bone								X
börk			X	X	X	X	X	X
börkenek								X
burka'				X		X	X	
bürgü								
bürük								X
bürümcük			X	X	X	X	X	X
cehre							X	
çadır			X	X	X	X	X	
çakmaklı								
çalma				X	X	X	X	X
çar/car						X	X	X
çeki								
çember				X		X	X	X
çiğın							X	
çovaç				X				
destâr				X		X	X	X
didim			X					
domana						X		
duvak				X		X	X	X
eflâtuniyye						X		
eşek			X					
eşarp								X
fes							X	X
fötr								X
fular								X
gamame						X		
gecelik						X	X	
gecimen								
gerd						X		
ğıta						X		
hacimük				X				

hartâvî						X	X	
hımar					X			
hicab				X			X	
hotoz						X	X	
imame				X	X	X	X	
iskofa							X	
istifan						X	X	
kalafat								X
kallavi						X	X	X
kalpak						X	X	X
kapela								X
kapüşon								X
kask								X
kasket								X
kaşkol								X
kavuk							X	X
kedük			X					
kefiyye							X	
kendeş				X				
kepez					X			
kınâ							X	
kıvrak								X
koşık						X		
koka							X	
korona						X		
körüş				X				
köşik			X					
kuka süpürgesi						X		
kukulâta							X	
kulakçın							X	
külâh						X	X	X
külkeç					X			

leçek								X
lisâm						X		
makdem						X		
miğ'ana						X		
mi'cer					X			
muḥattem						X		
nezgeb						X		
nikâb			X	X		X	X	X
örtü		X	X	X	X	X	X	X
papak							X	X
peçe							X	X
perde				X		X	X	
poşu						X	X	X
sakalduruk			X			X		
salban					X			
saraguç			X			X		
sargı							X	
sarık						X	X	X
serbend						X		
serpitme								
serpuş							X	
sorguç							X	
suvluk			X					
şal							X	X
şapka						X	X	X
şaş						X		
taç			X	X	X	X	X	X
taḥfife					X			
takke							X	X
tartur						X		
terinçek			X	X	X	X		
tor								

tumaga				X				
tutuk				X	X	X	X	
tülbent					X	X	X	X
türban					X			X
üsküf						X	X	X
yanalduruk			X					
yapkıç					X			
yaşmak				X	X	X	X	X
yazma							X	X
yüzlük				X			X	
zurzuville						X		
‘isâbe				X	X	X	X	

Tablo 2: Başlıklar ve Başörtüler

Üst Beden Giyimi Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı

Belirlenen adlar tabloya yerleştirildiğinde Orhon Türkçesi döneminde 1, Uygur Türkçesi döneminde 2, Karahanlı Türkçesi döneminde 19, Harezmi Türkçesi döneminde 18, Kıpçak Türkçesi döneminde 19, Eski Anadolu Türkçesi döneminde 51, Osmanlı Türkçesi döneminde 62 ve Türkiye Türkçesi döneminde 93 sözcük olduğu tespit edilmiştir.

SÖZCÜKLER	DÖNEMLER							
	OrT	UT	KrT	HT	KpT	EAT	OsT	TT
abdestlik							X	X
albağ								
anorak								X
arkalık							X	X
artıg			X					
atlet								X
bagırdak			X			X		
bârânî							X	
bediyye						X		
bertü			X			X		

bikini								X
bindallı								X
biniş							X	
bluz								X
bolero								X
bolka								
bornoz							X	X
büst						X		
bürde							X	
bürküt					X			
büstiyer								X
camadan							X	X
câme			X	X		X	X	
ceket								X
cellâyi						X		
cepken							X	X
cilbâb						X	X	
cumalık							X	
cübbe					X	X	X	X
çapân				X				
çapuñ					X			
çarşaf					X		X	X
çazir						X		
çekman						X		
çekme								
çekrek			X					
çeñşü			X					
çöge			X					
çörgök						X		
damatlık								X
delme								
denizlik								X

disâr							X	
dolama						X	X	X
don		X	X	X	X	X	X	X
döpiyes								X
durrâ'a				X		X	X	
elbise							X	X
entari							X	X
eşselik								
esvap							X	X
eşofman								X
fanila							X	X
ferace							X	X
fermene							X	X
ferve					X		X	
frak							X	X
futa				X		X	X	
gazeki								X
gelinlik							X	X
gocuk							X	X
göğüslük							X	X
gömlek			X	X	X	X	X	X
harmani						X		X
hırka				X	X	X	X	X
hil'at			X	X	X	X	X	X
hülle				X		X	X	
içlik								X
ihrâm				X	X		X	X
iskerled						X		
jaketatay								X
japone								X
jile								X
kabâ					X	X	X	

kaban								X
kabaniça							X	
kaftan			X	X		X	X	X
kâmis							X	
kantura								
kap							X	X
kapama						X	X	X
kapod						X		
kaput							X	
kars		X	X					
kaşkorse								X
kaşpusiye								X
kazak								X
kazbaz								
kebe							X	
kedük			X					
kedüt			X					
kefen				X	X	X	X	X
kepenek						X	X	X
kereke						X		X
kimono								X
kisve					X		X	X
kontoş						X		
korsaj								X
korse							X	X
kruvaze								X
kundak						X	X	X
kuşaklık						X		
kutmen						X		
kübik			X					
kürdegi						X		
lebâce							X	

libade							X	
lizöz								X
maglûte						X		
manto							X	X
maşlah								X
mayo							X	X
meyzer					X	X		
mintan						X	X	X
mont								X
murakka							X	
muvahhidi						X		
nişaburnus						X		
oprak			X	X	X			
öncek								
önlük								X
palto							X	X
parankona						X		
pardösü							X	X
pelerin								X
penuvar								X
peşmin						X		
peştamal							X	X
pırpır								X
pilon						X		
pîrâhen						X		
redingot								X
reglan								X
ridâ				X	X		X	
rop								X
ropdöşambır								X
sabahlık								X
safari								X

salyarlık								
sargaç								X
saya						X		X
serdelye						X		
serhaddi						X		
setre								X
smokin								X
soyka						X		
sütyen								X
süveter								X
şapik						X		
şırdak					X			
şömiz								X
şömizye								X
şübe					X			
taylâsan				X	X	X	X	
tayyör								X
tekle								
terlik				X		X		
tişört								X
trençkot								X
tunik								X
üstlük							X	X
veston								X
yağmurluk								X
yakı/yagu			X	X				
yalma	X		X					
yaptaç			X					
yapuk				X		X		
yarlık								
yelek							X	X
yeldirme							X	

ayakkabı						X		X
başmak			X	X	X	X	X	X
bot								X
cimcime						X		
çamurluk								X
çapula								X
çarık			X	X	X		X	X
çarvete							X	
çekme								
çetik						X	X	X
çingan						X		
çizme							X	X
çorap							X	X
çulgav					X			
espadril								X
etik		X	X	X	X	X	X	X
filar						X		X
galoş							X	X
gelik/kelik								
getr								X
iskarpın							X	X
izlik			X		X			
jartiyer								X
kabkab					X		X	
kalçın						X	X	X
kalevre								
kefş							X	
konç				X	X	X	X	X
kötane						X		
kundura							X	X
lapçın							X	X
lastik								X

lekan						X		
lustrin								X
makosen								X
mest							X	X
midâs							X	
muze						X		
nalın			X	X		X	X	X
na'l					X		X	
oguk			X					
ökçe			X		X	X	X	X
paçıla						X		
pansadi						X		
pantufła								X
pabuç					X	X	X	X
pâşne				X			X	
paten								X
patik								X
poçi						X		
postal							X	X
potin							X	X
salbır								
samda			X					
sandalet								X
sermuze						X	X	
sıdısi						X		
soket								X
sovunçak					X			
sökmen						X		
şapşal						X		
şibit								
şipşip							X	
şoset								X

butluk					X		X	
cebe						X		X
cevşen						X	X	
cülâver						X		
çukal						X	X	
demür don						X		
dizcik						X		
donluk							X	
geyim						X		
hamayıl					X	X	X	
ışık		X	X	X	X	X		
kalaglıg				X				
kalkan			X	X	X	X	X	X
karkıl					X			
katlavî						X		
kaz gögsi						X		
keçim						X		
kerevke						X		
kın			X	X	X	X	X	X
kiş			X	X	X			
kolçak							X	X
kolluk							X	X
kubur						X	X	X
kurman			X		X			
kuruglug			X					
kuyug			X					
kübe			X		X	X		
miğfer							X	X
okluk			X				X	
omuzluk							X	X
palaska							X	X
parka								X

pusat						X		
sadak						X		
savat					X	X		
tuğ			X	X	X	X	X	X
tuğulga					X	X	X	
tura			X	X			X	
yarık	X		X	X	X	X	X	
yelme							X	X
zırh							X	X
zirâ'a				X				

Tablo 6: Asker Giyimi

Süs Eşyası Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı

Belirlenen adlar tabloya yerleştirildiğinde Orhon Türkçesi döneminde hiçbir sözcük bulunmazken, Uygur Türkçesi döneminde 2, Karahanlı Türkçesi döneminde 29, Harezmi Türkçesi döneminde 22, Kıpçak Türkçesi döneminde 23, Eski Anadolu Türkçesi döneminde 33, Osmanlı Türkçesi döneminde 43 ve Türkiye Türkçesi döneminde 52 sözcük olduğu tespit edilmiştir.

SÖZCÜKLER	DÖNEMLER							
	OrT	UT	KrT	HT	KpT	EAT	OsT	TT
aklık							X	
aksesuar								X
al							X	X
alınlık							X	
allık							X	X
aluç			X					
alyans								X
aplikasyon								X
ârâyiş						X	X	
bakan			X					
bezek		X	X	X	X	X	X	X

bezevü					X			
biker					X			
bileklik								X
bilezik			X	X	X	X	X	X
bogmak			X			X	X	
boya			X	X	X		X	
boyunluk							X	X
broş							X	X
burma							X	
carik						X		
çanta						X	X	X
çargab						X		
çelenk								X
çındar				X				
çiyin/çikin			X		X			
demlûc						X		
destine							X	
düzgün							X	X
elçek						X	X	X
eldiven							X	X
eliglik			X					
ellik					X		X	X
engüşter							X	
eñilik			X	X	X			
esâvir						X		
etig		X	X	X				
far								X
fondöten								X
gerdanlık							X	X
görk								
gözlük							X	X
ğul						X		

gupturga			X		X			
gûşvâr							X	
halhal				X		X	X	X
halka			X	X	X	X	X	X
hatem						X	X	
hızma								X
hilye							X	
ıkd						X	X	
ısrka				X	X			
ilâka						X		
kese						X	X	X
kına				X	X	X	X	X
kilâde			X		X	X	X	
kimsen			X					
kirşen					X			
kolbağı								
kolye								X
kögüzlüg			X	X				
kravat								X
kulaklık								X
kur						X		
küpe			X	X	X	X	X	X
madalyon								X
maftıl						X		
makyaj								X
manşon								X
maskara								X
murassa'				X		X	X	
mücevher								X
nakış					X	X	X	X
nigendelü						X		
oje								X

ökmek			X					
pandantif								X
papyon								X
payet								X
pirâye							X	
pirsing								X
pudra								X
rastık						X	X	X
rimel								X
rozet								X
ruj								X
saht			X					
sekil						X		
sûf			X				X	
sulug					X			
sürme				X	X	X	X	X
süs				X			X	X
şâmûşa			X	X				
takı								X
tavk				X		X	X	
tersik				X				
tırâz					X		X	
tizildürük			X					
toka			X	X	X		X	X
tolgag			X					
top								
tûş			X					
üstem			X					
yançık			X	X	X	X		
yanlık			X					
yaraşık								
yüzük			X	X	X	X	X	X

zincir						X		X
zinet			X	X	X	X	X	X

Tablo 7: Süs Eşyaları

Giyimle İlgili Genel Sözcüklerin Dönemlere Göre Dağılımı

Belirlenen adlar tabloya yerleştirildiğinde Orhon Türkçesi döneminde 1, Uygur Türkçesi döneminde 2, Karahanlı Türkçesi döneminde 8, Harezmi Türkçesi döneminde 7, Kıpçak Türkçesi döneminde 10, Eski Anadolu Türkçesi döneminde 17, Osmanlı Türkçesi döneminde 28 ve Türkiye Türkçesi döneminde 30 sözcük olduğu tespit edilmiştir.

SÖZCÜKLER	DÖNEMLER							
	OrT	UT	KrT	HT	KpT	EAT	OsT	TT
abiye								X
açık						X	X	X
agruk			X					
alık								
ârâste				X		X	X	
belsendi					X			
burış			X					
bürehne			X			X	X	
çamaşır							X	X
çaput							X	X
çıplak					X	X	X	X
dekolte							X	X
evaze								X
forma							X	X
gasa					X			
gecelik							X	X
geyilür								
geyme								
geyür						X		
giyecek						X		X

giyim		X	X	X	X	X	X	X
giyinik								X
giyinti							X	
giysi					X	X	X	X
hümâ-şâhi						X		
jende							X	X
kalender								X
kantura						X		
kapalı								X
kat						X		
kedgü			X	X				
kedik				X				
keyit					X			
kılık							X	X
kıyafet							X	X
kostüm							X	X
libas			X	X	X	X	X	X
palaspare							X	
pijama								X
ruba							X	X
rüküş								X
sâde					X	X	X	
soymaç								
şaşak					X			
şık							X	X
tesettür						X	X	X
tulas				X				
tuvalet							X	X
urba							X	X
üniforma							X	X
üryan						X	X	X
üst								X

yalın	X		X	X	X	X	X	
yamagu			X					
yapı/yapu								
yeviglig		X						
yordam								
zîbâ						X	X	

Tablo 8: Giyimle İlgili Genel Sözcükler

Gysi Bölümü Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı

Belirlenen adlar tabloya yerleştirildiğinde Orhon Türkçesi ve Uygur Türkçesi dönemlerinde hiç, Karahanlı Türkçesi döneminde 28, Harezm Türkçesi döneminde 14, Kıpçak Türkçesi döneminde 18, Eski Anadolu Türkçesi döneminde 17, Osmanlı Türkçesi döneminde 31 ve Türkiye Türkçesi döneminde 36 sözcük olduğu tespit edilmiştir.

SÖZCÜKLER	DÖNEMLER							
	OrT	UT	KrT	HT	KpT	EAT	OsT	TT
agel								X
agrağ								X
ağ			X		X		X	X
askı							X	X
astar					X		X	X
âstîn							X	
bağ			X	X	X	X	X	X
bağcık								X
bağırdak							X	X
belek								X
bitâne					X		X	
biye								X
bogmak			X					
bürme			X					
bürük			X					
cep						X	X	X

cilbent								
çapuk								
çat					X			
çirguy			X					
çitçit								X
dart/tartı						X		
dilmeç								
düğme			X	X	X	X	X	X
dürgü								
eğindirik							X	
ezrâr							X	
faska								X
fermuar								X
fodra							X	
hişte						X		
hubve				X				
ilik			X	X	X		X	X
ilersük			X	X	X			
kayış			X	X	X	X	X	X
karşag			X					
kemer				X	X	X	X	X
kırgag			X					
klips								X
kopça						X	X	X
kordon							X	X
koy			X					
köncek/könçük			X					
kudurgak			X					
kur			X	X	X		X	
kurdele							X	X
kurlu/kurig				X				
kuşak			X		X	X	X	X

manşet								X
ör			X					
paçalık								X
pâtâva						X		
peş							X	
rik'a						X	X	
roba								X
saçu			X					
sıdıg			X					
sıgza					X			
subye								X
teybend						X		
tikke					X			
tiriz/terz							X	
tizme			X					
tor								
uçkur			X	X	X	X	X	X
ulag			X					
vatka								X
volan								X
yaka			X	X	X	X	X	X
yakalık							X	X
yama			X	X	X	X	X	X
yan								
yarındak			X					
yen			X	X	X	X	X	X
yer			X					
yırtmaç							X	X
zih							X	X
zünnâr				X		X	X	

Tablo 9: Giysi Bölümleri

Giyimle İlgili Meslek Adlarının Dönemlere Göre Dağılımı

Belirlenen adlar tabloya yerleştirildiğinde Orhon Türkçesi ve Uygur Türkçesi dönemlerinde hiçbir sözcük bulunmazken, Karahanlı Türkçesi döneminde 6, Harezm Türkçesi döneminde 2, Kıpçak Türkçesi döneminde 13, Eski Anadolu Türkçesi döneminde 10, Osmanlı Türkçesi döneminde 48 ve Türkiye Türkçesi döneminde 62 sözcük olduğu tespit edilmiştir.

SÖZCÜKLER	DÖNEMLER							
	OrT	UT	KrT	HT	KpT	EAT	OsT	TT
abacı							X	X
ağıcı			X					
aksesuaracı								X
askıcı							X	X
ayakkabıcı								X
basmacı							X	
başlıkçı								X
başmakçı						X	X	X
bezci				X				X
bezekçi							X	
bezzâz					X		X	
börkçi			X		X			
culha					X	X	X	X
culhacı					X			
cübbeci								X
çamaşırı							X	
çantacı								X
çapulacı								X
çarıkçı							X	X
çedikçi							X	
çekmenci					X			

çıtçıtçı								X
çizmeci								X
çorapçı							X	X
çuhacı							X	X
çulcu								X
dikiş							X	X
dikişçi							X	
duvakçı								X
dûz							X	
düzgüncü							X	
eldivenci							X	
eskici								X
esvapçı							X	
etikçi			X		X			
fermeneci							X	X
fermuarcı								X
ferveçilik					X			
fesci							X	
gâzur						X		
gelinlikçi								X
gîvedız						X		
gömlekçi							X	X
göncü								X
gözlükçü							X	X
harîrci						X		
ilikçi								X
ipekçi							X	
kaftancı								X
kalafatçı							X	X
kalçancı								X
kalpakçı							X	X
kavukçu								X

kazzâz						X	X	
keçeci							X	X
kefenci							X	X
ketenci							X	
korseci								X
kostümcü								X
köşker						X	X	X
kumaşçı								X
kunduracı								X
kuşakçı							X	
külahçı							X	X
kürkçü							X	X
makyajcı								X
mayocu								X
modistra								X
nakışçı								X
nakkaş						X	X	
nalıncı							X	X
otrakçı								
pabuççu							X	X
pamukçu					X	X	X	X
pantoloncu								X
pantufacı								X
peştamalcı							X	X
sahtiyancı							X	X
saraç								X
sarıkçı							X	X
şalvarcı							X	
şapkacı							X	X
takkeci							X	
takunyacı								X
terlikçi								X

terzi					X	X	X	X
tikici					X		X	
tokucu					X			
tonçı			X		X			
tuğcu			X					
tülbentçi								X
yalçı					X			
yamacı							X	X
yarıkçılık				X				
yazmacı							X	X
yemenici							X	X
yiçi			X					

Tablo 10: Giyimle İlgili Meslekler

Giyimle İlgili Eylemlerin Dönemlere Göre Dağılımı

Belirlenen eylemler tabloya yerleştirildiğinde Orhon Türkçesi döneminde hiçbir eylem bulunmazken, Uygur Türkçesi döneminde 8, Karahanlı Türkçesi döneminde 87, Harezmi Türkçesi döneminde 51, Kıpçak Türkçesi döneminde 44, Eski Anadolu Türkçesi döneminde 61, Osmanlı Türkçesi döneminde 66 ve Türkiye Türkçesi döneminde 65 adet olduğu tespit edilmiştir.

EYLEMLER	DÖNEMLER							
	OrT	UT	KrT	HT	KpT	EAT	OsT	TT
açılmak				X	X		X	X
açınmak		X	X					
açmak			X	X		X	X	X
almak				X				X
astarlamak							X	X
aşulmak/eşülmek			X					
aşumak/eşümek			X					
aşunmak/eşünmek			X					
aşutmak/eşütmek			X					

atmak								X
bağlamak				X	X	X	X	
bağlanmak				X	X	X		
bağlatmak			X	X		X		
bamak		X		X				
başmaklanmak			X					
beçmeklenmek			X					
bertülenmek			X					
bezeklemek								X
bezeklenmek								
bezemek			X	X	X	X	X	X
bezenilmek			X			X		
bezenmek			X	X	X	X	X	X
bezetmek						X		
bezlemek								X
biçinmek								
biçmek				X		X		
bilezüklenmek			X					
biliklenmek								
bodulmak			X					
bogmaklamak			X					
bogmaklanmak			X					
boğmaklanmak								
boyamak			X	X	X	X	X	
boyanmak				X	X		X	X
bulgaşturmak				X				
burtalamak			X					
burtalanmak			X					
bürümek					X	X	X	X
bürünmek			X			X	X	X
çadırlanmak								
çalmak						X		

çarıklamak			X					
çarıklanmak			X					
çarşaflemek								X
çekmek								X
çekreklemek			X					
çemremek								
çemrenmek							X	
çıkarmak				X		X	X	X
çinemek/çiknemek			X		X			
çözmek								X
çubartmak			X					
çulgamak				X	X			
çulganmak				X	X			
çullan-							X	X
dikmek			X	X	X	X	X	X
diktürmek			X			X	X	
dokumak		X	X	X	X	X	X	X
dolamak					X	X	X	X
dolanmak				X	X	X		
donanmak			X		X	X	X	X
donatmak			X			X	X	X
duvaklamak								X
duvaklanmak								X
düğmelemek					X		X	X
düğmelenmek			X					X
dürmek							X	
dürtinmek			X	X		X		
dürtmek		X	X		X	X	X	
düzenmek						X		
düzmek							X	
düzülmek						X	X	
edinmek		X	X	X				

esrilemek			X					
eteklenmek			X					
etiklenmek			X					
geyer olmak						X		
geyürmek				X		X		
giydirmek			X	X	X	X	X	X
giyeceklenmek								
giyilmek			X		X		X	X
giyinmek					X	X	X	X
giymek		X	X	X	X	X	X	X
göceklenmek								
hilatlemek						X		
içmeklenmek			X					
içtonlanmak			X					
içüklemek			X					
iliklemek							X	X
izârlanmak					X			
kadırlamak			X					
kalafatlamak							X	
kapan-							X	
katınmak				X				
katlamak							X	X
katmak				X				
kebermek					X			
kedrülme			X					
kedrüleme			X					
kefenlemek				X			X	X
kınlamak					X			
kınlanmak					X			X
kopçalamak							X	X
kopçalanmak							X	X
kopçalatmak							X	

koşunmak						X		
kozanmak			X					
könçüklenmek			X					
könenmek					X			
könjleklenmek			X					
kundaklamak				X			X	X
kurlamak			X					
kuşaklamak							X	X
kuşamak			X	X				
kuşanmak			X	X		X	X	X
kuşatmak			X				X	
makyajlamak								X
nakışlamak					X	X	X	X
ökmenlenmek			X					
örmek							X	X
örtmek		X	X	X	X	X	X	X
örtülmek			X	X	X	X	X	X
örtünmek			X	X	X	X	X	X
puçlamak								X
rimellemek								X
ruçlamak								X
saçınmak						X		
sakalduruklanmak			X					
salınmak			X					
saraguçlanmak			X					
sarınmak			X	X	X	X	X	
sarıtmak			X					
sarlamak			X					
sarlanmak			X					
sarlatmak			X					
sarmak				X	X	X	X	X
sırlamak					X			

soymak						X	X	X
soyulmak			X	X			X	
soyunmak						X	X	X
suçulmak		X	X	X	X			
sürmek							X	X
sürmelemek						X	X	X
sürmelenmek							X	X
süslenmek							X	X
taçlamak							X	
taçlanmak							X	X
takınmak						X	X	X
takmak			X		X	X	X	X
tîmârlamak						X		
tokılmak			X	X				
tokıtmak			X				X	
tokulamak			X					
tokunmak				X				
tolgamak			X					
tonlanmak			X					
tutmak						X		
urmak				X		X		X
urulmak						X		
urunmak			X	X		X		
yaşınmak			X					
yakmak					X	X		
yalıncaklamak						X		
yalınmak			X					
yalıñatmak				X				
yalıñlanmak				X				
yalıñlatmak				X				
yama urımak						X		
yamalamak							X	X

yamalanmak							X	X
yamalmak			X					
yamamak			X	X	X	X	X	X
yamanmak			X				X	
yapılmak			X			X		
yapınmak			X	X	X	X		
yapmak			X	X	X	X		
yaratmak			X					
yarıklamak					X	X		
yarıklanmak			X	X	X	X	X	
yaşınmak				X	X			
yaşmak				X				
yaşmaklamak							X	X
yaşmaklanmak						X	X	X
yaşurmak			X	X	X	X		
yişimlemek			X					
zıhlamak								X
zırhlamak								X

Tablo 11: Giyimle İlgili Eylemler

Dönemlere bakıldığında giyim kuşam sözcüklerinin az sayıda tespit edilmesi ya da hiç tespit edilememiş olması, o dönemde giyim kuşama dair bir sözcük olmadığına kanıtı değildir. İncelenen eserin muhtevası, yazılma amacı ve günlük hayata dair detaylara yer verip vermemesi bu durumda etkilidir.

Giyim kuşama dair sözcükler dönem bazında listelendiğinde Orhon Türkçesi döneminde 6, Uygur Türkçesi döneminde 22, Karahanlı Türkçesi döneminde 266, Harezmi Türkçesi döneminde 185, Kıpçak Türkçesi döneminde 223, Eski Anadolu Türkçesi döneminde 344, Osmanlı Türkçesi döneminde 458 ve Türkiye Türkçesi döneminde 944 sözcük olduğu tespit edilmiştir. Orhon Türkçesi dönemine ait ulaşılabilen metin sayısının sınırlı olması ve döneme ait eserin hitabet niteliğinde siyasi konular içermesi ulaşılan veri sayısının az olmasının sebebidir. Genel olarak saçlarını uzun kullandıklarını, süslü

kemerler ve taçlar takındıklarını ve hükümdara saygılarını ipek kumaşlar hediye ederek gösterdikleri bilinmektedir. Uygur Türkçesi döneminde yerleşik hayata geçiş ile aile ve ev kültürünün oluşması sosyal yaşantıyı da etkilemiş ve önceki döneme göre daha çok sözcüğün eserlerde yer almasına sebep olmuştur. Özellikle bu dönemi önceki dönemden ayıran din olgusu ve din alimlerinin tarzlarıdır. Karahanlı Türkçesi döneminde yazılan eserlerin önceki dönemlere göre daha ulaşılabilir olması ve özellikle geçmişten günümüze Türk kültürüne ve dil özelliklerine ışık tutan ansiklopedik sözlük niteliğindeki Dîvânu Lugâti't-Türk'ün bu dönemde yazılmış olması elde edilen veri sayısını arttırmıştır. Giyim kuşama dair sözcüklerin çeşitlendiği görülmektedir. Dîvânu Lugâti't-Türk'te yer verilen giyim kuşam sözcüklerinin büyük çoğunluğunun Türkçe olması dikkat çekicidir. Harezmi Türkçesinde önceki döneme benzer sözcükler görülmekle birlikte daha az sayıda veri elde edilmiştir. Kıpçak Türkçesi dönemine ait sözcükler tarandığından çok sayıda sözcüğe ulaşılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde çok sayıda eser yazılmış olması nedeniyle elde edilen veriler, önceki dönemlere kıyasla oldukça fazladır. Öte yandan Batı etkisinin yavaş yavaş kendini göstermesi ile Arapça ve Farsça alıntılarının yanında yerini alan Fransızca, Osmanlı Türkçesi döneminde hatırı sayılır veri elde edilmesini sağlamıştır. Son olarak Türkiye Türkçesinde tüm dönemlere kıyasla daha çok sözcüğün varlığı, pek çok farklı dilden ödünç alınan sözcüklerin bulunması ve artık oturmuş bir kültürün üzerine inşa edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Türk dilinin giyim kuşama dair sözcüklerinin tespit edildiği çalışmada, Türkçe sözcüklerin çoğunlukta olması, dilin giyim kuşama dair söz varlığındaki zenginliğinin kanıtıdır. Pek çok sözcüğün Türkiye Türkçesinde kullanılmaya hala devam etmesi, dilin kültürel bağlamda ne kadar esnek ve taşıyıcı olduğunu göstermektedir. Bir kültür ögesi olarak hayatın her alanından etkilenen giyim, temel yapısını koruyarak başlangıçtan bugüne kadar gelmiştir. İncelenen eserlerden yola çıkılarak da Türklerin hep benzer giyinerek kendi tarzlarını oluşturdukları ve diğer kültürlerle örnek olacak bir moda akımı oluşturdukları rahatlıkla söylenebilir.

KAYNAKÇA

I. Malzemenin Derlendiği Kaynaklar

- Abû Hayyân. (1931). *Kitâb al-İdrâk li-Lisân al-Atrâk*. (Haz. Ahmet Caferoğlu). İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Ahmet Vefik Paşa. (2000). *Lehçe-i Osmanî*. (Haz. Recep Toparlı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Apık, T. (2013). *Ferec Ba'de's-Şiddenin Budapeşte Nüshasının Dizini ve Sözlüğü*. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı.
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yay.
- Berke Fakih. (1992). *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin*. (Haz. Recep Toparlı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Dedem Korkudun Kitabı*. (Haz. Orhan Şaik Gökyay) (2007). İstanbul: Kabalıcı Yay.
- Edip Ahmed B. Mahmud Yükneki. (1992). *Atebetü'l-Hakayık*. (Haz. Reşit Rahmeti Arat). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Gulcalı, Z. (2015). *Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan Aç Pars Hikâyesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Hamilton, J. R. (1998a). *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyânaḡkara ve Pâpaḡkara*. (Çev. Ece Korkut ve İsmet Birkan). Ankara: Simurg Yay.
- Hamilton, J. R. (1998b). *İyi ve Kötü Prens Öyküsü*. (Çev. Vedat Köken). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- İrk Bitig*. (2017). (Haz. Talat Tekin). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- İslâm. (2008). *Mu'inü'l-Mürîd*. (Haz. Recep Toparlı ve Mustafa Argunşah). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Kaşgarlı Mahmûd. (1999). *Divanü Lûgati't-Türk Dizini "Endeks"*. (Haz. Besim Atalay). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Kaşgarlı Mahmûd. (2014). *Dîvânu Lugâti't-Türk*. (Haz. Ahmet Bican Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Kerderli Mahmûd b. Ali. (1998). *Nehcü'l-Ferâdis Uştmaḡlarıḡ Açuk Yolu Cennetlerin Açık Yolu III Dizin-Sözlük*. (Haz. Aysu Ata). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Kitâb-ı Gunya*. (2018). (Haz. Muzaffer Akkuş). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Kutb. (2021). *Husrav u Şîrîn Dizin*. (Haz. Ümit Özgür Demirci ve Sibel Karslı). İstanbul: Kesit Yay.
- Mahmûd B. Kâdî-i Manyâs. (1993). *Gülîstan Tercümesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*. (Haz. Mustafa Özkan). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

- Maħmūd Bin ‘Alī. (2014). *Nehcū’l-Ferâdīs Uştmahlarıñ Açuğ Yolu (Cennetlerin Açık Yolu)*. (Haz. Semih Tezcan ve Hamza Zülfikar-Dizin Aysu Ata). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Marzubân Bin Rüstem. (2017). *Marzubân-nâme Tercümesi Destûr-ı Şâhî*. (Haz. Zeynep Korkmaz). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Mes’ud Bin Ahmed. (2016). *Süheyl ü Nevbahar İnceleme-Metin-Sözlük*. (Haz. Cem Dilçin). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Muallim Naci. (2009). *Lügat-i Nâcî*. (Haz. Ahmet Kartal). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Muhammed bin Yakub. (1987). *Münyetü’l-Ġuzât* (Haz. Mustafa Uğurlu). Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yay.
- Nâşirü’-d-dîn Bin Burhânü’-d-dîn Rabġûzî. (1997). *Kışaşü’l-Enbiyâ (Peygamber Kıssaları) II Dizin*. (Haz. Aysu Ata). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Orhon Yazıtları*. (2014). (Haz. Talat Tekin). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Raif Necdet Kestelli. (2004). *Resimli Türkçe Kamus*. (Haz. Recep Toparlı, Belgin Tezcan, Canan Selvi Kanoğlu ve Seyfullah Türkmen). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Selâhaddin Halîl b. Aybeg es-Safedî. (1945). *Et-Tuhfetü’z-Zekiyye fi’l-lugâti’t-Türkiyye*. (Çev. Besim Atalay). İstanbul: Kolektif.
- Seyf-İ Sarâyî. (1989). *Gülistan Tercümesi Kitâb Gülistan bi’t-Türkî*. (Haz. Ali Fehmi Karamanlıoğlu). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Şemseddin Sami. (2010). *Kâmûs-ı Türkî*. (Haz. Paşa Yavuzarslan). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi. (1999). *Lehçetü’l-Lügat*. (Haz. H. Ahmet Kırkkılıç). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Şeyyâd Hamza. (2008). *Yûsuf u Zelîhâ Giriş-Metin-Günümüz Türkçesine Aktarma-Dizin ve Sözlük-Tıpkıbasım*. (Haz. Ümit Özgür Demirci ve Şenol Korkmaz). İstanbul: Kaknüs Yay.
- Şingko Şeli Tutung. (2017). *Altun Yaruk 8. Kitap*. (Haz. Çetin Engin). Adana: Karatay Kitabevi
- Türkçe İlk Kur’an Tercümesi (Rylands Nüshası) Karahanlı Türkçesi*. (2004). (Haz. Aysu Ata). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Yusuf Has Hacib. (2008). *Kutadgu Bilig*. (Çev. Reşid Rahmeti Arat). İstanbul: Kabalıcı Yay.
- Zemahşerî. (1993). *Mukaddimetü’l-Edeb Harezmi Türkçesi ile Tercümeli Şuşter Nüshası Giriş, Dil Özellikleri, Metin İndeks*. (Haz. Nuri Yüce). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

II. Yararlanılan Kaynaklar

- Acar, H. (2019). "Türk Kültür ve Geleneğinde Kadın". *İnsan&İnsan*, S. 21, s. 395-411.
- Akar, A. (2014). *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Aksan, D. (2018). *Türkçenin Söz varlığı*. Ankara: Bilgi Yay.
- Aktan, S. (1983). "Giyim-Kuşam ve Süslenme ile ilgili Bilmecelerden Örnekler". *Türk Folkloru*, C.5, S.51, s.11-13.
- Apak, M. S., Gündüz, F. O. ve Eray, F. Ö. (1997). *Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Argıt, B. İ. (2015). "Osmanlı İstanbul'unda Giyim Kuşam", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi-Toplum*, (Edt. Coşkun Yılmaz), Giyim-Kuşam, Merasim ve Eğlence (Bölüm Edt. Arif Bilgin), s.230-263, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Kültür A.Ş.) Yay.
- Artun, E. (2008). "Adana Ve Osmaniye Halk Kültüründe Giyim- Kuşam Geleneği", *Halk Kültürü'nde Giyim - Kuşam Ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, (Edt. M. Tekin Koçkar), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yay., s. 68-90.
- Atalay, B. (1941). *Türk Dilinde Ekler ve Kökler Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Mathaa Ebûzziya.
- Atik, G. İ. (2015). "Osmanlı Şiirinde Terziler", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 10/16, s.153-182.
- Atik, G. İ. (2017). "Klasik Türk Edebiyatı Metinlerinde Ayakkabıcılar", *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 12/5, s. 33-60.
- Ayhan, F. (2013). "Türk Giyim Kültüründe Pantolon". *Akademik Bakış Dergisi*, S.39, s.1-21.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel Serüven*, (Çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat), İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Bayer, F. (2010). *Osmanlı Kadınının Giyim Kuşamı (Tanzimat'tan Meşrutiyet'e)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Baykara, T. (2001). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*. s.91-94. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.
- Berta, Á. (2010). *Sözlerimi İyi Dinleyin*. (Çev. Emine Yılmaz). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

- Bozyiğit, A. E. (1971). "Atasözleri ve Deyimlerimizde Giyim-Kuşam". *Türk Folklor Araştırmaları*, C.13, S.261, s.5934-5937.
- Ceran, K. (2019). Karahanlı Türkçesi Metinlerinde Giyim Kuşam Adları. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Crane, D. (2003). *Moda ve Gündemleri; Giyimde Sınıf, Cinsiyet ve Kimlik*. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Çağlayandereli, M., Arslan, A. ve Mazlum, A. (2017). "Kültür Sosyolojisinde İhmal Edilen Konu: Giyim-Kuşam". *International Congress on Fashion & Art & Design*. Mayıs, s.20-23.
- Çetin, E. (2004). "Eski Türkçedeki İnsan Yapımı Nesne Adlarında Ödünçlemeler Üzerine". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.13, S.11, s.193-210.
- Çetin, Ö. H. (2016). "Onyedinci Yüzyıla Ait Kıyafet Albümlerinde Osmanlı Erkek Giyim-Kuşamı", *International Journal of Social Science*, S. 53 , s. 259-264.
- Çolak, G. (2019). *Toplum dilbilimi-Toplumsal Cinsiyet ve Dil*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Demirel, Ö, Gürbüz, A. Ve Tuş, M. (1992). *Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi II. Cilt. Osmanlılarda Aile: Ev, Eşya, Giyim Kuşam*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay. s.717-723.
- Dikmen, M. ve Çetin, K. (2012). "Klâsik Türk Şiirinde Kadın Takı ve Aksesuarları", *Bilig*, S. 61, s. 71-98.
- Emiroğlu, K. (2001). *Gündelik Hayatımızın Tarihi*. VIII. Bölüm-Giyim Kuşam, s.205-258 ve IX. Bölüm-Süslenme, s. 259-279. Ankara: Dost Kitabevi Yay.
- Enninger, W. (1998). "Giyim" (Çev. Nebi Özdemir). *Milli Folklor*, S. 39, s. 92-96.
- Ercilasun, A. B. (2015). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Ercilasun, A. B. (2016). *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Esin, E. (1978). *İslamiyet'ten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslam'a Giriş*. s.105-107, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Faroqhi, S. (2010). *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Orta çağdan Yirminci Yüzyıla*. (Çev. Elif Kılıç). s.136-140. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Fidan, S. (2011). "Türk Kültüründe Askerî Giyim-Kuşam ve Asker Modası". *Milli Folklor*, S.23, s.95-105.
- Genç, R. (1997a). *Kaşgarlı Mahmud'a Göre XI. Yüzyılda Türk Dünyası*. 13. Madde: Giyim Kuşam, s.174-203.
- Genç, R. (1997b). "Kaşgarlı Mahmud'a Göre XI. Yüzyılda Türklerde Dokuma ve Yaygı İşleri", *Arış Dergisi*, S. 3, s. 8-17.

- Gerçek, Ş. (2012). “Dîvânu Lugâti’t-Türk’te Giyim-Kuşam ve Süslenme ile İlgili Söz varlığı ve Bu Söz varlığının Tematik İncelenmesi”. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.13, s.175-188.
- Guliyeva, M. ve Meydan, C. (2020a). “Oğuz Türklerinde Giyim Kuşam: Dede Korkut Örneği”. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S.5, s.169-191.
- Guliyeva, M. ve Meydan, C. (2020b). “Büyük Selçuklu Dönemi Saray Giyim Kuşamı”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S. 2020/16, s. 176-191.
- Gülensoy, B. (1996). “Türk Dünyası Giyim Kuşamı Üzerine”. *Türk Kültürü Dergisi*, C.34, S.393, s.23-28.
- Gülensoy, T. (2014). “Başka Dillere Maledilmek İstenen Türkçe Sözcükler”. *Geçmişten Geleceğe Türkçe*. Elginkan Vakfı 1. Türk Dili ve Edebiyatı Kurultayı Bildirileri. s. 91-110. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Gündüz, N. (2019). “Bir Kadın Seyyahın Kaleminden Osmanlı’da 18. yy. Saraylı Kadın Erkek Giysileri: Bir Kültürü Tanımak” *Milli Folklor*, C.124, s.121-135.
- Güner, G. (2016). “Codex Cumanicus Bağlamında Kumanların/Kıpçakların Gündelik Hayatına Dair Söz Varlığı: Eşya Adları”. *Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5/4, s.1544-1560.
- Halk Kültürü Belgeği Kümeleme Kılavuzu, (2001), (Haz. Cesim Çelebi ve diğerleri). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.
- İpek, S. (2009). “Haremin Bayramlık Elbiseleri: Dikişçi Matmazel Kokona’nın Defteri”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, “Türk Kültüründe Terzilik”, S. 2/2, s. 64-78.
- İşbilen, A. (2000). *Sebepler ve Sonuç İlişkileri İçerisinde Modada Anarşizm*. (Sanatta Yeterlilik Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- İvgin, H. (2008). “Giyim-Kuşam ve Süslenme Bibliyografyası, Sözlüğü, Atlası Nasıl Yapılmalıdır?”, *Halk Kültürü’nde Giyim - Kuşam Ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, (Edt. M. Tekin Koçkar), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yay., s. 297-304.
- İzgi, Ö. (2014). *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Kafesoğlu, İ. (2010). *Türk Milli Kültürü*. s.306-307. İstanbul: Ötüken Neş.
- Kaplan, M. (2016). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*. İstanbul: Dergâh Yay. (Oğuz Kağan Destanı ile Dede Korkut Kitabında Eşya ve Aletler, s.64-84)
- Karaağaç, G. (1998). “Türkçenin Komşu Dillere Verdiği Giyim Kuşam Kültürüyle İlgili Sözcükler”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. S.5, s.361-387.
- Karaman, B. İ. (2017). *Terimbilimi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Katırcı, M. E. (2020). *Kelime Köken*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

- Koca, E., Koç, F. Ve Vural, T. (2007). “Kültürlerarası Etkileşimde Giyim Kuşam” 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 10-15 Eylül, Ankara, s.793-808.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Köktan, D. ve Köktan Y. (2008). “Türk Kültüründe Renkler ve Antakya Evlenme Geleneğinde Renklerin Giyim Kuşam Üzerindeki Etkileri”, *Hâlk Kültürü’nde Giyim - Kuşam Ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, (Edt. M. Tekin Koçkar), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yay., s.506-510
- Köse, H. (2007). “Kültürel/Siyasal Bir Kimlikleşme Aracı Olarak Giyim-Kuşam Modası”, ICANAS-36, 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara: s. 451-472.
- Köse, S. (2019). “Eski Ve Orta Türkçe Metinlerinde Ad Aktarmasına Dayalı Kıyafet Adları”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.48, 245-268.
- Köymen, M. A. (1983). *Alparslan ve Zamanı C.II-Alparslan Zamanı Türk Giyim Kuşamı*. s.489-527. Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay.
- Kutlu, M. ve Özmen, A. (2008). “Kimlikler Sembolü Olarak Giyim, Kuşam ve Süslenme”, *Hâlk Kültürü’nde Giyim - Kuşam Ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, (Edt. M. Tekin Koçkar), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yay., s.305-309.
- Lady Montagu, (1973). *Türkiye’den Mektuplar*. (Çev. Bedriye Şanba). İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Ögel, B. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş V. Cilt*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Ögel, B. (1988). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. (Genişletilmiş 3. Baskı) İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Ölmez, M. (2019). *Köktürkçe ve Eski Uyгурca Dersleri*. İstanbul: Kesit Yay.
- Özdemir, N. (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*. Ankara: Akçağ Yay. Giyim-Kuşam ve Süslenme, s. 269-280.
- Öztoprak, N. (2010). “Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme” *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.4, s.103-154.
- Serebrennikov, B. A. Ve Gadjeva, N. Z. (2018). *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı-Tarihî Grameri*. (Çev. Tefik Hacıyev ve Mustafa Öner). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Sevin, N. (1990). *On Üç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Sezer Arıç, A. (2006). Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi . Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi , S. 22, s. 141-160.
- Soydan, S. (2018). “Tarama Sözlüğü’nün İlk Üç Cildinde Kadın ve Mutfak Eşyaları Hakkında Kısmî Söz Varlığı Çalışması”. *Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7/2, s.705-733.

- Şahin, E. (2016). “Osmanlı Şiirinde Giyim-Kuşam Literatürüne Bazı Ekler”. *Journal of Turkish Language and Literature*. C.2, S.2, s.129-146.
- Şen, S. (2017). *Eski Türkçenin Deyim Varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Şirin, H. (2020). *Sözcük Hikâyeleri-Sözlerde Saklı Kültür*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat. s.79-107.
- Tek, R. (2016). “Dîvânu Lugâti’t Türk’te Giyim Kuşam Kültürü ile İlgili Sözcükler”. *International Journal of Social Science*, S.50, s.261-271.
- Tekin, T. (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Tezcan, M. (1983). “Giyim Olgusuna Sosyo-Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.16, S.1, s. 255-276.
- Timurtaş, K. (2005). *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*. Ankara: Akçağ Yay.
- Tokat, Ş. (2020). Dîvânu Lugâti’t-Türk’te Geçen Giyim Kuşam Kültürü İle İlgili Söz Varlığı Ve Kazakçadaki Durumu Üzerine Bir İnceleme. (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Tolan, B. (1983). *Toplum Bilimlerine Giriş*. (3. Baskı). s.441-444. Ankara: Savaş Yay.
- Turan, Ş. (2014). *Türk Kültür Tarihi- Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*. XVIII. Bölüm. s. 231-260. Ankara: Bilgi Yay.
- Türkoğlu, S. (2008). “Tarih Boyunca Anadolu’da Giyim–Kuşam”. Hâlk Kültürü’nde Giyim - Kuşam Ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, (Edt. M. Tekin Koçkar), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yay., s. 22-26.
- Türkyılmaz, D. (2017). “Toplumsal Bellekte Kıyafetin Türküsü” T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Türk Halk Edebiyatı Bildiri Kitabı. s. 427-434.
- Uçar, Z. (2013). “XIX. Yüzyıldaki Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kıyafetleri Üzerine Bazı Tespitler”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 10, S. 4, s. 26-42.
- User, H. Ş. (2010). *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları Söz varlığı İncelemesi*. Konya: Kömen Yay.
- Usmanova, S. (2011). “Altay Dillerinde Üst Giysi Adları”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XI/1 Yaz, s.15-23.
- Üstüner, A. (2017). *Türkçenin Tarihî Gelişmesi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Yağlı, S. (2012). “Gündelik Hayatın Bir Alanı Olarak Moda Aracılığıyla Kültürün Yeniden İnşası”. Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü, 1. Uluslararası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu, 157-162.
- Yeşilyurt, E. (2008). “Baş Bağlamanın İletişimdeki Dili”, Hâlk Kültürü’nde Giyim - Kuşam Ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, (Edt. M. Tekin Koçkar), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yay., s.64-67.

Yıldırım, T. Ve Çiftçi, M. (2012). “Dîvânü Lugâti’t-Türk’te Yer Alan Alet-Eşya Adları”. *Turkish Studies*, 7/2 Bahar, s.1229-1249.

Yıldırım, T. Ve Özgen, S. (2013). “Dîvânü Lugâti’t-Türk’te Yer Alan Giyim-Kuşam ve Süs Eşyaları Adları”. *Muzaffer Akkuş Armağanı*, s. 406-420.

III. Sözlükler

Aksoy, Ö. Ve Dilçin, D. (1963). *Tarama Sözlüğü*. (XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü I- VIII). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

Caferoğlu, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary Of Pre-Thirteenth Century Turkish*, London: Oxford University Press.

Dankoff, R. (2013). *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü*. (Çev. Semih Tezcan). İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Doerfer, Gerhard. (1963-1975). *Türkische Und Monglische Elemente im Neupersischen*. 4c. Wiesbaden.

Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Yay.

Eyüboğlu, İ. Z. (1991). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü I-II*. İstanbul: Sosyal Yay.

Eyüboğlu, İ. Z. (1993). *Türkçe Kökler Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gülensoy, B. (2003). *Türkiye Giyim-Kuşam Ve Süslenme Sözlüğü -Etimolojik Ve Açıklamalı- (Kumaşlar-Giyimler-Baş Giyilenler/Baş Bağlama-Ayağa Giyilenler-Takılar-Saç, Sakal Şekilleri)*. İstanbul: Motif Vakfı Yay.

Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

Koçu, R. E. (1969). *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Sümerbank Kültür Yay.

Nişanyan, S. (2013). *Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*. İstanbul: Everest Yay.

Paçacıoğlu, B. (2016). *VIII.-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*. İstanbul: Kesit Yay.

Tietze, A. (2016). *Tarihi Ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati C. I-X*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Toparlı, R., Vural, H. Ve Karaatlı, R. (2014). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

Türkçe Sözlük. (2010). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

EK 1. Orijinallik Raporu

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU**

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih: 15 / 12 / 2021

Tez Başlığı : Türk Dilinin Giyim Kuşam Terimleri Üzerine Biçim ve Anlam İncelemesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 435 sayfalık kısmına ilişkin, 15 / 12 / 2021 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç
- 4- Alıntılar dâhil
- 5- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

15/12/2021

Adı Soyadı: Büşra Kurt**Öğrenci No:** N19138565**Anabilim Dalı:** Türk Dili ve Edebiyatı**Programı:** Türk Dili**DANIŞMAN ONAYI**

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Nesrin Bayraktar Erten

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE DEPARTMENT**

Date: 15 /12 / 2021

Thesis Title : Morphological and Semantical Examination on the Turkish Terms of Clothing

According to the originality report obtained by my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 15 /12 / 2021 for the total of 435 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 4 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

15/12/2021

Name Surname: Büşra Kurt
Student No: N19138565
Department: Turkish Language and Literature
Program: Turkish Language

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Nesrin Bayraktar Erten

EK 2. Etik Kurul/Komisyon İzni ya da Muafiyet Formu

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU**

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih: 13 /12 /2021

Tez Başlığı: Türk Dilinin Giyim Kuşam Terimleri Üzerine Biçim ve Anlam İncelemesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

13/12/2021

Adı Soyadı: Büşra Kurt

Öğrenci No: N19138565

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Türk Dili

Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Nesrin Bayraktar Erten

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE DEPARTMENT**

Date: 13 /12 / 2021

Thesis Title: Morphological and Semantical Examination on the Turkish Terms of Clothing

My thesis work related to the title above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

13/12/2021

Name Surname: Büşra Kurt
Student No: N19138565
Department: Turkish Language and Literature
Program: Turkish Language
Status: MA Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Prof. Dr. Nesrin Bayraktar Erten

